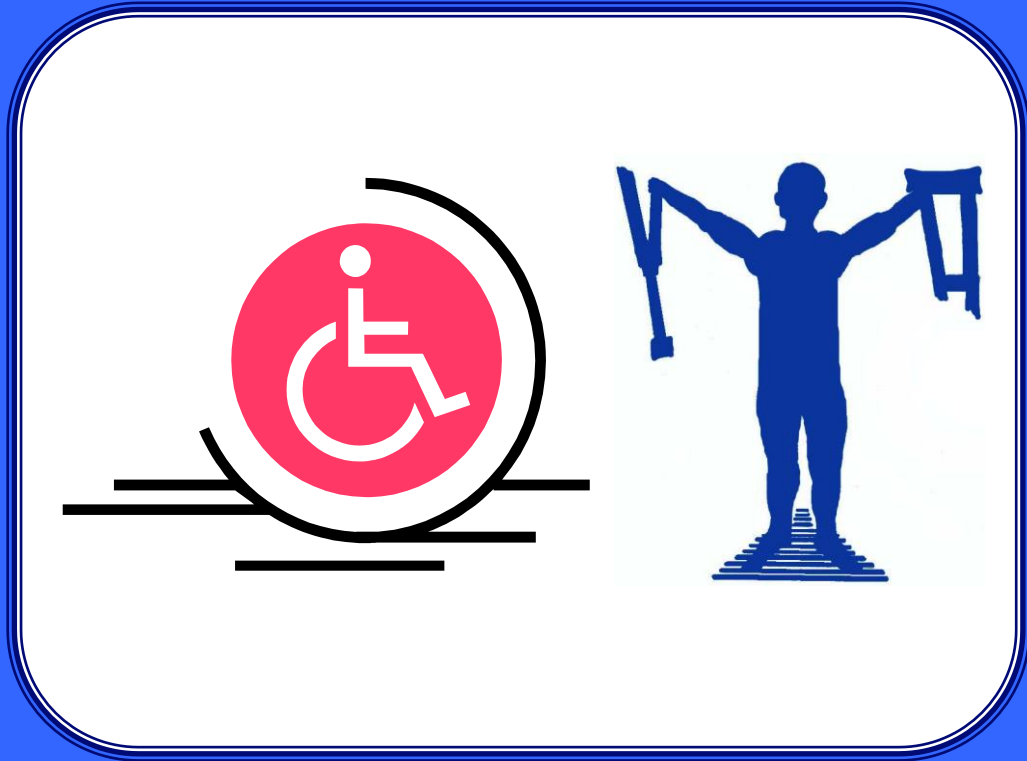

Шевчук С.В.

**Психодіагностика
в професійній реабілітації
інвалідів**

Вінниця

2010

Шевчук С.В.

**Психодіагностика в
професійній реабілітації
інвалідів**

**Вінниця
2010**

УДК 616-072.87:616.89-057:642.015.036:616-036.865

ББК 88.492

Ш 37

Шевчук Сергій Вікторович, доктор медичних наук

Психодіагностика в професійній реабілітації інвалідів. Науково-медичне видання.
– Вінниця: видавництво ПП “Торговий дім “Едельвейс і К””, 2010. – 208 с.

ISBN 978-966-24-62-04-3

У книзі представлені мета, завдання, принципи, напрями, психологічні аспекти і проблемні питання профорієнтації інвалідів, роль і функції МСЕК та інших державних і суспільних установ в цьому процесі, кращі вітчизняні й зарубіжні методи психодіагностики та особливості їх застосування в практиці раціонального працевлаштування інвалідів

Монографія призначена для спеціалістів системи медико-соціальної експертизи, ЛКК, медико-соціальної реабілітації, державної служби зайнятості, лікарів-курсантів та інтернів

Рецензенти: член-кореспондент АМН України, професор Коваленко В.М., заслужений діяч науки і техніки України, професор Зозуля І.С.

В книге рассмотрены цель, задачи, принципы, направления, психологические аспекты и проблемные вопросы профессиональной ориентации инвалидов, роль МСЭК в этом процессе, комплекс методов психодиагностики и особенности их использования в трудоустройстве инвалидов

ISBN 978-966-24-62-04-3

© Шевчук С.В., 2010

ЗМІСТ

Вступ.....	4
Розділ 1. Мотиваційні методики психодіагностики.....	20
Розділ 2. Інтелектуальні методики психодіагностики.....	78
Розділ 3. Методики дослідження професійно-важливих якостей у інвалідів при проведенні профорієнтації (уваги, пам'яті, сприйняття).....	125
Розділ 4. Особистісні тести психодіагностики.....	145
Розділ 5. Методики, які використовуються для визначення готовності інвалідів до ведення підприємницької діяльності.....	177
Розділ 6. Особливості застосування психодіагностики з метою профорієнтації інвалідів з різною патологією	191
Розділ 7. Рекомендації по моделюванню поведінки інвалідів під час пошуку роботи.....	198
Заключення.....	201
Список літератури.....	205

ВСТУП

Конституція України гарантує кожному громадянину право на працю, вільне обрання професії та можливість заробляти собі на життя. В сучасних економічних умовах інваліди являються обмежено конкурентоспроможними на ринку праці, тому потребують соціального захисту. Забезпечення ефективного вирішення проблеми працевлаштування інвалідів вимагає комплексного підходу: медико-соціальна, професійна, трудова реабілітація з безперервним професійним навчанням. В свою чергу, система навчання та працевлаштування інвалідів потребує вдосконалення на державному рівні, оптимізації функціонування та координації дій її складових для отримання позитивного результату (Бондар В.І., 1988; Засенко В.В., 1990; Іванова І.Б., 2001; Здоровенко Н.В., 2008).

В загальній декларації прав людини (Резолюція 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН 10 грудня 1948 року) проголошено право кожної людини на освіту, працю, вільний вибір, справедливі та сприятливі умови праці, захист від безробіття. При цьому підкреслюється, що технічна і професійна освіта мають бути загальнодоступними, а вища – доступною для всіх відповідно до здібностей. Проголошена XXVI сесією Генеральної Асамблеї ООН резолюція акцентує права розумово відсталих осіб на освіту, навчання, відновлення працездатності і підтримку.

В Декларації про права інвалідів (1975) Генеральної Асамблеї ООН та Резолюції I (1993) проголошено право інвалідів на освіту, професійну підготовку, відновлення працездатності, допомогу, консультації, послуги по працевлаштуванню з метою максимальної інтеграції і реінтеграції по принципу рівних можливостей.

Ратифікована Україною (1979) конвенція 142 Міжнародної організації праці «Про професійну орієнтацію та професійну підготовку і галузі розвитку людських ресурсів» робить акцент на тісний зв'язок зайнятості з програмами професійної орієнтації та професійної підготовки. Підкреслюється, що цей процес повинен забезпечуватись Державними службами зайнятості на основі рівності і без дискримінації розвитку і використання здібностей до праці відповідно до своїх інтересів і прагнень з урахуванням потреб суспільства.

В Україні прийняті Закони «Про освіту», «Основи соціальної захищеності інвалідів», «Про реабілітацію інвалідів в Україні», «Про соціальні послуги», «Про професійно-технічну освіту», «Про освіту осіб з обмеженими можливостями здоров'я», які гарантують інвалідам рівні з усіма іншими громадянами можливості для участі у різних сферах діяльності суспільства, створення необхідних умов для повноцінного життя. Людина з інвалідністю повинна розглядатися не як об'єкт соціальної роботи, а її активний суб'єкт, здатний приймати власні рішення і нести за них відповідальність (Шевцов А.Г., 2003; Сіманчук Л.І., 2008). Значне місце в цьому процесі займає рання професійна реабілітація.

Професійна реабілітація. Професійна орієнтація інвалідів

Указом Президента України від 13 липня 2001 року №519 затверджена "Національна програма професійної реабілітації та зайнятості осіб з обмеженими фізичними можливостями на 2001-2005 роки", що спрямована на забезпечення соціального захисту осіб з обмеженими фізичними можливостями, їх професійної реабілітації, зайнятості, максимальної адаптації до суспільного життя.

До вирішення проблеми професійної реабілітації залучені відповідні міністерства, Спілка промисловців та підприємців, підприємства всіх форм власності, Фонд соціального захисту інвалідів, державні адміністрації і органи місцевого самоврядування, Центри зайнятості Міністерства праці та соціальної політики та громадські організації інвалідів (А.В. Іпатов з співавт., 2005).

Професійна реабілітація – система державних і суспільних заходів, спрямованих на повернення або включення інваліда в суспільно-корисну працю відповідно до стану його здоров'я, працездатності, особистих схильностей і бажань.

За Коробовим М.А. (2005) система заходів професійної реабілітації містить у собі:

- МСЕ (медико-соціальну експертизу);
- професійну орієнтацію;
- підготовку інваліда до професійної праці;
- підготовку виробництва до використання праці інвалідів;
- заходи щодо забезпечення зайнятості (трудової інтеграції) інвалідів;
- динамічне спостереження й контроль за раціональністю працевлаштування, а також визначення успішності соціально-трудової адаптації інвалідів;
- заходи щодо соціально-трудової адаптації (закріплення) інвалідів на виробництві.

Медико-соціальна експертиза полягає в оцінці характеру й ступеня обмеження в трудовій діяльності (стану працездатності), знання яких є необхідною умовою для визначення потреби інваліда в мірах професійної реабілітації й шляхів його працевлаштування. Оцінка працездатності здійснюється службою МСЕ.

Професійна орієнтація – система державних мір, спрямованих на надання допомоги людині, у тому числі інвалідові, у правильному виборі видів і умов трудової діяльності, тобто в професійному самовизначенні. Ціль професійної орієнтації інвалідів – надання їм ефективної допомоги в професійному самовизначенні й правильному використанні своїх трудових можливостей і здатностей, що враховує як інтереси інваліда, так і потреби ринку праці. Система заходів професійної орієнтації містить у собі професійний відбір, лікарську професійну консультацію, профвідбір, професійну пропаганду, професійну інформацію, професійне виховання й освіти, корекцію професійних інтересів, професійну агітацію й інші напрямки роботи.

По характеру й спрямованості профорієнтаційної роботи з інвалідами виділяють три групи установ різної відомчої підпорядкованості:

1) установи, у яких здійснюють орієнтацію інвалідів "від себе" – загального типу й спеціальні школи та школи-інтернати для дітей з обмеженими можливостями, дитячі будинки-інтернати та ін., що надають допомогу інвалідам, насамперед, дітям-інвалідам у професійному самовизначенні; основними формами профорієнтаційної роботи в даних установах є професійна освіта й професійне виховання, що поєднуються з елементами трудового навчання;

2) установи, у яких здійснюють профорієнтацію "на себе", зміст якої полягає в наданні допомоги інвалідам у реалізації їхніх трудових можливостей, професійних інтересів і установок; до установ даного типу відносяться навчальні заклади професійної освіти інвалідів (спеціалізовані вузи, технікуми- і училища-інтернати), центри професійної реабілітації, підприємства, що застосовують працю інвалідів, у тому числі підприємства громадських організацій інвалідів; основними формами

профорієнтаційної роботи в даних установах є професійна інформація – інформування інвалідів про можливості професійного навчання, перенавчання й працевлаштування; професійний відбір на етапі поступлення інваліда в навчальні заклади або на роботу, у тому числі з елементами попереднього трудового випробування й професійного тестування на придатність до роботи в конкретній професії; окремі елементи професійного виховання й професійного консультування;

3) установи, у яких здійснюють професійну орієнтацію консультативного, рекомендаційного характеру – профорієнтацію "на роздоріжжі"; до них відносяться лікувально-профілактичні установи і їхні окремі служби (центри медичної реабілітації, диспансери, підліткові кабінети й ін.), установи МСЕ й реабілітації інвалідів, районні й міські центри зайнятості населення, біржі праці інвалідів та ін.; основними формами профорієнтаційної роботи в даних установах є професійний підбір, лікарська професійна консультація, професійний відбір, професійне консультування, корекція професійних інтересів і ін. (Коробов М.В., Помников В.Г., 2003).

Профорієнтація є одним з основних заходів щодо професійної реабілітації інвалідів.

В даний час в країні змінилася соціально-економічна ситуація, формується ринок праці, з'явилося безробіття (особливо серед інвалідів). На цьому фоні все помітніше стає неконкурентоспроможність інвалідів при працевлаштуванні. Нерідко це обумовлено поширеною думкою, що інваліди можуть виконувати лише некваліфіковані види праці, що в їх роботі найбільш вірогідні помилки, прорахунки, що вони потребують постійної допомоги, поблажливого відношення до себе і т.п. З іншого боку, неконкурентоспроможність інвалідів може пояснюватися недостатністю професіоналізму і рівня профпідготовки, а також соціально-психологічними особливостями інвалідів, тобто їх установкою на отримання різних пільг і поблажливих умов. Формування таких установок обумовлене не стільки об'єктивними, скільки суб'єктивними чинниками — низькою самооцінкою, невпевненістю в собі, пасивністю, відчуттям залежності від оточуючих і ін.

Проведення профорієнтації інвалідів повинне здійснюватися установами медико-соціальної реабілітації, що включають відділення служби зайнятості, реабілітаційні центри, освітні установи і ін.

Досвід зарубіжних розвинених країн, і в значно меншій мірі вітчизняний, переконливо спростовують негативний стереотип, що склався, відносно інвалідів і часом демонструють високі досягнення людей з обмеженими можливостями. Нові соціальні і економічні умови, перегляд концепції інвалідності і розробка нової моделі реабілітації, що передбачає важливість активності самого інваліда, повинні змінити його позиції на ринку праці. Інвалід повинен перестати бути пасивним об'єктом, а стати незалежною, соціально-компетентною людиною. Відповідно до Конвенцій ООН про професійну реабілітацію і зайнятість інвалідів держава повинна узяти на себе зобов'язання по забезпеченню їх професійною реабілітацією і сприянню їх працевлаштуванню, дотримуючись принципу рівності звернення і можливостей і враховуючи їх особистий вибір і індивідуальну відповідність вибраній професії. При цьому необхідно мати на увазі той факт, що можливості інвалідів отримувати, зберігати відповідну роботу і просуватися по службі значно обмежені у зв'язку з фізичним або психічним дефектом.

Іншими словами, в суспільній свідомості намітилися і задекларовані в багатьох

правових і нормативних документах ідеї партнерських взаємин інвалідів і суспільства, ідеї рівних прав і можливостей для інвалідів.

В той же час і від інвалідів необхідно отримати гарантії того, що вони здатні стати рівноправними партнерами в трудових відносинах. Досягненню такого рівня відносин може і повинна сприяти профреабілітаційна робота з інвалідами для того, щоб вони отримали цікаву і відповідну їх можливостям професію, виявилися профпридатними і ефективними, а значить, бажаними працівниками.

Профорієнтація, спрямована на надання допомоги у виборі професії, найбільш відповідної індивідуальним можливостям людини, її інтересам і здібностям, вирішує не тільки питання економічного порядку. Адекватний вибір професії підвищує самооцінку інваліда, формує активну життєву позицію, сприяє його інтеграції в суспільстві.

Особливістю профорієнтації інвалідів є наявність великої кількості протипоказаних чинників трудової діяльності, що звужує поле вибору професій по інтересах. Крім того, обмеження обумовлені порушеннями психічної сфери як в пізнавальній, так і в сенсорній, психомоторній, емоційно-вольовій і ін., що ще більше звужують можливості вибору професії. У свою чергу наявність функціональних обмежень, обумовлених патологічними чинниками, пред'являє підвищені вимоги до оцінки стану профпридатності людини з інвалідністю і до знаходження оптимального рішення з урахуванням його індивідуальних можливостей, здібностей і схильностей. Пошук доступної роботи, відповідної стану здоров'я інваліда, ланкам психічної діяльності що збереглися, і його компенсаторним можливостям, виступає на перший план.

Тривалий час критеріями оцінки працездатності і професійної придатності були не тільки (і не стільки) рівень функціональних можливостей організму, але, в основному, нозологічна форма захворювання, характер його перебігу, динаміка стану інваліда. Питання профорієнтації інвалідів розглядалися досить однобоко — з урахуванням лише медичних показників в рамках окремих нозологічних груп, і вирішувалися зазвичай лікарями-експертами.

До 2007 року державна служба зайнятості надавала інвалідам консультативні, а сьогодні здійснює усі соціальні послуги, в тому числі і з працевлаштування. Останнє зобов'язує досконально знати ситуацію на ринку праці щодо наявності та створення робочих місць, які можуть бути зайняті безробітними інвалідами (Дмитрієв-Заруденко В.В., 2008).

На жаль на сьогодні (Колешня Л.Г., Стульпінас Н.К., 2008) профорієнтаційна робота не носить системного характеру, не розроблена методологія, вона слабо забезпечена навчально-методичними ресурсами, відсутні програми профорієнтаційного обслуговування інвалідів. Не сформована система підготовки кадрів для проведення профорієнтаційної роботи на професійній основі. Нагальною є потреба у впровадженні професії профорієнтолога. Ефективність профорієнтації інвалідів знижується також внаслідок відсутності повної, достовірної і своєчасної інформації щодо структурних та професійно-кваліфікаційних змін, що відбуваються в окремих сферах економічної діяльності, на конкретних підприємствах, в установах і організаціях. Все це негативно впливає на забезпечення конкурентоспроможності інвалідів при переході до етапу інноваційного розвитку держави і зумовлює необхідність модернізації професійної орієнтації інвалідів та побудови її цілісної системи (Колешня Л.Г., Стульпінас Н.К., 2008).

Основна мета професійної орієнтації – сприяння людині в отриманні в оптимально короткі терміни відповідного місця роботи відповідно до потреб працедавців, ринку праці, особистим інтересам, здібностям і можливостям шляхом професійного консультування, інформування і психологічної підтримки.

Профорієнтацію слід розуміти як комплекс соціально-економічних, психолого-педагогічних і медико-фізіологічних завдань, результатом рішення яких буде вибір, оптимальне професійне самовизначення людини, відповідне до індивідуальних особливостей кожної особи і запитів суспільства в кадрах.

При професійній орієнтації повинні вирішуватися наступні завдання:

- забезпечення соціально-економічних гарантій в сфері вільного вибору чи зміни виду трудової діяльності, професії, спеціальності, форми зайнятості та шляхів самореалізації кожного інваліда в умовах ринкових відносин;

- досягнення збалансованості між професійно-кваліфікаційним, освітнім рівнем, інтересами, здібностями й психофізіологічними особливостями, станом здоров'я інваліда та професійно-кваліфікаційною структурою попиту на ринку праці;

- інформування і консультування інвалідів з метою вибору роботи, режиму праці, можливості навчання;

- орієнтування інвалідів в світі професій (професійна інформація, професійна консультація, професійна діагностика, психологічна підтримка);

- надання послуг з професійної інформації, включаючи інвалідів з числа молоді, що навчається, по психологічній підтримці інвалідів, зайнятих трудовою діяльністю в період професійної адаптації.

Основними принципами професійної орієнтації та психологічної підтримки інвалідів є:

- забезпечення рівних можливостей осіб з інвалідністю;

- об'єктивності, що передбачає врахування стану здоров'я, психологічного стану, рівня освіти, кваліфікації, сімейного становища соціально-побутових, економічних та інших чинників;

- узгодженості інтересів, можливостей особистості та потреб ринку праці;

- пріоритет інтеграції у суспільне виробництво й соціальне середовище перед дезінтеграцією або ізоляцією.

При роботі з інвалідом початковим критерієм підбору професії є відсутність шкоди для здоров'я в рекомендованій професії, тому починати роботу по профорієнтації з цією групою населення необхідно з вивчення експертного висновку і трудових рекомендацій, винесених на підставі детального клінічного діагнозу, клінічного і трудового прогнозу, протипоказаних чинників праці і ін.

Робота по профорієнтації повинна проводитися підготовленими фахівцями-психологами. Особливо важлива кваліфікована допомога по профорієнтації для інвалідів, що знаходяться в скрутнішій ситуації, ніж інші клієнти служб зайнятості. Високі вимоги до підготовки фахівців, інвалідів, що займаються працевлаштуванням, обумовлюються і тим, що часто цей контингент в процесі пошуку роботи має потребу і в психокоректувальній допомозі, психологічній підтримці (Рубинштейн С.Я., 1962; Назимов И. Н., 1971; Шевро А. Г., 2004).

Необхідною складовою роботи по профорієнтації, як вже відзначалося вище, є забезпечення вибору суб'єктом професії відповідно до його власних інтересів, схильностей і здібностей. У разі такої роботи з інвалідами поле професійного вибору, обмежене медичними рекомендаціями. Це обумовлює особливе значення такого

компоненту роботи з профорієнтації, як виявлення вказаних індивідуальних особливостей інваліда (інтересів, схильностей, здібностей, розвитку і рівня збереження вищих психічних функцій), а також, що дуже важливо, мотиваційних характеристик інваліда, оскільки при професійній реабілітації стійка трудова мотивація, бажання знайти матеріальну самостійність, відповідний соціальний статус і т.п. у край істотні.

Саме цим обумовлено значне місце психологічної діагностики в процесі профорієнтації взагалі і, зокрема, у інвалідів (Кулагин Б. В., 1984; Кривенков С. Г., 1997).

На думку Сіманчук Л.І. (2008) організація професійної орієнтації ускладнена внаслідок ряду проблем:

- на сьогодні відсутні обґрунтовані переліки найбільш підходящих для професійної реабілітації інвалідів галузей народного господарства та професій, за якими можна здійснювати професійне навчання цієї категорії громадян. Така інформація є необхідною, оскільки спеціаліст з професійної орієнтації служби зайнятості намагається максимально узгодити потреби, інтереси, здібності, нахили, і, найважливіше, стан здоров'я та медичні протипоказання до праці (за висновком МСЕК) громадянина з інвалідністю із реальною ситуацією на ринку праці, потребою галузей народного господарства у професійних кадрах;

- відсутні професіограми, професіокарти та психограми, які враховують особливості показань і протипоказань до праці інвалідів з різними захворюваннями за найбільш придатними для професійної реабілітації даної категорії осіб професіями;

- для надання якісних, адресних послуг з професійної консультації і професійної діагностики інвалідам необхідні надійні психодіагностичні методики, які враховували б проблеми зі здоров'ям (Мостіпан О., 2002; Шевцов А.Г., 2003; Яременко О.О. зі співавт., 2005).

Вже в кінці 80-х років ХХ ст. фахівцями, що працюють з інвалідами, висловлювалася думка про необхідність широкого залучення психологів для профорієнтації інвалідів, для формування активної трудової спрямованості, для корекції неадекватних професійних виборів, для оцінки профпридатності інвалідів в різних професіях. Останньому завданню, яке зводилося до психодіагностичних досліджень, надавалося особливе значення, оскільки була усвідомлена необхідність винесення висновку профорієнтації шляхом співвідношення професіографічних характеристик професій і індивідуальних властивостей особи інваліда.

Працюючи з інвалідами, необхідно проводити психодіагностику не тільки для оцінки функціональних можливостей (оцінити пам'ять, увагу і ін.), але і виділити особливості особи, які визначають характер поведінки людини – самооцінку, самовідношення, ієрархію цінностей, рівень домагань, установки.

Важливий момент психодіагностики полягає в складанні чіткої програми обстеження з урахуванням найуразливіших областей психічної діяльності при тому або іншому захворюванні. Але психодіагностика при профорієнтації інвалідів – це не патопсихологічне дослідження із застосуванням великої батареї психологічних методик з великим аналізом результатів і описом їх у вигляді «структури дефекту», де приводиться картина і ступінь порушених функцій і дається їх кваліфікація. Психодіагностика інвалідів для профорієнтації направлена на виявлення вищих психічних функцій що підлягають збереженню, можливостей компенсації наявних

порушень, на визначення умов і режимів діяльності, в яких можлива оптимальна працездатність (Гильбух Ю. З., 1977; Кулагин Б. В., 1984; Райгородский Д. Я., 1998).

Відправним моментом для організації процедури дослідження інвалідів повинні бути медичні відомості про них, а також дані про психологічні особливості людей, що мають те або інше захворювання (або знання можливостей виникнення тих або інших відхилень в психічній діяльності при певному захворюванні).

Іншим орієнтиром в роботі з інвалідами повинен бути перелік професій, що рекомендуються або можливих для людей з певною формою патології. З урахуванням вимог цих професій слід планувати психодіагностичне обстеження і оцінювати психічні можливості інваліда (Кривенков С. Г., 1997-1998).

В процесі роботи з інвалідом необхідно дотримувати умову порядку пред'явлення методик – починати слід з простіших завдань, навіть свідомо доступних хворому. У подальшому можна поступово збільшувати і навантаження, і складність завдань для того, щоб оцінити можливості пацієнта і переконати його самого в тому, що йому багато що доступно.

Іншою невід'ємною частиною профорієнтації є наявність даних, що описують професійну діяльність. Тільки при такій умові може бути реалізований підхід, який припускає співвідношення дій і операцій, що оцінюються за допомогою методик психодіагностики, з діями і операціями, що входять в структуру професійної діяльності. Відносно інвалідів – осіб з обмеженими можливостями, цей чинник безумовно має значну питому вагу при забезпеченні їх відповідною роботою. У психологічному аспекті він може виражатися у вимогах до витривалості, тривалих розумових навантажень, можливості виконувати операції різної складності, зберігати контроль за своїми діями.

Різні вимоги і особливі умови, характерні для окремих видів праці, викликають необхідність чіткого визначення протипоказань, у тому числі і в психологічному сенсі, характерних для цих видів праці, і, навпаки, виявлення тих параметрів професійної діяльності, які не тільки не нашкодять хворій людині з медичних позицій, але і дозволять проявити себе, розширити свої обмежені можливості.

Вітчизняні описи професій зазвичай містять загальні відомості про професію (форми професійної підготовки, опис робочого місця), опис змісту і умов праці (матеріали, інструменти, процес і результат роботи, необхідні знання і уміння і ін.), опис людини в процесі праці (позитивні і негативні моменти в роботі, труднощі, ступінь відповідальності, елемент творчості, психофізіологічні якості і медичні протипоказання, позитивні і негативні наслідки роботи для людини), соціально-економічні особливості професії. При проведенні роботи по профорієнтації з інвалідом відповідальним моментом є аналіз описів професій, особливо тих, які привабливі для самого реабілітанта, з погляду протипоказань.

Найважливішою частиною професіограми є психограма, що включає опис психологічних особливостей професії, тобто якісне і кількісне вираження окремих психічних функцій, їх взаємовідношення і взаємозв'язок в процесі виконання виробничих операцій. Психограма відображає (або повинна відображати) своєрідність професії і дає зрозуміти людині, які вимоги до психіки пред'являє професія, що цікавить його.

В профорієнтаційній практиці виділяється 3 типи професій, які пред'являють людині відповідні типові вимоги:

- тип гностики професій вимагає вираженої пізнавальної активності, стійкості

уваги, спостережливості;

- перетворюючий тип професій вимагає від людини здатності до практичного впливу на середовище; інтерес, направлений на процес і результат цього впливу; активність, працездатність;

- дослідницький тип професій вимагає інтересу до нового, здатності долати стереотипи і знаходити нові рішення.

Слід зазначити також, що процес профорієнтації інвалідів утрудняє і несприятлива самооцінка, оскільки невпевненість в собі, очікування невдачі можуть негативно позначатися на виборі професії. Негативну дію можуть справляти і інші особисті характеристики, наприклад, неадекватний або нестійкий рівень домагань, екстернальний локус контролю і ін. Часто інвалідів примушує схилитися до простіших варіантів при виборі професії страх невдачі в майбутній роботі, осуд з боку адміністрації і колег. Профорієнтація інвалідів повинна включати корекцію неадекватних установок.

Як вже зазначалося, неадекватні самооцінки у край небезпечні при професійному самовизначенні, особливо для інвалідів молодого віку або інвалідів з дитинства. Для них неправильний професійний вибір часом закінчується повним життєвим крахом, крахом планів і цілей. У таких ситуаціях необхідно тактовно допомогти молодій людині-інвалідові переорієнтуватися з мрії про нереальну, згідно з його фізичними і психічними можливостями, професію, на більш відповідну його стану (з урахуванням його інтересів). Також небажаними є і випадки, коли інвалід оцінює себе і свої можливості неадекватно низько, із-за невпевненості і побоювань не справитися із завданням вважає за краще більш простий, але легко досяжний шлях реалізації професійних можливостей.

Робота по профорієнтації з інвалідом вимагає від фахівця уміння налагоджувати спілкування, знімати напругу в ситуації випробування і коректувати негативні установки пацієнта.

Робота по профорієнтації включає 3 напрями.

1. Профінформація

Мета цього напрямку – інформаційне забезпечення процесу вибору професії, що дозволяє клієнтові отримати максимум відомостей про світ професій, їх ринок в регіоні, надання інформації, що формує уявлення про зміст професій і спеціальностей, про вимоги, що пред'являються ними до людини, шляхи і умови професійної підготовки з урахуванням реальних можливостей працевлаштування, внаслідок чого створюються передумови для усвідомленого вибору клієнтом сфери діяльності, професії і способу життя.

Ця мета може досягатися за рахунок інформаційного оформлення простору, де проводиться робота по профорієнтації з інвалідами (стенди, наочна допомога, відео- і кінофільми і ін.), інформація може доводитись через друкарські видання, що перераховують наявні професії і вакансії, довідники з описами професій і ін.

Дуже важливо, щоб профінформація, яка доводиться до відома інваліда, надавалася з урахуванням медичних обмежень і рекомендацій або включала застереження на такі обмеження і рекомендації.

2. Професійне консультування

Мета профконсультування – надати особі, що звернулася, сприяння у виборі або зміні професії з урахуванням медичних обмежень і рекомендацій, побажань

інваліда, його схильностей і можливостей, наявних вакансій, перспектив працевлаштування.

Профконсультант допомагає клієнтові:

- зняти тривожний стан;
- визначити проблему, якщо вона не ясна;
- виявити коло його схильностей і підібрати відповідну групу професій;
- отримати інформацію про можливості перенавчання.

Часто для інваліда проблема полягає не в самій ситуації, в яку він потрапив (отримання інвалідності, втрата працездатності в тому або іншому ступені), а в тому, як він до неї відноситься. Як вже зазначалося вище, в рамках професійного консультування одне із завдань профконсультанта-психолога – допомогти йому змінити погляд на свій стан, надати, при необхідності, психологічну підтримку.

Основним завданням профконсультанта залежно від ситуації, є визначення поля вибору професії з урахуванням медичних рекомендацій і обмежень, інтересів і схильностей інваліда, рівня освіти, професії, що була раніше. Необхідно також розкрити людині реальні варіанти виходу з положення, що склалося, актуалізувати пошук нових шляхів професійного самовизначення.

Консультант в процесі роботи з клієнтом досліджує:

- професійні інтереси,
- професійні схильності,
- мотивацію професійного самовизначення,
- психологічну профпридатність до певних видів діяльності.

В результаті спільної роботи з клієнтом розширюється його інформованість про зміст різних професій, приводяться у відповідність його самооцінка і рівень професійних домагань з можливостями, коректуються професійні плани і наміри.

Професійне консультування слід проводити з урахуванням структури регіональної потреби в кадрах.

Остаточне рішення про вибір (або зміну) професії, учбового закладу, місця роботи приймає клієнт. Не допускаються будь-які форми впливу на його мотивацію і рішення у сфері самовизначення шляхом приховування або прикрашання інформації.

Кваліфікована допомога по профорієнтації сприяє тому, що людина згодом отримує задоволення від виконуваної роботи, змінюється її соціальний статус, самооцінка.

Існують два типи профконсультування: інформаційне і профорієнтація.

Перше, інформаційне профконсультування, спрямоване на ознайомлення інваліда, що шукає роботу, з переліком професій і наявних в регіоні вакансій, зіставлення їх з його обмеженнями і запитамі, вибір конкретних професій. При такому типі профконсультування після вступної бесіди про цілі роботи необхідно:

- перш за все ознайомитися з трудовими рекомендаціями, вказаними в індивідуальній програмі реабілітації інваліда;
- з'ясувати характер освіти, досвід роботи інваліда, якщо він є, відношення інваліда до своєї професії;
- опитати його про види діяльності, що цікавлять, і професії;
- зіставити з вказаними обмеженнями, обговорити з клієнтом результати, вказавши найбільш відповідні для інваліда;
- надати інвалідові можливість професійно самовизначитися.

Консультація по профорієнтації припускає прогнозування ступеня ефективності

діяльності людини, тобто аналіз профпридатності як сукупності і структури психічних і психофізіологічних особливостей людини, необхідних для досягнення суспільно прийнятної ефективності в професійній праці. При проведенні консультування по профорієнтації широко використовуються психодіагностичні методики, за допомогою яких виявляються професійні схильності і інтереси інваліда, характер загальної і трудової мотивації, особливості навчання, здібності індивіда, його особисті характеристики, істотні для професійної адаптації.

У профконсультаційній роботі фахівці використовують наступні групи психодіагностичних методик:

- блок мотиваційних методик;
- блок інтелектуальних методик;
- блок дослідження професійно важливих якостей;
- блок особистісних методик.

Профконсультанту необхідно підібрати методики, що дозволяють вирішувати ті задачі, які стоять перед його клієнтом і ним самим на етапі консультування по профорієнтації.

Реальний процес профконсультації може поєднувати в собі елементи обох типів консультування, причому перше, інформаційне, може бути більш коротким і носити характер попередньої бесіди, являтися психодіагностичним профконсультуванням, або бути передмовою для професійного відбору.

3. Профвідбір (підбір)

Одним з найважливіших напрямків профорієнтаційної роботи з інвалідами є підбір показаної їм за станом здоров'я професійної діяльності (професійний підбір). Професійний підбір (профпідбір) – процедура, що включає сукупність методів вивчення біопсихосоціального статусу інваліда для формування йому рекомендацій про можливі напрямки його подальшої професійної діяльності, найбільш відповідні стану здоров'я, працездатності, професійним інтересам, нахилам і бажанням. У процесі професійного відбору підбирають показані інвалідові професії й види праці як для професійного навчання, так і для працевлаштування.

Ця робота проводиться при необхідності відбору на певні професії, виходячи з інтересів, можливостей, здібностей клієнта і ситуації на ринку праці, з використанням спеціальних методів, як правило, це методики дослідження професійно важливих якостей.

Професійний відбір містить у собі:

- медичний аспект (лікарську професійну консультацію) – визначення медичних показань і протипоказань до продовження професійної діяльності, доступних інвалідові характеру, умов, режимів і форм організації праці, професій і видів праці;
- психофізіологічний аспект (профвідбір) – оцінку придатності інваліда до виконання роботи в показаних йому за станом здоров'я професіях;
- психологічний аспект – з'ясування й облік при підборі професій на основі детермінант суб'єктивно особистісної активності бажаних видів професійної діяльності;
- технічний (ергономічний) аспект – визначення показань до забезпечення інваліда технічними засобами професійної реабілітації й ергономічному пристосуванню робочого місця;
- соціальний аспект – врахування при підборі професійної діяльності соціальних факторів, що характеризують рівень загальної й професійної освіти,

кваліфікацію, професійний маршрут, сімейне й матеріальне становище, житлові умови, відстань від будинку до місця роботи і спосіб пересування й ін.;

- соціально-економічний аспект – врахування при підборі професій стану й динаміки ринку праці.

При підборі професій інвалідам необхідно дотримуватись наступних основних вимог:

- професії повинні бути нешкідливими й безпечними для інваліда, по можливості сприяти відновленню або компенсації порушених функцій;

- інвалід повинен бути придатний до роботи в професіях, що рекомендуються йому, якісно, ефективно й у повному обсязі виконувати посадові й функціональні обов'язки, бути конкурентоспроможним у даних професіях на ринку праці;

- професії повинні відповідати схильностям і бажанням інваліда навчатися й у них працювати;

- рекомендуються професії, що повинні найбільш повно відповідати рівню загальноосвітньої й професійної підготовки інваліда, його професійному досвіду й знанням, що сформувалися, робочому стереотипу, бути перспективними для кваліфікаційного росту;

- рекомендуються професії, що повинні бути реальними для працевлаштування інваліда.

Підбір інвалідам професійної діяльності здійснюється службою МСЕ, районними й міськими центрами зайнятості населення, біржами праці інвалідів, центрами професійної реабілітації інвалідів (профвідбір).

Профдіагностика і прогнозування профпридатності – справа достатньо складна, оскільки людська психіка володіє великими компенсаторними можливостями, те, на що здатний індивід, визначається в процесі навчання і подальшої роботи. Проте під час роботи по профорієнтації, всіх її напрямів (профінформації, профконсультування і профвідбору) важливо зменшити вірогідність випадковості вибору професії під впливом поверхневої інформації, через необхідність, підвищити його усвідомленість. У разі роботи з інвалідами питання обґрунтованості професійного вибору стоїть особливо гостро.

Функції МСЕК в профорієнтації та професійній реабілітації інвалідів

Основою реабілітаційної спрямованості в діяльності закладів медико-соціальної експертизи (МСЕК) є Закон України «Про реабілітацію інвалідів в Україні» (№ 2961-IV від 6.10.2005 р.), а також ряд підзаконних актів, прийнятих останнім часом: Державна типова програма реабілітації інвалідів (затверджена Постановою Кабміну України № 1686 від 8 грудня 2006 р.), Положення про індивідуальну програму реабілітації інваліда (затверджене Постановою Кабміну України № 757 від 23 травня 2007 р.), Форма ІПР інваліда, що видається медико-соціальними експертними комісіями (затверджена Наказом МОЗ України від 08.10.07 № 623) та інші. Згідно з цими нормативно-правовими актами, професійна реабілітація є однією з важливих складових в медико-соціальній реабілітації інвалідів (Коробов М.В., Помніков В.Г., 2003; Беляєва Н.М., Сторожук Л.О., Яворовенко О.Б., 2008).

Функціями МСЕК з професійної реабілітації інвалідів є: реабілітаційно-діагностична, реабілітаційно-експертна, реабілітаційно-профорієнтаційна, реабілітаційно-консультативна, реабілітаційно-контрольна та реабілітаційно-

управлінська. До них входять:

- при наявних у інваліда захворюваннях чи порушеннях – проведення експертизи професійної придатності інваліда на підставі вивчення та клінічної оцінки його стану (діагноз, ступінь вираженості функціональних порушень, компенсаторні можливості, клінічний та трудовий прогноз, медичні протипоказання для різних видів робіт) з урахуванням основної професії та професійного маршруту (визначення професійного статусу, побудова моделі професійної діяльності, складання професіограми на основну професію: короткий зміст трудової діяльності, характер і умови праці, показники важкості та напруженості праці, вимоги, що пред'являє професія до організму, дефектні функції, професійно значимі функції);

- визначення за допомогою медичних та психологічних методів індивідуальних властивостей особистості інвалідів (оцінка якостей нервової системи та темпераменту, рівень розвитку психомоторики, емоційно-вольових якостей, інтелектуально-мнестичних особливостей), установки інваліда на працю, професійні інтереси, схильності, оцінку трудової мотивації, структуру найбільш розвинених здібностей інваліда з метою підбору виду професійної діяльності, визначення факторів виробничого середовища, що протипоказані;

- здійснення на підставі результатів клінічних, функціональних та психологічних досліджень диференційованої оцінки реальних і потенційних професійних можливостей інваліда, визначення клініко-трудоного прогнозу (реабілітаційно-професійного потенціалу) на підставі оцінки стану здоров'я інваліда, його віку, рівня освіти, професії, наявних навичок і знань, можливостей навчання і працевлаштування;

- визначення можливості інваліда працювати за попередньою чи новою рекомендованою професією, виконувати професійну діяльність взагалі чи в межах кваліфікаційних рівнів, в основній чи інших раніше опанованих професіях, показаних за станом здоров'я, умов та характеру праці, і надання відповідної трудової рекомендації;

- надання інвалідам професійної інформації з питань вибору та можливостей для зміни професії, що містить детальну характеристику професії;

- проведення професійного консультування інвалідів із метою сприяння у виборі чи зміні професії з урахуванням побажань, схильностей та можливостей інваліда;

- розробка заходів щодо реалізації реабілітаційно-професійного потенціалу: складання професійного розділу ІПР інваліда, розробка рекомендацій щодо найбільш раціональних режимів праці, організації робочих місць з метою збереження досягнутого рівня професійної адаптації та здоров'я інваліда, надання рекомендацій з доступних інваліду характеру умов та форм організації праці, показаних та протипоказаних видів та режимів праці, санітарно-гігієнічних умов праці, показаної професії для працевлаштування чи професійного навчання, приклади рекомендованих професій та видів праці;

- надання пропозицій з реалізації професійного розділу ІПР установам, що визначені як такі, що відповідають за її реалізацію; розробка рекомендацій з працевлаштування на конкретному робочому місці із зазначенням режиму та умов праці; здійснення динамічного контролю і корекції ІПР; проведення оцінки раціональності працевлаштування з урахуванням медичних, психофізіологічних, санітарно-гігієнічних та професійно-адаптаційних показників;

- оцінка стану професійно-реабілітаційної бази у районі проживання інваліда; вивчення умов праці та формування інформаційної бази;
- оцінка психофізіологічних та санітарно-гігієнічних факторів умов праці, важкості та напруженості трудового процесу відповідно до "Гігієнічної класифікації праці за показниками шкідливості та небезпечності факторів виробничого середовища, важкості та напруженості трудового процесу" (затвердженої Наказом МОЗ України від 27.12.2001 р. № 528);
- вирішення питань працевлаштування інвалідів безпосередньо на виробництві разом з адміністрацією; обстеження робочих місць, на яких працюють інваліди;
- атестація робочих місць, призначених для працевлаштування інвалідів, разом з представниками підприємств, держнагляду охорони праці та громадськими організаціями інвалідів;
- підбір професій для навчання і працевлаштування інвалідів відповідно до наявних показань та потреб місцевого ринку праці;
- участь у створенні регіональних програм зайнятості населення по розділу зайнятості осіб з обмеженою працездатністю, які потребують соціального захисту і не можуть на рівних умовах конкурувати на ринку праці;
- участь у роботі координаційних рад із питань професійної орієнтації населення;
- інформування відділів соціального захисту населення про інвалідів, які бажають працювати в умовах спеціалізованих та навчально-виробничих підприємств УТОГ та УТОС;
- інформування центрів зайнятості про інвалідів, які бажають працювати у звичайних умовах виробництва або потребують перенавчання;
- інформування регіональних державних адміністрацій, профспілкових та громадських організацій інвалідів про стан професійної реабілітації інвалідів у регіоні з пропозиціями про заходи щодо її покращання.

Формування ІПР по розділу професійної реабілітації для інвалідів, які не мають професійної підготовки, а також у тих випадках, коли необхідна зміна професії, починається з професійної орієнтації та переорієнтації.

Експертиза професійної придатності інвалідів у першу чергу проводиться для професій (спеціальностей), за якими вони працювали відповідно до відомостей, що внесені до трудової книжки або які підтверджені документами про професійну освіту, а також для професій (спеціальностей), здобуття яких можливе в майбутньому. Указується перелік професій і рівень кваліфікації, який збережений в тій чи іншій мірі професійної придатності. Обов'язково вказуються відомості про придатність до відповідної професії: у повному обсязі, з обмеженням обсягу виконуваних робіт та визначенням тривалості робочого дня. Зазначається перелік професій, спеціальностей, що рекомендуються до освоєння при професійному навчанні, перепідготовці.

Обов'язково надаються рекомендації щодо форми організації навчання: у загальноосвітньому навчальному закладі, у спеціально організованих умовах (спеціальна загальноосвітня школа, школа-інтернат, спеціальний клас (група у відповідному навчальному закладі), спеціальна навчальна програма, щадний режим навчання та ін.); щодо рівня професійної підготовки, перепідготовки, підвищення

кваліфікації (освіта: професійно-технічна неповна вища (молодший спеціаліст), базова вища (бакалавр), повна вища (спеціаліст, магістр), курсова підготовка), типу та назви навчального закладу МСЕК, ЛКК рекомендують терміни та місце навчання.

До роботи з формування цього розділу ІПР можуть залучатися спеціалісти з інженерної психології (психології праці) та психології професійного відбору, педагогічні працівники відповідних загальноосвітніх, професійно-технічних навчальних закладів, представники відповідних психолого-медико-педагогічних консультацій, державної служби зайнятості.

Бажано введення до складу МСЕК фахівця з медичної профорієнтації, що було передбачено «Національною програмою професійної реабілітації та зайнятості осіб з обмеженими фізичними можливостями» (затвердженої Указом Президента України від 13 липня 2001 року № 519/2001).

Служба медико-соціальної експертизи належить до установ, в яких здійснюють професійну орієнтацію консультативного, рекомендаційного характеру та професійний підбір, корекцію професійних інтересів.

Професійний підбір у МСЕК включає:

- медичний аспект (лікарську професійну консультацію);
- психофізіологічний аспект (профвідбір);
- психологічний аспект.

З метою діагностики професійно важливих якостей інваліда проводиться професійна психодіагностика, завданням якої є: визначення порушень психічної діяльності і оцінка можливостей відновлення порушених професійно важливих якостей. При цьому виявляються патопсихологічні та соціально-психологічні характеристики.

Патопсихологічні показники включають:

1. Порушення інтелектуально-мнестичних функцій: обсяг короткочасної пам'яті; функції активної уваги (розподіл, перемикання, стійкість); ефективність розумових операцій (узагальнення, абстрагування, аналіз і т.д.); динаміка психічної діяльності (темп, виснаженість – в плані їх відповідності вимогам професійної діяльності).

2. Порушення емоційно-вольової сфери: наявність вираженого рівня тривоги, що свідчить про ступінь фрустрації значущих потреб (у тому числі професійної самореалізації); емоційна нестійкість, яка може мати як психогенну, так і органічну причину.

3. Неврозоподібні порушення (іпохондрична, істерична, астенічна, депресивна симптоматика).

4. Психопатоподібні порушення на рівні особи (загострення рис, акцентуація, психопатії).

Оцінка патопсихологічних показників здійснюється по відповідних ступенях (незначні, помірні, виражені, значно виражені порушення).

Соціально-психологічні показники включають: визначення установки інваліда на працю; визначення професійних інтересів, схильностей, оцінку трудової мотивації; оцінку властивостей нервової системи і темпераменту; рівень розвитку психомоторики, емоційно-вольових, інтелектуально-мнестичних особливостей; визначення індивідуальних властивостей особистості; проведення психічної корекції.

Для цього психолог МСЕК визначає рівень соціально-психологічної адаптивності хворого, його психологічні характеристики, усно або анкетним

методом з'ясовує професійні інтереси інваліда – для тих, які не мають професії; установки на продовження трудової діяльності, професійні наміри – для тих, які її мають; комунікабельність, самооцінку свого стану, своїх можливостей, ціннісні орієнтації. Для цього психолог повинен володіти комплексом методик для психологічного вивчення особи.

Професійний розділ ІПР полягає у підборі та рекомендації інваліду конкретних професій або видів праці, з урахуванням його захворювання, персональних особливостей, віку, рівня освіти, соціальних та побутових умов. Сам інвалід має брати активну участь у цьому процесі. У інваліда не повинно бути медичних протипоказань до роботи у професії, яку рекомендують. Крім того, характер праці та умови у ній не повинні несприятливо впливати на перебіг основного або супутнього захворювання та обтяжити інвалідність.

Зміст і структура реабілітаційно-експертного висновку визначаються винесеним експертним рішенням про реабілітаційний потенціал і реабілітаційний прогноз.

У реабілітаційно-експертному висновку в стислій формі обґрунтовується експертне рішення: про потреби інваліда в заходах реабілітації; про показання до проведення основних реабілітаційних заходів; про необхідність або відсутність необхідності розробки ІПР.

У МСЕК за результатами професійного підбору інваліду визначаються показані умови праці відповідно до "Гігієнічної класифікації праці за показниками шкідливості та небезпечності факторів виробничого середовища, важкості та напруженості трудового процесу" (затвердженої Наказом МОЗ України від 27.12.2001 р. № 528) та оформляються трудові рекомендації, що заносяться до розділу з професійної реабілітації ІПР інваліда.

Трудова рекомендація повинна відповідати таким вимогам:

1. Форма і зміст трудової рекомендації повинні відповідати винесеному експертному рішенням про стан працездатності інваліда (ступеня обмежень у трудовій діяльності).

2. Трудова рекомендація має бути повною і включати докладний опис всіх чинників та елементів майбутньої трудової діяльності інваліда, а саме:

- протипоказані інваліду за станом здоров'я чинники професійної діяльності або протипоказання до виконання роботи з колишньої професії загалом;

- показані інваліду умови праці (важкість і напруженість, режим праці та відпочинку, форма організації праці, санітарно-гігієнічні чинники); в разі можливого продовження інвалідом роботи за своєю професією із зменшенням обсягу роботи – необхідні обмеження щодо виконання окремих посадових і функціональних обов'язків, планових завдань, норм вироблення;

- в необхідних випадках – особливі вимоги до охорони праці і техніки безпеки (до роботи на висоті, біля механізмів, що рухаються, з енергоустаткуванням та ін.);

- в показаних випадках – необхідні для виконання роботи за професією робочі пристосування (тифлотехнічні, сурдотехнічні та інші засоби) і спеціальні вимоги з організаційно-технічної та ергономічної адаптації робочого місця щодо особливостей патології інваліда;

- перелік рекомендованих професій і видів праці.

3. Конкретність трудової рекомендації передбачає чітку кількісну і якісну регламентацію протипоказаних та показаних чинників професійної діяльності, зазначених у трудовій рекомендації, відповідно до тарифно-кваліфікаційних вимог

щодо професій і спеціальностей, класифікації важкості, напруженості, шкідливості та небезпечності праці, санітарними нормами і правилами та ін.

4. Зазначені у трудовій рекомендації протипоказання та обмеження в роботі повинні відповідати характеру і тяжкості патологічного процесу, ступеню порушення функцій, а також санітарно-гігієнічній характеристиці професії інваліда або інших прикладів професій, що йому рекомендують.

В залежності від характеру та ступеня обмежень у трудовій діяльності інвалідам III групи можуть бути запропоновані типові схеми трудових рекомендацій. Так, при нездатності інвалідом продовжувати роботу за своєю професією і можливості працювати у повному обсязі в звичайних виробничих умовах в інших професіях трудова рекомендація повинна включати:

1. Протипоказання до продовження роботи за своєю професією;
2. Протипоказані і показані інваліду характер, умови, режим і форми організації праці;
3. Приклади професій і видів праці для працевлаштування.

При можливості інваліда продовжити роботу у своїй професії зі зменшенням об'єму роботи й (або) зниженням кваліфікації трудова рекомендація повинна містити:

- протипоказані фактори трудової діяльності в професії інваліда;
- показання до продовження роботи у своїй професії;
- показані характер, умови, режим і форму організації праці, а також обмеження відносно функціональних обов'язків, дотримання яких дозволяє продовжити роботу інваліда в своїй професії.

Дотримання лікарями МСЕК зазначених аспектів формування розділу з професійної реабілітації ІІР інваліда, детальне, продумане, із застосуванням індивідуального підходу, заповнення форми ІІР дозволить надавати оптимальні рекомендації з професійної орієнтації та трудової реабілітації інвалідів.

Розділ 1

МОТИВАЦІЙНІ МЕТОДИКИ ПСИХОДІАГНОСТИКИ

Методика «Карта інтересів»

Методика використовується в цілях профорієнтації інвалідів. Може застосовуватися як для обстеження підлітків, так і дорослих інвалідів. Є дані про добрі результати при використанні даної методики для інвалідів, що змінюють професію.

Час обстеження інваліда не обмежений, проте його (інваліда) необхідно попередити, що робота з тестом займає 40-50 хв.

Інструкція: Якщо Вам дуже подобається, дуже любите або дуже хотіли б займатися тим, що пропонується в твердженні, то поставте у відповідній клітці «++». Якщо просто подобається, любите або хотіли б, то «+». Якщо не знаєте, сумніваєтеся, то «-». Якщо не подобається, не любите або не хотіли б, то «--».

Якщо на одне і те ж питання у Вас виникають дві протилежні (полярних) відповіді, то поставте той знак, який відповідає відповіді, що ближче (на вашу думку) до істини. Відповідайте на кожне питання, не пропускаючи жодного. Стежте, щоб номер клітинки в листі відповідей не розходився б з номером питання. Якщо Вам щось незрозуміло, можете відразу ж запитати.

Питання:

1. Знайомитися з життям рослин або тварин.
2. Уроки географії, читання підручника з географії.
3. Читати художню або науково-популярну літературу про геологічні експедиції.
4. Уроки і підручники анатомії і фізіології людини.
5. Уроки домоводства або домашні заняття домоводством.
6. Читати науково-популярну літературу про фізичні відкриття, про життя і діяльність видатних фізиків.
7. Читати про відкриття в хімії або про життя і діяльність видатних хіміків.
8. Читати технічні журнали.
9. Читати статті в науково-популярних журналах про досягнення в області електротехніки і радіоелектроніки.
10. Знайомитися з різними металами і їх властивостями.
11. Дізнаватися про різні породи деревини і про їх практичне застосування.
12. Цікавитися досягненнями в області будівництва.
13. Читати книги, дивитися фільми про водіїв різних видів транспорту.
14. Читати книги, дивитися фільми про льотчиків, космонавтів.
15. Зустрічатися з учасниками військових дій, слухати розповіді про військові події, про бойову техніку.
16. Читати книги про історичні події і історичних діячів.
17. Читати твори класиків вітчизняної і зарубіжної літератури.
18. Читати і обговорювати газетно-журнальні статті і нариси.
19. Обговорювати поточні справи і події на роботі (у цеху, у відділі, на підприємстві і т.д.).
20. Читати літературу про роботу вихователя, вчителя.
21. Читати книги, дивитися фільми про роботу міліції.
22. Піклуватися про порядок, про красивий вид приміщень, в яких працюєте, вчитеся, живете.

23. Читати книги типу «Цікава математика», «Математичне дозвілля».
24. Цікавитися питаннями економічної географії.
25. Займатися іноземною мовою.
26. Знайомитися з життям видатних художників, з історією розвитку образотворчого мистецтва.
27. Знайомитися з життям видатних майстрів сцени, кіно, відвідувати творчі вечори-зустрічі з акторами.
28. Знайомитися з життям і творчістю видатних музикантів.
29. Читати спортивні газети, журнали, книги про спорт і видатних спортсменів.
30. Вивчати ботаніку, зоологію, біологію.
31. Знайомитися з різними країнами по описах і географічних картах.
32. Читати про життя і діяльність знаменитих геологів.
33. Читати про те, як люди навчилися боротися з хворобами, про лікарів і досягнення в галузі медицини.
34. Відвідувати підприємства легкої промисловості (швейні, взуттєві, текстильні).
35. Читати книги типу «Цікава фізика».
36. Знаходити хімічні явища в природі, проводити досліди по хімії, стежити за ходом хімічних явищ.
37. Знайомитися з новітніми досягненнями сучасної техніки (слухати і дивитися радіо- і телепередачі, шукати статті в газетах і журналах).
38. Відвідувати радіотехнічні гуртки або гуртки електротехніки.
39. Знайомитися з різними вимірювальними інструментами і їх практичним застосуванням для металообробки.
40. Спостерігати за виготовленням виробів з дерева.
41. Спостерігати за роботою будівельників, зустрічатися з ними, слухати розповіді про їх роботу.
42. Читати літературу про засоби і правила руху.
43. Читати книги, дивитися фільми про річковиків, моряків.
44. Читати книги, дивитися фільми на військову тему, знайомитися з історією воєн, великих битв і долями видатних полководців.
45. Обговорювати поточні політичні події в Росії і інших країнах.
46. Читати літературно-критичні статті.
47. Слухати радіо- і теленовини, дивитися тематичні телепередачі.
48. Цікавитися подіями, що відбуваються в місті, республіці, країні.
49. Давати пояснення товаришам або колегам як виконувати учбове або виробниче завдання, якщо вони зазнають труднощів.
50. Розсудити вчинок друга, знайомого, проаналізувати поведінку літературного героя.
51. Забезпечувати сім'ю продуктами, організовувати харчування під час походу, поїздки, подорожі.
52. Читати науково-популярну літературу про відкриття в Математиці, про життя видатних математиків.
53. Цікавитися повідомленнями у пресі по економіці.
54. Читати художню літературу на іноземній мові.
55. Бути членом редколегії, займатися художнім оздобленням газет.
56. Відвідувати театри.

57. Слухати оперну музику, відвідувати концерти симфонічної музики.
58. Відвідувати спортивні змагання, стежити за їх ходом, слухати і дивитися теле- і радіопередачі про спорт.
59. Відвідувати біологічний гурток.
60. Займатися в географічному гуртку, вивчати природу.
61. Збирати зразки, складати описи геологічних об'єктів (мінералів, шарів землі і т.п.).
62. Вивчати функції організму людини, причини виникнення хвороб і шляхи їх лікування.
63. Готувати їжу, читати книги по кулінарії.
64. Проводити досліди по фізиці, електротехніці.
65. Готувати розчини, зважувати реактиви.
66. Розбирати, ремонтувати, цікавитися устроєм різних механізмів (годинника, побутових приладів і т.д.).
67. Користуватися точними вимірювальними приладами і проводити розрахунки.
68. Займатися обробкою і виготовленням різних деталей і виробів з металу.
69. Колекціонувати зразки деревини і художньо обробляти дерево (випилювати, вирізувати і т.д.).
70. Робити будівельні ескізи або виконувати креслення різних споруд.
71. Відвідувати гуртки юних залізничників або автомобілістів.
72. Займатися парашутним спортом, авіамоделюванням, відвідувати авіаклуб.
73. Займатися в стрілецькій секції.
74. Вивчати історію виникнення різних народів і держав.
75. Писати твори по літературі.
76. Спостерігати за вчинками, поведінкою, життям інших людей, аналізувати явища і події життя.
77. Виконувати суспільну роботу.
78. Проводити час з маленькими дітьми.
79. Встановлювати дисципліну.
80. Спостерігати за роботою продавця, кухаря, офіціанта.
81. Займатися математикою.
82. Вивчати питання розвитку промисловості, економіки.
83. Працювати з іноземними словниками розбиратися в незнайомих зворотах мови словника.
84. Відвідувати музеї, художні виставки.
85. Виступати на сцені перед глядачами.
86. Грати на музичних інструментах.
87. Грати в спортивні ігри.
88. Спостерігати за зростанням і розвитком тварин і рослин, вести записи і спостереження.
89. Самостійно складати географічні карти, накопичувати і збирати різні географічні матеріали.
90. Збирати колекції мінералів, експонати для географічного музею.
91. Знайомитися з роботою медсестри, лікаря або фармацевта.
92. Відвідувати гурток крою і шиття, шити собі або членам сім'ї.
93. Займатися фізикою.

94. Займатися хімією.
95. Займатися технічною творчістю.
96. Розбиратися в устрої електроприладів, електроапаратури і електричних машин, збирати, конструювати, ремонтувати радіоприлади.
97. Займатися слюсарними роботами.
98. Займатися столярними роботами.
99. Працювати на будівництві, спостерігати за ходом будівництва, обробними роботами.
100. Спостерігати за дотриманням правил пересування пішоходів і транспортних засобів.
101. Займатися веслуванням, парусним спортом, в секції аквалангістів, працювати в бригаді по порятунку потопуючих.
102. Воєнізовані заходи.
103. Відвідувати історичні музеї, знайомитися з пам'ятниками культури.
104. Займатися літературою.
105. Вести особистий щоденник.
106. Виступати з повідомленнями про міжнародне положення.
107. Працювати з дітьми шкільного віку.
108. З'ясувати причини поведінки і вчинків людей, яких вони хотіли б приховати.
109. Допомогати покупцеві вибрати покупку в магазині.
110. Вирішувати складні задачі по математиці.
111. Точно вести розрахунки своїх грошових доходів і витрат.
112. Займатися іноземною мовою.
113. Займатися в ізостудії або художньому гуртку.
114. Брати участь в оглядах художньої самодіяльності.
115. Займатися музикою або співати в хорі або ансамблі.
116. Займатися в спортивній секції.
117. Готувати виставки рослин і тварин.
118. Брати участь в географічних експедиціях.
119. Брати участь в геологічних експедиціях.
120. Спостерігати і доглядати за хворими, надавати їм допомогу, полегшувати їх стан.
121. Брати участь або відвідувати виставки кулінарних або кондитерських робіт.
122. Розв'язувати задачі з фізики.
123. Розв'язувати задачі з хімії.
124. Розбиратися в технічних кресленнях і схемах, креслити або складати креслення самому.
125. Розбиратися в складних схемах.
126. Відвідувати промислові підприємства, знайомитися з різними видами верстатів, спостерігати за їх роботою або ремонтом.
127. Майструвати з дерева.
128. Брати посильну участь в будівельних роботах.
129. Обслуговувати і ремонтувати транспортні засоби.
130. Літати на літаках екстреної допомоги або керувати надшвидкісними літаками.

131. Жити по жорстко встановленому режиму, чітко виконуючи розпорядок дня.
132. Займатися історією (збирати матеріали, виступати з доповідями).
133. Працювати з літературними джерелами, бібліографічними довідниками, вести щоденник вражень про прочитане.
134. Брати участь в диспутах і читацьких конференціях.
135. Готувати і проводити збори.
136. Брати шефство над важковиховуваними, обговорювати питання виховання дітей і підлітків.
137. Знайомитися з роботою міліції.
138. Постійно спілкуватися з великою кількістю різних людей.
139. Брати участь в математичних конкурсах.
140. Цікавитися вартістю товарів, намагатися зрозуміти питання ціноутворення, заробітної плати, організації праці.
141. Розмовляти на іноземній мові.
142. Брати участь у виставках образотворчого мистецтва.
143. Займатися в театральній студії.
144. Брати участь в музичних заходах.
145. Брати участь в спортивних змаганнях.
146. Вирощувати рослини, виховувати і доглядати за тваринами.
147. Проводити топографічну зйомку місцевості.
148. Здійснювати тривалі і важкі походи, під час яких доводиться працювати за заданою програмою.
149. Працювати в лікарні, поліклініці або аптеці.
150. Працювати на підприємствах легкої або харчової промисловості (швачкою, закрійником, кухарем, технологом і т.д.).
151. Розв'язувати задачі з фізики.
152. Працювати на хімічному виробництві або в хімічній лабораторії.
153. Брати участь у виставках технічної творчості.
154. Працювати в області енергетики або радіоелектроніки.
155. Працювати біля верстата (в основному стоячи), виготовляючи різні металеві деталі.
156. Виконувати по кресленнях столярні або модельні роботи.
157. Працювати в будівельній бригаді.
158. Працювати водієм у великому місті на вантажному або пасажирському транспорті.
159. Працювати в будь-яку погоду на великій річці або у відкритому морі.
160. Бути військовим командиром або інженером.
161. Ходити в походи по історичних місцях.
162. Писати розповіді, складати вірші і т.д..
163. Писати замітки або нариси в періодичний друк.
164. Виконувати обов'язки бригадира.
165. Організувати ігри і свята для дітей.
166. Працювати в юридичній установі (у суді, адвокатурі, прокуратурі, юридичній консультації).
167. Виконувати роботи по обслуговуванню населення.
168. Виконувати роботу, що постійно вимагає застосування математичних

знань.

169. Працювати в області економіки, планування або фінансовій сфері.

170. Брати участь в заходах, пов'язаних з вивченням і застосуванням іноземної

мови.

171. Брати участь у виставках образотворчого мистецтва.

172. Грати на сцені або зніматися в кіно.

173. Бути музикантом або викладати музику.

174. Працювати викладачем фізкультури або тренером.

До карти інтересів.

Інтереси і особливості переходять в професійні, якщо з ними пов'язані життєві плани людини.

Мета методики: виявлення індивідуальних особливостей професійних інтересів.

Обробка результатів: по кожній з вертикальних колонок підраховується сума плюсів і мінусів, потім алгебраїчна сума. За наслідками підрахунку алгебраїчної суми будується графік вираженості інтересів на спеціальному трафареті.

Оцінка результатів: проводиться на підставі шкали вираженості інтересів, нанесеної на графік.

Букви внизу на графіці означають сфери професійних занять по предмету праці (Ч, Т, П, З, Х).

Питання згруповані таким чином, що перші два у вертикальному стовпчику дають можливість з'ясувати, чи є у випробовуваного бажання ознайомитися з тією або іншою областю знань або видом діяльності (1 ступінь). Другі два – прагнення до більш поглибленого пізнання предмету своїх інтересів (2 ступінь). І останні два – його відношення до активних практичних справ (занять, роботи) в даній області (3 ступінь).

Отже, по розташуванню у вертикальному ряду плюсів можна судити про ступінь інтенсивності інтересу (у бік практичної спрямованості).

Карта інтересів (бланк)

Прізвище _____ Ім'я _____

Дата _____

1	30	59	88	117	146
2	31	60	89	118	147
3	32	61	90	119	148
4	33	62	91	120	149
5	34	63	92	121	150
6	35	64	93	122	151
7	36	65	94	123	152
8	37	66	95	124	153
9	38	67	96	125	154
10	39	68	97	126	155
11	40	69	98	127	156
12	41	70	99	128	157

13	42	71	100	129	158
14	43	72	101	130	159
15	44	73	102	131	160
16	45	74	103	132	161
17	46	75	104	133	162
18	47	76	105	134	163
19	48	77	106	135	164
20	49	78	107	136	165
21	50	79	108	137	166
22	51	80	109	138	167
23	52	81	110	139	168
24	53	82	111	140	169
25	54	83	112	141	170
26	55	84	113	142	171
27	56	85	114	143	172
28	57	86	115	144	173
29	58	87	116	145	174

Опитувальник професійної готовності (ОПГ)

Опитувальник призначений для самооцінки інвалідами своїх умінь (учбових, творчих, трудових, соціальних ін.), а також відношення до описаних в опитувальнику видів діяльності і своєї переваги до бажання освоїти певні види діяльності.

Всі описані в опитувальнику види діяльності співвідносяться з найбільш типовими представниками п'яти професійних сфер:

- «людина – знак»*
- «людина – техніка»*
- «людина – природа»*
- «людина – художній образ»*
- «людина – людина».*

За наслідками відповідей інваліда робиться висновок про надання переваг в обраній професії або сфері діяльності.

Інструкція: Уважно читайте всі 50 висловів опитувальника. Прочитавши кожний з висловів, Ви повинні будете відповісти на три нижче приведені питання і оцінити свої відповіді в балах (від 0 до 2):

А. Наскільки добре Ви умієте робити те, що написано у вислові?

- роблю, як правило, добре – 2 бали;
- роблю середньо – 1 бал;
- роблю погано (зовсім не умію) – 0 балів.

Б. Які відчуття у Вас виникали, коли Ви це робили?

- позитивні (приємно, цікаво, легко) – 2 бали;
- нейтральні (все одно) – 1 бал;
- негативні (неприємно, нецікавий, важко) – 0 балів.

В. Чи хотіли б Ви, щоб описана у вислові дія була включена у Вашу майбутню роботу?

- так – 2 бали;
- все одно – 1 бал;
- ні – 0 балів.

Свої оцінки в балах занесіть в таблицю відповідей (номер клітинки в таблиці відповідає номеру вислову). У кожну клітинку Таблиці відповідей Ви повинні поставити бали, відповідні Вашим відповідям на всі три питання. Для кожного вислову Ви оцінюєте спочатку Ваше уміння (А), потім – відношення (Б), потім – бажання (В). У цій же послідовності Ви і проставляєте оціночні бали в клітинках Таблиці відповідей.

Якщо Ви ніколи не робили того, що описане у вислові, то замість балів поставте в клітинку прочерки по першим двом питанням (А і Б) і спробуйте відповісти тільки на третє питання.

Читаючи вислови, обов'язково звертайте увагу на слова: «часто», «легко», «систематично» і ін. Ваша відповідь повинна враховувати сенс цих слів.

Якщо з перерахованих в питанні декількох дій Ви вмієте робити щось одне, то саме цю дію Ви і оцінюєте трьома оцінками.

Працюйте уважно!

Таблиця відповідей ОПГ

Прізвище _____ Ім'я _____

По батькові _____ Стать (чоловіча / жіноча)

Вік _____ (років)

Освіта (незавершена середня / середня / середня спеціальна / незавершена вища / вища)

Основна професія _____

Стаж роботи по цій професії _____ (років)

	А	Б	В		А	Б	В		А	Б	В		А	Б	В		А	Б	В
1	□	□	□	2	□	□	□	3	□	□	□	4	□	□	□	5	□	□	□
6	□	□	□	7	□	□	□	8	□	□	□	9	□	□	□	10	□	□	□
11	□	□	□	12	□	□	□	13	□	□	□	14	□	□	□	15	□	□	□
16	□	□	□	17	□	□	□	18	□	□	□	19	□	□	□	20	□	□	□
21	□	□	□	22	□	□	□	23	□	□	□	24	□	□	□	25	□	□	□
26	□	□	□	27	□	□	□	28	□	□	□	29	□	□	□	30	□	□	□
31	□	□	□	32	□	□	□	33	□	□	□	34	□	□	□	35	□	□	□
36	□	□	□	37	□	□	□	38	□	□	□	39	□	□	□	40	□	□	□
41	□	□	□	42	□	□	□	43	□	□	□	44	□	□	□	45	□	□	□
46	□	□	□	47	□	□	□	48	□	□	□	49	□	□	□	50	□	□	□
З=	□	□	□	Т=	□	□	□	П=	□	□	□	Х=	□	□	□	Ч=	□	□	□

1. Робити виписки, вирізки з різних текстів і групувати їх за певною ознакою.

2. Складати і збирати схеми, усувати в них несправності, розбиратися в принципі дії приладу і т.п..

3. Тривалий час (більше року) самостійно, терпляче виконувати всі роботи, що забезпечують зростання і розвиток рослин (поливати, удобрювати, пересаджувати і ін.).

4. Складати вірші, розповіді, замітки, писати твори, що визнаються багатьма цікавими, гідними уваги.

5. Стримувати себе, не «вилити» на тих, що оточують, своє роздратування, гнів, образу, поганий настрій.
6. Виділяти з тексту основні думки і складати на їх основі короткий конспект, план, новий текст.
7. Розбиратися у фізичних процесах і закономірностях.
8. Вести регулярне спостереження за рослинами, що розвиваються, і записувати дані спостережень в спеціальний щоденник.
9. Майструвати красиві вироби з тканини, дерева, металу, ниток і т.п.
10. Терпляче, без роздратування пояснювати кому-небудь те, що він повинен знати, навіть якщо доводиться повторювати це кілька разів.
11. У тестових роботах по літературі легко знаходити помилки.
12. Розбиратися у фізичних процесах, властивостях хімічних елементів.
13. Розбиратися в особливостях розвитку і в зовнішніх відмінних ознаках численних видів рослин.
14. Створювати закінчені твори живопису, графіки, скульптури.
15. Багато і часто спілкуватися з різними людьми, не втомлюючись від цього.
16. Легко, без напруги опанувати іноземну мову (відповідати на питання, задавати їх, переказувати тексти, складати розповіді по заданій темі).
17. Лагодити які-небудь механізми (велосипед, мотоцикл), ремонтувати електричні прилади (пилосос, праска, світильник).
18. Свій вільний час переважно витратити на догляд і спостереження за будь-якою твариною.
19. Складати музику, пісні, що мають успіх у людей, що оточують Вас.
20. Уважно, терпляче, не перебиваючи, вислуховувати людей.
21. При заняттях іноземною мовою без особливих труднощів працювати з іноземними текстами.
22. Налагоджувати і ремонтувати електронну апаратуру (приймач, телевізор, магнітофон, відеотехніку і т.д.).
23. Регулярно виконувати необхідні для догляду за тваринами роботи: годувати, чистити (тварина і клітки), лікувати, навчати.
24. Розігрувати ролі, наслідувати, зображати кого-небудь або, декламувати вірші, прозу.
25. Захоплювати справою, грою, бесідою кого-небудь.
26. Виконувати завдання по математиці, хімії, в яких потрібно скласти логічний ланцюжок дій, використовуючи при цьому різні формули, закони, теореми.
27. Ремонтувати замки, крани, меблі, іграшки.
28. Розбиратися в породах і видах тварин, птахів, риб, комах: знати їх характерні зовнішні ознаки і звички.
29. Завжди чітко бачити, що зроблено письменником, драматургом, художником, режисером талановито, а що бездарно і уміти обґрунтувати це усно і письмово.
30. Організувати людей на які-небудь справи, заходи.
31. Виконувати завдання по математиці, що вимагають хорошого знання математичних формул, законів і уміння їх правильно застосовувати при рішенні.
32. Виконувати дії, що вимагають хорошої координації рухів і спритності рук: працювати на верстаті, на електричній швейній машинці, проводити монтаж і збірку з дрібних деталей.

33. Відразу помічати найдрібніші зміни в поведінці або зовнішньому вигляді тварини або рослини.
34. Грати на музичних інструментах, публічно виконувати пісні, танцювальні номери.
35. Виконувати роботу, що вимагає обов'язкових контактів з безліччю різних людей.
36. Виконувати підрахунки даних (по формулах і без них), виводити на основі цього різні закономірності, висновки.
37. З типових деталей, призначених для збірки певних моделей, виробів, конструювати нові, придумані самостійно.
38. Спеціально займатися поглибленим вивченням біології, анатомії, зоології – читати наукову літературу, слухати лекції, наукові доповіді.
39. Створювати на папері і в оригіналі нові, цікаві моделі одягу, зачісок, прикрас, інтер'єру приміщень, конструкторські новинки.
40. Впливати на людей, переконувати, запобігати конфліктам, залагоджувати сварки, вирішувати суперечки.
41. Працювати з умовно-знаковою інформацією: складати і малювати карти, схеми, креслення.
42. Виконувати завдання, в яких потрібно в думках представити розташування предметів або фігур в просторі.
43. Тривалий час займатися дослідницькими роботами в оранжереях, на біостанціях, в розплідниках.
44. Швидше і частіше за інших помічати в звичайному незвичайне, фантастичне, прекрасне.
45. Співпереживати людям, навіть не дуже близьким, розуміти їх проблеми, надавати посильну допомогу.
46. Акуратно і безпомилково виконувати «паперову» роботу: писати, виписувати, перевіряти, підраховувати, обчислювати.
47. Вибирати найбільш раціональний спосіб рішення задачі: технічної, логічної, математичної.
48. При роботі з рослинами і тваринами легко переносити ручну фізичну працю, несприятливі погодні умови, бруд, специфічний запах тварин.
49. Наполегливо, терпляче добиватися досконалості в створюваному або виконуваному творі (у будь-якій сфері творчості).
50. Говорити, повідомляти що-небудь, висловлювати свої думки вголос.

Обробка і аналіз результатів.

Приставаючи до обробки результатів, спочатку знаходять в бланку відповідей номери тих висловів, які при оцінці умінь оцінені в 0 балів, або проставлений прочерк. В цьому випадку наступні дві оцінки цього вислову при підрахунку загальних сум балів за цими шкалами не враховуються. Вони приймаються до уваги тільки при якісному аналізі кожної сфери.

Підраховуємо загальну суму балів, яку набрали окремо «уміння», окремо «відношення» і окремо «професійні побажання» в кожній професійній сфері. В результаті цього маємо наочну картину переваг даних професійних сфер. Аналіз оцінок конкретних висловів, що зацікавили профконсультанта, дозволяє отримати додаткову інформацію в рамках сфер, яким віддається перевага.

Вибір найбільш переважної професійної сфери здійснюється на основі зіставлення сум балів по трьом описаним шкалам. Головне – виділені вислови, які отримали високу оцінку по трьом шкалам (відносини і професійні побажання) повинні узгоджуватися з високою оцінкою за першою шкалою, тобто з реальними вміннями. Наприклад, співвідношення оцінок типу 10-12-11 більш сприятливе, ніж співвідношення типу 3-18-20. Оцінки в першому випадку обґрунтовані наявністю відповідних умінь.

Обов'язково аналізуються вислови, які оцінені найбільшою кількістю балів, тобто 2-2-2, а також вислови, в яких дві найвищі оцінки поєднуються з середньою, тобто 2-2-1 або 1-2-2. Це необхідно, по-перше, для того, щоб звузити всю професійну сферу до деяких конкретних спеціальностей. Наприклад, робота в області «людина-знакова система» може здійснюватися з «буквами, словами, текстами» – філолог, історик, редактор, перекладач і ін., з «математичними символами, цифрами» – програміст, математик, економіст, з «кресленнями, схемами» – кресляр, топограф і ін. По-друге, для того, щоб вийти за межі однієї сфери на професії, що займають проміжне положення між різними сферами. Наприклад, вчитель математики (людина і знак), модельєр (художній образ і людина).

Всі висновки і гіпотези, зроблені в результаті використання ОПГ, співвідносяться з даними, отриманими за допомогою інших психодіагностичних методик.

Опитувальник професійної готовності – модифікований (ОПГ-м)

Даний опитувальник розроблений Кабардовою Л.Н. і є модифікованим варіантом ОПГ.

В основу побудови ОПГ-м були покладені ті ж вимоги, що і при створенні ОПГ: одночасний облік професійних переваг клієнта і сформованих до теперішнього часу професійно орієнтованих умінь і навичок.

На відміну від ОПГ даний опитувальник дозволяє не просто орієнтуватися у сфері інтересів і схильностей інваліда (Ч-Т, Ч-П, Ч-З, Ч-ХО, Ч-Ч), але і виділяти конкретні професії, рівень сформованості знань і уявлень інваліда про ці професії.

Опитувальник може бути використаний як для спільної роботи профконсультанта і інваліда, так і для індивідуальної роботи інваліда з опитувальником з метою активізації його професійного самовизначення.

В опитувальнику кожне питання співвіднесене з якою-небудь професією і, залежно від значущості для даної професії описаного в питанні виду діяльності, оцінено певною кількістю балів. Чим більш значуще питання, тим більшою кількістю балів воно оцінено.

В результаті роботи інваліда з опитувальником профконсультант має список професій, діяльність в яких найбільшою мірою відповідає професійній спрямованості інваліда.

Даний опитувальник призначений для роботи з дорослими.

Інструкція: У опитувальнику перераховані різні види діяльності, які фахівець може виконувати на своїй роботі, а також деякі умови праці, пов'язані з ними.

Необхідно вибрати і вписати на лист відповідей саме ті види діяльності і ті умови праці, які Ви б хотіли мати на своєму робочому місці.

Вписувати треба номери пунктів, під якими вказані бажані види діяльності, а

поряд з ними ставити оцінку свого уміння вже зараз виконувати цей вид роботи.

Оцінювати уміння треба за шкалою:

- Роблю добре – 3 бали
- скоріше добре – 2 бали
- скоріше погано – 1 бал погано
- не умію – 0 балів.

На листі відповідей повинен бути зроблений наступний запис:

Приклад: 2a – 2 86 – 1 10a – O 106 – 3 12e – 1 і т.д.

Кількість вибраних пунктів у кожного відповідаючого різна і залежить від його бажання виконувати щодня на роботі певні види діяльності. Тому деякі пункти можуть бути взагалі пропущені, деякі виписані детальніше. Якщо в питанні перераховано декілька різних видів діяльності, а Ви умієте або хочете робити щонебудь одне з них, то саме цей вид діяльності Ви і оцінюєте.

Якщо Ви хотіли б робити які-небудь з представлених видів робіт, але для себе і у вільний час, то ці пункти виписувати не треба.

Я б хотів:

1. Працювати з інформацією (аналізувати, обробляти, створювати):

- а) аналізувати і оцінювати логіку, стиль, письменність викладу інформації, правити тексти
- б) робити письмові переклади з іноземної мови
- в) переробляти тексти, представляти їх в коротких формах: реферати, анотації, конспекти і ін.
- г) проводити пошук, аналіз, зіставлення інформації з яких-небудь тем по багатьом текстовим джерелам
- д) підраховувати дані
- е) аналізувати кількісні показники, на підставі яких складати план або прогноз розвитку процесу
- ж) проводити розрахунки: розмірів, форм, конструкцій, процесів
- з) оцінювати або контролювати за допомогою вимірювальної апаратури або інструментів характеристики приладів, процесів, предметів, стан організму
- и) складати карти, схеми, креслення, викрійки, графіки
- к) використовувати в роботі карти, схеми, креслення, викрійки
- л) вирішувати задачі, що вимагають використання умовно-символічної форми запису: формул, знаків
- м) обробляти інформацію за допомогою ЕОМ
- н) складати і обробляти «ділові папери»: довідки, документи, листи
- о) розробляти технологічну документацію: інструкції, плани, технічні завдання і ін.

2. Використовувати в роботі технічні засоби і інструменти:

- а) верстат, автоматичний або механічний пристрій
 - б) друкуючий пристрій (з клавіатурою)
 - в) пульт управління
 - г) транспортний засіб
 - д) підйомно-пересувний транспортний засіб
 - е) прилад, апарат
 - ж) ручні інструменти, пристосування
3. Ремонтувати, налагоджувати:

- а) механічні пристрої: водопровідні системи, замки, велосипеди, автомобілі і ін.
- б) побутові електроприлади і пристрої: світильник, праска, пиросос і т.д.
- в) електронну апаратуру: телевізор, магнітофон, ЕОМ і т.д.
- г) будівельні конструкції, споруди
- д) автомати, автоматичні лінії

4. Виробляти предмети, вироби, пристрої з різних матеріалів, речовин, конструкторських елементів:

- а) харчові продукти
- вироби з:
- б) тканини, трикотажу, хутра
- в) шкіри
- г) ниток, пряжі
- д) каменя, скла, фарфору
- е) металу
- ж) дерева
- з) м'яких, гнучких матеріалів: гіпсу, мастики, пластмаси

предмети з конструктивних елементів:

- и) великого розміру
- к) дрібного розміру
- л) нові речовини різного призначення

5. Працювати з об'єктами живої природи:

- а) вирощувати рослини: садити, полоти, поливати і ін.
- б) доглядати за тваринами: годувати, чистити, лікувати і ін.
- в) вивчати і практично впливати на біопроекти, світ мікроорганізмів

6. Проводити дослідження навколишнього середовища:

а) вивчати характеристики клімату, ґрунту, рельєфу, водного середовища, атмосфери

б) практично впливати на навколишнє середовище, використовуючи сучасну техніку і технологію

7. Створювати художні твори, вироби:

- а) вірші, прозу
- б) замітки, рецензії
- в) художнє оздоблення приміщень, будівель
- г) твори живопису, графіки, скульптури
- д) музичні твори
- е) фільми, фотографії
- ж) моделі одягу, взуття
- з) художні вироби з каменя, дерева, металу і ін.
- и) зачіски, грим
- к) художньо-конструкторські, технічні і побутові вироби, моделі

8. Створювати художні образи:

- а) ставити фільми, спектаклі
- б) грати на сцені, танцювати, співати
- в) грати на музичному інструменті (інструментах)

9. Щодня здійснювати вплив на людину:

- а) передавати знання або повідомляти інформацію у формі лекцій
- б) надавати послуги (словом або справою), не вступаючи у близькі,

неформальні відносини, дати довідку, відповісти на питання, щось передати, прийняти і ін.

в) розбиратися глибоко і спеціально в особистих проблемах людей, конфліктах, індивідуальних особливостях

г) допомагати людям, полегшувати їх фізичні страждання

д) керувати роботою інших людей, організувати її, добиватися виконання, нести відповідальність

е) використовувати знання іноземної мови для професійного спілкування

ж) працювати з дітьми молодшого віку (дошкільного або молодшого шкільного)

з) контролювати і оцінювати діяльність інших людей або її результат

10. Оцінювати якість або загальний естетичний вигляд:

а) предметів, виробів, апаратури, приладів

б) художніх творів

11. Виконувати роботу, що вимагає здібностей в області:

а) математики, інформатики

б) фізики

в) хімії

г) технічної, конструкторської творчості

д) ручної умілості

е) суспільно-історичних наук

ж) літературознавства, російської мови

з) іноземних мов

и) біології

к) організаторської діяльності

л) людських взаємин

м) художньо-образотворчої

н) художньо-літературної

о) музичної

п) сценічної

р) декоративно-оформлювальної

с) фотосправи

т) географії

12. Щоб моя робота була пов'язана:

а) з постійною активною взаємодією з різними людьми

б) з виконанням конкретної і самостійної ділянки роботи на своєму робочому місці

в) з діями, що вимагають акуратності, ретельності, точності, уважності

г) з обов'язковим контролем своїх емоцій, поведінки

д) з терплячим і наполегливим доведенням продукту своєї діяльності до необхідної якості

е) із створенням своїми руками конкретного продукту, виробу

ж) з професійним використанням мови, яка повинна бути чіткою, логічною, вільною

з) з фізичними зусиллями, що вимагають витривалості

и) з постійним рішенням нестандартних задач на основі кмітливості, уяви, творчого підходу

- к) з виконанням звичних, добре знайомих трудових дій
- л) з несподіваними і новими ситуаціями, на які треба швидко реагувати
- м) з рухами, переміщеннями

Інструкція по обробці результатів роботи з ОПГ-м

При обробці результатів необхідно використовувати два списки.

У списку № 1 номери пунктів опитувальника співвіднесені з порядковими номерами професій.

У списку № 2 перераховані відповідно до даних порядкових номерів назви професій і приведені їх формули, що складаються з набору пунктів опитувальника. Біля кожного пункту, що входить у формулу, написаний в дужках відповідний йому бал.

Формула будь-якої професії містить 100 балів, ті види діяльності, які описують основний зміст професій, містять найбільшу кількість балів.

Щоб визначити в яких професіях представлені бажані види діяльності, треба виконати наступну роботу:

1. Виписати на лист відповідей поряд з кожним вибраним пунктом номеру відповідних професій (із списку № 1);

2. Послідовно проглядаючи професії під вказаними номерами (список №2), підрахувати кількість балів, набрану кожною професією.

Для підрахунку балів треба у пунктах, вибраних при відповіді і співпадаючих з пунктами даної формули, скласти бали.

Причому, разом підсумовуються бали у пунктів з оцінкою умінь 2 або 3 і окремо від них підсумовуються бали у пунктів з оцінкою умінь 1 або 0. Ця друга сума балів записується поряд з першою в дужках. Подібний запис потрібний для того, щоб профконсультант зміг визначити, яку кількість балів забезпечено уміннями опитуваного, а яку ні.

У деяких пунктів оцінка уміння не грає ролі, оскільки в цих пунктах описані види діяльності, пов'язані з використанням спеціальної апаратури або малодоступні. Тому, якщо опитуваний вибрав вказані пункти і вони є у формулі професій, то їх бали підсумовуються з балами, що стоять у пунктів з оцінкою уміння 2 або 3. Дані пункти: 1м, 1н, 1о, 2в, 2г, 2д, 3д, 4л, 6а, 6б.

Якщо у формулі записано: 2а, б (10), то це означає, що вибір будь-якого з цих пунктів 2а або 2б або обох пунктів (2а і 2б) разом дає при підрахунку тільки 10 балів (а не 20). Якщо ж формула містить запис 4 (5), тобто у пункті 4 не проставлені букви, це означає, що вибір будь-якої кількості видів діяльності у п.4 дає при підрахунку загальної суми тільки 5 балів, як і у попередньому випадку.

Вихід на професії можливий тільки або по основних, істотних для даної професії видах діяльності, або за пунктами, що описують сферу здібностей (п.11).

Чим більше балів набрала професія, тим більш обґрунтований її вибір, оскільки він свідчить про більш повне уявлення опитуваного про основні види діяльності, що входять в дану професію, умови праці і необхідні здібності.

Всі виділені професії необхідно розглядати як можливе «поле вибору», яке вимагає уточнення в подальшій спільній роботі опитуваного і профконсультанта.

Приклад обробки результатів.

При опитуванні були вибрані пункти:

Відповідні ним номери професії:

1а-2	33, 34
1в-3	68
1н-2	36, 72
11з-2	35, 47, 48, 60, 73, 76
12а-2	
12в-0	
12г-2	
12к-1	

Розглянемо професію 33 – *редактор*: 1а(40), 1в(20), 1г(20), 11ж(5), 12а(5), 12б(5), 12в(5).

Порівняємо пункти з формули цієї професії з вибраними пунктами. З цієї формули були вибрані пункти: 1а, 1в, 12а, 12в. На перші три пункти була поставлена оцінка умінь 2 і 3, отже, сума балів цих пунктів складає $40 + 20 + 5 = 65$. До них додається бал пункту 12в, але в дужках, оскільки оцінка умінь в даному випадку = 0. Остаточний бал, який набрала ця професія, складає 65(5).

Розглянемо професію 34 – *коректор*: 1а(40), 11ж(40), 9з(5) 12б(5), 12в(5), 12к(5).

Виконавши аналогічну роботу, знаходимо, що з цієї формули були вибрані пункти: 1а, 12в, 12к. Підрахувавши загальну кількість балів (з урахуванням оцінок умінь), знаходимо, що вона складає 40(10).

Таким же чином розглядаються всі професії, на які виходять вибрані пункти, деякі пункти із списку № 1 не виходять на жодну професію. Це пов'язано з тим, що види і умови діяльності, що описуються ними, мають дуже широку сферу застосування і при обробці створюють зайве «зашумлену» інформацію для аналізу.

Доцільно даний варіант ОПГ використовувати в комп'ютерній версії.

Список № 1

1а – 33, 34	2а – 7, 8, 9, 10, 12, 38, 49	4а – 24
1б – 35	2б – 37, 38	4б – 22, 23
1в – 68	2в – 9	4в – 23, 25
1г – 31, 32, 33	2г – 17	4г – 12
1д – 45, 49	2д – 17	4д – 11, 19, 20, 89
1е – 45, 47, 50	2е – 18, 51	4е – 7, 8, 20, 86
1ж – 27, 28, 29, 44	2ж –	4ж – 13, 14, 16, 86, 90
1з – 9, 40		4з – 19, 86, 91
1и – 29, 30, 39, 41, 42, 43, 44, 85	3а – 2, 26	4и – 6, 15
1к –	3б – 3, 26	4к – 5
1л – 46	3в – 1, 26	4л – 58, 59, 92
1м – 21	3г – 15	
1н – 36, 72	3д – 10, 26	
1о – 27, 28, 32, 40, 84, 85, 98		

5б – 54	8а – 79	11а – 45, 46
5в – 52	8б – 95	11б – 26, 27, 28, 52, 55, 56,98
6а – 42, 56, 57	8в – 96, 97	11в –
6б – 53, 55	9а – 73, 74	11г – 1, 2, 3, 26, 27, 29, 85,98
	9б – 36, 51,60,61,62, 63,64	11д – 11, 19, 22, 86, 88, 89, 90, 91
7а – 81	9в – 66, 67, 70, 71	11е – 31,48,71,73,80,81
7б – 48, 80	9г – 65	11ж – 31, 33,34,68,81,93
7в – 88,91,92	9е –	11з – 35,47,48,60, 73,76
7г – 86, 87	9ж – 75, 78	
7д – 97	9з – 69	
7е – 82, 83	10а – 4, 24, 40, 50, 84	
7ж – 25, 94	10б – 93	
7з – 64		11и- 52, 53,54, 57,65, 11к-74, 75,76,77, 78, 79
7и – 11,20, 89,90		11л - 66, 67, 70, 71, 74
7к – 98		11м - 20, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 94, 98
		11н-48, 80,81
		11о-96, 97
		11п-79, 95
		11р - 64, 88, 94
		11с-42, 82, 83
		11т-42, 43, 55, 56

Список № 2

1. Радіомеханік, радіотехнік, регулювальник РЕА, технік-електрик
3в(40), 1з(10), 11б(10), 11г(10), 1к(5), 2е(5), 2ж(5), 12б(5), 12в(5), 12к(5)
2. Наладчик (механік), слюсар-ремонтник, технік-механік
3а(40), 1з(10), 11б(10), 11г(10), 11к(5), 2е(5), 2ж(5), 12б(5), 12в(5), 12к(5)
3. Наладчик (електрик), електромонтер, технік-електрик, електромонтажник
3б(40), 1з(10), 11б(10), 11г(10), 1к(5), 2е(5), 2ж(5), 12б(5), 12в(5), 12к(5)
4. Контролер матеріалів, деталей, сировини, інструментів, виробів, взуття, тканини, годинника, музичних інструментів і ін.
10а(40), 1з(30), 1к(5), 2е(5), 2ж(5), 12б(5), 12в(5), 12к(5)
5. Складальник годинника, мікросхем, напівпровідникових приладів, монтажник РЕА
4к(40), 11д(20), 1з(10), 2е(5), 2ж(5), 12б(5), 12в(5), 12е(5), 12к(5)
6. Слюсар-складальник, монтажник: літальних апаратів, турбоагрегатів, устаткування, будівельних машин, двигунів
4и(40), 11д(20), 1з(10), 1к(5), 2е(5), 2ж(5), 12б(5), 12е(5), 12к(5)
7. Верстатник широкого профілю
2а(40), 4е(20), 11д(10), 1з(5), 1к(5), 2ж(5), 12б(5), 12е(5), 12к(5)
8. Оператор верстатів з ЧПУ
2а(40), 4е(20), 3д(10), 1з(5), 1к(5), 2ж(5), 12б(5), 12е(5), 12к(5)

9. Оператор на автоматах, автоматизованих лініях, машиніст устаткування
2а(40), 2в(20), 1з(10), 10а(10), 3д(5), 12б(5), 12к(5), 12м(5)
10. Друкар, ракліст, красильник
2а(40), 3д(30), 10а(10), 11в(5), 12б(5), 12з(5), 12к(5)
11. Каменотес-гранітник, оптик, шліфувальник, огранщик алмазів, різьбяр по каменю
4д(40), 7и(20), 1з(5), 2а(5), 2ж(5), 11д(5), 12б(5), 12в(5), 12д(5), 12к(5)
12. Ткач, прядильник, мотальниця
2а(40), 4г(40), 2ж(5), 12б(5), 12з(5), 12к(5)
13. Столяр (будівельний), модельник по дерев'яних моделях, обробник виробів з деревини, тесляр
4ж(40), 11д(20), 1к(5), 2а(5), 2ж(5), 4ик(5), 12б(5), 12е(5), 12з(5), 12к(5)
14. Пекар, тістовий
4а(40), 10а(20), 1з(10), 2а(5), 1ж(5), 2в(5), 12е(5), 12в(5), 12к(5)
15. Технік-будівельник, каменяр, плиточник, штукатур, монтажник сталевих і залізобетонних конструкцій
4и(40), 3г(20), 2д(5), 2ж(5), 12а(5), 12б(5), 12е(5), 12з(5), 12к(5), 12м(5)
16. Водій (авто-, судно-, машиніст, пілот), машиніст крана, екскаватора
2г(40), 2д(30), 3а(5), 12б(5), 12з(5), 12к(5), 12л(5), 12м(5)
17. Паркетник
2г(40), 11д(20), 2а(5), 2ж(5), 12б(5), 12в(5), 12д(5), 12з(5), 12к(5), 12м(5)
18. Кіномеханік
2е(40), 3б(30), 11б(5), 11д(5), 12б(5), 12в(5), 12к(5), 12м(5)
19. Зубний технік
4дз(40), 11д(20), 2а(5), 2ж(5), 11м(5), 12б(5), 12в(5), 12д(5), 12е(5), 12к(5)
20. Гравер
4де(40), 7и(20), 2а(5), 2ж(5), 10б(5), 11м(5), 12б(5), 12в(5), 12д(5), 12к(5)
21. Оператор ЕОМ
1м(40), 2б(30), 12б(10), 12в(10), 12к(10)
22. Кравець, швачка, вишивальниця
4б(40), 4г(10), 1к(5), 2а(5), 2ж(5), 7ж(5), 11д(5), 12б(5), 12в(5), 12д(5), 12е(5), 12к(5)
23. Технік-технолог швейного, хутряного, шкіряного виробництва
4в(40), 1о(10), 1и(10),
9д(5), 9з(5), 10а(5), 11д(5), 12б(5), 12в(5), 12е(5), 12к(5)
24. Кулінар, кондитер, кухар
4а(40), 10а(20), 2аж(5), 11в(5), 11и(5), 11р(5), 12б(5), 12е(5), 12з(5), 12к(5)
25. Майстер по ремонту і пошиттю взуття
4в(40), 7ж(10), 1к(5), 2а(5), 2ж(5), 11в(5), 11д(5), 12в(5), 12д(5), 12е(5), 12з(5), 12к(5)
26. Інженер по експлуатації
3(40), 1з(10), 1о(10), 1ж(5), 11а(5), 11б(5), 11г(5), 11к(5), 12а(5), 12б(5), 12л(5)
27. Інженер-конструктор
1ж(40), 1м(10), 1о(10), 1и(5), 1л(5), 11а(5), 11б(5), 11г(5), 12б(5), 12в(5), 12и(5)
28. Інженер-технолог
1ж(40), 1о(20), 1з(5), 1м(5), 1и(5), 1л(5), 1бв(5), 12б(5), 12в(5), 12и(5)
29. Інженер-конструктор швейних, шкіргалантерейних виробів, взуття

- 1ж(40), 1и(20), 4бв(10), 1к(5), 1о(5), 11г(5), 12б(5), 12в(5), 12к(5)
30. Технік-диспетчер (управління рухом транспорту)
1и(40), 9д(20), 2в(5), 9б(5), 9з(5), 12а(5), 12в(5), 12ж(5), 12и(5), 12л(5)
31. Історик, філолог, архівіст, бібліографія
1г(40), 1а(10), 1в(10), 1м(5), 2в(5), 11е(5), 1ж(5), 12б(5), 12в(5), 12д(5), 12к(5)
32. Документознавець, інформатик-технолог
1о(40), 1г(10), 1м(10), 1б(5), 1м(5), 2в(5), 9з(5), 11е(5), 11к(5), 12а(5), 12б(5),
12к(5)
33. Редактор
1а(40), 1в(20), 1г(20), 11ж(5), 12а(5), 12б(5), 12в(5)
34. Коректор
1а(40), 11ж(40), 9з(5), 12б(5), 12в(5), 12к(5)
35. Технічний перекладач
1б(40), 1г(20), 3(20), 12б(5), 12в(5), 12д(5), 12к(5)
36. Діловод, секретар-друкарка
1н(40), 9б(20), 1м(5), 2б(5), 11з(5), 12а(5), 12б(5), 12г(5), 12ж(5), 12к(5)
37. Друкарка, телеграфіст
2б(40), 1а(20), 11ж(10), 11з(10), 12б(5), 12в(5), 12д(5), 12к(5)
38. Складач на машинах
2а(40), 2б(20), 1а(5), 3д(5), 10а(5), 11ж(5), 11з(5), 12б(5), 12в(5), 12д(5), 12к(5)
39. Кресляр-конструктор
1и(40), 1к(30), 2ж(10), 12б(5), 12в(5), 12д(5), 12к(5)
40. Інженер і технік по метрології і стандартизації
1о(40), 1з(20), 10а(20), 2е(5), 12б(5), 12в(5), 12к(5)
41. Штурман
1и(40), 1з(20), 1к(5), 2е(5), 6а(5), 12а(5), 12б(5), 12ж(5), 12л(5), 12м(5)
42. Топограф
1и(40), 6а(20), 1к(5), 2е(5), 11с(5), 11т(5), 12в(5), 12з(5), 12к(5), 12м(5)
43. Картограф
1и(40), 1к(20), 1м(5), 1о(5), 2ж(5), 11г(5), 12б(5), 12в(5), 12д(5), 12к(5)
44. Закрійник, розкрійник, розмітник
1и(40), 1ж(20), 2а(5), 2ж(5), 4б(5), 4в(5), 12в(5), 12б(5), 12в(5), 12к(5)
45. Бухгалтер, плановик, економіст, статистик, інженер-економіст
1е(40), 1д(20), 1м(5), 1н(5), 2е(5), 9з(5), 11а(5), 12б(5), 12в(5), 12к(5)
46. Інженер-математик, економіст-математик, технік-програміст
1л(40), 1м(20), 11а(5), 11з(5), 12б(5), 12в(5), 12д(5), 12е(5), 12к(5), 12и(5)
47. Економіст-міжнародник
1е(40), 1г(5), 1м(5), 1н(5), 9е(5), 11а(5), 11з(5),
12а(5), 12б(5), 12в(5), 12ж(5), 12и(5), 12м(5)
48. Журналіст-міжнародник
7б(40), 1г(5), 1в(5), 9е(5), 11е(5), 11з(5), 11н(5), 12а(5),
12г(5), 12ж(5), 12и(5), 12л(5), 12м(5)
49. Контролер-касир
1д(40), 2а(30), 9б(5), 12а(5), 12б(5), 12в(5), 12г(5), 12к(5)
50. Товарознавець
1е(40), 10а(20), 1д(10), 1н(5), 9д(5), 11в(5), 12а(5), 12и(5), 12м(5)
51. Телефоніст міжміської або місцевої телефонної мережі

9б(40), 2е(10), 2в(5), 9е(5), 11з(5), 11т(5), 12а(5), 12б(5), 12г(5), 12ж(5), 12к(5), 12л(5)

52. Біолог, біофізик, біохімік, біотехнолог, мікробіолог
5в(40), 1ж(5), 1з(5), 1о(5),
2е(5), 4л(5), 10а(5), 11б(5), 11в(5), 11и(5), 12б(5), 12в(5), 12и(5)

53. Агроном, агротехнік, лісник, озеленювач, інженер лісового господарства
5а(40), 6б(40), 1з(5), 6а(5), 10а(5), 11в(5), 11и(5), 12д(5), 12з(5), 12и(5), 12и(5),
12к(5)

54. Зооінженер, зоотехнік, ветлікар, зоолог
56(40), 1з(20), 5в(5), 10а(5), 11и(5), 12д(5), 12з(5), 12к(5), 12л(5), 12м(5)

55. Геолог, геофізик, геохімік, гірський інженер, гідрогеолог
6б(40), 6а(10), 1е(5), 1з(5), 1и(5), 1м(5), 2е(5), 11бв(5), 11т(5), 12д(5), 12з(5),
12м(5)

56. Океанолог, метеоролог, гідролог, агрометеорологія
6а(40), 1е(10), 1з(10), 1м(5), 2е(5), 11бв(5), 11т(5), 12д(5), 12з(5), 12л(5), 12м(5)

57. Санітарний лікар (фельдшер)
6а(40), 1з(10), 1о(10), 2е(5), 9з(5), 11в(5), 11и(5), 12а(5), 12в(5), 12г(5), 12м(5)

58. Фармацевт
4л(40), 10а(10), 1л(5), 2е(5), 2ж(5), 9б(5), 11в(5), 11и(5), 12б(5), 12в(5), 12е(5),
12к(5)

59. Хімік-аналітик, хімік-лаборант
4л(40), 10б(20), 1з(5), 1л(5), 1о(5), 2а(5), 2в(5), 11в(5), 12б(5), 12в(5)

60. Бортпровідник, провідник пасажирських вагонів
9б(40), 9е(20), 11з(5), 12а(5), 12г(5), 12ж(5), 12з(5), 12к(5), 12л(5), 12м(5)

61. Продавець, офіціант, технік-організатор громадського харчування, туристичного обслуговування
9б(40), 9д(5), 9е(5), 9з(5), 11з(5), 11к(5), 12а(5), 12б(5),
12г(5), 12ж(5), 12з(5), 12к(5), 12м(5)

62. Телефоніст довідкової служби
9б(40), 2е(30), 12а(5), 12б(5), 12г(5), 12ж(5), 12к(5), 12л(5)

63. Оператор зв'язку
9б(40), 2е(30), 1д(5), 12а(5), 12б(5), 12г(5), 12в(5), 12к(5)

64. Перукар, косметолог, гример, масажист
9б(40), 7з(10), 2ж(5), 10а(5), 11м(5), 11р(5), 12а(5), 12г(5), 12д(5), 12з(5), 12и(5),
12к(5)

65. Медик
9г(40), 9б(40), 1з(5), 2еж(5), 11бв(5), 11и(5), 12а(5), 12г(5), 12ж(5), 12и(5),
12л(5), 12м(5)

66. Психолог
9б(40), 1е(5), 1м(5), 2е(5), 9а(5), 9ж(5), 11и(5), 11л(5),
12а(5), 12г(5), 12ж(5), 12и(5), 12л(5)

67. Соціолог
9в(40), 1д(5), 1е(5), 1м(5), 1о(5), 2е(5), 9а(5), 9з(5), 11л(5), 12а(5), 12г(5), 12ж(5),
12и(5)

68. Бібліотекар
9б(40), 1в(10), 1г(5), 9ж(5), 11ж(5), 11з(5), 12а(5), 12б(5), 12г(5), 12ж(5), 12к(5),
12м(5)

69. Військові спеціальності
9д(40), 9з(10), 9а(5), 2вге(5), 11абвк(5), 12а(5), 12г(5),
12ж(5), 12з(5), 12и(5), 12л(5), 12м(5)
70. Інспектор міліції, слідчий
9в(40), 9з(5), 1г(5), 2г(5), 9д(5), 11е(5), 11л(5),
12а(5), 12г(5), 12ж(5), 12и(5), 12л(5), 12м(5)
71. Суддя, адвокат, юрисконсульт, арбітр
9б(40), 9в(10), 1г(5), 9а(5), 9з(5), 11е(5), 11л(5), 12а(5), 12г(5), 12ж(5), 12и(5),
12л(5)
72. Нотаріус
1н(40), 9б(10), 1а(5), 9в(5), 11е(5), 12а(5), 12б(5), 12в(5), 12г(5), 12ж(5),
12и(5), 12к(5)
73. Екскурсовод, гід-перекладач
9а(40), 9е(10), 9б(5), 1г(5), 9д(5), 11е(5), 11з(5), 12а(5), 12г(5), 12ж(5), 12л(5),
12м(5)
74. Вчитель:
Предметник – 9а(40), 9д(5), 11к(5), 11л(5), 12а(5), 12г(5), 12ж(5), 12и(5), 12л(5),
12м(5)
російської мови і літератури – 1а(5), 1г(5), 11ж(5)
біології – 5аб(5), 5в(5), 11и(5)
географії – 1к(5), 6а(5), 11г(5)
математики – 1д(5), 1л(5), 11а(5)
інформатики – 1м(5), 2б(5), 11а(5)
іноземної мови – 1б(5), 9е(5), 11з(5)
історії – 1в(5), 1г(5), 11е(5)
фізики – 1л(5), 1з(5), 11б(5)
хімії – 1л(5), 4л(5), 11в(5)
малювання, креслення – 1и(5), 7г(5), 11м(5)
музики – 7д(5), 8в(5), 11о(5)
фізкультури – 12з(15)
праці: хлопчики – 2а(5), 4е(5), 11д(5)
дівчатка – 4а(5), 4б(5), 11д(5)
75. Вчитель молодших класів, вихователь
9ж(40), 9а(5), 9д(5), 9з(5), 1ал(5),
11к(5), 11л(5), 12а(5), 12г(5), 12ж(5), 12и(5), 12к(5), 12л(5)
76. Менеджер
9д(40), 9е(10), 1е(5), 1м(5), 11з(5), 11к(5), 12а(5), 12г(5), 12ж(5), 12и(5), 12л(5),
12м(5)
77. Інженер – організатор виробництва
9д(40), 1е(10), 9з(10), 1к(5), 11б(5), 11в(5), 11гк(5), 12а(5), 12и(5), 12л(5), 12м(5)
78. Керівник гуртків, організатор клубної роботи
9д(40), 9ж(40), 11(5), 12а(5), 12г(5), 12и(5)
79. Режисер, керівник театральної студії
8а(40), 9д(10), 8б(5), 9ж(5), 10б(5), 11к(5), 11п(5), 12а(5), 12ж(5), 12и(5), 12л(5),
12м(5)
80. Журналіст
7б(40), 1а(5), 1г(5), 2б(5), 9а(5), 9в(5), 9е(5), 11е(5), 11н(5), 12а(5), 12ж(5),

12л(5), 12м(5)

81. Літературна робота

7а(40), 7б(10), 1а(5), 1в(5), 1г(5), 1н(5), 1еж(5), 12а(5), 12б(5), 12д(5), 12и(5), 12м(5)

82. Кінооператор, фотокореспондент

7е(40), 2е(5), 10а(5); 11м(5), 11с(5), 12а(5), 12б(5), 12д(5), 12з(5), 12и(5), 12к(5), 12л(5), 12м(5)

83. Фотограф, фототехнік

7е(40), 4е(5), 2е(5), 9б(5), 10аб(5), 11в(5), 11с(5), 12а(5), 12б(5), 12в(5), 12д(5), 12к(5), 12м(5)

84. Технічний редактор

1о(40), 10а(40), 11м(5), 12а(5), 12б(5), 12в(5)

85. Архітектор

1и(40), 1о(20), 1м(5), 2ж(5), 11г(5), 11м(5), 12б(5), 12в(5), 12д(5), 12и(5)

86. Скульптор

7г(40), 4ежз(20), 10б(5), 11д(5), 11м(5), 12в(5), 12д(5), 12е(5), 12з(5), 12и(5)

87. Художник

7г(40), 10б(40), 11м(5), 12д(5), 12е(5), 12и(5)

88. Художник-бутафор-декоратор-оформлювач

7в(40), 10б(10), 2ж(5), 4(5), 7г(5), 11д(5), 11м(5), 11р(5), 12б(5), 12д(5), 12е(5), 12и(5)

89. Художник-гравер, ювелір, чеканник

7и(40), 4д(20), 2а(5), 2ж(5), 10б(5), 11д(5), 11м(5), 12б(5), 12в(5), 12д(5)

90. Столяр: виробництво художніх меблів, музичних інструментів; реставратор творів з дерева

7и(40), 4ж(20), 2а(5), 2ж(5), 10б(5), 11д(5), 11м(5), 12б(5), 12в(5), 12д(5)

91. Ліпник архітектурних деталей, реставратор декоративних штукатурок і ліпних виробів

7в(40), 4з(20), 10б(5), 11д(5), 11м(5), 12б(5), 12в(5), 12д(5), 12з(5), 12к(5)

92. Маляр по художній обробці, реставратор декоративно-художніх фарбувань; маляр

7в(40), 4л(20), 2еж(5), 10б(5), 11д(5), 12б(5), 12в(5), 12д(5), 12з(5), 12к(5)

93. Мистецтвознавець, літературознавець, кінознавець, театрознавець, музикознавець

10б(40), 11ж(10), 11м(10), 11о(10), 11п(10), 1г(5), 12а(5), 12ж(5), 12и(5)

94. Художник-модельєр

7ж(40), 10б(30), 11м(5), 11р(5), 12б(5), 12д(5), 12е(5), 12и(5)

95. Актор

8б(40), 10б(20), 11п(5), 12а(5), 12д(5), 12ж(5), 12з(5), 12и(5), 12л(5), 12м(5)

96. Музикант-виконавець

8б(40), 10б(20), 11о(20), 12б(5), 12д(5), 12и(5), 12м(5)

97. Композитор

7д(40), 8б(20), 10б(10), 10о(10), 12б(5), 12д(5), 12и(5), 12м(5)

98. Художник-конструктор (дизайнер)

7к(40), 1о(20), 1и(5), 1к(5), 1м(5), 11бв(5), 11г(5), 11м(5), 12б(5), 12и(5)

Опитувальник Холланда (іноді пишеться «опитувальник Голланда»)

Даний опитувальник дозволяє виявити у інваліда один з шести типів професійної спрямованості особи, які отримали назви «реалістичний», «інтелектуальний», «конвенційний», «заповзятливий», «соціальний», «артистичний». Методика володіє ширшими можливостями, ніж просто визначення професійних інтересів і схильностей. Тип особи, що діагностується за допомогою даної методики, включає ще і характер здібностей, стиль мислення і діяльності, що свідчать про потреби і орієнтацію на ті або інші людські цінності.

При роботі з методикою з 42 приведених пар професій або посад інвалідові необхідно вибрати, віддати перевагу одній з них. Методика проста в проведенні і обробці і може бути використана не тільки в цілях профорієнтації клієнтів (в даному випадку інвалідів), але і в ширшому контексті психологічного консультування.

Слід зазначити, що типи професійної спрямованості особистості (за методикою Холланда) в деякій мірі відповідають класифікації професій Климова, наприклад:

«реалістичний» – «людина-техніка», «людина-природа»

«інтелектуальний» – «людина-людина», «людина-природа»

«соціальний» – «людина-людина»

«артистичний» – «людина-художній образ».

Методика не вимагає багато часу, зручна в обробці і призначена для роботи з дорослими людьми.

Мрії про професії

1. Нижче заповніть пропуски назвами професій, про які Ви замислювалися у зв'язку з майбутньою роботою. Впишіть в список ті професії, про які Ви мріяли, а також ті, які Ви обговорювали з іншими. На першому рядку розмістіть ту професію, яку Ви обрали останньою (тільки що), а потім, в зворотному порядку професії, які Ви обирали раніше (до того).

Код

1. _____	1. _____
2. _____	2. _____
3. _____	3. _____
4. _____	4. _____
5. _____	5. _____
6. _____	6. _____
7. _____	7. _____
8. _____	8. _____

2. Тепер використовуйте «Класифікатор професій». Підберіть код з трьох букв до кожної з вибраних Вами професій. Пошуки кодів професій допоможуть Вам більше дізнатися про існуючі професії. Якщо Ви не зумієте підібрати в довіднику професію точно, виберіть ту, яка більше всього схожа на обрану Вами.

Діяльність

Відзначте знаком «+» в стовпчику під словом «ТАК» напроти тих видів діяльності, які Вам би хотілося виконувати. Відзначте знаком «-» в стовпчику під словом «НІ» напроти тих видів діяльності, які Вам не подобаються або до яких Ви байдужі.

ТАК НІ

- Ремонтувати електричні прилади _____
- Ремонтувати автомобілі _____
- Лагодити механічні прилади _____
- Виготовляти вироби з дерева _____
- Водити вантажівку або трактор _____
- Працювати на верстаті по обробці металу _____
- Займатися із старою машиною або мотоциклом _____
- Пройти курс навчання в цеху _____
- Пройти курс креслення _____
- Пройти курс столярної справи _____
- Пройти курс автомеханіки _____

Всього «ТАК» _____

- Читати наукові книги і журнали _____
- Працювати в лабораторії _____
- Працювати над науковим проектом _____
- Будувати моделі ракет _____
- Працювати з хімічними реактивами _____
- Самостійно читати наукову літературу _____
- Вирішувати математичні і шахові задачі _____
- Вивчати фізику _____
- Вивчати хімію _____
- Вивчати біологію _____
- Вивчати геометрію _____

Всього «ТАК» _____

- Робити нарис, малювати, писати фарбами _____
- Ходити в театр (на п'єси) _____
- Проектувати будівлі або меблі _____
- Грати в ансамблі, естрадному або симфонічному оркестрі _____
- Грати на музичному інструменті _____
- Ходити на репетиції, концерти або мюзикли _____
- Читати популярну літературу _____
- Робити портрети або фотографії _____
- Читати п'єси _____
- Читати і писати вірші _____
- Брати уроки з мистецтва _____

Всього «ТАК» _____

- Писати листи друзям _____
- Відвідувати церковну службу _____
- Бути членом громадських організацій (клубів) _____
- Допомагати іншим вирішувати їх особисті проблеми _____
- Доглядати за дітьми _____
- Ходити на вечори _____
- Танцювати _____
- Читати книги по психології _____

Відвідувати збори і конференції _____
Відвідувати спортивні заходи _____
Заводити нових друзів _____
Всього «ТАК» _____

Впливати на інших _____
Продавати що-небудь _____
Обговорювати політику _____
Організовувати власну справу _____
Відвідувати конференції _____
Виступати з лекціями і бесідами _____
Бути членом правління якої-небудь організації _____
Керувати діяльністю інших _____
Керувати групою для досягнення певної мети _____
Брати участь в політичній компанії _____
Всього «ТАК» _____

Тримати свій стіл і кімнату в порядку _____
Друкувати папери і листи для себе або для інших _____
Складати, віднімати, множити і ділити числа в комерції або бухгалтерській справі _____

Працювати на машинах для цілей бізнесу _____
Вести точний облік витрат _____
Пройти курс машинопису _____
Пройти курс бізнесу _____
Пройти курс бухгалтерської справи _____
Пройти курс комерційної математики _____
Підшивати листи, доповіді, протоколи _____
Писати ділові листи _____
Всього «ТАК» _____

Здібності (уміння)

Відзначте знаком «+» в стовпчику під словом «ТАК» напроти тих видів діяльності, які Ви можете виконати добре або компетентно. Відзначте знаком «+» в стовпчику під словом «НІ» напроти тих видів діяльності які Ви ніколи не виконували або виконуєте погано.

ТАК

НІ

Я користувався електричними інструментами в столярній майстерні: електропилою, токарним і шліфувальним верстатами _____
Я умію користуватися вольтметром _____
Я зможу встановити карбюратор _____
Я працював з електроустаткуванням: свердлувальним, шліфувальним верстатом, швейною машиною _____
Я можу відновити меблі і дерев'яні вироби _____
Я умію читати креслення (синьку) _____
Я умію робити нескладний ремонт електроприладів _____
Я можу ремонтувати (лагодити) меблі _____

Я можу робити креслення _____

Я можу робити нескладний ремонт водопроводу _____

Всього «ТАК» _____

Я розумію як працює електронна лампа _____

Я можу назвати три продукти, багаті білком _____

Я розумію, що означає «напіврозпад» радіоактивного елементу _____

Я умію користуватися логарифмічними таблицями _____

Я умію ділити і множити на логарифмічній лінійці _____

Я умію користуватися мікроскопом _____

Я можу знайти і пізнати на небі три сузір'я _____

Я можу описати функцію білих кров'яних тілець _____

Я можу пояснити прості хімічні формули _____

Я розумію, чому штучні супутники не падають на Землю _____

Я брав(ла) участь у науковій виставці або конкурсі _____

Всього «ТАК» _____

Я умію грати на музичному інструменті _____

Я можу брати участь в хоровому співі на 2 або 4 голоси _____

Я можу бути солістом _____

Я можу грати в п'єсі _____

Я можу читати і інтерпретувати прочитане _____

Я можу танцювати сучасний танець і балет _____

Я можу малювати людей схоже _____

Я можу писати картини і ліпити скульптуру _____

Я можу робити кераміку _____

Я можу конструювати одяг, меблі _____

Я можу писати плакати _____

Я добре пишу оповідання і вірші _____

Всього «ТАК» _____

Я добре пояснюю іншим що-небудь _____

Я брав(ла) участь в добродійній діяльності _____

Я добре співробітничав з іншими _____

Я добре розважаю людей старших за себе _____

Я можу бути хорошим господарем (господинею) _____

Я з легкістю навчаю дітей _____

Я можу організувати розважальну програму для вечора _____

Я умію допомогти людям, які засмучені або в біді _____

Я добровільно надаю допомогу хворим в лікарні або вдома _____

Я умію планувати суспільну роботу _____

Я добре розбираюся в людях _____

Всього «ТАК» _____

Мене вибирали на різні посади в школі (або іншому учбовому закладі) _____

Я можу керувати роботою інших _____

У мене незвичайна енергія і ентузіазм _____

Мені вдається примушувати інших робити так, як хочу я _____

Я хороший торговець _____

Я був(ла) керівником групи, яка звернулася до начальства з пропозиціями і скаргами _____

Я був нагороджений за роботу як торговець або організатор _____

Я організував клуб, організацію або групу _____

Я організував свою справу (сервіс) _____

Я знаю як стати успішним лідером _____

Я добре умію сперечатися _____

Всього «ТАК» _____

Я можу друкувати 40 слів в хвилину _____

Я можу працювати на копіювальній або розмножувальній машині _____

Я можу зайнятися стенографією _____

Я умію підшити кореспонденцію і інші папери _____

Я працював(ла) в конторі _____

Я умію користуватися бухгалтерською апаратурою _____

Я можу за короткий час виконати багато паперової роботи _____

Я умію користуватися обчислювальною технікою (ЕОМ) _____

Я умію користуватися простим устаткуванням для переробки інформації (комп'ютер, перфоратор) _____

Я можу заповнити в бухгалтерській книзі дебет і кредит _____

Я умію вести точний облік платежів і проданих речей _____

Всього «ТАК» _____

Професії

Це – перевірка Вашого сприйняття і відношення до професій. Вкажіть професії, які Вас цікавлять, або подобаються Вам, відзначивши знаком «+» відповідний рядок в стовпчику «ТАК». Вкажіть професії, які Вам не подобаються або здаються нецікавими, відзначивши знаком «+» відповідний рядок в стовпчику «НІ».

ТАК

НІ

Авіамеханік _____

Фахівець з риби і диких тварин _____

Автомеханік _____

Тесля _____

Екскаваторник _____

Топограф (землемір) _____

Інспектор по будівництву _____

Радист _____

Робочий бензоколонки _____

Лісоруб (розпилювач) _____

Водій міжміського автобуса _____

Інженер по тепловозах _____

Машиніст (верстатник) _____

Електрик _____

Всього «ТАК» _____

Метеоролог _____

Біолог _____

Астроном _____

Лаборант медичної лабораторії _____

Антрополог _____
Зоолог _____
Хімік _____
Учений-дослідник _____
Автор наукових статей _____
Редактор наукового журналу _____
Геолог _____
Ботанік _____
Науковець фізик _____

Всього «ТАК» _____

Поет _____
Диригент симфонічного оркестру _____
Музикант _____
Автор _____
Комерційний художник _____
Вільний (незалежний) письменник _____
Музичний оранжувальник _____
Журналіст _____
Художник-портретист _____
Естрадний співак _____
Композитор _____
Скульптор _____
Драматург _____
Карикатурист (мультиплікатор) _____

Всього «ТАК» _____

Соціолог _____
Викладач вищої школи _____
Фахівець із злочинності неповнолітніх _____
Логопед _____
Консультант з питань шлюбу _____
Директор школи _____
Психолог в клініці _____
Вчитель природних наук _____
Завідувач бюро по соцзабезпеченню _____
Директор молодіжного табору _____
Особистий консультант _____
Працівник з психічно хворими людьми _____
Фахівець з профорієнтації _____

Всього «ТАК» _____

Біржовий маклер _____
Покупець _____
Завідувач рекламою _____
Представник промисловців _____
Продюсер (спонсор) телебачення _____
Директор готелю _____
Представник ділових кіл _____
Директор ресторану _____

Конферансьє _____
 Продавець _____
 Продавець нерухомого майна _____
 Директор рекламної агенції _____
 Спонсор спорту _____
 Керівник торгівлею _____

Всього «ТАК» _____

Бухгалтер _____
 Викладач бізнесу _____
 Контролер бюджету _____
 Головний бухгалтер _____
 Фахівець з кредиту _____
 Стенографіст в суді _____
 Касир в банку _____
 Фахівець з податків _____
 Ревізор інвентаря _____
 Оператор устаткування _____
 Фінансист _____
 Оцінювач _____
 Працівник, що складає платіжну відомість _____
 Ревізор банку _____

Всього «ТАК» _____

Самооцінка

Дайте оцінку по кожній з наступних характеристик, порівнюючи себе з іншими людьми Вашого віку. Дайте якомога точнішу оцінку Вашого уявлення про себе. Обведіть потрібне число. Прагніть не оцінювати себе за всіма характеристиками однаково.

Таблиця 1

Рівень	Технічні здібності	Наукові здібності	Художні здібності	Викладацькі здібності	Торгові здібності	Конторські здібності
	7	7	7	7	7	7
	6	6	6	6	6	6
Високий	5	5	5	5	5	5
Середній	4	4	4	4	4	4
	3	3	3	3	3	3
Низький	2	2	2	2	2	2
	1	1	1	1	1	1

Таблиця 2

Рівень	Рукоділля	Математичні здібності	Музичні здібності	Дружелюбність	Управлінські здібності	Канцелярські здібності
	7	7	7	7	7	7
	6	6	6	6	6	6
Високий	5	5	5	5	5	5
Середній	4	4	4	4	4	4

	3	3	3	3	3	3
Низький	2	2	2	2	2	2
	1	1	1	1	1	1

Як систематизувати Ваші відповіді

Почніть із стор. 2. Порахуйте, скільки разів Ви вжили слово «ТАК». Запишіть цю кількість для кожної групи діяльності, здібності і професій на наступних рядках:

Діяльність _____

Здібності _____

Професія _____

Самооцінка (яке число Ви обвели) _____

Сума балів _____

Додайте до суми 5 очок _____

Букви з трьома найвищими числами показують Ваш сумарний код (якщо 2 числа однакові, розмістіть обидві букви в одну клітинку).

Сумарний код _____
найвищий
другий
третій

Тепер звернемося до «Класифікатора професій» і знайдемо професії, коди яких ті ж, що і у Вас. Якщо в класифікаторові не знайдеться група професій з Вашим кодом, шукайте в ньому професії з кодом з різних поєднань цих букв. Необхідно знайти більше комбінацій.

Класифікатор професій

500 професій, включених в дану класифікацію, подані у вигляді системи з використанням буквеного коду (R, J, A, S, E, C).

Реальні професії (R) включають професії кваліфікованих робітників, також професії у сфері техніки і обслуговування.

Дослідницькі професії (J) включають професії у сфері науки і, частково, сфері техніки.

Професії у сфері мистецтва (A) включають художні, музичні і літературні.

Соціальні професії (S) включають професії у сфері освіти і соціального забезпечення.

Підприємницькі професії (E) включають професії, пов'язані з управлінням і торгівлею.

Традиційні професії (C) включають канцелярські і конторські професії.

Коди з трьох букв забезпечують опис професії. Так, наприклад, код ESC для керівника торгівлею означає, що він має більше всього спільного з тими, хто працює в сфері підприємництва, трохи менше з тими, хто працює в соціальній сфері і ще менше – з тими, хто працює у сфері традиційних професій. Таким чином, коди дають коротку інформацію про те, що являє собою дана професія, указуючи на ступінь схожості з трьома професійними групами. Є деякі поєднання буквених кодів, які зустрічаються рідко, або зовсім не зустрічаються. В цьому випадку можна використовувати код з двох, а не з трьох букв і за допомогою такого коду вивчати природу професій.

Реальні професії

Код: RJA

Архітектор ландшафту

Архітектор-конструктор

Зубний технік

Технік по репродукції

Код: RJS

Лісничий

Комерційний інженер

Лісник

Викладач дизайну

Електрик

Скляр

Ювелір

Наладчик ткацьких верстатів

Контролер фрезерних верстатів

Механік електростанції

Оператор електростанції

Виробник інструментів і штампів

Пекар

Кухар

Працівник бензоколонки

Терміст

Оптик

Зварювач

Оператор офсетного преса

Код: RJE

Інженер-автомобілебудівник

Інженер-механік

Інженер-нафтовик

Радист авіалінії

Інспектор по будівництву

Інженер-технік

Технік в машинобудуванні

Гірський інженер

Механік вентиляції (по кондиціонерах)

Авіадиспетчер

Авіамеханік

Автомеханік

Кошторисник (оцінювач) в автосервісі

Виробник бойлерів

Дизельмеханік

Проектувальник (деталі)

Технік-електронщик

Майстер по гальванопокриттю

Сільгоспмеханізатор

Фермер

Меліоратор
Бортінженер
Завідувач гаражем
Монтер ліній
Контролер ткацьких верстатів
Машиніст
Монтер верстатів
Механік (монтер)
Водопровідник
Радіомонтер
Бляхар
Судноскладальник
Годинникар
Монтер корпусу автомобіля
Оператор компресорної
Гравер
Штампувальник
Обійник меблів
М'ясник
Оператор вугільного устаткування
Шофер
Пожежник
Водій трамвая
Офіціант
Робочий на стоянці автомашин
Продавець газованої води
Працівник товарного складу
Код: RSC
Винищувач (санепідемстанція)
Ліфтер
Завгосп
Працівник на кухні
Код: RCJ
Викладач агрономії
Майстер по ремонту приладів
Ткач
В'язальник
Код: REC
Інспектор на заводі по переробці природного газу
Код: REJ
Льотчик
Майстер в цеху
Майстер по виробництву паперу
Код: RES
Фахівець з охорони риби і дичини
Керівник фермою по вирощуванню великої рогатої худоби
Інженер по тепловозах

Пакувальник
Спостерігач за гальмом в пасажирському потягу
Будівельник (робочий)
Рибак
Робочий по укладанню залізничних колій
Код: RCS
Кушнір
Кравець
Монтер телефонів
Водій автобуса
Оператор очисних споруд (асенізатор)
Підривник
Каменяр
Бетонщик
Пічник
Закрійник
Листоноша
Робочий, що контролює покази лічильника
Шахтар
Робочий, що обклеює кімнату шпалерами
Штукатур
Моряк
Майстер по кладці кахлю
Водій вантажівки, вагонетки
Прядильник
Код: RCE
Кранівник
Контролер пиломатеріалів
Тракторист
Водій трактора з причепом
Водій легкого візка
Оператор вантажопідйомника
Дослідницькі професії
Код: JAS
Економіст
Математик-статистик
Фахівець, що вивчає ринок (маркетинг)
Код: JAR
Антрополог
Астроном
Хімік
Патологоанатом
Фізик
Код: JSC
Вчитель математики
Фахівець, що планує продукцію
Лаборант-медик

Майстер по ремонту теле- і радіоапаратури
Код: JSR
Біолог
Зубний лікар
Лікар-остеопат
Санітарний лікар
Лікар, що лікує за допомогою рук
(мануальна терапія)
Викладач природничих наук
Лікар-окуліст
Код: ISA
Психолог-експериментатор
Лікар
Психіатр
Лікар-інженер
Практикуюча медсестра
Лікар-асистент
Код: JEC
Бактеріолог
Фізіолог
Фармацевт
Фахівець із страхування
Код: JCR
Контролер якості
Оператор комп'ютера
Спостерігач за радіацією
Науковець (молодший)
Код: JRA
Геолог
Хірург
Планувальник (проектувальник) міста
Метеоролог
Синоптик
Код: JRS
Агроном
Тваринник
Біохімік
Ботанік
Технолог в молочній промисловості
Фахівець з навколишнього середовища (еколог)
Генетик
Садівник
Океанограф
Фахівець з охорони ґрунту
Зоолог
Географ
Фахівець з теплопередачі

Ветеринар
Фахівець з ЕКГ (електрокардіографії)
Рентгенолог
Артист естради (танцюрист, співак)
Службовець відділу інформації і реклами
Манекенниця
Код: AJS
Драматург
Редактор
Критик (рецензент)
Художник-модельєр
Дизайнер по меблях
Дизайнер по інтер'єру
Дизайнер по упаковці
Художник-декоратор
Конструктор одягу
Код: AJE
Декоратор (інтер'єр, меблі)
Код: AJR
Архітектор
Фотограф
Фотолітограф
Художник, що малює вивіски
Фотограф-ретушер
Соціальні професії
Код: SER
Фахівець, що займається позовами
Код: SER
Директор соціальної служби
Голова бізнесу (профспілка)
Адміністратор торгової палати
Завідувач гуртожитком
Співробітник бюро по працевлаштуванню (який розмовляє з людьми)
Директор похоронного бюро (організатор похоронів)
Директор готелю
Фахівець з питань психології трудової діяльності
Директор табору
Керівник у сфері громадського харчування
Завідувач допомогою
Бармен
Господар готелю, ресторану
Менеджер по організації швидкого харчування
Код: SEJ
Адміністратор лікарні (директор або головлікар)
Ректор учбового закладу
Історик

Вчитель історії
Директор фірми по наданню послуг вдома
Завідувач освітою і вихованням
Тренер (інструктор)
Код: SEA
Завідувач організацією відпочинку і розваг
(бази відпочинку)
Завідувач бюро по працевлаштуванню
Чиновник дипломатичної служби
Інспектор бюро по наданню добровільних послуг
Код: SCE
Старша сестра-господарка в лікарні
Службовець, що координує продукцію
Працівник міністерства охорони здоров'я
Директор театру
Постачальник провізії
Службовець, що займається кредитами (у банку)
Завідувач винним складом або магазином
Власник ресторану
Продавець-розповсюджувач квитків
Коридорний (посильний) в готелі
Код: SRE
Тренер (у спорті)
Керівник будівництва (виконроб)
Інструктор по фізичній підготовці
Дитячий вихователь (гувернантка)
Інструктор по водінню автомобіля
Економка
Фахівець з профзахворювань
Детектив
Професійний спортсмен
Поліцейський
Код: SRC
Перукар (чоловічою)
Санітар
Код: SJA
Психолог, що дає консультації в лікарні
Професор коледжу (ВНЗу)
Політолог
Соціолог
Учений в області суспільних наук
Викладач, що навчає дорослих
Медсестра (загальні обов'язки)
Терапевт по відновленню працездатності
Консультант по шкільній освіті
Працівник соціальної сфери (соцзабезпечення)
Директор школи

Митник
Головний дієтлікар
Контролер якості продукції
Код: SJC
Керівник школами
Інспектор продуктів і ліків
Інспектор, що займається з достроково звільненими з місць позбавлення волі
Викладач суспільних наук
Код: SJR
Фахівець з хвороб ніг
Терапевт по інгаляції
Фахівець з фізіотерапії
Технік в хірургії
Терапевт
Код: SAE
Адвокат (радник)
Вчитель початкової школи
Вчитель іноземної мови
Вчитель середньої школи
Вчитель домоводства
Фахівець з ведення домашнього господарства
Учитель-вихователь дошкільної установи
Викладач ораторського мистецтва
Консультант по відновленню профпридатності
Помічник вчителя
Працівник соціальної служби

Код: SAC
Косметолог
Електролог
Фахівець з бальзамування трупів
Перукар
Сестра у фізіотерапевтичному відділенні
Манікюрниця
Код: SAJ
Священик (пастор)
Бібліотекар
Вчитель спеціалізованої школи
Логопед
Медсестра в стоматологічному кабінеті
Працівник, що веде облік медичних карт
Фахівець з профілактики захворювань зубів

Підприємницькі професії

Код: ESJ
Президент банку
Код: ECS

Фахівець з кредитів
Фахівець із страхування
Скупник зерна
Оцінювач нерухомого майна
Покупець (агент)
Працівник, що організовує обслуговування клієнтів
Продавець квітів
Скупник меблів
Завідувач постачанням (постачальник)
Агент з продажу нерухомості
Представник фірми, що торгує фермерським устаткуванням
Інспектор з продажу квитків
Працівник, що збирає рахунки
Код: ERJ
Підрядчик
Завідувач фермою
Інженер в промисловості
Код: ERS
Контролер на складі
Начальник поштового відділення
Код: EJS
Інженер в торгівлі
Код: EAR
Диктор радіо (телебачення)
Код: ESC
Помічник адміністратора
Завідувач відділенням
Підприємець
Керівник містом
Керівник виробничими відносинами
Завідувач розподілом посад
Державний службовець
Особа, що вирішує трудові спори
Директор (адміністратор)
Директор страхового агентства
Директор ресторану (бару)
Завідувач канцелярією
Завідувач операціями
Начальник по кадрах
Вербувальник кадрів
Керівник виробництвом
Відповідальний за заробітну плату
Керівник торгівлею
Завідувач транспортом
Керуючий багатоквартирним будинком
Дослідник в області страхування
Демонстратор

Диспетчер
Службовець готелю
Рознощик (дрібний торговець)
Службовець в торгівлі (продавець)
Код: ESR
Продавець автомобілів
Продавець спортивних товарів
Водій, що працює на маршруті
Код: ESJ
Адміністратор по соціальному забезпеченню
Дослідник систем
Оптовий торговець
Представник суспільства рівних можливостей
Завідувач магазином подарунків
Бакалійник
Агент по страхуванню життя
Завідувач автосервісом
Представник промисловців
Роздрібний торговець
Завідувач взуттєвим магазином
Код: ESA
Адвокат (суддя, прокурор)
Політик
Біржовий маклер
Координатор моди
Продавець устаткування для фотографії
Екскурсовод з бюро подорожей
Стюардеса
Продавець музичних інструментів і приладдя

Традиційні професії

Код: CRJ
Табельник
Лінотипіст
Розклеювач афіш (оголошень)
Оператор комп'ютера
Оператор табулятора
Оператор копіювального апарату
Код: CRE
Службовець, що підшиває і зберігає документи
Монтер електромоторів
Наладчик швейних машин
Код: CJS
Фахівець з хронометражу
Службовець, що видає кредитні картки
Оцінювач
Службовець, що відправляє поштові відправлення

Оператор бухгалтерської техніки
Службовець зовнішньої торгівлі
Службовець, що виписує (що видає) квитанції
Службовець бухгалтерії
Оператор швидкопишучої машини
Оператор обчислювальної машини
Код: CJE
Канторський службовець
Службовець, що веде платіжну відомість
Коректор
Код: CJR
Оператор машини для додавання і віднімання
Оператор телетайпу
Код: CSE
Викладач основ бізнесу і комерції
Працівник відділу кадрів
Службовець, що займається збутом (торгівлею)
Службовець, якому по роду роботи доводиться часто бувати у відрядженнях
Секретар в приймальні
Друкарка
Телефоністка
Касир в банку
Код: CSR
Службовець, що оформляє попередні замовлення
Контролер транспорту (працівник ДАІ)
Посильний (кур'єр)

Код: CSJ
Бухгалтер
Касир
Код: CSA
Працівник бібліотеки (помічник бібліотекаря)
Секретар в медичній установі
Службовець, що займається замовленнями
Секретар
Інспектор у відділі листування (кореспонденції)
Код: CER
Службовець, що обробляє інформацію
Код: CEJ
Працівник відділу фінансів (фінансист)
Код: CES
Бухгалтер
Завідувач кредитами
Службовець в суді
Стенографістка

Короткий орієнтовний тест (КОТ)

Любий друже! Заповнення цього опитувальника допоможе Вам краще розібратися у власних схильностях і вибрати сферу трудової діяльності, в якій можна углядіти контури майбутньої професії. Для цього потрібно бути уважним і правдивим перед самим собою.

Інструкція до заповнення опитувальника

Вам пропонуються варіанти різних занять і цінностей. Необхідно вибрати найбільш відповідний для Вас варіант, обвівши кружком його порядковий номер в листі відповідей. У виняткових випадках можна вибрати більше за один варіант відповіді. Якщо Ви не знайдете в пропонованому переліку відповідний для Вас варіант, то можете або вписати свій варіант у вільний рядок листа відповідей, або пропустити це питання і переходити до наступного.

Отже, починайте! Бажаємо успіху!

1. Вам більше всього подобаються наступні учбові предмети:
 - 1.1. Фізика, уроки праці.
 - 1.2. Історія, література, суспільствознавство.
 - 1.3. Географія, ботаніка, зоологія, біологія.
 - 1.4. Математика, хімія, креслення, російський, мова, іноземна мова.
 - 1.5. Образотворче мистецтво, музика.
 - 1.6. _____
2. Ви вважаєте за краще займатися в наступному гуртку (секції):
 - 2.1. Технічному.
 - 2.2. Спортивному.
 - 2.3. Біологічному.
 - 2.4. Математичному.
 - 2.5. Художньому або музичному.
 - 2.6. _____
3. Вас більше всього цікавлять література, телепередачі, лекції, науково-популярні фільми на тему:
 - 3.1. Про технічні досягнення.
 - 3.2. Про взаємини між людьми, про спорт, психологію.
 - 3.3. Про природу, про тварин і рослини, полювання і рибальство, геологічні, географічні і етнографічні подорожі.
 - 3.4. Про наукові відкриття, філософію, логіку, кібернетику, інформатику.
 - 3.5. Про мистецтво, літературу, архітектуру.
 - 3.6. _____
4. Ви вважаєте за краще у вільний час:
 - 4.1. Ремонтувати побутову техніку.
 - 4.2. Займатися суспільною діяльністю, брати участь в зборах, диспутах, клубних зустрічах.
 - 4.3. Доглядати за домашніми тваринами і рослинами.
 - 4.4. Колекціонувати (значки, марки і т. д.).
 - 4.5. Малювати, вишивати, випалювати, фотографувати.
 - 4.6. _____
5. Ви вважаєте за краще відвідувати:

- 5.1. Технічні виставки.
- 5.2. Друзів, знайомих, спортивні змагання.
- 5.3. Зоопарк, виставки тварин і рослин і ін.
- 5.4. Виставки колекцій (марок, монет, значків, етикеток).
- 5.5. Художні виставки або музеї, філармонію, дискотеки, театр.
- 5.6. _____
6. Вам більше всього подобаються види спорту та ігри:
 - 6.1. Технічні (картинг, мотоспорт, радіоспорт і ін.).
 - 6.2. Колективні (футбол, хокей, волейбол).
 - 6.3. Кінний спорт.
 - 6.4. Шахи, шашки, нарди, доміно, лото.
 - 6.5. Художня гімнастика, синхронне плавання, фігурне катання на ковзанах.
 - 6.6. _____
7. Вам цікавіше всього спостерігати:
 - 7.1. За роботою дорожніх і будівельних машин, верстатів.
 - 7.2. За поведінкою людей.
 - 7.3. За поведінкою тварин.
 - 7.4. За роботою програмістів-операторів ЕОМ.
 - 7.5. За роботою художників, скульпторів, реставраторів.
 - 7.6. _____
8. Вибираючи собі роботу, Ви вважали б за краще перш за все мати справу:
 - 8.1. З машинами і механізмами.
 - 8.2. З людьми.
 - 8.3. З тваринами, рослинами, світом природи.
 - 8.4. З приладами і обчислювальною технікою, науковою і технічною документацією.
 - 8.5. З предметами і витворами мистецтва.
 - 8.6. _____
9. Ви брали активну участь в наступних виставках і оглядах:
 - 9.1. У виставках технічної творчості.
 - 9.2. У оглядах художньої самодіяльності, в організації спортивних змагань, вечорів і т.д.
 - 9.3. У виставках тварин і рослин, біологічних олімпіадах.
 - 9.4. У виставках колекцій марок, монет, значків, у фізико-математичних, хімічних олімпіадах.
 - 9.5. У виставках художньої творчості.
 - 9.6. _____
10. Ви найлегше запам'ятовуєте:
 - 10.1. Види машин, механізмів, приладів.
 - 10.2. Зовнішність людей, їх імена і прізвища.
 - 10.3. Породи собак, кішок, види птахів і рослин.
 - 10.4. Формули, схеми, графіки, числа.
 - 10.5. Витвори мистецтва, архітектури, літератури.
 - 10.6. _____
11. Обираючи собі професію типу «людина-техніка». Ви б вважали за краще:
 - 11.1. Виготовляти на верстатах деталі.
 - 11.2. Займатися слюсарно-складальними роботами.
 - 11.3. Займатися монтажними роботами.

- 11.4. Займатися електромонтажними роботами.
- 11.5. Займатися будівельно-обробними роботами.
- 11.6. Займатися добуванням і переробкою промислової сировини.
- 11.7. Займатися радіотехнікою.
- 11.8. Виготовляти харчові продукти.
- 11.9. Займатися наладкою устаткування.
- 11.10. Обслуговувати електроустаткування.
- 11.11. Управляти верстатами в легкій промисловості.
- 11.12. Управляти будівельними машинами.
- 11.13. Управляти транспортними засобами.
- 11.14. Ремонтувати технологічне устаткування.
- 11.15. Ремонтувати електроустаткування.
- 11.16. Контролювати якість виготовлених виробів.
- 11.17. Випробовувати якість виробів.
- 12. Обираючи собі професію типу «людина - людина», Ви б вважали за краще:
 - 12.1. Виховувати дітей, навчати, тренувати.
 - 12.2. Лікувати людей, доглядати за ними.
 - 12.3. Надавати охоронно-правову допомогу людям.
 - 12.4. Здійснювати культурно-просвітницьку роботу.
 - 12.5. Обслуговувати людей у сфері побуту (у потягу, магазині, перукарні, довідковому бюро і т. д.).
 - 12.6. Вивчати, описувати життя і взаємини людей, аналізувати їх вчинки.
- 13. Обираючи собі професію типу «людина-природа», Ви б вважали за краще:
 - 13.1. Перетворювати, переробляти початковий продукт (зерно, морепродукти, ліс і ін.).
 - 13.2. Обслуговувати і охороняти тварин, ліс і лісопаркове господарство, зрошувальні системи.
 - 13.3. Заготовлювати продукти сільського господарства, експлуатувати ґрунти, ліс, сади і ін.
 - 13.4. Відновлювати ліс, сади, лікувати тварин.
 - 13.5. Розвідувати поверхню і надра Землі, природні, сировинні ресурси, вивчати, описувати види тварин і рослин.
- 14. Обираючи собі професію типу «людина-знакова система», Ви б вважали за краще:
 - 14.1. Проводити розрахункові операції, сортувати.
 - 14.2. Шифрувати і розшифровувати документи.
 - 14.3. Розробляти технічні проекти, конструювати, програмувати.
 - 14.4. Вивчати, описувати, встановлювати закономірності.
 - 14.5. Управляти рухом транспорту по приладах.
 - 14.6. Управляти технологічними процесами по приладах.
 - 14.7. Контролювати якість виробів за показанням приладів.
 - 14.8. Складати і зберігати документи.
 - 14.9. Відновлювати тексти, усувати помилки (граматичні, стилістичні) в документах.
- 15. Обираючи собі професію типу «людина-художній образ», Ви б вважали за краще:
 - 15.1. Створювати щось нове, оригінальне (літературні і музичні твори, картини, скульптури, архітектурні проекти, художньо-конструкторські розробки і ін.).

- 15.2. Виконувати відповідно до заданого зразка або ескізу (наприклад, предмети декоративно-прикладного мистецтва), партитури (наприклад, музичні твори), літературного тексту і вказівок режисера (наприклад, акторська робота).
- 15.3. Репродукувати, копіювати (твори образотворчого і декоративно-прикладного мистецтва).
- 15.4. Реставрувати пам'ятники мистецтва.
- 15.5. Аналізувати і оцінювати витвори мистецтва.
16. При виборі професії найбільш значущим для Вас було б наступне:
(обведіть в листку відповідей кружком п'ять-вісім пунктів з числа найпривабливіших для Вас цінностей праці)
- 16.1. Незвичність, нестандартність умов праці.
- 16.2. Ненав'язливий темп діяльності.
- 16.3. Комфортність умов праці.
- 16.4. Безпека праці.
- 16.6. Робота з елементами ризику.
- 16.7. Робота, пов'язана з пересуваннями на робочому місці.
- 16.8. Робота, пов'язана з частими роз'їздами.
- 16.9. Альтруїстичний, гуманістичний характер праці.
- 16.10. Жвавість, різноманітність праці.
- 16.11. Творчий характер праці.
- 16.12. Робота індивідуальна, складна, така, що вимагає високої кваліфікації і тривалої професійної підготовки.
- 16.13. Робота проста, така, що не вимагає високої кваліфікації і тривалої професійної підготовки.
- 16.14. Чітко розписаний трудовий процес.
- 16.15. Престижність професії.
- 16.16. Можливість вибору місця роботи близько до будинку.
- 16.17. Красивий формений одяг.
- 16.18. Висока оплата праці.
- 16.19. Наявність пільг (тривалість відпустки, пільгове харчування, безкоштовний проїзд, ранній вихід на пенсію і ін.).
- 16.20. Робота в постійному колективі.
- 16.21. Робота в різностатевому колективі.
- 16.22. Можливість обмеження в спілкуванні з колегами
- 16.23. Робота, що припускає спілкування з широким і змінним колом осіб.
- 16.24. Можливість зав'язування ділових знайомств і додаткового заробітку.

Листок відповідей

П. І.Б.				
Клас (група)		школа (ПТУ)		
1.1.	2.1	3.1.	4.1.	5.1.
1.2.	2.2.	3.2.	4.2.	5.2.
1.3.	2.3.	3.3.	4.3.	5.3.
1.4.	2.4.	3.4.	4.4.	5.4.
1.5.	2.5.	3.5.	4.5.	5.5.
1.6....	2.6....	3.6....	4.6....	5.6....

6.1.	7.1.	8.1.	9.1.	10.1.
6.2.	7.2.	8.2.	9.2.	10.2.
6.3.	7.3.	8.3.	9.3.	10.3.
6.4.	7.4.	8.4.	9.4.	10.4.
6.5.	7.5.	8.5.	9.5.	10.5.
6.6....	7.6....	8.6....	9.6....	10.6....
11.1.	11.7.	1.13.	12.1.	13.1.
11.2.	11.8.	1.14.	12.2.	13.2.
11.3.	11.9.	1.15.	12.3.	13.3.
11.4.	11.10.	1.16.	12.4.	13.4.
11.5.	11.11.	1.17.	12.5.	13.5.
11.6.	11.12.		12.6.	
14.1	14.6.	15.1	16.1.	16.6.
14.2.	14.7.	15.2.	16.2.	16.7.
14.3.	14.8.	15.3.	16.3.	16.8.
14.4.	14.9.	15.4.	16.4.	16.9.
14.5.	15.5.	15.5.	16.5.	16.10.
16.11.	16.16.	16.21.		
16.12.	16.17.	16.22.		
16.13.	16.18.	16.23.		
16.14.	16.19.	16.24.		
16.15.	16.20.			

Примітка. В цілях багаторазового використання екземпляра опитувальника рекомендується замість «листа відповідей» застосовувати чистий лист паперу, на якому той, що відповідає, може написати свої дані і коди відповідей.

Ключ до обробки відповідей

(для консультанта)

Процедура розшифровки відповідей складається з трьох етапів.

На першому етапі визначається тип професій, яким віддається перевага, за ознакою предмету праці: «людина-техніка» (I), «людина-людина» (II), «людина-природа» (III), «людина-знакова система» (IV), «людина-художній образ» (V).

При розшифровці відповідей блоків 1 — 10 необхідно мати на увазі, що відповіді співвідносяться з типом професій наступним чином (див. матрицю розшифровки відповідей).

Матриця розшифровки відповідей

I – 1.1.; 2.1.; 3.1.; 4.1.; 5.1.; 6.1.; 7.1.; 8.1.; 9.1.; 10.1.

II – 1.2.; 2.2.; 3.2.; 4.2.; 5.2.; 6.2.; 7.2.; 8.2.; 9.2.; 10.2.

III – 1.3.; 2.3.; 3.3.; 4.3.; 5.3.; 6.3.; 7.3.; 8.3.; 9.3.; 10.3.

IV – 1.4.; 2.4.; 3.4.; 4.4.; 5.4.; 6.4.; 7.4.; 8.4.; 9.4.; 10.4.

V – 1.5.; 2.5.; 3.5.; 4.5.; 5.5.; 6.5.; 7.5.; 8.5.; 9.5.; 10.5.

У разі отримання відповіді на шостий (резервний) пункт в якому-небудь із згаданих блоків профконсультанту слід віднести його до одного з п'яти основних пунктів. Проти кожного номера відповіді опитуваного необхідно вказати відповідний предмет праці, а потім підсумовувати кількість відповідей по кожному предмету. Той предмет праці, який повторюватиметься у відповідях найчастіше, є

таким, якому віддається перевага.

На другому етапі розшифровки проводиться зіставлення типу професій, якому віддається перевага, з відповідями з блоків 11-15. На цьому етапі розшифровки відповідей відбувається подальше звуження вибору групи конкретних професій відповідно до мети праці, якій віддається перевага. Відповіді блоків 11-15 звіряються з додатком «Розподіл професій по предмету і цілям праці» (табл. 1-5).

На третьому етапі розшифровки відповідей проводиться визначення конкретної професії на підставі зіставлення виявленої на другому етапі групи професій з відповідями з блоку 16. При цьому необхідно, вибрати з даної групи професію, що найбільше відповідає цінностям праці, котрим віддається перевага, які виявляються шляхом аналізу відповідей з блоку 16. Далі, в переліку професій, включених в табл. 1-5, слід знайти ті цінності праці, яким віддається перевага, що позначені відповідним кодом в графі «код цінностей».

У основу кодування покладені порядкові номери відповідей блоку 16. Наприклад, код цінностей 2.10.15 означає, що даній професії властиві ненав'язливий темп діяльності, творчий характер і престижність.

При невдачі першої спроби визначення професійних схильностей слід повторити аналіз відповідей на питання, прийнявши за основу той тип професії, який за наданням переваги стоїть на другому місці і таким же чином провести процедуру знову. Якщо і в цьому випадку не буде досягнутий позитивний результат, потрібно проаналізувати підряд всі типи і групи професій, які відмічені у відповідях на питання 11-15.

Ключ до обробки відповідей

(для консультованого при самотійній роботі)

1. Відповідайте на блоки опитувальника 1-10.
 2. Зіставте Ваші відповіді з матрицею розшифровки.
 3. Підсумуйте кількість відповідей в кожному з розділів матриці. Той предмет, який повторюється у відповідях найчастіше, і є таким, якому віддається перевага.
 4. З блоків опитувальника 11-15 виберіть блок, що відповідає предмету праці, якому Ви віддаєте перевагу, керуючись при цьому наступним:
 - блок 11 — професії типу «людина — техніка»;
 - блок 12 — професії типу «людина — людина»;
 - блок 13 — професії типу «людина — природа»;
 - блок 14 — професії типу «людина — знакова система»;
 - блок 15 — професії типу «людина — художній образ».
 5. Точно так, як і раніше, обведіть кружком відповіді, яким Ви віддаєте перевагу, в потрібному блоці.
 6. Перейдіть до відповідей на питання з блоку 16 опитувальника. Тут також обведіть кружком п'ять — вісім пунктів з числа найпривабливіших для Вас цінностей праці.
 7. Знайдіть в додатку до опитувальника тип професій, якому віддається перевага.
 8. Зіставте з ними Ваші відповіді з блоків 11-15 і знайдіть професії, яким віддається перевага по цілях праці.
- Зіставте з ними цінності праці, відмічені Вами в блоці 16 опитувальника, і цим обмежте свій професійний вибір.

Розподіл професії по предмету і цілям праці

Професії типу «людина-техніка»

Мета праці	Професія	Код цінностей
11.1. Виготовляти на верстатах деталі	Токар	2.4.11. 16.20.21
	Токар-револьверник	2.4.11.20.21
	Токар-карусельник	2.4.11.20
	Токар-розточувальник	2.4.11.20.21
	Фрезерувальник	2.4.11. 16.20.21
	Зуборізальник	2.4.11.20.21
	Шевінговальник	2.4.11.20.21
	Шліфувальник	2.4.11.20.21
	Штампувальник	2.11.13.14.20.21
	Коваль	4.18.19.20.
	Пресувальник	2.11.13.14.20.21
	Оператор автоматичних і напівавтоматичних ліній верстатів установок	4.6.11.14.15.20.21
	Оптик	2.3.4.11.20.21
	Слюсар-інструментальник	2.4.9.11.12.20
	Слюсар механоскладальних робіт	4.9.14.20.21
	Слюсар-складальник	4.13.14.20.21
	Складальник-добудовник суден	1.2.6.9.19.20
	Слюсар-складальник радіоапаратури	3.4.14.20.21
	Слюсар-складальник деталей	4.14.18.20.21
	Слюсар по зборці металоконструкцій	1.5.6.9.16.18.20
	Трубозгинач	2.4.13.14.20
	Монтажник по монтажу сталевих і залізобетонних конструкцій	1.5.9.16.18.19.20
	Монтажник зв'язку по монтажу устаткування (телефонного)	2.4.7.12.20.21
	Каменяр-монтажник по монтажу сталевих і залізобетонних конструкцій	1.5.6.9.16.18.20.21
	Слюсар-монтажник по устаткуванню котельних установок	2.7.9.18.19.20
	Слюсар-монтажник підземних механізмів	1.2.5.9.18.19.20.
	Слюсар-монтажник по будівельних машинах і механізмах	2.7.9.18.20.
	Слюсар-вентиляційник	2.4.6.16.20.
	Слюсар-сантехнік	2.4.6.16.20.
	11.4. Займатися електромонтажними роботами	Електромонтажник судна
Кабельник-пайщик		2.7.19.20.
Електромонтажник по вторинних мережах		2.4.9.20.21.

	Електромонтажник по пуско-налагоджувальним роботам Електромонтажник схем Електромонтажник по силових мережах електроустаткування Електромонтажник по освітленню і освітлювальним мережам Слюсар-електромонтажник	2.7.9.20. 2.4.9.20.21. 2.7.9.20. 2.7.9.20. 2.7.9.20.
11.5. Займатися будівельно-оздоблюваними роботами	Арматурник Ізолювальник Каменяр Каменотес - гранітник Покрівельник Маляр Облицювальник-плиточник Штукатур Тесляр Столяр Прохідник (метрополітен) Трубоукладач Електрогазозварник Коперник Паркетник Пічник	2.4.13.14.20.21. 2.4.7.13.14.19.20.21. 2.6.16.20.21. 2.6.19.20. 1.2.5.6.16.20. 2.4.13.16.19.20.21. 2.4.19.20.21. 2.4.13.16 2.6.16.18.19.20. 2.6.9.16.20. 1.2.5.9.18.19.20. 2.4.7.13.18.20. 2.6.16.18.19.20. 6.7.13.20. 2.4.6.19.20. 2.6.16.20.
11.6. Займатися видобутком і переробкою промислової сировини	Бурильник свердловин Прохідник Машиніст гірничо-виймальних машин Вальцівник Видувальник Підручний сталевара Терміст	1.5.6.7.14.18.19.20. 1.5.6.9.18.19.20. 1.5.6.18.19.20. 6.14.18.19.20. 4.11.18.19.20. 5.6.14.18.19.20. 6.14.18.15.20.
11.7. Займатися радіотехнікою	Монтажник радіоелектронної апаратури і приладів Монтажник-вакуумник Намотувальник котушок Наладчик агрегатних верстатів Наладчик зварювального і газоплазмового устаткування Наладчик поліграфічного устаткування Наладчик верстатів з програмним управлінням і маніпуляторів Наладчик геофізичної апаратури Наладчик-монтажник випробувального устаткування (електроніка)	2.4.14.15.19.20. 4.14.19.20. 4.13.14.19.20. 4.6.9.13.15.20. 6.9.12.15.20. 6.9.12.15.20. 4.6.9.12.15.20. 4.6.7.9.12.15.20. 4.9.12.15.20.

	<p>Наладчик технологічного устаткування виробництва радіодеталей</p> <p>Оператор прецизійної фотолітографії</p> <p>Оператор термоз'єднань</p> <p>Регулювальник апаратури дротяного зв'язку</p> <p>Регулювальник радіоелектронної апаратури і приладів</p> <p>Складальник конденсаторів</p> <p>Складальник мікросхем</p> <p>Складальник напівпровідникових приладів і мікросхем</p> <p>Складальник електровимірювальних приладів</p> <p>Слюсар-механік радіоапаратури</p> <p>Радіотехнік</p>	<p>4.9.12.15.20.</p> <p>4.14.19.20.</p> <p>4.14.19.20.</p> <p>2.3.4.20.21.</p> <p>2.3.4.20.21.</p> <p>3.4.13.14.20.</p> <p>3.4.14.20.</p> <p>3.4.14.20.</p> <p>3.4.14.20.21.</p> <p>2.4.9.15.20.</p> <p>2.12.15.20.21.</p>
11.8. Виготовляти продукти харчування	<p>Пекар</p> <p>Кондитер</p> <p>Формувальник ковбасних виробів</p> <p>Тістознавець</p> <p>Апаратник пастеризації і охолоджувач молока</p> <p>Виробник м'ясних напівфабрикатів</p>	<p>4.6.14.16.19.20.21.</p> <p>4.6.9.16.20.</p> <p>4.13.14.19.20.21.</p> <p>4. 13.14.19.20.21.</p> <p>4.13.14.19.20.21.</p> <p>1.13.14.16.20.21.</p>
11.9. Займатися наладкою устаткування	<p>Наладчик токарних автоматів і напівавтоматів</p> <p>Наладчик технологічного устаткування (електроніка)</p>	<p>4.6.9.12.15.20.</p> <p>4.6.9.12.15.20.</p>
11.10. Обслуговувати електроустаткування	<p>Електромонтер по обслуговуванню електроустаткування</p> <p>Електромеханік по ремонту і обслуговуванню рахунково-обчислювальних машин</p> <p>Слюсар-електрик по обслуговуванню стаціонарного устаткування метрополітену</p> <p>Електромеханік</p> <p>Електромонтер СЦБ</p> <p>Електромонтер контактної мережі</p> <p>Електромонтер тягових підстанцій</p> <p>Електрослюсар будівельний</p>	<p>5.9.16.20.</p> <p>1.6.9.12.20.</p> <p>1.6.9.20.</p> <p>6.7.9.20.</p> <p>6.7.9.20.</p> <p>6.7.9.20.</p> <p>6.7.9.20.</p> <p>6.9.16.20.21.</p>
11.11. Управляти верстатами на підприємствах легкої промисловості	<p>Апретурник</p> <p>В'язальниця</p> <p>Гребіночесальниця</p> <p>Кеттельниця</p> <p>Крутильниця</p>	<p>4.6.13.14.19.20.</p> <p>4.6.11.19.20.</p> <p>4.6.11.19.20.</p> <p>4.6.11.19.20.</p> <p>4.6.11.20.</p>

	Тростильність Прядильниця Рівничниця Ткаля Швачка-моторист	4.6.11.19.20. 4.6.11.19.20. 6.11.19.20. 4.6.11.19.20. 4.13.14.16.20.
11.12. Управляти будівельними машинами	Машиніст автокомпресора Машиніст бульдозерів-скреперів Машиніст підйомних машин Машиніст автомобільних кранів Машиніст моторних катків Машиніст кранів Машиніст екскаваторів Машиніст асфальтобетон-укладача	5.6.7.19.20. 5.7.9.11.16.20. 5.11.13.19.20. 1.5.7.11.16.19.20. 7.13.19.20.21. 1.5.7.11.16.19.20.22. 1.7.11.19.20.22. 7.19.20.21.
11.13. Керувати транспортними засобами	Водій автомобіля Водій трамвая Водій тролейбуса Водій навантажувача Моторист - рульовий Помічник машиніста тепловоза Помічник машиніста електровоза Помічник машиніста електропоїзда Пілот	1.5.7.9.11.15.16. 19.20.22.23. 1.5.7.11.14.20.22. 1.5.7.11.14.20.22. 1.5.11.16.20. 1.5.7.15.17.19.20. 1.5.7.14.17.19.20. 1.5.7.14.17.19.20. 1.5.7.14.17.19.20. 1.5.7.12.14.15.17. 18.19.20.21.
11.14. Ремонтувати технологічне устаткування	Слюсар-ремонтник (різного устаткування) Слюсар по контрольно-вимірному приладам (КІП) і автоматиці Слюсар-судноремонтник Слюсар по ремонту автомобілів Слюсар по ремонту рухомого складу (потягу, електропоїзда, пасажирського вагону, трамвая, тролейбуса) Столяр по ремонту пасажирських і вантажних вагонів Слюсар по експлуатації і ремонту газового устаткування Слюсар по ремонту дорожніх-будівельних машин і тракторів	2.4.6.9.16.20. 2.4.6.9.20.21. 1.2.6.9.20. 2.4.6.9.16.20. 2.4.6.9.20. 2.4.9.20. 2.6.9.19.20. 2.4.6.9.20.
11.15. Ремонтувати електроустаткування	Електромонтер по ремонту електроустаткування Електромонтер по ремонту апаратури релейного захисту і автоматики	2.6.9.16.20. 2.6.9.20.

	<p>Слюсар-електрик по ремонту електроустаткування пасажирських вагонів</p> <p>Слюсар-електрик електроустаткування тролейбусів і трамваїв</p> <p>Слюсар-електрик по ремонту електроустаткування електровозів</p>	<p>2.6.9.20.</p> <p>2.6.9.20.</p> <p>2.6.9.20.</p>
11.16. Контролювати якість виготовлення виробів	<p>Контролер верстатних і слюсарних робіт</p> <p>Контролер матеріалів, металів, напівфабрикатів і виробів (металургія)</p> <p>Контролер (швейне виробництво)</p> <p>Контролер якості тканин</p> <p>Лаборант по хімічних випробуваннях (будівельні матеріали)</p> <p>Контролер зварювальних робіт</p> <p>Контролер годинникового виробництва</p> <p>Оглядач вагонів</p>	<p>2.3.4.14.16.20.21.</p> <p>2.4.6.14.19.20.21.</p> <p>2.3.4.14.20.</p> <p>3.4.14.20.</p> <p>2.3.4.14.20.</p> <p>2.4.6.14.19.20.21.</p> <p>2.3.4.14.20.21.</p> <p>5.6.14.20.21.</p>
11.17. Випробувати якість виробів	<p>Випробувач двигунів</p> <p>Випробувач деталей і приладів електронної техніки</p> <p>Випробувач електричних машин, апаратів і приладів</p> <p>Випробувач скловиробів</p> <p>Випробувач радіодеталей</p> <p>Слюсар-механік по випробуванню установок і апаратури</p>	<p>6.14.19.20.</p> <p>3.4.14.20.21.</p> <p>5.6.9.14.20.</p> <p>4.14.20.</p> <p>3.4.14.20.</p> <p>6.9.14.20.</p>

Професії типу «людина-людина»

Мета праці	Професія	Код цінностей
12.1. Виховувати дітей, навчати, тренувати	<p>Вихователь шкільної установи</p> <p>Вихователь дитячого будинку (інтернату)</p> <p>Вчитель початкових класів</p> <p>Вчитель-предметник (понад 100 спеціальностей)</p> <p>Педагог — організатор позакласної роботи</p> <p>Майстер виробничого навчання профтехучилища</p> <p>Вихователь робочого гуртожитку</p>	<p>1.2.3.4.6.9.8.10. 12. 16.19.20.</p> <p>1.2.3.4.6.8.9.10.12. 18.19.20.</p> <p>1.2.3.4.6.8.9.10.11. 12.15.16.18.19.20.</p> <p>1.2.3.4.6.8.9.10.11.12. 15.16.18.19.20.21.</p> <p>1.2.3.4.6.8.9.10.11. 12.16.</p> <p>1.2.3.4.8.9.10.11.12. 15.16.18. 20.21.</p> <p>1.2.3.4.6.8.9.10.12.</p>

	Викладач технікуму або профтехучилища Викладач ВНЗу (всіх спеціальностей) Тренер по спорту	1.2.3.4.6.8.9.10.11.12. 15.16.18.19.20.21. 1.2.3.4.6.8.9.10.11.12. 15.18.19.20.21. 1.2.3.5.6.7.8.9.10.12. 15.17.18.19.21.
12.2. Лікувати людей, доглядати за ними	Лікар (понад 50 спеціальностей) Санітарний лікар Лікар-стоматолог Зубний технік Фельдшер Акушерка Медична сестра Медична сестра-масажистка Санітарка Медичний реєстратор	1.2.3.4.8.9.11.12. 15.16.18.20.21. 1.2.3.5.7.12.15.20.21. 1.2.3.4.8.11.12.15. 16.18.20.21. 3.8.11.12.15.16. 18.20.21. 1.2.5.7.8.12.20. 1.2.5.6.8.9.12.20. 1.2.3.6.8.9.14.16.20. 1.2.3.4.8.9.11.14. 15.16.18. 4.6.8.9.11.13.20.21. 3.4.6.8.9.11.13.14.
12.3. Надавати охоронно-правову допомогу людям	Прокурор Суддя Адвокат Юрисконсульт Слідчий Оперуповноважений УБЕЗ Оперуповноважений кримінального розшуку Дільничний міліціонер Дільничний інспектор у справах неповнолітніх Інспектор дорожньо-патрульної служби Експерт-криміналіст	1.2.3.6.7.8.9.12.15. 18.20.23. 1.2.3.4.8.9.12.21.23. 1.2.3.4.6.7.8.9.12.15. 18.20.21.23. 1.2.3.4.7.8.11.12.15. 18.21.23. 1.2.3.4.5.7.8.9.11.12. 17.23. 1.5.7.11.15.17.20. 21.23. 1.5.7.8.9,11.12.15. 17.20.21. 1.2.5.7.8.9.11.13.16. 17.19.21 1.2.5.7.8.9.11.12.16. 17.19.22.23.24. 1.2.5.7.8.9.11.12.16. 17.19.22.23.24. 1.2.5.7.9.15.21.23.
12.4. Здійснювати культурно - просвітницьку роботу	Організатор-методист клубної роботи Методист музейної роботи Культурорганізатор здравниць і турбаз Бібліотекар	2.3.4.7.8.9.10.12.15. 20.21.23.24. 3.4.6.8.12.15.20.23. 1.2.3.4.6.7.8.9.10.12. 15.19.21.22.23.24. 2.3.4.8.9.10.11.15.16. 20.23.

	Екскурсовод	1.2.6.7.8.9.10.11.12. 15.18.21.23.24.
12.5. Обслуговувати людей у сфері побуту	Приймальник в ательє Перукар Бортпровідник Провідник пасажирського вагону потягів дальнього слідування Кухар Продавець продовольчих товарів Продавець-консультант промислових товарів Касир-контролер Офіціант кафе, ресторану Контролер ощадкаси Контролер пропускного пункту метрополітену	3.4.8.11.13.14.16. 20.21.23. 2.4.6.9.10.11.13.15.16. 18.20.23.24. 1.3.5.6.7.8.9.13.14.15. 17.18.19.21.23. 1.5.6.7.8.9.13.14.15.17. 18.19.23.24. 3.6.8.9.10.13.14.15. 16.19.20. 3.5.8.9.11.13.14.15. 16.20.23. 3.5.8.9.10.13.14.15. 16.19.20.23. 3.5.8.9.11.13.14.16. 20.23. 3.5.6.8.9.10.11.13.15. 19.20.21.23. 3.4.8.11.13.14.16. 20.22.23. 5.8.9.11.13.14.17. 19.22.
12.6. Вивчати, описувати життя і взаємини людей, аналізувати їх вчинки	Соціолог Психолог Журналіст Журналіст радіо і телебачення Власний і спеціальний кореспондент	1.2.3.4.7.8.9.10.12.15. 20.21.23.24. 1.2.3.4.7.8.9.10.12.15. 20.21.23.24. 1.2.3.4.7.8.9.10.11.12. 15.20.21.23.24. 1.3.4.5.7.8.9.10.11.12. 15.20.21.23.24. 1.2.3.4.5.7.8.9.10.11. 12.15.20.21.23.24.

Професії типу «людина-природа»

Мета праці	Професія	Код цінностей
13.1. Перетворювати, переробляти початковий продукт	Оператор по очищенню, активному вентиляванню і сушці зерна Оператор по приготуванню і роздачі кормів Майстер по переробці картоплі і овочів Апаратник ферментації препаратів біосинтезу Технік і інженер-технолог	6.9.11.13.16.20.22. 4.6.9.11.13.16.20.22. 4.6.9.11.13.16.20.22. 2.6.11.13.14.20.22. 2.9.12.14.20.22.

	мікробіологічного виробництва Обробник морепродуктів Обробник морського звіра	7.9.11.13.14.18.21. 7.9.11.13.14.18.21.
13.2. Обслуговувати і охороняти тварин, ліс і лісопаркове господарство, зрошувальні системи	Садівник Робочий зеленого господарства Робочий-лісовод Технік і інженер лісового господарства Квітникар-декоратор Майстер зрошування Озеленювач Коняр Оленяр Оператор по штучному розведенню тварин і птахів Птахівник Бджоляр Скотар Шовківник Звірівник Рибовод Єгер Табунник Тренер коней Вівчар Оператор тваринницьких комплексів і механізованих ферм Оператор машинного доїння	2.3.6.8.10.13. 1.6.8.9.13.21. 1.6.9.13.21. 1.2.6.7.10.12.21.22. 1.3.6.10.13.15.16. 1.6.9.13.21. 1.6.9.13.16.20. 1.2.5.6.8.9.13.15.21. 1.2.5.6.7.8.9.13.20. 4.9.13.14.16.20. 5.6.10.12,16.21. 5.6.10.12.15.16.20. 5.6.8.10.12.21. 4.6.10.12.20. 5.6.10.12.21. 1.6.10.12.21. 1.2.5.7.8.9.11.13. 15.17.22. 1.2.5.7.9.12.22. 5.6.9.13.15.21. 1.2.5.7.9.13.18.22. 4.6.9.11.13.14.16.20. 4.6.11.13.14.16.18.20.
13.3. Заготовлювати продукти сільського господарства, експлуатувати ґрунти, ліс, сади	Мисливець Рибак ставкового господарства Ловець прибережного лову Лісоруб Овочівник Садівник Агроном Насіннезнавство Технік і інженер-технолог м'ясного і птахопереробного виробництва Зоотехнік і зооінженер по виробництву молока і яловичини на промисловій основі	1.2.5.7.9.15.18.24. 5.6.13.21. 4.6.7.13.18.21. 1.2.5.7.13.18. 1.2.4.6.10.13. 1.2.4.6.10.13.15.21. 1.2.5.7.10.12.21.24. 3.4.13.14.20. 4.6.12.14.16.20. 4.6.8.12.14.16.20.
13.4. Відновлювати ліс, сади, лікувати тварин	Лікар-ветеринар Фельдшер-ветеринар Санітар-ветеринар	1.2.5.6.8.9.11.12. 14.21.24. 1.2.5.6.8.9.11.13. 14.21.24. 2.6.8.11.13.20.21.

	Лісовод Фізіолог людини і тварин Еколог	1.2.6.9.12.17.20.21. 3.4.8.11.12.14.16.21. 3.4.6.8.10.11.12.14.21.
13.5. Розвідувати поверхню і надра Землі, природні, сировинні ресурси, вивчати, описувати види тварин і рослин	Ембріолог Генетик Технік і інженер-геофізик Технік і гірський інженер-геолог Технік і гірський інженер-гідрогеолог Технік і інженер-океанолог Технік і інженер-гідрогеолог Технік і інженер-кліматолог Ботанік Зоолог Ентомолог Гідробіолог і іхтіолог Біохімік Технік-геометеоролог Технік і інженер-метеоролог	3.4.8.10.11.12.14. 20.21. 3.4.8.10.11.12.14. 15.21. 1.5.6.9.11.12.14.20.21. 1.5.6.9.12.14.18.21.24. 1.5.6.7.12.14.21.24. 1.5.6.7.9.12.14.15.21. 1.2.4.6.7.12.14.21. 3.4.12.14.20.21. 3.4.8.10.11.12.14.15. 20.21. 3.4.8.10.11.12.14.20. 3.4.10.11.12.14.20.21. 1.4.7.10.12.14.15.21. 1.4.10.11.12.14.15. 20.21. 1.6.9.12.14.20.21. 1.6.9.12.14.15.20.21.

Професії типу «людина-знакова система»

Мета праці	Професія	Код цінностей
14.1. Проводити розрахункові операції, сортувати	Бухгалтер Калькулятор на підприємствах громадського харчування Сортувальник письмової кореспонденції Листоноша Економіст Розмітник	2.3.4.14.16.20. 2.3.4.14.16.20. 2.3.4.14.20.22. 2.4.16.20.21.22. 2.3.4.12.15.16.20. 2.3.4.12.15.20.
14.2. Шифрувати і розшифровувати документи	Стенографістка Радист Топограф Картограф-укладач Кресляр-картограф Маркшейдер Технік-геодезист Штурман-аерофото-зйомник Телефоніст міжміського телефонного зв'язку Телефоніст довідкової служби міської телефонної мережі	3.4.20. 3.15.20.21. 1.2.20.21. 2.3.4.20.21. 2.3.4.12.20. 1.2.5.12.20. 1.2.20.23. 1.5.7.12.17.18.19.20. 3.4.14.16.20. 3.4.8.13.20.
14.3. Розробляти	Технік-конструктор	2.3.4.10.20.

технічні проекти, конструювати, програмувати	Інженер-конструктор Технік-технолог Інженер-програміст	2.3.4.10.12.15.20. 2.3.4.10.20. 2.3.4.10.12.15.20.
14.4. Вивчати, описувати, встановлювати закономірності	Лінгвіст Історик Філософ Математик Хімік Бібліограф	2.3.4.9.10.11.12.15. 20.21. 2.3.4.9.10.11.12.15. 20.21. 2.3.4.9.10.11.12.15. 20.21. 2.3.4.9.10.11.12.15. 20.21. 2.3.4.10.11.12.15. 20.21. 2.3.4.10.11.12.15. 20.21
14.5. Управляти рухом транспорту по приладах	Диспетчер служби руху Апаратник широкого профілю хімічного виробництва Диспетчер управління повітряним рухом	3.4.11.12.17.20. 12.14.18.19.20. 3.12.17.20.21.
14.6. Управляти технологічними процесами по приладах	Оператор пульта управління устаткування Оператор енергоблоків Оператор ЕОМ Оператор верстатів з програмним управлінням	3.4.12.20.21. 3.5.12.20. 3.4.12.20.22. 3.4.12.15.20.21.22.
14.7. Контролювати якість виробів за свідченнями приладів	Контролер деталей і приладів електронної техніки Контролер радіоапаратури і апаратури дротяного зв'язку Контролер в акумуляторному і елементному виробництві Контролер збірки електричних машин, апаратів і приладів Вимірник електричних параметрів напівпровідникових матеріалів	3.4.12.14.20.22. 3.4.12.14.20.22. 3.4.14.20.22. 3.4.14.20.22. 3.4.14.20.22.
14.8. Складати і зберігати документи	Добирач довідкового і інформаційного матеріалу Паспортистка Нотаріус Архіваріус Статистик Документознавець-організатор науково-технічної інформації Документознавець-організатор управлінської праці і діловодства державних установ	2.3.4.11.20. 2.3.4.13.14.20. 2.3.4.12.20. 2.3.4.14.20. 2.3.4.12.20. 2.3.4.12.20. 2.3.4.12.20.

	Діловод	2.3.4.13.14.20.
14.9. Відновлювати тексти, усувати помилки (граматичні, стилістичні) в документах	Коректор Редактор наукової літератури Редактор технічної літератури	2.3.4.19.14.20. 2.3.4.12.15.23.24. 2.3.4.12.15.23.24.

Професії типу «людина-художній образ»

Мета праці	Професія	Код цінностей
15.1. Створювати щось нове, оригінальне	Архітектор Художник-конструктор Художник по оформленню міських ансамблів Скульптор Художник-живописець Письменник Композитор Режисер	2.3.4.8.9.10.12.15. 2.3.4.8.9.10.11.12.15. 2.4.8.9.10.11.12.15. 2.4.8.10.11.12.15.22. 2.4.8.10.11.12.15.22. 2.3.4.8.10.11.12.15.22. 2.3.4.8.10.11.12.15.22. 3.4.8.9.10.12.15.21.24.
15.2. Виконувати відповідно до заданого зразка	Диригент оркестру, хору Музикант-виконавець Вокаліст Драматичний актор Виконавець художньо-оформлювальних робіт Декоратор вітрин Макетник макетно-модельного проектування Чоботар по індивідуальному пошиттю взуття Модистка головних уборів Формувальник головних уборів Красильник тканини Тиснильник і розфарбовувач-ворсувальник Кравець Емал'єр Різьбяр по кістці і рогу Різьбяр по дереву і бересті Фанеровник художніх виробів Художник розпису по дереву Склотар Складув Вітражист Гравер скла Шліфувальник виробів з скла	3.4.8.9.10.12.15.24. 3.4.8.9.10.12.15. 3.4.8.9.10.12.15. 3.4.8.9.10.12.15.21. 2.4.10.11.12.15.22. 2.4.10.11.12.15.22. 2.4.10.11.12.15.23. 2.4.10.11.12.23. 2.4.10.12.20.22. 2.4.12.20.22. 2.4.11.12.19.22. 2.4.9.10.11.12.22. 2.4.9.11.12.15.18. 23.24. 2.4.11.12.22. 2.4.10.11.12.15.22. 2.4.10.11.12.15.22. 2.4.10.11.12.15.22. 2.4.10.12.15.22. 2.10.11.12.15.18.22. 2.10.11.12.15.18.22. 2.10.11.12.15.18.22. 2.10.11.12.15.18.22. 2.10.11.12.15.18.22.

	<p>Гончар</p> <p>Формувальник фарфорових і фаянсових виробів</p> <p>Відливальник фарфорових і фаянсових виробів</p> <p>Розфарбовувач тканин</p> <p>Ткач (ручне ткання)</p> <p>Килимниця</p> <p>Мереживниця</p> <p>Кушнір</p> <p>Полірувальник художніх виробів</p> <p>Огранщик алмазів в діаманти</p> <p>Різьбяр по каменю</p> <p>Художник по декоративній обробці металу</p> <p>Чеканник художніх виробів</p> <p>Ювелір – закріплювальник</p> <p>Обробник виробів з бурштину</p> <p>Палітурник</p>	<p>2.4.10.11.12.15.22. 4.18.20.22.</p> <p>4.18.19.20.22.</p> <p>2.4.10.11.22.</p> <p>2.4.10.11.22.</p> <p>2.4.10.11.22.</p> <p>2.4.10.11.12.</p> <p>2.10.11.15.18.24.</p> <p>2.4.18.22.</p> <p>2.4.10.11.15.18.22.</p> <p>2.4.10.11.15.18.22.</p> <p>2.4.10.11.15.18.22.</p> <p>2.4.10.11.15.18.22.</p> <p>2.4.10.11.15.18.22.</p> <p>2.4.10.11.15.18.19.22. 10.12.20.22.</p>
15.3. Репродувати, копіювати	<p>Друкар</p> <p>Складач вручну</p> <p>Фотограф (у поліграфічній промисловості)</p> <p>Травильник кліше</p> <p>Оператор електронних кольоро-подільних і кольоро-корегуючих автоматів</p> <p>Ретушер</p> <p>Ракліст</p> <p>Гравер</p>	<p>10.12.15.18.19.20.22. 2.4.10.11.12.15.18.19. 20.22, 2.3.4.9.10.11.12.15. 20.22.</p> <p>2.9.10.11.12.15.18.19. 20.22.</p> <p>2.3.4.9.10.11.12.15.19. 20.22.</p> <p>2.3.4.9.10.11.12.15. 18.20.21.</p> <p>10.12.18.19.20.</p> <p>2.4.10.11.12.15.18. 20.22.</p>
15.4. Реставрувати пам'ятники мистецтва	<p>Художник-реставратор</p> <p>Ліпник</p> <p>Маляр-альфрейщик</p> <p>Позолотник</p>	<p>2.4.10.12.15.22.</p> <p>2.10.11.12.20.22.</p> <p>2.10.11.12.20.22.</p> <p>2.10.11.12.20.22.</p>
15.5. Аналізувати і оцінювати витвори мистецтва	<p>Мистецтвознавець</p> <p>Театрознавець</p> <p>Літературознавець</p> <p>Кінознавець</p> <p>Музикознавець</p>	<p>2.3.4.8.10.1 1.12.15.</p> <p>2.3.4.8.10.1 1.12.15.</p> <p>2.3.4.8.10.1 1.12.15.</p> <p>2.3.4.8.10.1 1.12.15.</p> <p>2.3.4.8.10.1 1.12.15.</p>

Розділ 2

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНІ МЕТОДИКИ ПСИХОДІАГНОСТИКИ

Тест зростаючої складності (методика Равена)

Методика Равена призначена для виявлення рівня розвитку невербального інтелекту особистості. Методику доцільно використовувати при відборі на професії, що вимагають високого рівня розвитку невербального інтелекту, наприклад, математик, програміст, економіст.

Методика дозволяє оцінити здібність інваліда до подальшого перенавчання на професії, що вимагають певного рівня інтелекту. За допомогою прогресивних матриць Равена можна визначити також і інтелектуальний коефіцієнт — IQ.

Профорієнтатор може використовувати дану методику як з випускниками шкіл при виборі професії, так і при перекваліфікації дорослих людей.

Методика є набором графічних завдань, кожне з яких містить основне зображення, в якому є пропуск, і набір фігур-вставок, одна з яких, поміщена в пропуск, відновлює логічну цілісність зображення. При рішенні завдання досліджуваний повинен вказати цю вставку.

Методика включає 5 серій завдань, що позначаються буквами латинського алфавіту від А до Е. Ступінь складності завдань наростає від серії А до серії Е і в кожній серії від 1 до останнього (12-го) листка. Крім того, серії розрізняються за логічним принципом рішення задач.

Для серії А таким принципом слугує відновлення безперервності узору. Рішення задач цієї серії припускає виділення визначальних елементів основного зображення («матриці»), встановлення зв'язку між цими елементами і вибір з 6 розташованих під матрицею вставок такої, яка відновлювала б безперервність узору. Так, для матриці А6 це вставка 3. Решта вставок з схожим узором розрізняється або товщиною, або напрямом ліній.

Для серії В логічним принципом слугує встановлення аналогії між парами фігур. Встановивши цю аналогію, досліджуваний повинен вибрати вставку, що заповнює відсутню фігуру, при цьому аналогія між парами фігур може встановлюватися як у вертикальному, так і в горизонтальному рядку.

Наприклад, в матриці В11 збереження аналогії досягається вставкою 4. При використанні вставки 2 не видаляється хрест усередині фігури (у першому рядку він видалений), а при використанні вставки 3 не відбувається заміни ромба квадратів.

У серії С необхідне встановлення тенденції прогресуючої зміни зображення. Так, в матриці С11 в правому вертикальному рядку відбувається додавання крапки, а в нижньому горизонтальному — видалення її. Вказані тенденції зберігаються при використанні вставки 1. У цій серії і в двох подальших вибір здійснюється вже з 8 можливих варіантів.

У серії D логічним принципом є встановлення закономірності перестановки фігур. Так, в матриці D2 в кожному рядку чергуються чорний кружок, хрест і

пелюстки. Ця закономірність зберігається при використанні вставки 4.

При вирішенні задач найбільш складної серії Е передбачається встановлення закономірності розкладання фігур на елементи. Так в матриці Е8 в завершенні кожного вертикального і горизонтального рядку розташована фігура, складена з елементів двох попередніх. При цьому в цих фігурах прямокутні елементи, які не співпадають, доповнюються, а дугоподібні — усуваються. Ця закономірність — реалізується при використанні вставки 6.

Пред'явлення методики

Після роздачі тестової брошури і бланка відповідей досліджуваним дається наступна інструкція.

«Вам роздані брошури і бланки для відповідей. Ви будете заповнювати тільки бланки відповідей, на самій брошурі писати нічого не можна. Заповніть паспортну частину бланка відповідей. У брошурі 60 листів, які розділені на 5 серій від А до Е по 12 листів в кожній серії. Відкрийте перший лист. У верхній частині кожного листа є малюнок, елементи якого розташовані в певній логічній послідовності. Ця послідовність переривається вирізом. Під великим малюнком розташовані варіанти вставок. Ви повинні вибрати з цих вставок ту, яка відновлює перервану послідовність малюнка. Так, наприклад, на першому листку, позначеному А1, виріз порушує систематичне чергування вертикальних і горизонтальних рисок. Подивимося, яка вставка відновлює це чергування. (Опитування досліджуваних). Правильна відповідь — вставка 4. Поставте цифру 4 в бланку відповідей в графі А1.

Таким чином, знайдіть відповідну вставку для кожного з малюнків і результат занесіть в бланк відповідей. На виконання завдання дається 20 хвилин, при цьому складність завдань наростає від серії А до серії Е і в кожній серії від 1-го до 12-го малюнка. Тому, прагніть не витрачати багато часу на перші завдання. Не відволікайтеся на те, щоб стежити за часом. За одну хвилину до закінчення Вас буде попереджено».

Дослідник спостерігає за виконанням завдання, не втручаючись. При зверненні досліджуваних за консультацією, він може тільки нагадати інструкцію. Час, який витрачає в цьому випадку досліджуваний, додається. Робота припиняється через 20 хвилин. У тих випадках, коли в заданий термін виконано незвично мале число завдань (порівняно з більшістю досліджуваних), доцільно вирішити продовження рішення задач в довільному темпі до завершення всього тесту, відзначивши, яка частина завдання була виконана протягом стандартного часу.

Обробка результатів

Результат обробляється шляхом накладання на бланк відповідей шаблону-ключа, що містить правильні рішення. Номери вставок, які не співпадають з номерами на шаблоні, закреслюються, після чого підраховується і проставляється на бланку відповідей число правильно вирішених задач. У випадках коли досліджуваному було дозволено завершити тест в довільному темпі, окремо враховується число завдань, правильно вирішених в стандартний час і загальне

число правильно вирішених задач. Обробка бланків відповідей, яка може проводитися навченим лаборантом, займає 2-3 хвилини.

Оцінка результатів

Прогресивні матриці Равена дозволяють моделювати процес ухвалення логічного рішення в умовах, де воно пов'язане з вибором оптимального варіанту в найкоротший строк. Отримувані результати не визначаються ерудицією досліджуваних і не залежать від їхнього освітнього рівня. У зв'язку з графічним характером матеріалу результат залежить не тільки від здібності до логічного аналізу, але і від здатності сприйняття образу і просторової уяви. Є зв'язок між результатом дослідження і віком випробовуваного: результати дослідження знижуються в старших вікових групах, особливо після 40 років.

Дослідник встановлює, наскільки результат кожного досліджуваного відповідає значенню, характерному для досліджуваної групи. З цією метою проводиться нормування результату в певних контингентах досліджуваних, зазвичай в децилях. Результати розташовуються від 1-го до 10-го дециля в порядку наростання, наприклад, якщо результат досліджуваного відповідав 7-у децилю, це означає що 60% випробовуваних дають нижчі результати, а 30% — вищі.

При оцінці результату є істотним співвідношення кількості помилок в більш легких і більш складніших серіях. Помилки в легших серіях зазвичай пов'язані з недостатньою здатністю зосередитися, а не відображають здібність до логічного аналізу. При цьому важливо, що між результатами, отриманими в серіях В, С і D, існує досить висока кореляція, особливо в серіях В і С, тоді як результат, отриманий в серії Е, корелюється з ними у меншій мірі. Тому результати в серіях В, С і D не дозволяють прогнозувати результат в серії Е. При завершенні вирішення задач в довільному темпі зіставлення кількості правильних рішень в стандартний час і загальної кількості правильних рішень дозволяє диференціювати труднощі, що виникають у зв'язку з дефіцитом часу, і утруднення, викликані складністю рішення самих задач.

За допомогою прогресивних матриць Равена можна визначити також і інтелектуальний коефіцієнт — IQ. При переведенні результатів, отриманих в тесті Равена, в IQ слід виходити з того, що 10-ти правильним рішенням відповідає IQ = 100, а 60 правильним рішенням — IQ = 140.

Проміжні значення обчислюються.

120 - 140 — високий інтелект

100 - 120 — вище середнього

100 - 110 — середній інтелект

90 - 100 — нижче середнього

80 - 90 — слабкий інтелект

80 і нижче — різні види інтелектуальних дефектів.

Лист відповідей до тесту Равена

Прізвище _____
Ім'я _____ По батькові _____
Вік _____ Спеціальність _____
Дата _____

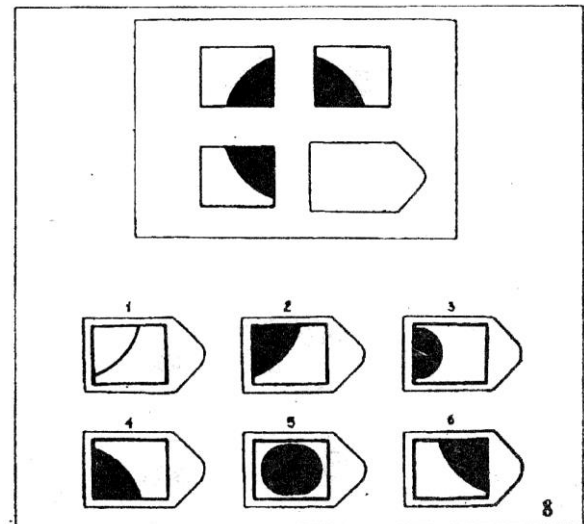
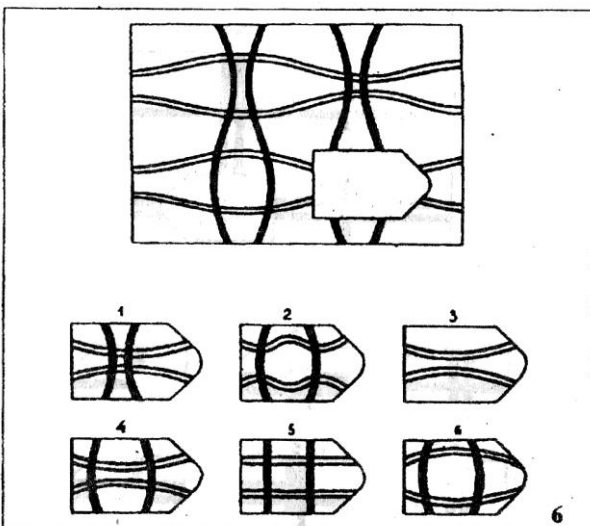
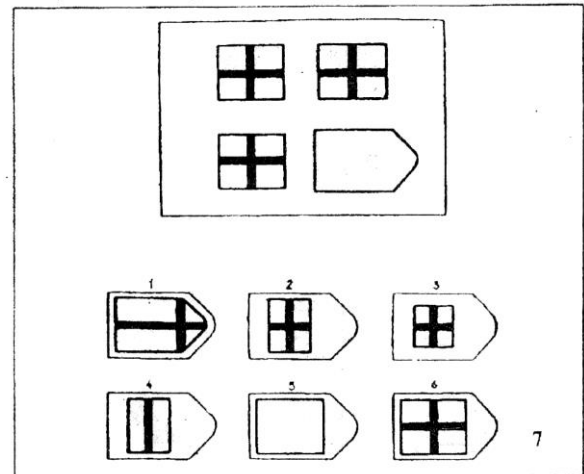
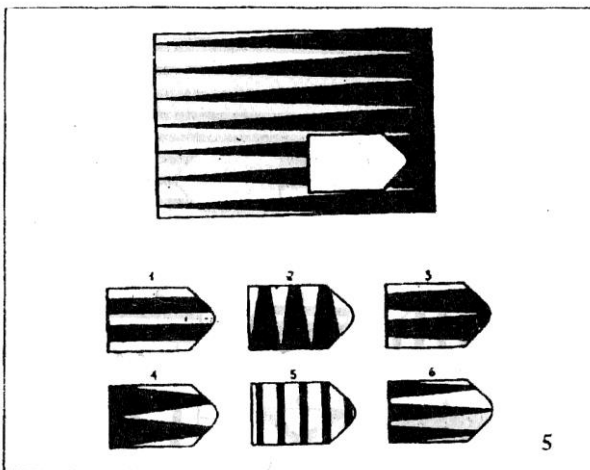
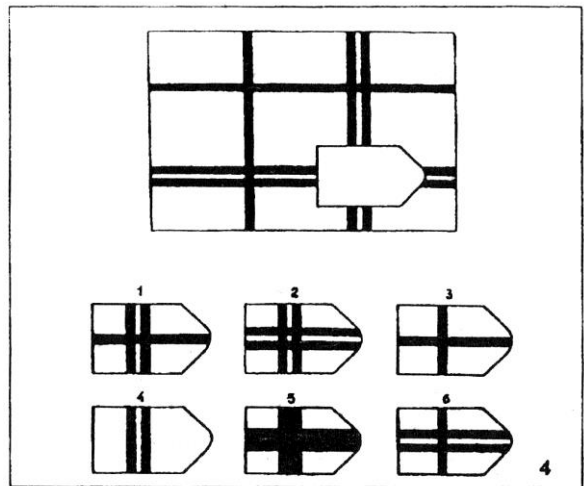
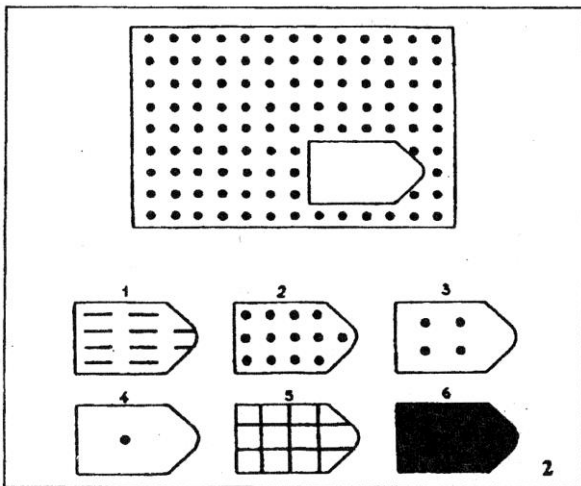
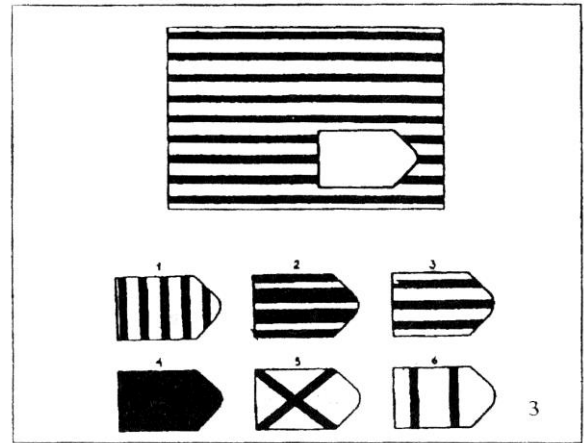
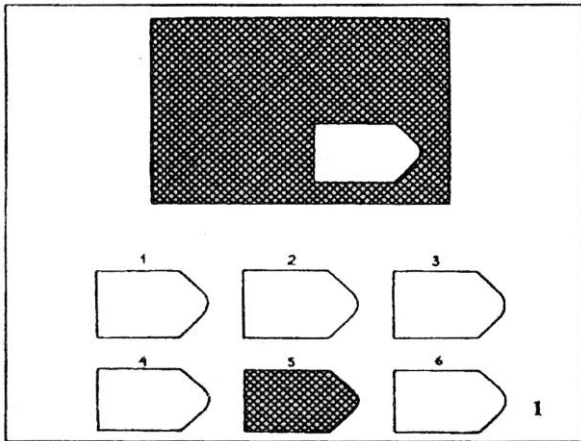
A1		B1		C1		D1		E1	
A2		B2		C2		D2		E2	
A3		B3		C3		D3		E3	
A4		B4		C4		D4		E4	
A5		B5		C5		D5		E5	
A6		B6		C6		D6		E6	
A7		B7		C7		D7		E7	
A8		B8		C8		D8		E8	
A9		B9		C9		D9		E9	
A10		B10		C10		D10		E10	
A11		B11		C11		D11		E11	
A12		B12		C12		D12		E12	

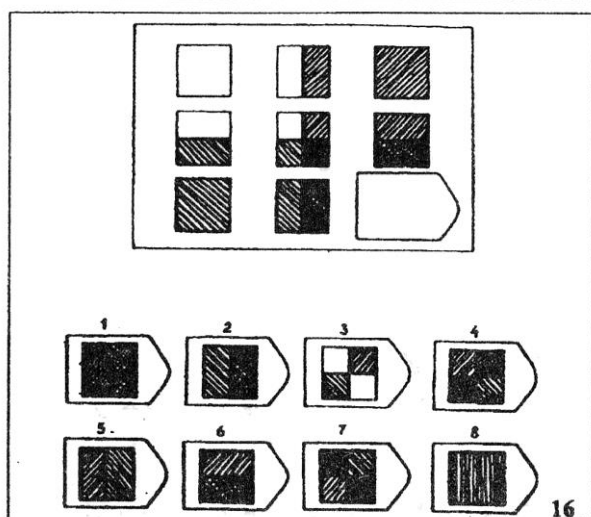
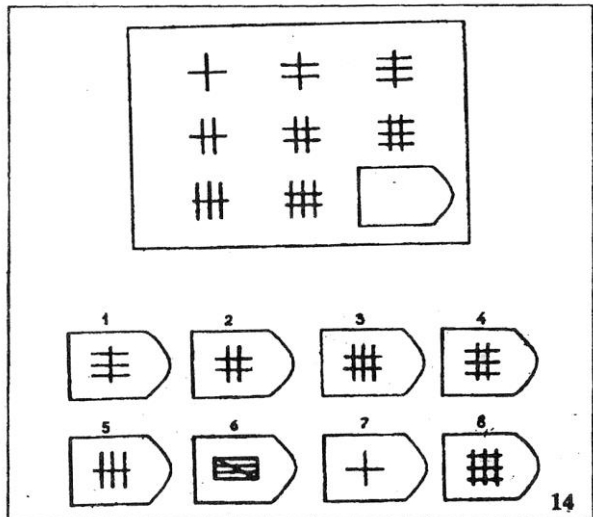
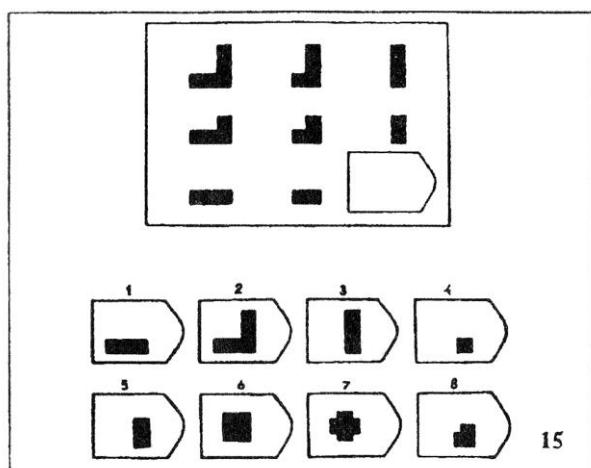
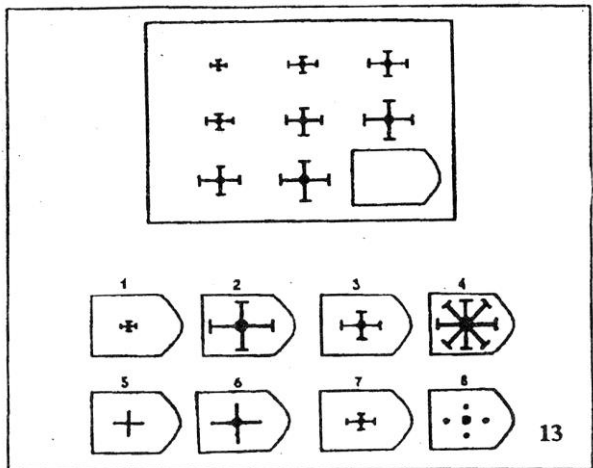
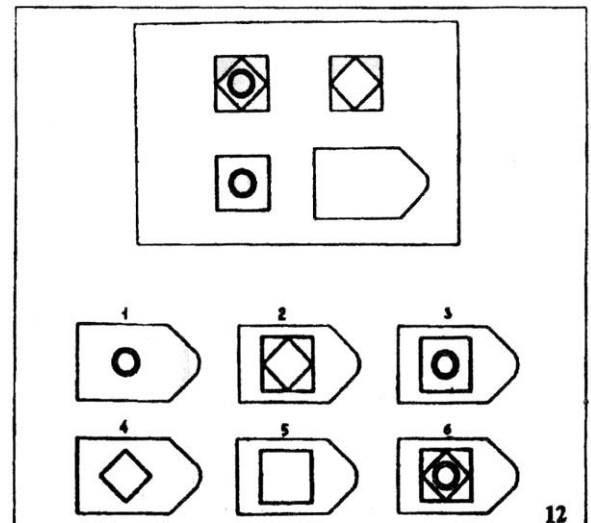
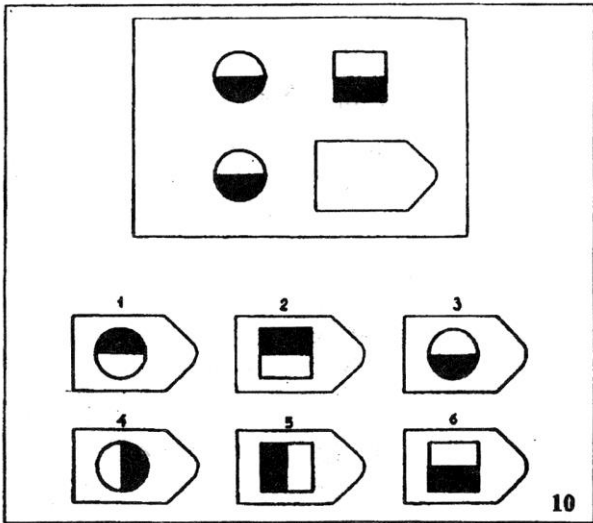
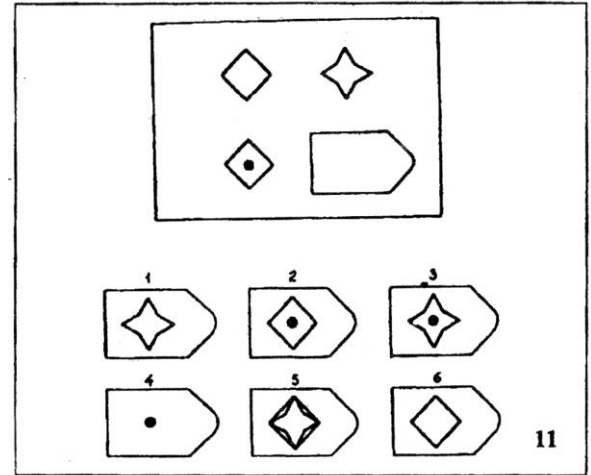
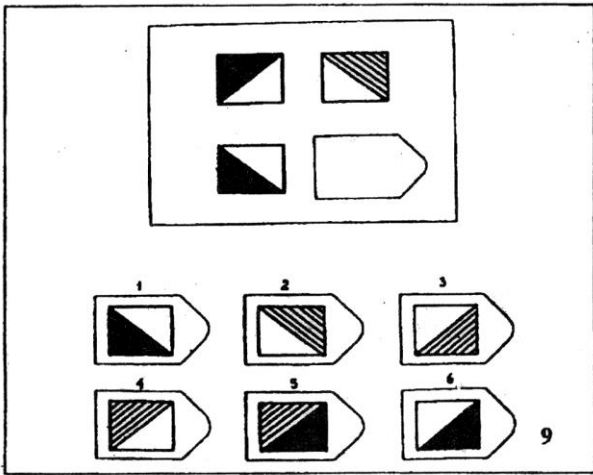
Ключ відповідей до тесту Равена

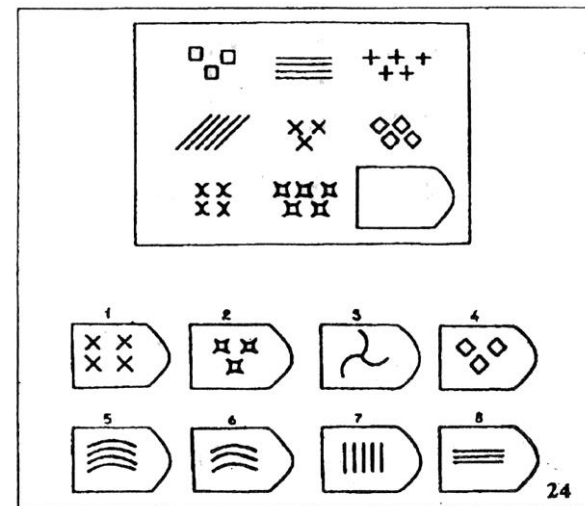
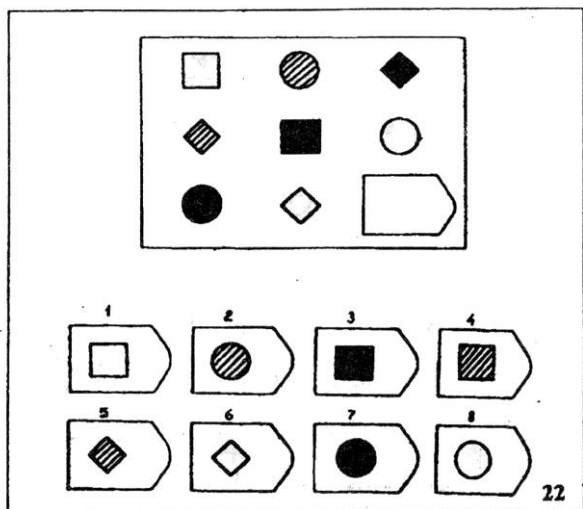
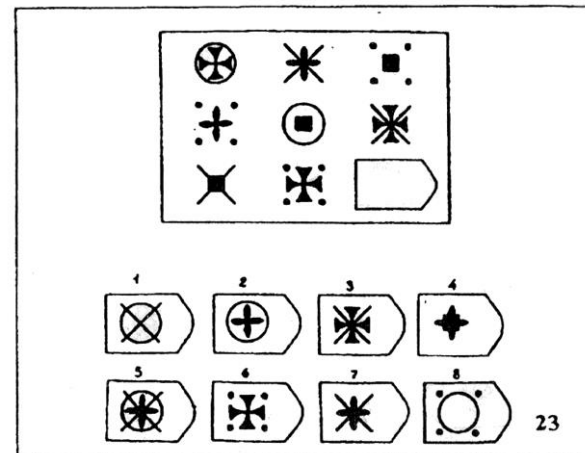
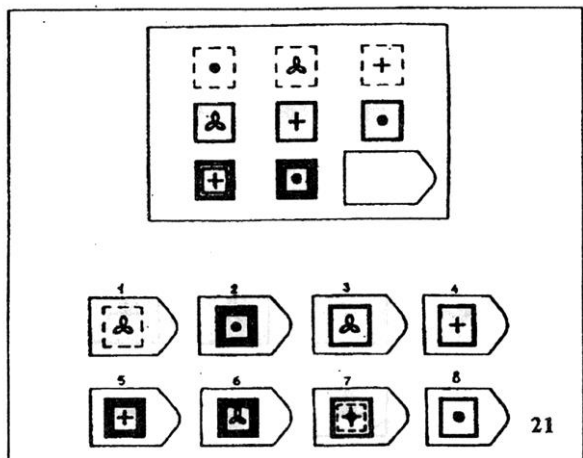
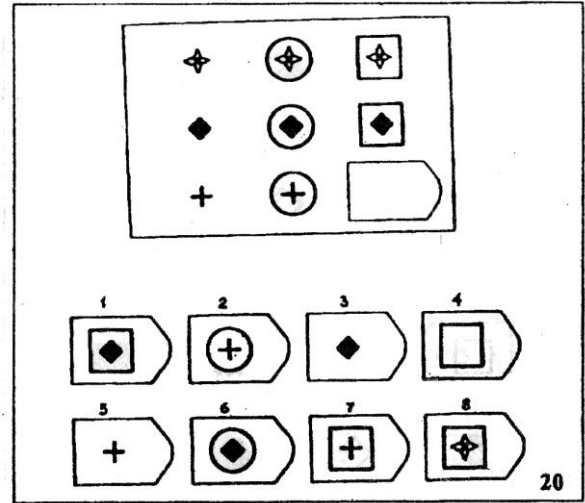
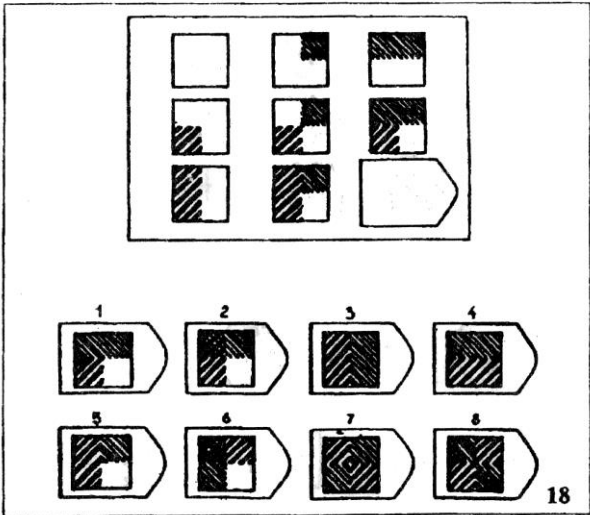
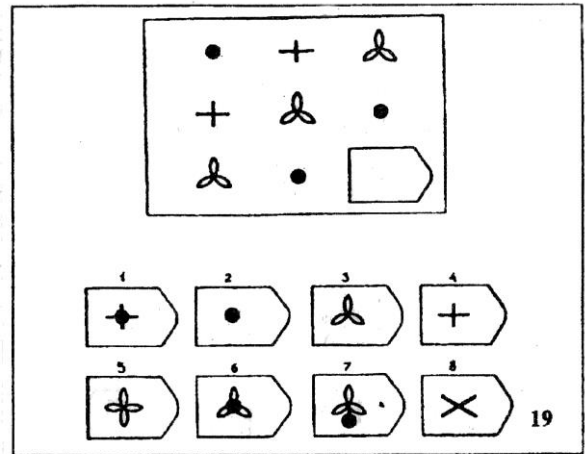
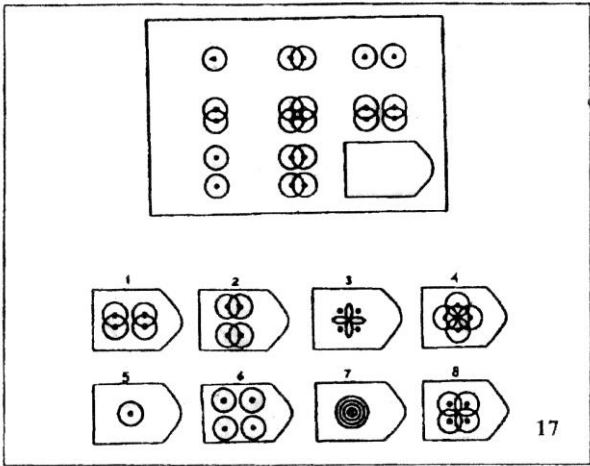
Прізвище _____
Ім'я _____ По батькові _____
Вік _____ Спеціальність _____
Дата _____

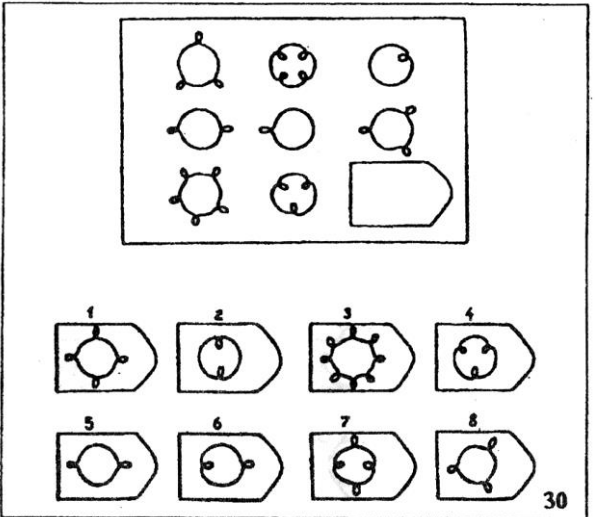
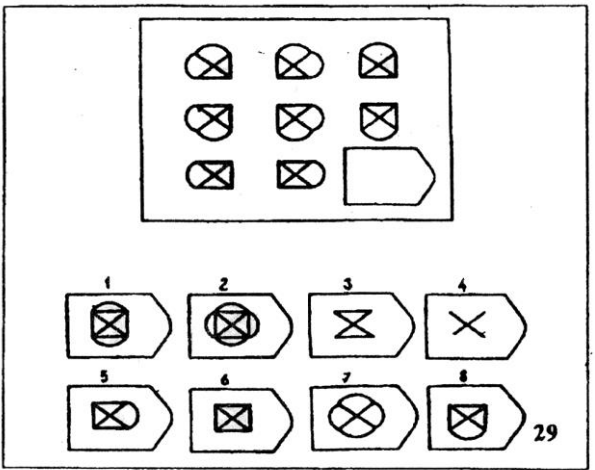
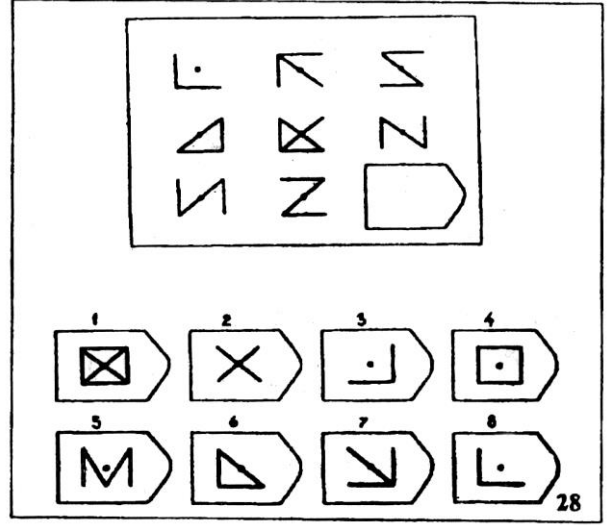
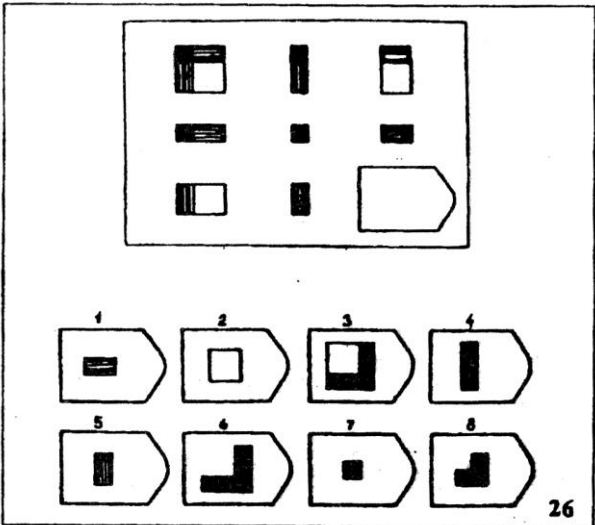
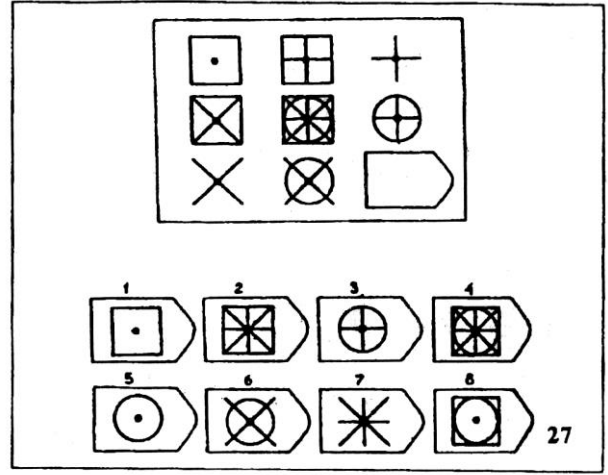
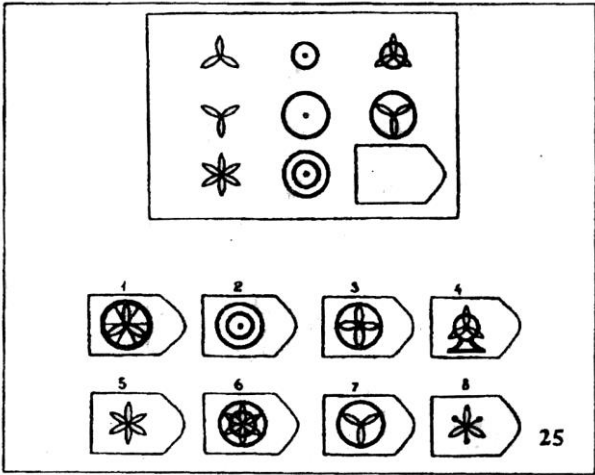
A1	4	B1	2	C1	8	D1	3	E1	7
A2	5	B2	6	C2	2	D2	4	E2	6
A3	1	B3	1	C3	3	D3	3	E3	8
A4	2	B4	2	C4	8	D4	7	E4	2
A5	6	B5	1	C5	7	D5	8	E5	1
A6	3	B6	3	C6	4	D6	6	E6	5
A7	6	B7	5	C7	5	D7	5	E7	1
A8	2	B8	6	C8	1	D8	4	E8	6
A9	1	B9	4	C9	7	D9	1	E9	3
A10	3	B10	3	C10	6	D10	2	E10	2
A11	4	B11	4	C11	1	D11	5	E11	4
A12	5	B12	5	C12	2	D12	6	E12	5

Матриці Равена

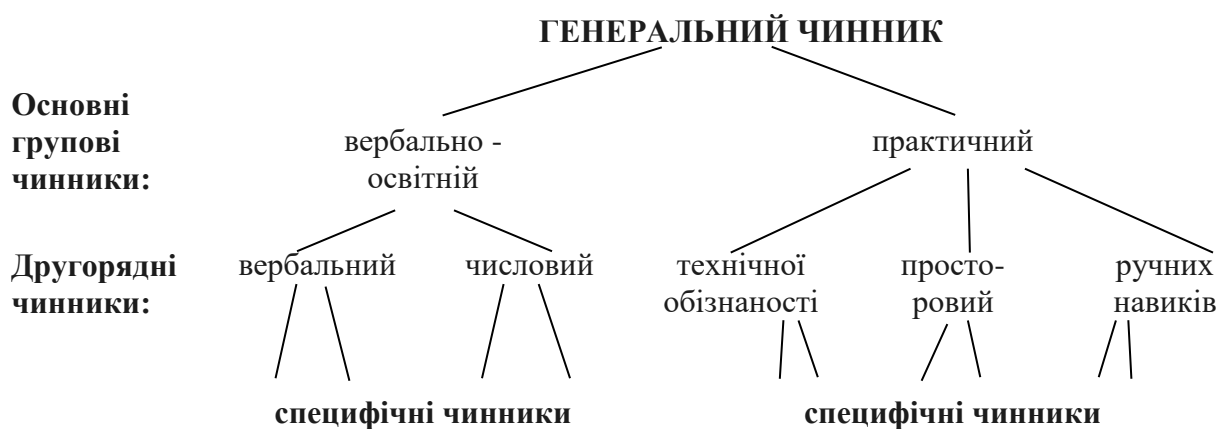
Короткий орієнтовний тест (КОТ)

Даний тест відноситься до категорії тестів розумових здібностей (інтелектуальні методики). Тест зручний в роботі, оскільки займає 20 хвилин, які надаються клієнтові для заповнення, і вимагає мінімального часу (8-10 хвилин) для обробки. Тест є комплекс інтелектуальних завдань, до складу якого входять завдання для визначення математичних здібностей, здібностей до логічного аналізу і логічного мислення, геометричні завдання, що характеризують просторову уяву. В результаті простого підрахунку кількості правильних відповідей виходить показник загального рівня інтелектуального розвитку людини. Даний тест зручний і тим, що профорієнтатор може визначити, якого типу завдання досліджуваній (в даному випадку інвалід) вирішує краще, а які гірше, що допоможе точніше зорієнтувати його у варіантах вибору професії для перенавчання.

Загальний показник тесту (його називають IQ) тісно пов'язаний із здібністю до навчання і відображає загальні здібності досліджуваного.

КОТ є адаптацією тесту Вандерліка, структура адаптованого тесту відповідає структурі загальних здібностей. В результаті адаптації було змінено близько половини текстів завдань і структура тесту була приведена у відповідність із структурою загальних здібностей.

В основу тесту закладена ієрархічна модель здібності до навчання П.Вернона, яка полягає в тому, що чинники, які визначають здібності, можна розділити на чинники декількох рівнів, причому чинники нижчого рівня є похідними чинниками вищого рівня. Ця модель проілюстрована на мал.1.

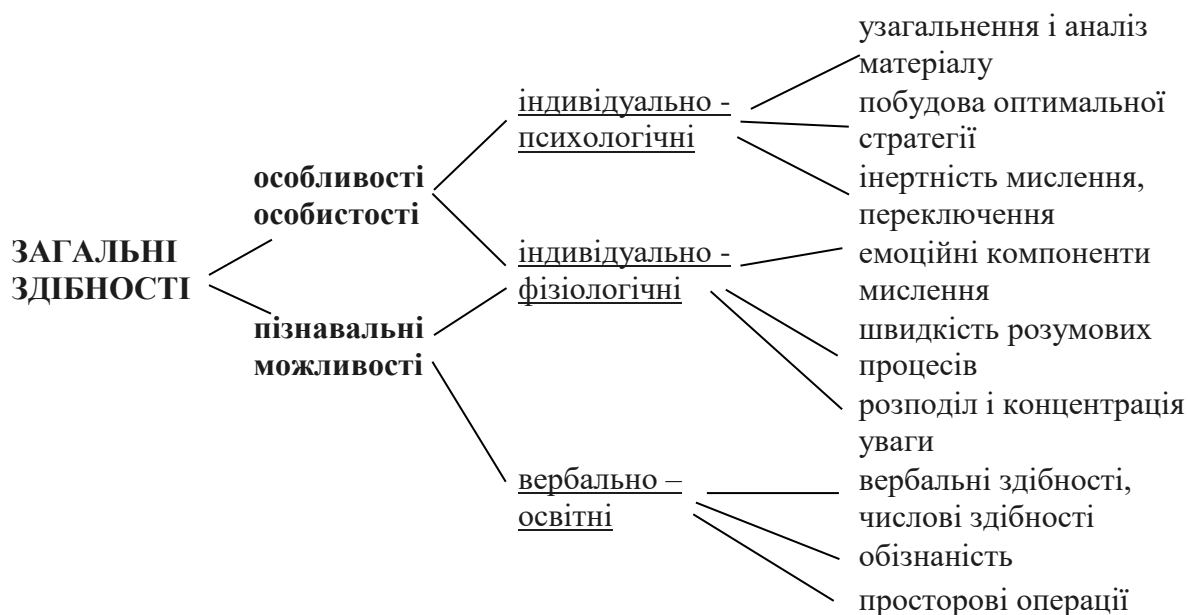

Малюнок 1. Ієрархічна модель структури здібностей

Інтегральний показник тесту, таким чином, пов'язаний з навчанням. Навчання відображає загальні здібності людини, які «виражають пізнавальну активність суб'єкта і його можливості до засвоєння нових знань, дій, складних форм діяльності». Навчання — це важлива риса, необхідна для оволодіння будь-якою спеціальністю. В даний час є гострою проблема відбору осіб, яких має сенс навчати тій або іншій спеціальності. В осіб з великими здібностями до навчання швидко формуються навички і уміння, швидко здійснюється внутрішня перебудова при зміні умов діяльності. Структура адаптованого тесту КОТ відповідає структурі загальних здібностей (мал. 2).

Основою для комп'ютерної версії тесту є текст опитувальника, адаптація якого була проведена В.Н. Бузіним (1989). В результаті адаптації було змінено близько

половини текстів завдань і структура тесту була приведена у відповідність із структурою загальних здібностей (мал. 2.).

Малюнок 2. Структура загальних здібностей, закладена в КОТ

Таким чином, КОТ призначений для визначення інтегрального показника «загальні здібності» і передбачає діагностику наступних «критичних точок» (А.Анастасі) інтелекту:

1. Здатність узагальнення і аналізу матеріалу;
2. Гнучкість мислення;
3. Інертність мислення, переключення;
4. Емоційні компоненти мислення, відволікання;
5. Швидкість і точність сприйняття, розподіл і концентрація уваги;
6. Вживання мови, письменність;
7. Вибір оптимальної стратегії, орієнтування;
8. Просторова уява.

Інтегральний показник тесту (ПТ) є комплексним, багатопараметричним показником загальних здібностей людини.

При адаптації даного тесту основні зусилля були спрямовані на отримання очевидної валідності за змістом (експертної валідності). Надійність тесту визначалася за методом Кьюдера-Річардсона. Альфа-надійність КОТ розрахована по формулі Кьюдера-Річардсона, склала 0,86 (дані В.Н.Бузіна). Надійність розраховувалася за 2-ма вибірками: учні 6-х класів середніх шкіл — 60 чоловік і особи з вищою освітою, в основному інженери зв'язку — 110 чоловік.

Ним же була встановлена кореляція ПТ з IQ по числовому тесту Айзенка 0,68 і з IQ по вербальному 0,61 (рівень значущості $p < 0,001$). Успішність виконання КОТ рекорелює із ступенем незалежності виборів від попереднього успіху або невдачі в тесті на рівень **домагань**, коефіцієнт кореляції — 0,22, рівень значущості — $p = 0,1$. По графіках розподілу ПТ була встановлена неоднорідність вибірок. Ці розподіли свідчать про залежність ПТ від рівня освіти: при більш вищому рівні ПТ зміщується у бік збільшення за рахунок зменшення найслабкішої групи, яка вирішує 6-9 завдань і збільшення середньої, яка вирішує 18-24 завдання. «Сильна» група, яка вирішує

понад 30 завдань, і в тій і в іншій вибірці невелика і достатньо стабільна за чисельністю (5-7%). Можна припустити, що КОТ охоплює деякі генетично обумовлені аспекти розумового темпу і загальних здібностей, які не залежать від рівня освіти.

Інструкція досліджуваному

У цьому тесті Вам буде запропоновано декілька простих завдань. Питання будуть з'являтися у верхній частині екрану. Вирішивши завдання Ви повинні ввести Вашу відповідь, підтвердивши введення натисканням клавіші <ENTER>.

У нижній частині екрану дається підказка, як вводити відповідь, вибрати правильний варіант відповіді, ввести число і ін. У будь-який момент тестування Ви можете:

1. Перейти до наступного питання, якщо Ви вирішили пропустити поточне завдання. Це можна зробити, натиснувши клавішу «стрілка вниз»;

2. Повернутися до попереднього завдання, якщо Ви хочете виправити відповідь або повернутися до пропущеного завдання. Це робиться за допомогою клавіші «стрілка вгору»;

3. Перервати роботу, натиснувши клавішу <ESC>.

При поверненні до вже вирішеного завдання в рядку відповіді висвічуватиметься Ваша остання відповідь, при необхідності Ви можете змінити її, ввівши іншу, не забуваючи підтвердити її натисненням клавіші <ENTER>. Після цього, попередня відповідь зарахована не буде. Якщо відповідь не вводилася, то рядок відповіді порожній.

Для ознайомлення з процедурою тестування Вам пропонується тренувальна серія, на відміну від основної, відповіді на неї не впливають на результати тесту, в ній Вам буде повідомлятися про правильність Ваших відповідей і даватимуться підказки, якщо Ви помилилися при їх введенні. Якщо у Вас виникли питання, задайте їх психологові. <ESC> — переривання роботи.

Тест, який буде Вам запропонований нижче містить 50 питань. На виконання всіх завдань Вам дається 15 хвилин. У правому верхньому кутку екрану розташований лічильник, який показує, скільки часу залишилося. Відповідайте на стільки питань, на скільки зможете, не витрачайте багато часу на одне питання. Після завершення роботи Ви отримаєте висновок про структуру Ваших здібностей. Всі питання ставте зараз, під час виконання тесту на Ваші питання відповідати не будуть.

Тренувальний матеріал

1. ШВИДКИЙ є протилежним по сенсу слову:

1 - ВАЖКИЙ

2 - ПРУЖНИЙ

3 - ШВИДКИЙ

4 - ЛЕГКИЙ

5 - ПОВІЛЬНИЙ

2. Бензин коштує 7 грн. за літр. Скільки коштують 2,5 літра ?

3. Слова МІНЕР і МІНОР по сенсу є:

1 - схожими;

2 - протилежними;

3 - ні схожими, ні протилежними.

4. Які два з приведених нижче прислів'їв мають однаковий сенс?

1. - Перший млинець комом.
2. - Лиха біда початок.
3. - Не красна хата кутами, красна пирогами.
4. - Не все котові масляна.
5. - Старий друг краще нових двох.

Короткий орієнтовний тест

1. Одинадцятий місяць року — це:

- 1 - ЖОВТЕНЬ
- 2 - ТРАВЕНЬ
- 3 - ЛИСТОПАД
- 4 - ЛЮТИЙ

2. СУВОРИЙ є протилежним по значенню слову:

- 1 - РІЗКИЙ
- 2 - СТРОГИЙ
- 3 - М'ЯКИЙ
- 4 - ЖОРСТКИЙ
- 5 - НЕПОДАТЛИВИЙ

3. Яке з наведених нижче слів відмінно від інших?

- 1 - ВИЗНАЧЕНИЙ
- 2 - СУМНІВНИЙ
- 3 - УПЕВНЕНИЙ
- 4 - ДОВІРА
- 5 - ВІРНИЙ

4. Чи вірне те, що скорочення «н. е.» означає «нашої ери» («нової ери»)?

- 1 - ТАК
- 2 - НІ

5. Яке з наступних слів відмінно від інших?

- 1 - ДЗВОНИТИ
- 2 - БАЗКАТИ
- 3 - СЛУХАТИ
- 4 - ГОВОРИТИ
- 5 - НЕМАЄ СЛІВ, що ВІДРІЗНЯЮТЬСЯ

6. Слово БЕЗДОГАННИЙ є протилежним за своїм значенням слову:

- 1 - НЕЗАПЛЯМОВАНИЙ
- 2 - НЕПРИСТОЙНИЙ
- 3 - НЕПІДКУПНИЙ
- 4 - БЕЗНЕВИННИЙ
- 5 - КЛАСИЧНИЙ

7. Яке з наведених нижче слів відноситься до слова ЖУВАТИ, як НЮХ до НОСУ?

- 1 - СОЛОДКИЙ
- 2 - МОВА
- 3 - ЗАПАХ
- 4 - ЗУБИ
- 5 - ЧИСТИЙ

8. Скільки з приведених нижче пар слів є повністю ідентичними?

Sharp M.C.	Sharp M.C.
Fielder E.H.	Rider E.N.
Connor M.C.	Conner M.G.
Woesner O.W.	Woerner O.W.
Soderquist P.E.	Soderquist B.E.

9. ЯСНИЙ є протилежним по сенсу слову:

- 1 - ОЧЕВИДНИЙ
- 2 - ЯВНИЙ
- 3 - НЕДВОЗНАЧНИЙ
- 4 - ВИРАЗНИЙ
- 5 – ТЬМЯНИЙ

10. Підприємець купив декілька бувших у використанні автомобілів за 3500 доларів, а продав їх за 5500, заробивши на цьому 50 доларів за автомобіль.

Скільки автомобілів він перепродував?

11. Слова СТУКІТ і СТІК мають:

- 1 - схоже значення;
- 2 - протилежне;
- 3 - ні схоже, ні протилежне.

12. Три лимони коштують 45 копійок. Скільки (у копійках) коштують 1,5 дюжини?

13. Скільки з цих 6 пар чисел є повністю однаковими?

5296	5296
66986	69686
834426	834426
7354256	7354256
61197172	61197172
83238324	83238234

14. БЛИЗЬКИЙ є протилежним по значенню слову:

- 1 - ДРУЖНИЙ
- 2 - ПРИЯТЕЛЬСЬКИЙ
- 3 - ЧУЖИЙ
- 4 - РІДНИЙ
- 5 – ІНШИЙ

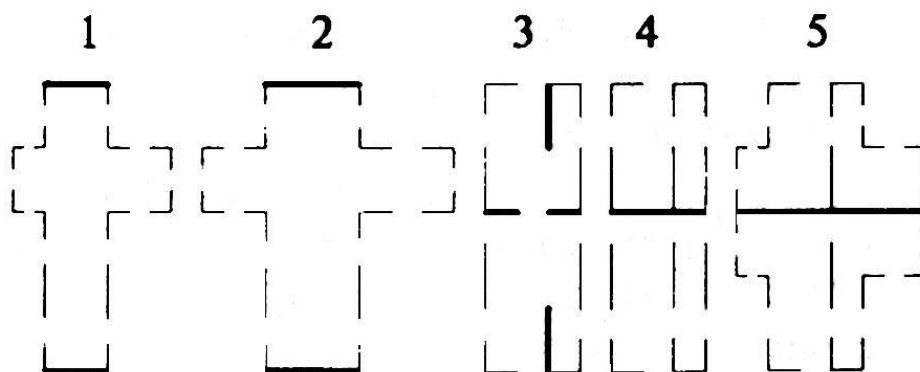
15. Яке число є найменшим?

- 1) 6
- 2) 0,7;
- 3) 9
- 4) 36
- 5) 0,31
- 6) 5

16. Розставте запропоновані нижче слова в такому порядку, щоб вийшло правильне речення. Як відповідь введіть номер останнього слова.

Є	СІЛЛЮ	ЛЮБОВ	ЖИТТЯ
1	2	3	4

17. Який з приведених нижче малюнків найбільш відмінний від інших?

18. Двоє рибалок зловили 36 риб. Перший зловив у 8 разів більше, ніж другий. Скільки зловив другий?

19. Слова СХОДИТИ і ВІДРОДИТИ мають:

- 1 - схоже значення;
- 2 - протилежне;
- 3 - ні схоже, ні протилежне.

20. Розставте запропоновані нижче слова в такому порядку, щоб вийшло твердження. Якщо воно правильне, то відповіддю буде 1, якщо неправильне, то - 2.

МОХОМ ОБОРОТИ КАМІНЬ НАБИРАЄ ЗАРОСЛИЙ

21. Дві з приведених нижче фраз мають однаковий сенс:

1. Тримати ніс за вітром.
2. Порожній мішок не стоїть.
3. Троє лікарів не краще за одного.
4. Не все золото, що блищить.
5. У семи няньок дитя без ока.

22. Яке число повинне стояти замість знаку «?»:

73 66 59 52 45 38 ?

23. Тривалість дня і ночі у вересні майже така ж, як і в

- 1 - ЧЕРВНІ
- 2 - БЕРЕЗНІ
- 3 - ТРАВНІ
- 4 - ЛИСТОПАДІ

24. Припустимо, що перші два твердження вірні. Тоді завершальне буде:

1 - вірно; 2 - невірно; 3 - невизначено.

ВСІ ПЕРЕДОВІ ЛЮДИ - ЧЛЕНИ ПАРТІЇ.

ВСІ ПЕРЕДОВІ ЛЮДИ ОБІЙМАЮТЬ ВИСОКІ ПОСАДИ.

ДЕЯКІ ЧЛЕНИ ПАРТІЇ ОБІЙМАЮТЬ ВИСОКІ ПОСАДИ.

25. Потяг проходить 75 см за 1/4 сек. Якщо він їхатиме з тією ж швидкістю, то яку відстань (у см) він пройде за 5 секунд?

26. Якщо припустити, що два перші твердження вірні, то останнє:

1 - вірно; 2 - невірно; 3 - невизначено.

БОРІ СТІЛЬКИ Ж РОКІВ, СКІЛЬКИ І МАШ.

МАША МОЛОДША ЗА ЄВГЕНІЯ.

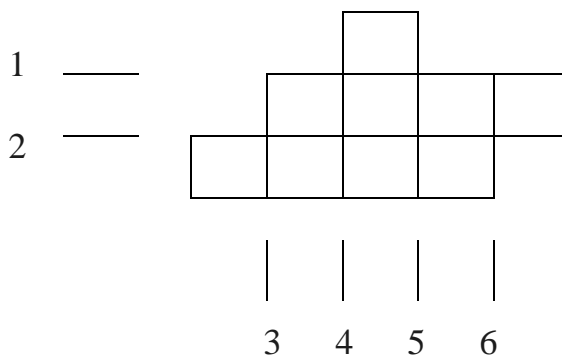
БОРЯ МОЛОДШИЙ ЗА ЄВГЕНІЯ.

27. П'ять півкілограмових пачок м'ясного фаршу коштують 50 грн. Скільки кілограмів фаршу можна купити за 20 грн.?

28. Слова РОЗСТЕЛЯТИ і РОЗТЯГНУТИ мають:

- 1 - схоже значення;
- 2 - протилежне;
- 3 - ні схоже, ні протилежне.

29.

Поділіть цю геометричну фігуру прямою лінією на дві частини так, щоб, склавши їх разом, можна було б отримати квадрат.

30. Припустимо, що перші два твердження вірні. Тоді останнє:

1 - вірно; 2 - невірно; 3 - невизначено.

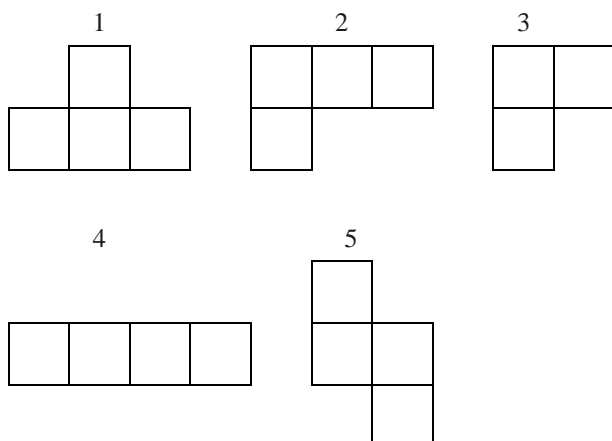
САША ПРИВІТАВСЯ З МАШЕЮ.

МАША ПРИВІТАЛАСЯ З ДАШЕЮ.

САША НЕ ПРИВІТАВСЯ З ДАШЕЮ.

31. Автомобіль «Жигулі», вартістю 60000 гривень, був уцінений під час сезонного розпродажу на $33 \frac{1}{3} \%$. Скільки коштував автомобіль під час розпродажу?

32. Яка з цих фігур найбільш відмінна від інших?

33. На сукню потрібно $2 \frac{1}{3}$ м тканини. Скільки суконь можна зшити з 42 м?

34. Значення наступних двох пропозицій:

1 - схожі; 2 - протилежні; 3 - ні схожі, ні протилежні.

ТРОЄ ЛІКАРІВ НЕ КРАЦІ ЗА ОДНОГО.

ЧИМ БІЛЬШЕ ЛІКАРІВ, ТИМ БІЛЬШЕ ХВОРОБ.

35. Слова ЗБІЛЬШУВАТИ і РОЗШИРЮВАТИ мають:

- 1 - схоже значення;
- 2 - протилежне;
- 3 - ні схоже, ні протилежні.

36. Сенс двох англійських прислів'їв:

- 1 - схожий;
- 2 - протилежний;
- 3 - ні схожий, ні протилежний.

ШВАРТУВАТИСЯ КРАЩЕ ДВОМА ЯКОРЯМИ.

НЕ КЛАДИ ВСІ ЯЙЦЯ В ОДИН КОШИК.

37. Бакалійник купив ящик з апельсинами за 36 гривень. У ящику було 12 дюжин. Він знає, що 2 дюжини зіпсуються ще до того, як він продасть всі апельсини.

За якою ціною за дюжину (у копійках) йому потрібно продавати апельсини, щоб отримати прибуток в $\frac{1}{3}$ закупівельної ціни?

38. Слова ПРЕТЕНЗІЯ і ПРЕТЕНЗІЙНИЙ мають:

- 1 - схоже значення;
- 2 - протилежне;
- 3 - ні схоже, ні протилежне.

39. Якби півкіло картоплі коштувало 0,0125 гривень, то скільки кілограмів можна було б купити за 50 копійок?

40. Один з членів ряду не підходить до інших. Яким числом Ви б його замінили?

$\frac{1}{4}$ $\frac{1}{8}$ $\frac{1}{8}$ $\frac{1}{4}$ $\frac{1}{8}$ $\frac{1}{8}$ $\frac{1}{4}$ $\frac{1}{8}$ $\frac{1}{6}$

41. Слова ВІДОБРАЖУВАНИЙ і УЯВНИЙ мають:

1 - схоже значення; 2 - протилежне; 3 - ні схоже, ні протилежне.

42. Скільки соток складає ділянка 70 м на 20 м ?

43. Наступні дві фрази по значенню:

- 1 - схожі;
- 2 - протилежні;
- 3 - ні схожі, ні протилежні.

ГАРНІ РЕЧІ ДЕШЕВІ, ПОГАНІ ДОРОГІ.

ГАРНА ЯКІСТЬ ЗАБЕЗПЕЧУЄТЬСЯ ПРОСТОТОЮ, ПОГАНА СКЛАДНІСТЮ.

44. Солдат, стріляючи в ціль, уразив її в 12,5% випадків, скільки разів солдат повинен вистрілити, щоб уразити її 100 разів?

45. Один з членів ряду не підходить до інших. Яке число Ви б поставили на його місце?

$\frac{1}{4}$ $\frac{1}{6}$ $\frac{1}{8}$ $\frac{1}{9}$ $\frac{1}{12}$ $\frac{1}{14}$

46. Три партнери по акціонерному товариству «Інтенсивник» вирішили поділити прибуток порівну. Т вклав в справу 4500 грн., К — 3500 грн., П — 200 грн. Якщо прибуток складе 2400 грн., то на скільки менше за прибуток отримає Т в порівнянні з тим, як би прибуток був розділений пропорційно внескам?

47. Які два з приведених нижче прислів'їв мають схожий сенс?

1. Куй залізо, поки гаряче.
2. Один в полі не воїн.
3. Ліс рубають, тріски летять.
4. Не все те золото, що блищить.
5. Не по вигляду суди, а у справах дивися.

48. Значення наступних фраз:

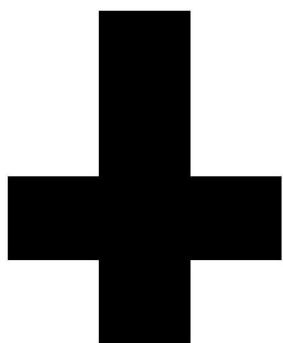
- 1 - схожі;
- 2 - протилежні;

3 - ні схожі, ні протилежні.

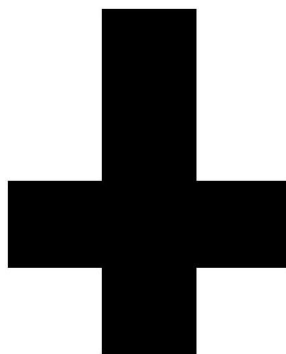
ЛІС РУБАЮТЬ, ТРІСКИ ЛЕТЯТЬ.

ВЕЛИКА СПРАВА НЕ БУВАЄ БЕЗ ВТРАТ.

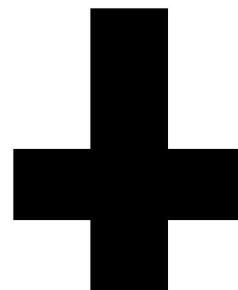
49. Подані розгортки п'яти геометричних фігур (кубів). Дві з них належать однаковим кубам. Які ?

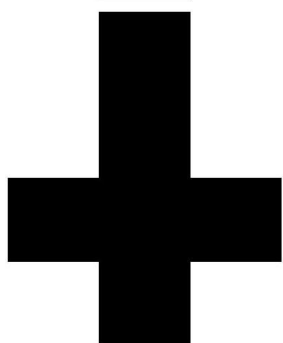
1

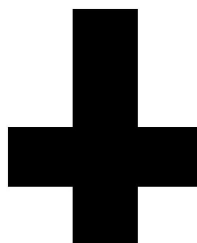
2

3

4

5

50. У статті, що друкується, 24000 слів. Редактор вирішив використовувати шрифт двох розмірів. При використанні шрифту більшого розміру на сторінку уміщається 900 слів, меншого — 1200. Стаття повинна зайняти 21 повну сторінку в журналі. Скільки сторінок повинно бути надруковано дрібним шрифтом?

Оцінка результатів по тесту КОТ.

Дуже високий рівень. Для нього характерний високий темп розумової діяльності, працездатність, високий рівень інтелекту і можливо, освіти, гармонійний розвиток основних інтелектуальних функцій. Суб'єкту властиве вміння оптимально організувати роботу, зосередитися на виконуваному завданні, висока мотивація при виконанні завдань, винахідливість, різносторонній розвиток обумовлює високу пізнавальну активність і великі можливості при засвоєнні нових знань і оволодінні складними формами діяльності.

Високий рівень, для нього характерні динамічність розумової діяльності, ініціативність, розум, кмітливість, активність в освоєнні нових знань. Рівень навчання високий. У суб'єкта швидко формуються навички і вміння, швидко здійснюється внутрішня перебудова при зміні умов діяльності.

Рівень в межах норми. Темп розумових процесів, продуктивність інтелектуальної діяльності, розсудливість, кмітливість в межах середньої по популяції норми. Рівень навчання середній.

Понижений рівень. Суб'єкт характеризується пониженим темпом інтелектуальної діяльності, нерозсудливістю, пасивністю в освоєнні нових знань, низьким, або одностороннім розвитком інтелектуальних функцій. Рівень навчання посередній.

Низькі результати можуть пояснюватися несумлінним відношенням до

тестування, низькою мотивацією при виконанні завдань.

Для входу в програму необхідно набрати пароль після чого проводиться процедура тестування із записом результатів на диск. В результаті роботи програми на диску утворюються три файли:

- 1) з розширенням .rg1 - файл протоколу відповідей випробовуваного;
- 2) з розширенням .rg2 - файл, що містить інформацію про правильні і неправильні відповіді суб'єкта (0 - неправильна відповідь, 1 - правильна);
- 3) з розширенням .rg3 - файл, що містить висновок для психолога. Інформація, що міститься в цьому файлі, не призначена для повідомлення суб'єкта, він отримує зворотний зв'язок про результати тесту в м'якій формі на екрані дисплея після його завершення.

Пароль — system

Правильні відповіді до КОТ:

1) 3	11) 3	21) 3, 5	31) 1600	41) 3
2) 3	12) 270	22) 31	32) 3	42) 14
3) 2	13) 4	23) 2	33) 18	43) 1
4) 1	14) 3	24) 1	34) 3	44) 800
5) 3	15) 5	25) 1500	35) 1	45) 1/10
6) 2	16) 4	26) 1	36) 1	46) 280
7) 4	17) 3	27) 1	37) 480	47) 4, 5
8) 1	18) 4	28) 1	38) 1	48) 1
9) 5	19) 3	29) 5	39) 20	49) 1, 4
10) 40	20) 2	30) 3	40) 1/8	50) 17

Методика «Складні аналогії»

Дана методика використовується для оцінки логічного мислення. Суб'єкту пропонується на бланку 20 пар слів, зв'язаних між собою певними відносинами, на цьому ж бланку дається і шифр — 6 пар слів, яким відповідають цифри від 1 до 6. після того, як суб'єкт визначить відносини між словами в парі, йому треба знайти аналогічну пару в шифрі і обвести кружком відповідну цифру, час виконання роботи — 7 хвилин. Оцінка проводиться по кількості правильних відповідей. Вона може бути виражена в балах по таблиці.

Стимульний матеріал

1. Вівця — стадо
2. Малина — ягода
3. Море — океан
4. Світло - темнота
5. Отруєння — смерть
6. Ворог — ворог

Шифр

1. Переляк — втеча _____ 1 2 3 4 5 6
2. Фізика — наука _____ 1 2 3 4 5 6
3. Правильно — вірно _____ 1 2 3 4 5 6
4. Грядка — город _____ 1 2 3 4 5 6
5. Пара — два _____ 1 2 3 4 5 6
6. Слова — фраза _____ 1 2 3 4 5 6
7. Країна — місто _____ 1 2 3 4 5 6

8. Свобода — воля _____	1 2 3 4 5 6
9. Бадьорий — млявий _____	1 2 3 4 5 6
10. Похвала — лайка _____	1 2 3 4 5 6
11. Помста — підпал _____	1 2 3 4 5 6
12. Десять — число _____	1 2 3 4 5 6
13. Плакати — репти _____	1 2 3 4 5 6
14. Глава — роман _____	1 2 3 4 5 6
15. Спокій — рух _____	1 2 3 4 5 6
16. Сміливість — геройство _____	1 2 3 4 5 6
17. Прохолода — мороз _____	1 2 3 4 5 6
18. Обман — недовіра _____	1 2 3 4 5 6
19. Спів — мистецтво _____	1 2 3 4 5 6
20. Тумбочка — шафа _____	1 2 3 4 5 6

Ключ: 5, 2, 6, 1, 6, 1, 4, 6, 3, 4, 5, 2, 6, 1, 4, 6, 3, 5, 2, 3.

Таблиця

Оцінка в балах	9	8	7	6	5	4	3	2	1
Кількість правильних відповідей	19	18	17	15	12-14	10-11	8-9	7	6

Методика «Прості аналогії»

Дана методика встановлює можливість формування направлених зв'язків, виділення схожості і відмінності, розуміння узагальненого сенсу.

Суб'єкту пропонується на бланку 20 пар слів, що знаходяться в певному логічному відношенні. Завдання полягає в тому, щоб до третього слова підібрати слово, утворююче пару, по смислового відношенню аналогічну, що задана в зразку. Завдання може виконуватися без обмеження часу, можна і лімітувати час 3 хвилинами. Правильних відповідей повинно бути не менше половини. Результати методики оцінюються в балах по таблиці.

Інструкція

Придумайте для кожного рядка четверте слово, яке було б так зв'язано по сенсу з третім, як друге з першим.

1. Кінь — лоша
2. Тонкий — товстий
3. Свинець — важкий
4. Ложка — каша
5. Яйця — шкаралупа
6. Ковзани — зима
7. Вуха — чути
8. Собака — шерсть
9. Пробка — плавати
10. Дощ — парасолька
11. Школа — навчання
12. Пісня — глухий

- Корова
- Потворний
- Пух
- Виделка
- Картопля
- Човен
- Зуби
- Щука
- Камінь
- Мороз
- Лікарня
- Картина

Ключ

- теля
- красивий
- легкий
- м'ясо
- лушпиння
- літо
- жувати
- луска
- тонути
- шуба
- лікування
- сліпий

13. Ніж — сталь	Стіл	дерево
14. Риба — снасть	Муха	павутиння
15. Птах — кубло	Людина	будинок
16. Пальто — гудзик	Черевик	шнурок
17. Коса — трава	Бритва	волосся
18. Нога — чобіт	Рука	рукавичка
19. Вода — спрага	Їжа	голод
20. Бігти — стояти	Кричати	мовчати

Таблиця

Оцінка в балах	9	8	7	6	5	4	3	2	1
Кількість правильних відповідей	20	–	19	18	15-17	13-14	11-12	10	9

Методика «Виявлення загальних понять»

Дана методика спрямована на виявлення можливості виділення існуючих ознак і абстрагування від неіснуючих. Може виконуватися як усно, так і письмово. Суб'єкту видається бланк з 20 поняттями, ознаки яких перераховані поряд з ними в дужках. З цих ознак необхідно виділити по 2 найбільш істотних, без яких дане поняття не може існувати. Ці ознаки або називаються вголос або підкреслюються на бланку. Час роботи обмежується 3 хвилинами, результати оцінюються в балах по кількості правильних відповідей (див. відповідні таблиці 1 і 2 для оцінки письмової роботи і усних відповідей).

Стимульний матеріал

1. Сад (рослина, садівник, собаки, огорожа, земля)
2. Річка (беріг, риба, риболов, твань, вода)
3. Місто (автомобіль, будівля, натовп, вулиця, велосипед)
4. Сарай (сінник, кінь, дах, худоба, сіно)
5. Куб (кути, креслення, сторона, камінь, дерево)
6. Ділення (клас, ділене, олівець, дільник, папір)
7. Кільце (діаметр, алмаз, проба, округлість, друк)
8. Читання (книга, очі, картина, друк, слово)
9. Газета (правда, додаток, телеграми, папір, редактор)
10. Гра (карта, гравці, штрафи, покарання, правила)
11. Війна (літак, гармати, битви, рушниці, солдати)
12. Книга (малюнки, війна, папір, любов, текст)
13. Спів (дзвін, мистецтво, голос, аплодисменти, мелодія)
14. Землетрус (пожежа, смерть, шум, повінь, коливання ґрунту)
15. Бібліотека (місто, книги, лекція, музика, читачі)
16. Ліс (лист, яблуна, мисливець, дерево, вовк)
17. Спорт (медаль, змагання, перемога, стадіон)
18. Лікарня (приміщення, сад, лікар, радіо, хворі)
19. Любов (троянди, відчуття, людина, місто, природа)
20. Патріотизм (місто, друзі, батьківщина, сім'я, людина)

Ключ

1. рослина, земля
2. берег, вода
3. будівля, вулиця
4. дах, стіни
5. кути, сторона
6. ділене, дільник
7. діаметр, округлість
8. друк, розділ
9. папір, редактор
10. гравці, правила
11. битви, солдати
12. папір, текст
13. голос, мелодія
14. смерть, коливання ґрунту
15. книги, читачі
16. дерево, вовк
17. змагання, перемога
18. лікар, хворі
19. відчуття, людина
20. батьківщина, людина

Таблиця 1. Оцінка усних відповідей

Оцінка в балах	9	8	7	6	5	4	3	2	1
Кількість правильних відповідей	20	–	19	18	15-17	13-14	11-12	10	9

Таблиця 2. Оцінка письмових відповідей

Оцінка в балах	9	8	7	6	5	4	3	2	1
Кількість правильних відповідей	20	–	19	18	15-17	13-14	11-12	10	9

Методика «Співвідношення прислів'їв, метафор, фраз»

Ця методика, на думку багатьох фахівців, є дуже інформативною для оцінки інтелектуальних здібностей людини. Проте, використання даної методики вимагає високої кваліфікації і досвіду фахівця, оскільки аналіз результатів доцільніше проводити не по кількісних, а по якісних параметрах.

Дана методика була запропонована Б.В.Зейгарник для виявлення розуміння переносного сенсу, уміння виділяти головну думку у фразі, а також для оцінки диференційованості і цілеспрямованості думок.

Суб'єкту пропонується бланк, на якому написано декілька прислів'їв і метафор, а також картки, на яких написані фрази і словосполучення. Частина фраз і словосполучень нічого спільного по сенсу з прислів'ями і метафорами не має, але в них включені слова, що згадуються в прислів'ях і метафорах. Суб'єкту

пропонується розкласти фрази так, щоб кожному прислів'ю і метафорі були віднесені одна фраза і словосполучення.

Приклад

Прислів'я: 1. Шила в мішку не втаїти.

2. Куй залізо, поки гаряче.

3. Не все те золото, що блищить

4. З миру по нитці - голому сорочка.

5. Узявшись за гуж, не говори, що не дужий.

Метафори: 1. Золоті руки.

2. Кам'яне серце.

3. Залізні нерви.

4. Світла голова.

5. Солодка мова.

Фрази і словосполучення: 1. Золото важче за залізо.

2. Швець лагодив шилом чоботи.

3. Не все те добре, що здається нам хорошим.

4. Якщо вже поїхав абикуди, то повертатися пізно.

5. Коваль працював сьогодні цілий день.

6. Колективними силами легко справитися з труднощами.

7. Правду приховати неможливо.

8. Не відкладай справи в довгий ящик.

9. Забруднені руки, хворе серце, блондин і т. д.

Тест структури інтелекту

Загальні відомості

Тест структури інтелекту був розроблений західнонімецьким психологом Р.Амтхауером в 1953 р. для диференціації кандидатів на різні види навчання і діяльності в практиці професійного відбору. Російською мовою класичний варіант тесту Амтхауера вперше описаний в монографії В. М. Блейхера і Л. Ф. Бурлачука. В даний час з'явилися описання можливості застосування тест структури інтелекту Амтхауера для діагностики інтелектуальних здібностей школярів.

Збільшення зацікавленості вітчизняних психологів до вказаного тесту пояснюється рядом переваг, що відрізняють його від відомих методик дослідження інтелекту Векслера, Равена та ін.

Перш за все, тест структури інтелекту Амтхауера придатний не тільки для індивідуальних, але і для масових досліджень, що особливо важливе в умовах обстеження великих контингентів обмеженим числом психодіагностів.

При цьому вказаний тест має шкалу перерахунку оцінок в звичні для всіх одиниці IQ тесту Векслера, що дозволяє порівнювати результати, отримані на аналогічних вибірках за допомогою тесту Векслера.

Тест структури інтелекту був складений Р.Амтхауером в трьох варіантах, два з яких є рівноцінними і застосовними на вибірках осіб з різним професійним і життєвим досвідом.

Тест складений з дев'яти груп завдань (субтестів), орієнтованих на дослідження таких складових вербального і невербального інтелекту, якими є:

лексичний запас, здібність до абстрагування, здібність до узагальнення, математичні здібності, комбінаторне мислення, просторова уява, здібність до короткочасного запам'ятовування наочно-образної інформації.

На відміну від багатьох дослідників, Р. Амтхауер здійснював стандартизацію тесту на вибірці гранично широкій в професійному плані. При нормуванні стандартних показників він дотримувався, в основному, суворо лише вікового критерію, справедливо вважаючи, що достовірно встановленою закономірністю є залежність соціального досвіду від віку суб'єкта.

Субтест 1 включає завдання, орієнтовані на дослідження словарного запасу суб'єкта («відчуття мови» по Амтхауеру), субтест 2 — здібності до абстрагування, субтест 3 — здатності виносити думку і висновок, субтест 4 — здібності до узагальнення, субтест 5 і субтест 6 — математичні здібності, субтест 7 — комбінаторне мислення, субтест 8 — просторова уява, субтест 9 — здібність до запам'ятовування і відтворення наочно-образної інформації.

Адаптований варіант тесту Амтхауера

Інструкція для обстежуваного

Шановний обстежуваний!

Ви знаєте, що будь-яка діяльність пред'являє до виконавця певні вимоги. Кожна людина може виконати ці вимоги по-різному залежно від її індивідуальних особливостей. Не дивлячись на велику різноманітність цих особливостей, можна виділити деякі найбільш загальні з них, властиві в тій чи іншій мірі кожній людині і що істотно впливають на її успішне включення в різні види діяльності.

До таких особливостей відносяться, наприклад, комунікативні здібності, тобто уміння розуміти взаємовідношення людей в групі, уміння співпереживати, уміння вислухати співбесідника і т.д. Крім комунікативних, для успішного включення людини в діяльність важливі такі здібності, як: мовні здібності, просторова орієнтація, здібності до узагальнення, рахункові здібності, комбінаторне мислення, розвинена пам'ять. Виявлення рівня розвитку останніх у Вас і є мета нашого сьогоденного дослідження. За наслідками дослідження кожний з Вас отримає індивідуальну консультацію психолога, на якій дізнається про прийоми вдосконалення вищенаведених якостей.

Вам належить виконати 9 різних груп завдань (9 субтестів). Кожний з субтестів складається з 16-20 різних завдань. Перед кожним субтестом наведені приклади, що демонструють характер завдань субтесту і механізм їх вирішення

На виконання всього тесту відводиться 90 хвилин. Для відповіді на кожний з субтестів відводиться суворо лімітований час (від 6 до 10 хвилин). Після закінчення часу, відведеного на виконання субтесту, керівник експерименту перерве Вашу роботу і дасть команду перейти до наступного субтесту. Якщо Ви не встигли вирішити всі завдання в субтесті, не хвилюйтеся! Навіть якщо Ви встигли вирішити хоч би половину завдань — це вже добрий результат.

Вирішуйте завдання в запропонованій послідовності. Проте не затримуйтеся довго на одному завданні. Якщо Ви відчуваєте, що не зможете його вирішити, переходьте до наступного.

Відповіді слід записувати у виданих Вам спеціальних реєстраційних бланках. Всі задачі необхідно вирішувати «в думці», нічого не записуючи на листках і не проводячи письмові обчислення!

Якщо Ви виконали субтест раніше передбаченого часу, перевірте ще раз вирішені Вами в цьому субтесті завдання і чекайте команди керівника. Повертатися до раніше виконаних субтестів або забігати вперед і виконувати без команди подальші завдання категорично забороняється!

Тепер запишіть у відповідному місці реєстраційного бланка своє прізвище, ініціали, стать, вік, назву учбового закладу, в якому Ви вчитеся, сьогоднішнє число.

Після закінчення чекайте наступних вказівок!

Опис і зразки рішень першої групи завдань

Завдання: 1-20

Завдання 1-20 є незакінченими реченнями, в яких відсутнє одне слово. Необхідно знайти з числа слів, наведених у відповіді, те, яке краще всього підходить для доповнення цього речення, так, щоб останнє набуло правильного значення.

Наприклад «Шпага більше всього схожа на.....»

а) шаблю; б) спис; у) меч; г) рапіру; д) сокиру

Правильна відповідь «рапіра». Як позначити його? У Вашому реєстраційному бланку в субтесті 1 є рядок «приклад». У цьому рядку після слова «приклад» стоїть п'ять літер: «а», «б», «в», «г», «д». Кожна з цих літер позначає слово відповіді. Буква «а» — шабля, «б» — спис і т.д. Вибране Вами слово «рапіра» стоїть під буквою «г». Отже, в реєстраційному бланку Ви повинні закреслювати букву «г» однією косою рисою, позначивши тим самим вибране Вами слово. Якщо Ви помилилися, перекресліть помилково закреслену букву хрестиком і закреслюйте правильну відповідь косою рисою.

При виконанні завдання рядки позначатимуться не словом «приклад», а цифрами: 1, 2, 3, 4 і т. д., відповідними номеру завдання.

Субтест № 1

Завдання: 1-20

1. Всі річки на Землі..... а) впадають в море, б) судноплавні, в) красиві, г) мають витік, д) мають швидку течію

2. Коментар це..... а) закон, б) лекція, в) пояснення г) слідство, д) натяк

3. Протилежністю незалежності є..... а) свобода, б) відвага, в) ненависть, г) рабство, д) зрада

4. Демократія це завжди.....а) рівність, б) насильство більшості над меншістю, в) відсутність бюрократії, г) народне самоврядування, д) насильство меншості над більшістю

5. Чоловіки.....бувають вищими, ніж жінки, а) завжди, б) зазвичай, в) часто, г) іноді, д) ніколи не

6. Хутро.....цінується дорожче, ніж хутро песця, а) зайця, б) соболя, в) білки, г) нутрії, д) кролика

7. Шкільні заняття не можуть проходити без.....а) підручника, б) столу або парти, в) оцінки, г) домашнього завдання, д) учня

8. Президент України є.....а) головою уряду, б) головою держави, в) головою партії, г) керівником зовнішньополітичного відомства, д) керівником промислових міністерств країни

9. Першим Президентом України після розпаду СРСР був..... а) Л.М. Кравчук, б) Л.Д. Кучма, в) В.А. Ющенко

10. Якщо суперечка закінчується взаємною поступкою — це називають..... а) змовою, б) конвенцією, в) зіткненням, г) розв'язкою, д) компромісом

11. Особа, яка скептично відноситься до нововведень, називається..... а) бюрократом, б) лібералом, в) анархістом, г) консерватором, д) демократом

12. Книга «Майстер і Маргарита» написана.....а) О. Толстим б) М. Зощенко, в) М. Булгаковим, г) М. Шолоховим, д) А. Івановим

13. Твердження, що всі люди чесні..... а) помилкове, б) нечесне, в) хитре, г) абсурдне, д) недоведене

14. Золото легший метал, ніж.....а) мідь, б) залізо, в) літій, г) натрій, д) платина

15. При рівній вазі більше всього білків міститься в.....а) м'ясі, б) маслі, в) сирі, г) яйці, д) рибі

16. При біді не вдаються до допомоги.....а) домашньої аптечки, б) запасного виходу, в) залізничних шлагбаумів, г) порад друзів, д) рятівного круга

17. Найвищих успіхів в розвитку економіки з названих країн досягла..... а) ФРН, б) Англія, в) Японія, г) Саудівська Аравія, д) Франція

18. Серед міст України перше місце за кількістю населення безумовно належить..... а) Києву, б) Дніпропетровську, в) Одесі, г) Харкову, д) Львову

19. Твердження, яке не зовсім доведене, називаютьа) плутаним, б) вражаючим, в) двозначним, г) парадоксальним, д) гіпотетичним

20. Розповсюдження засобами масової інформації свідомо помилкової інформації називається.....а) пародією, б) інсинуацією, в) плагіатом, г) помилкою, д) кляузою

Кінець першого субтесту.

Ще раз перевірте і чекайте нових вказівок!

Опис і зразки рішень другої групи завдань

Завдання: 21-40

У завданні наводяться п'ять слів. Чотири з них завжди в тій або іншій мірі пов'язані між собою. Вам слід знайти слово, яке не відноситься до цього зв'язку, є зайвим.

Наприклад, а) орати, б) сіяти, в) боронити, г) косити, д) вчити.

Слова, позначені буквами: а, б, в, г, означають сільськогосподарські роботи. Слово «вчити» не позначає цього. Тому в реєстраційних бланках в субтесті № 2 у рядку «приклад» необхідно закреслювати косою рисою букву «д».

Субтест № 2

Завдання: 21-40

21. а) високий, б) низький, в) стрункий, г) рослий, д) карликовий

22. а) перо, б) ручка, в) олівець, г) фломастер, д) картина

23. а) трикутник, б) квадрат, в) куб, г) прямокутник, д) паралелограм

24. а) яблуко, б) груша, в) слива, г) вишня, д) персик

25. а) мотоцикл, б) мопед, в) моторолер, г) велосипед, д) катер

26. а) круг, б) еліпс, в) дуга, г) квадрат, д) крива

27. а) вчитель, б) учень, в) тренер, г) професор, д) доцент

28. а) напрям, б) схід, в) полюс, г) захід, д) глобус
 29. а) бачити, б) чути, в) писати, г) відчувати, д) нюхати.
 30. а) сміливий, б) боязкий, в) хоробрий, г) талановитий, д) вірний
 31. а) віддзеркалення, б) свідомість, в) луна, г) діяльність, д) наслідування
 32. а) розділяти, б) розподіляти, в) зв'язувати, г) виділяти, д) розкладати
 33. а) М. Шолохов, б) В.Соловйов-Сєдой, в) В.Пікуль, г) В.Ліпатов, д)

Ч.Айтматов

34. а) історія, б) література, в) суспільствознавство, г) хімія, д) малювання
 35. а) межа, б) міст, в) кладка, г) дружба, д) шлюб
 36. а) виробництво, б) розподіл, в) обмін, г) споживання, д) госпрозрахунок
 37. а) попередження, б) профілактика, в) випередження, г) недопущення,
 д) припинення
 38. а) ощадливість, б) старанність, в) пильність, г) акуратність, д) обов'язок.
 39. а) Дисплей, б) Алгол, в) Фортран, г) Бейсик, д) Кабол.
 40. а) А. Пугачова, б) Е. П'єха, в) М. Чибурданідзе, г) С. Ротару, д) К. Георгіаді
 Кінець другої частини завдання.
 Перевірте ще раз свої рішення і чекайте вказівок!

Опис і зразки рішень третьої групи завдань

Завдання: 41-60

Вам запропонують три слова. Між першим і другим словом існує деякий зв'язок. Після третього слова слідує пунктирна лінія. Нижче приведено п'ять слів, з яких Ви повинні знайти одне, що знаходиться у зв'язку з третім словом точно так, як і перше і друге слово.

Наприклад, білий: чорний; низький: а) товстий, б) високий, в) худий, г) довгий, д) короткий

Правильне слово «високий». Воно знаходиться із словом «низький» у відносинах протилежності, точно так, як і слово «білий» із словом «чорний». Отже, в реєстраційних бланках в субтесті №3 у рядку «приклад» Ви закреслюватимете косою рисою букву «б».

Субтест № 3

Завдання: 41-60

41. Школа: директор; гурток:а) завідувач, б) голова, в) керівник, г) член, д) касир
 42. Геометрія: література; професійне навчання: а) естетичне виховання, б) розвиток, в) освіта, г) навчання, д) фізичне виховання
 43. Шукати: знаходити; думати: а) розслідувати, б) запам'ятовувати, в) приходити до висновку, г) забувати, д) міркувати
 44. Товар: туплі; їжа:..... а) продукти, б) обід, в) вода, г) сало, д) їжа
 45. «Війна і мир»: Л. Толстой; «Петро Перший»: а) В. Пікуль, б) У. Баришников, в) Н. Рибак, г) О. Толстой, д) Г. Марков
 46. Дія: успіх; виробництво: а) збут, б) ціна, в) рентабельність, г) продуктивність, д) товар
 47. «Карнавальна ніч»: Лірична комедія; «Фаворит»:..... а) поема, б) повість, в) історичний роман, г) роман-есе, д) трагедія

48. Місяць: Земля; Земля:.....а) Марс, б) Юпітер, в) Сонце, г) Сатурн, д) зірка
49. Верстат: свердли́ти; персональний комп'ютер: а) програмувати, б) обчислювати, в) погоджувати, г) управляти, д) вивчати
50. Шахи: гросмейстер; футбол: а) гравець, б) тренер в) майстер спорту, г) заслужений майстер спорту, д) майстер спорту міжнародного класу
51. Директор: завод; Голова:.....а) Держплан, б) Держ. Дума, в) Уряд, г) партія, д) Академія наук
52. Серце: нагнітальний насос; мозок: а) мислення, б) електростанція, в) центральна ЕОМ, г) голова, д) нерви
53. Гра: баскетбол; медичний працівник: а) ендокринолог, б) терапевт, в) хірург, г) медсестра, д) рентгенолог
54. Математика: російська мова; шафа: а) меблі, б) житлова кімната, в) кухонне устаткування, г) диван-ліжка, д) скатертина
55. Літак: сигнальні вогні; пароплав: а) сирена, б) бакен, в) маяк, г) вітрило, д) щогла
56. Рік: весна; життя: а) радість, б) учення, в) народження, г) буття, д) молодість
57. Їжа: сіль; лекція:.....а) нудьга, б) конспект, в) гумор, г) мова, д) образа
58. Гори: перевал; річка:..... а) човен, б) міст, в) брід, г) паром, д) беріг
59. Нерв: збудження; око:.....а) погляд, б) зір, в) вія, г) освітлення, д) віко
60. Смуток: настрої; лють: а) злість, б) засмучення, в) афект, г) гнів, д) відвага

Кінець третьої частини завдання.

Перевірте ще раз і чекайте подальших вказівок!

Опис і зразки рішень четвертої групи завдань

Завдання: 61-76

Вам зададуть два слова. Слід знайти узагальнююче їх слово.

Наприклад, яблуко — груша

Правильна відповідь — фрукти. Отже, слово «фрукти» слід вписати в реєстраційний бланк на спеціально залишений для цього рядок.

Запам'ятайте, що Вам належить знайти найбільш істотну ознаку, узагальнюючу поняття, що приводяться.

Субтест № 4

Завдання: 61-76

61. Хлопець — дівчина	
62. Вчитель — учень	
63. Церква — держава	
64. Повість — кінокартина	
65. Свист — шум	
66. Голод — спрага	
67. Драма — комедія	
68. Рада — міністерство	
69. Герб — прапор	
70. Луна — рефлекс	
71. Автомобіль — літак	

72. Сосна — дятел
73. Крокодил — черепаха
74. Гласність — успіх
75. Росія — Англія
76. Криза — суперечність

Кінець четвертої частини завдання.

Перевірте ще раз і не перевертайте сторінки перш, ніж отримаєте відповідну вказівку!

Опис і зразки рішень п'ятої групи завдань

Завдання: 77-96

У цьому завданні Вам будуть запропоновані прості арифметичні завдання. Вирішувати їх слід тільки усно, не обчислюючи нічого письмово! Як записати отриману відповідь? Відкрийте реєстраційний бланк субтесту № 5! Поряд з номером кожного завдання написані цифри 1-9 і 0. У відповідному рядку Вам належить кожного разу закреслювати ті цифри, які складають отриману відповідь.

Наприклад, Пішохід пройшов 45 км. за 9 годин. Яка була середня швидкість пішохода?

Ви знайшли, що його швидкість дорівнює 5 км/год. Щоб записати таку відповідь, треба закреслювати цифру «5» в рядку «приклад».

А як бути, якщо відповідь складається з двох або трьох цифр? Для цього необхідно закреслювати всі ці цифри у відповідному рядку. Послідовність цифр не має значення. Наприклад, якщо відповідь 125 або 512, закреслюються все одно цифри «1», «2», «5». Відповіді, що складається з двох однакових цифр, бути не може.

Субтест № 5

Завдання: 77-96

77. Із ста ящиків сардин продано 44. Скільки залишилося?

78. Скільки км проїде машина, якщо вона їде із швидкістю 70 км/год, а час в дорозі — 9 годин?

79. 15 ящиків фруктів важать 280 кг, а кожен порожній ящик важить 3 кг. Скільки важать фрукти?

80. 6 чоловік викопують канаву за 72 дні. За скільки днів викопає ту ж канаву екскаватор, якщо продуктивність праці на ньому дорівнює продуктивності 18 чоловік?

81. Автомобіль «Жигулі» коштує 25 500 грн., а автомобіль «Москвич» — 10 000 грн. Скільки автомобілів «Жигулі» і «Москвич» можна придбати за 67 000 грн.?

82. Спринтер К. Волков біжить стометрівку з середньою швидкістю 0,9 м/сек. З якою швидкістю йому необхідно бігти 100 метрів, щоб наздогнати І. Іванова, що пробігає 100 метрів за 10 секунд?

83. 48 сантиметровий дріт, нагріваючись, збільшується до 56 сантиметрів. Яка буде довжина 72 сантиметрового дроту після нагрівання?

84. У класі 32 учня. Скільки учнів в школі, якщо відомо, що окрім десяти класів по 32 учні, є ще 104 учня?

85. Кооператив за 8 годин виготовляє 728 деталей. Скільки деталей виготовить

кооператив за 2 години?

86. Сплав виготовляють з двох частин срібла і трьох частин олова. Скільки грамів олова буде потрібно для отримання 15 грамів сплаву?

87. Ткацький цех виготовляє 60 метрів матерії. Інший ткацький цех за цей же час виготовить 40 метрів. Скільки метрів матерії виготовить другий цех, коли перший виготовить 90 метрів?

88. Чоловік віддав $\frac{1}{8}$ своїх грошей за поштові марки і три рази по стільки ж за папір. У нього залишилося 80 рублів. Скільки грошей було до покупки?

89. У двох ящиках упаковано 43 стакани. В одному ящику на 9 стаканів більше, ніж в іншому. Скільки стаканів в більшому ящику?

90. Тканину завдовжки в 60 метрів слід розрізати так, щоб один кусок утворив $\frac{2}{3}$ довжини іншого. Скільки метрів в більшому куску?

91. Завод вивіз $\frac{3}{4}$ своєї продукції на експорт, а $\frac{1}{5}$ продукції продав усередині країни. Скільки відсотків продукції залишилося у нього нереалізованою?

92. $\frac{6}{7}$ бочки містило соку на 72 рублі. Скільки коштує пів-бочки цього соку?

93. У сім'ї у кожної дочки рівне число братів і сестер, але у кожного сина сестер по два рази стільки, скільки братів. Скільки дочок в сім'ї?

94. Школярі обробили 0,4 гектара землі під ріллю. На це вони витратили 5 годин. Скільки школярів брало участь в роботі, якщо відомо, що кожний з них за 1 годину обробляв 0,005 га?

95. Завод по виробництву автомобільних шин виділив один з своїх цехів кооперативу. За рік роботи весь завод, у тому числі і кооперативний цех, виконали продукції на 15% більше, ніж один кооперативний цех. Скільки шин випустив за рік кооператив, якщо решта цехів випустили 1800 шин?

96. При споруді на березі річки свинарського комплексу держава витратила 2 млн. рублів. Щорічно з моменту пуску комплексу держава отримує від комплексу відрахування у розмірі 15% вартості витрат на будівництво. В той же час щорічно держава втрачає 200 тисяч рублів у вигляді збитку, що завдає комплекс рибному господарству країни. За скільки років може окупитися вартість цього комплексу?

Кінець п'ятої частини завдань.

Перевірте ще раз і чекайте нового завдання!

Опис і зразки рішень п'ятої групи завдань

Завдання: 97-116

Вам представлять ряд чисел, які розташовані в певному порядку. Знайдіть число, яке продовжувало б відповідний ряд чисел по його закономірності.

Наприклад, 9 7 10 8 11 9 12 ?

У цьому ряду віднято 2 і додано 3. Отже, наступне число повинне бути 10. У реєстраційних бланках, в субтесті № 6, на рядку «приклад» слід закреслювати однією косою рисою цифру «1» і другою косою рисою цифрою «0».

У деяких завданнях доведеться окрім складання і віднімання умножати і ділити.

Чекайте вказівок для подальшої роботи!

Не перегортайте сторінок тестової брошури без вказівок керівника!

Субтест № 6

Завдання: 97-116

97.	6	9	12	15	18	21	24	?
98.	16	17	19	20	22	23	25	?
99.	19	16	22	19	25	22	28	?
100.	17	13	18	14	19	15	20	?
101.	4	6	12	14	28	30	60	?
102.	26	28	25	29	24	30	23	?
103.	29	26	13	39	36	18	54	?
104.	21	7	9	12	6	2	4	?
105.	5	6	4	6	7	5	7	?
106.	17	15	18	14	19	13	20	?
107.	279	93	90	30	27	9	6	?
103.	4	7	8	7	10	11	10	?
109.	9	12	16	20	25	30	36	?
110.	5	2	6	2	8	3	15	?
111.	15	19	22	11	15	18	9	?
112.	8	И	15	23	32	43	56	?
113.	9	6	18	21	7	4	12	?
114.	7	8	10	7	11	16	10	?
115.	15	6	18	10	30	23	69	?
116.	3	27	36	4	13	117	126	?

Кінець шостої частини завдань.

Перевірте ще раз і чекайте нового завдання!

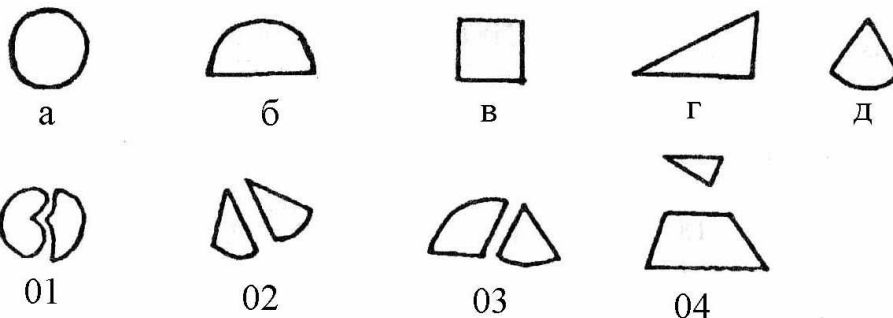
Опис і зразки рішень сьомої групи завдань

Завдання: 117-136

У кожному завданні наведена одна, розбита на частини, фігура. Вам слід знайти з відмічених буквами: а, б, в, г, д фігур ту, яка відповідає фігурі, розділеній на частини, якщо їх з'єднати.

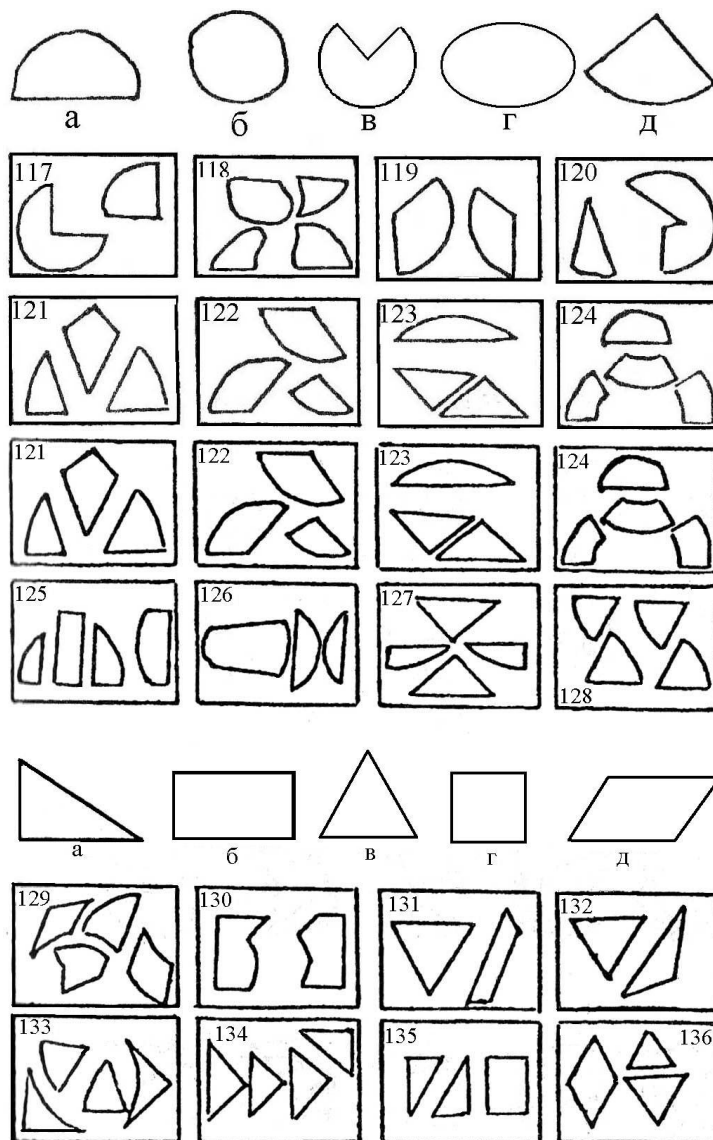
Наприклад, в додатку 1 на Ваш розгляд представлений ряд геометричних фігур. У верхньому ряду знаходяться цілі фігури, позначені буквами: а, б, в, г, д. У нижньому — ті ж фігури, але розділені на частини. Ці фігури позначені цифрами 01, 02, 03, 04. З'єднавши частини фігури 01, отримаємо фігуру «а». Тому в реєстраційних бланках в субтесті № 7, на рядку 01 відзначимо косою рисою букву «а». З'єднавши фігуру 02, отримаємо фігуру «д», з'єднавши частини фігури 03, — фігуру «б» і т.д.

Додаток 1

Чекайте вказівок для подальшої роботи!

Субтест № 7
Завдання: 117-136

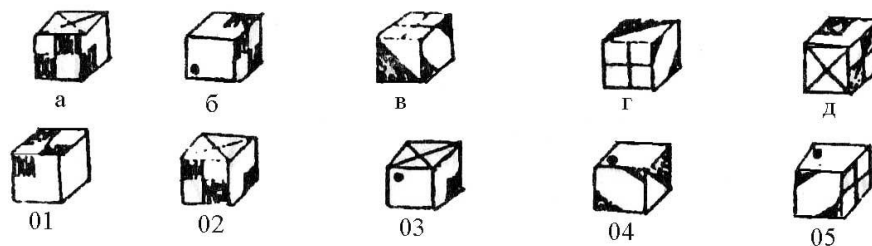
Опис і зразки рішень восьмої групи завдань

Завдання: 137-156

У першому ряду розташовано п'ять різних кубів, які позначені буквами: а, б, в, г, д. Кожен куб має шість різних граней. Три з них Ви бачите на малюнку. У кожному завданні наведений куб, який є одним з кубів а, б, в, г, д в зміненому положенні. Знайдіть, якому з кубів відповідає кожен куб завдання і в реєстраційних бланках закреслюйте букву відповіді однією косою рисою.

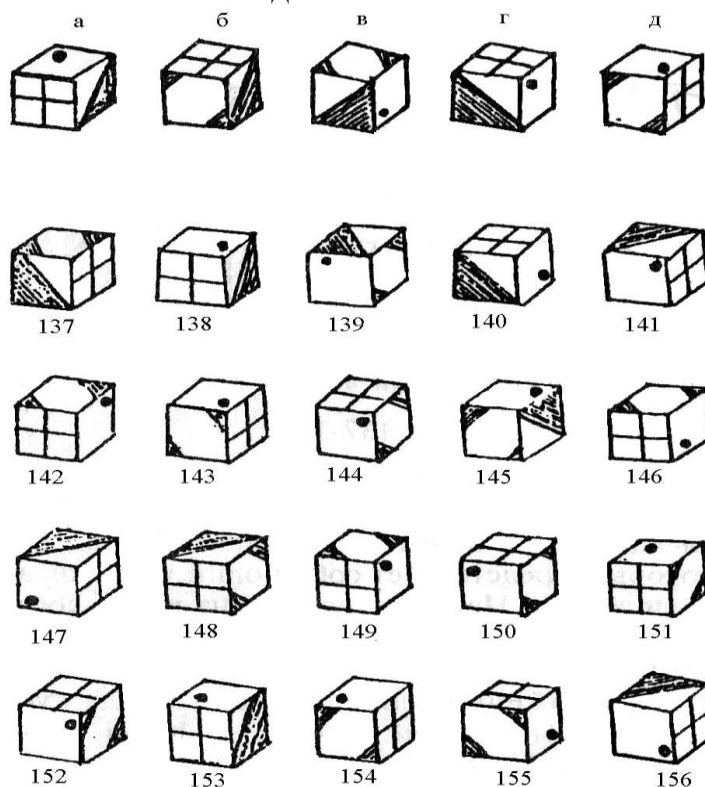
Наприклад, в додатку 2 Ви бачите два ряди кубів. Куби верхнього ряду позначені буквами: а, б, в, г, д. Куби нижнього ряду, що є зміненим положенням кубів верхнього ряду, позначені цифрами: 01, 02, 03, 04, 05. Подумки обертаючи куби нижнього ряду, знайдемо їх аналоги у верхньому ряду. Так куб 01 представляє собою змінене положення куба «а». Куб 02 — змінене положення куба «д», куб 03 — змінене положення куба «б», куб *Н — змінене положення куба «в». Букви, що позначають знайдені Вами куби, викресліть в реєстраційних бланках субтесту № 8 на відповідних рядках.

Додаток 2

Субтест № 8

Завдання: 137-156

Опис і зразки рішень дев'ятої групи завдань

Завдання: 157-176

Тепер подається завдання, де Вам необхідно запам'ятати ряд слів. Слова будуть подані в колонках. Кожна колонка позначена певною буквою (а, б, в, г, д). Ви повинні запам'ятати не тільки слова, що знаходяться в колонках, але і те, під якою буквою кожне з цих слів розташоване. Наприклад, слово «тюльпан» в колонці «а», слово «ірис» в колонці «д» і т.д. Після того, як час, відведений на запам'ятовування, закінчиться, Вам запропонують знайти завчені Вами слова серед слів учбового тексту. У цьому тексті зустрічатимуться як ті слова, які Ви вивчали, так і незнайомі Вам слова.

Якщо Ви знайдете в тексті вивчене Вами слово, то необхідно подивитися, під якою буквою воно стоїть в тексті, і пригадати букву, під якою це слово стояло в завченій Вами колонці. У разі збігу — відповідь правильна, і Ви повинні викреслити цю букву у відповідному номеру завдання рядку реєстраційного бланка. Якщо ж в учбовому тексті знайдене слово стоїть не під тією буквою, що в таблиці, яка запам'ятовується, тоді це — невірна відповідь, і, отже, треба шукати інше слово. Будьте уважні! А зараз відкрийте таблицю 4 і починайте заучувати слова!

Таблиця 4

а	б	в	г	д
тюльпан	жасмин	гладіолус	гвоздика	ірис
граблі	викрутка	стамеска	молоток	напилок
перепелка	горобець	чиж	дрозд	іволга
офорт	скульптура	різьба по дереву	опера	архітектура
зебра	вуж	бик	тхір	тигр

Субтест № 9

Завдання: 157-176

157. а) гвоздика, б) молоток, в) опера, г) тхір, д) ведмідь
158. а) кряква, б) жасмин, в) заєць, г) скульптура, д) кінь
159. а) офорт, б) горихвістка, в) ірис, г) зебра, д) роман
160. а) чиж, б) резеда, в) різьба по дереву, г) ягуар, д) опера
161. а) бик, б) рубанок, в) архітектура, г) граблі, д) напилок
162. а) тюльпан, б) чиж, в) жасмин, г) шука, д) дрозд
163. а) жасмин, б) вугор, в) шпак, г) тхір, д) жоржина
164. а) зебра, б) гладіолус, в) гравюра, г) ластівка, д) ніж
165. а) снігур, б) викрутка, в) вуж, г) флокси, д) картина
166. а) олень, б) скульптура, в) айстра, г) зозуля, д) пила
167. а) мак, б) коса, в) гладіолус, г) фуксин, д) дятел
168. а) граблі, б) трагедія, в) ворона, г) верблюд, д) різьба по дереву
169. а) журавель, б) молоток, в) лопата, г) акварель, д) ірис
170. а) спідниця, б) чиж, в) бик, г) кропивниця, д) клітка
171. а) бегонія, б) балет, в) кактус, г) молоток, д) щиголь
172. а) газель, б) перепілка, в) стамеска, г) ода, д) бальзам
173. а) їжак, б) кряква, в) різьба по дереву, г) сокира, д) шалфей
174. а) вугор, б) дзвіночок, в) шило, г) дрозд, д) опера
175. а) бурав, б) сонет, в) чиж, г) борсук, д) пам'ятка
176. а) анекдот, б) ворон, в) лопата, г) нарцис, д) тигр

Кінець роботи.

Закрийте тестову брошуру і відкладіть її на край столу!

Обробка результатів дослідження

Після того, як обстеження завершено, необхідно підрахувати «сирі» бали, отримані обстежуваним за свої рішення. Для цього на реєстраційні бланки накладаються «ключі». Кількість балів в субтестах 1-3, 7-9 визначається шляхом підрахунку закреслених букв, що потрапили в прорізі «ключів». Наприклад, в субтесті № 1, в прорізі «ключа» потрапило 9 закреслених букв. Отже, «сира» оцінка по даному субтесту дев'ять балів.

«Сирі» оцінки по субтестах 4-6 визначаються інакше. Для визначення оцінок в субтестах 5-6 необхідно підрахувати кількість рядків «ключа», в яких всі прорізи заповнені закресленими цифрами. Наприклад, в «ключі» субтесту № 6 два рядки, що мають по три прорізи, повністю заповнено закресленими цифрами, тобто в кожному з рядків по три закреслені цифри потрапили в проріз «ключа». У решті рядків

«ключа» є закреслені цифри, але є і прорізи без закреслених цифр. Тому оцінка по субтесту № 6 у даного обстежуваного — два бали.

«Сира» оцінка субтесту № 4 визначається не по «ключу». Спочатку керівник обстеження підраховує оцінку по кожному із завдань субтесту № 4. Для цього він читає відповідь обстежуваного, зіставляє її із заданою парою узагальнених понять. Якщо обстежуваний як узагальнення підібрав слово, що характеризує наведені поняття по найбільш загальній і найбільш істотній підставі, то ця відповідь оцінюється в два бали. Якщо узагальнювальне слово об'єднує поняття по загальному для них, але не головній ознаці, або якщо узагальнення носить дуже загальний характер, то відповідь оцінюється в один бал. Нарешті, якщо поняття об'єднані словом, що не узагальнює, а таким, що протиставить їх, або якщо узагальнювальне слово характеризує неіснуючу ознаку, що не виділяє дані слова в одну діаду, то відповідь оцінюється в нуль балів. Після проведення оцінки всіх завдань субтесту № 4, знаходиться сумарна оцінка по субтесту. Вона і буде «сирою» оцінкою по субтесту № 4.

Обчисленням «сирих» оцінок обробка результатів не закінчується. Річ у тому, що «сирі» бали не дозволяють порівнювати різних обстежуваних між собою. Тому необхідно перевести «сирі» оцінки в оцінки стандартизованої шкали. Стандартизація результатів тесту структури інтелекту Амтхауера проведена нами згідно загальноприйнятих правил. Вона здійснена на репрезентативних вибірках старших класів середніх шкіл, що вчать, ПТУ (вік 16-17 років), студентах вузів і курсантів вузів (вік 18-21 рік), інженерно-технічних працівників, працівників управлінської ланки з вищою освітою (вік 22-25 років). Отримані дані дозволили скласти стандартні шкали для даних груп обстежуваних.

Переведення «сирих» оцінок тесту в оцінки стандартні здійснюється за допомогою таблиць перерахунку. Вони представлені нами в додатку.

Необхідно відзначити, що адаптація тесту структури інтелекту Амтхауера здійснена нами на певних соціокультурних і вікових групах. У кожній таблиці перерахунку вказана група по її соціокультурному і віковому зрізу. Тому застосування нашої адаптованої методики в практичних цілях можливо лише на аналогічних вибірках обстежуваних. Якщо психолог бажає розповсюдити дію методики на інші групи, необхідно провести стандартизацію даних по цих вибірках і користуватися отриманими даними.

Додатки:

1. Реєстраційний бланк тесту структури інтелекту

Прізвище, ініціали обстежуваного _____

Стать _____ Вік _____ Місце навчання _____

Дата обстеження _____

Субтест № 1

Приклад: а б в г д

1. а б в г д

2. а б в г д

3. а б в г д

Субтест № 2

Приклад: а б в г д

21. а б в г д

22. а б в г д

23. а б в г д

Субтест № 3

Приклад: а б в г д

41. а б в г д

42. а б в г д

43. а б в г д

4. а б в г д	24. а б в г д	44. а б в г д
5. а б в г д	25. а б в г д	45. а б в г д
6. а б в г д	26. а б в г д	46. а б в г д
7. а б в г д	27. а б в г д	47. а б в г д
8. а б в г д	28. а б в г д	48. а б в г д
9. а б в г д	29. а б в г д	49. а б в г д
10. а б в г д	30. а б в г д	50. а б в г д
11. а б в г д	31. а б в г д	51. а б в г д
12. а б в г д	32. а б в г д	52. а б в г д
13. а б в г д	33. а б в г д	53. а б в г д
14. а б в г д	34. а б в г д	54. а б в г д
15. а б в г д	35. а б в г д	55. а б в г д
16. а б в г д	36. а б в г д	56. а б в г д
17. а б в г д	37. а б в г д	57. а б в г д
18. а б в г д	38. а б в г д	58. а б в г д
19. а б в г д	39. а б в г д	59. а б в г д
20. а б в г д	40. а б в г д	60. а б в г д

Прізвище, ініціали обстежуваного _____
 Стать _____ Вік _____ Місце навчання _____
 Дата обстеження _____

- Приклад:**
61.	.	.	.	.	.	.
62.	.	.	.	.	.	.
63.	.	.	.	.	.	.
64.	.	.	.	.	.	.
65.	.	.	.	.	.	.
66.	.	.	.	.	.	.
67.	.	.	.	.	.	.
68.	.	.	.	.	.	.
69.	.	.	.	.	.	.
70.	.	.	.	.	.	.
71.	.	.	.	.	.	.
72.	.	.	.	.	.	.
73.	.	.	.	.	.	.
74.	.	.	.	.	.	.
75.	.	.	.	.	.	.
76.	.	.	.	.	.	.

Примітка. Замість крапок написати слово (або групу слів), узагальнювальне
 приведені у відповідному номері завдання поняття

Прізвище, ініціали обстежуваного _____
Стать _____ Вік _____ Місце навчання _____
Дата обстеження _____

Субтест № 5

77. 0 1 2 3 4 5 6 7 8 9
78. 0 1 2 3 4 5 6 7 8 9
79. 0 1 2 3 4 5 6 7 8 9
80. 0 1 2 3 4 5 6 7 8 9
81. 0 1 2 3 4 5 6 7 8 9
82. 0 1 2 3 4 5 6 7 8 9
83. 0 1 2 3 4 5 6 7 8 9
84. 0 1 2 3 4 5 6 7 8 9
85. 0 1 2 3 4 5 6 7 8 9
86. 0 1 2 3 4 5 6 7 8 9
87. 0 1 2 3 4 5 6 7 8 9
88. 0 1 2 3 4 5 6 7 8 9
89. 0 1 2 3 4 5 6 7 8 9
90. 0 1 2 3 4 5 6 7 8 9
91. 0 1 2 3 4 5 6 7 8 9
92. 0 1 2 3 4 5 6 7 8 9
93. 0 1 2 3 4 5 6 7 8 9
94. 0 1 2 3 4 5 6 7 8 9
95. 0 1 2 3 4 5 6 7 8 9
96. 0 1 2 3 4 5 6 7 8 9

Приклад: 0 1 2 3 4 5 6 7 8 9

Субтест № 6

97. 0 1 2 3 4 5 6 7 8 9
98. 0 1 2 3 4 5 6 7 8 9
99. 0 1 2 3 4 5 6 7 8 9
100. 0 1 2 3 4 5 6 7 8 9
101. 0 1 2 3 4 5 6 7 8 9
102. 0 1 2 3 4 5 6 7 8 9
103. 0 1 2 3 4 5 6 7 8 9
104. 0 1 2 3 4 5 6 7 8 9
105. 0 1 2 3 4 5 6 7 8 9
106. 0 1 2 3 4 5 6 7 8 9
107. 0 1 2 3 4 5 6 7 8 9
108. 0 1 2 3 4 5 6 7 8 9
109. 0 1 2 3 4 5 6 7 8 9
110. 0 1 2 3 4 5 6 7 8 9
111. 0 1 2 3 4 5 6 7 8 9
112. 0 1 2 3 4 5 6 7 8 9
113. 0 1 2 3 4 5 6 7 8 9
114. 0 1 2 3 4 5 6 7 8 9
115. 0 1 2 3 4 5 6 7 8 9
116. 0 1 2 3 4 5 6 7 8 9

Приклад: 0 1 2 3 4 5 6 7 8 9

Прізвище, ініціали обстежуваного _____
Стать _____ Вік _____ Місце навчання _____
Дата обстеження _____

Субтест № 7

Приклад: а б в г д
117. а б в г д
118. а б в г д
119. а б в г д
120. а б в г д
121. а б в г д
122. а б в г д
123. а б в г д
124. а б в г д
125. а б в г д
126. а б в г д
127. а б в г д
128. а б в г д
129. а б в г д
130. а б в г д
131. а б в г д

Субтест № 8

Приклад: а б в г д
137. а б в г д
138. а б в г д
139. а б в г д
140. а б в г д
141. а б в г д
142. а б в г д
143. а б в г д
144. а б в г д
145. а б в г д
146. а б в г д
147. а б в г д
148. а б в г д
149. а б в г д
150. а б в г д
151. а б в г д

Субтест № 9

Приклад: а б в г д
157. а б в г д
158. а б в г д
159. а б в г д
160. а б в г д
161. а б в г д
162. а б в г д
163. а б в г д
164. а б в г д
165. а б в г д
166. а б в г д
167. а б в г д
168. а б в г д
169. а б в г д
170. а б в г д
171. а б в г д

132. а б в г д	152. а б в г д	172. а б в г д
133. а б в г д	153. а б в г д	173. а б в г д
134. а б в г д	154. а б в г д	174. а б в г д
135. а б в г д	155. а б в г д	175. а б в г д
136. а б в г д	156. а б в г д	176. а б в г д
01. а б в г д	01. а б в г д	
02. а б в г д	02. а б в г д	
03. а б в г д	03. а б в г д	
04. а б в г д	04. а б в г д	

2. «Ключі» до тесту структури інтелекту

Для приготування «ключів» необхідно на реєстраційних бланках, використуваних під «ключі», вирізувати позначені хрестиком місця.

Субтест № 1

1. а б в Х д
2. а б Х г д
3. а б в Х д
4. а Х в г д
5. а б Х г д
6. а Х в г д
7. а б в г Х
8. Х б в г д
9. а Х в г д
10. а б в г Х
11. а б в Х д
12. а б Х г д
13. а б в г Х
14. а б в г Х
15. Х б в г д
16. а б Х г д
17. а б Х г д
18. а б Х г д
19. а б в г Х
20. а Х в г д

Субтест № 2

21. а б Х г д
22. а б в г Х
23. а б Х г д
24. а б в Х д
25. а б в г Х
26. а б в Х д
27. а Х в г д
28. а б в г Х
29. а б Х г д
30. а Х в г д
31. а б в Х д
32. а б Х г д
33. а Х в г д
34. а б в Х д
35. Х б в г д
36. а б в г Х
37. а б в г Х
38. а б в г Х
39. Х б в г д
40. а б Х г д

Субтест № 3

41. а б Х г д
42. Х б в г д
43. а б Х г д
44. а б в Х д
45. а б в Х д
46. Х б в г д
47. а б Х г д
48. а б Х г д
49. а Х в г д
50. а б в Х д
51. а б Х г д
52. а б Х г д
53. а б в Х д
54. а б в Х д
55. Х б в г д
56. а б в г Х
57. а б Х г д
58. а б Х г д
59. Х б в г д
60. а б Х г д

Субтест № 5

77. 0 1 2 3 4 Х Х 7 8 9
78. Х 1 2 Х 4 5 Х 7 8 9
79. 0 1 Х Х 4 Х 6 7 8 9
80. 0 1 Х 3 Х 5 6 7 8 9
81. 0 1 2 3 Х 5 6 7 8 9
82. 0 1 2 3 4 5 6 7 8 9
83. 0 1 2 3 Х 5 6 7 Х 9
84. 0 1 Х Х Х 5 6 7 8 9
85. 0 Х Х 3 4 5 6 7 Х 9
86. 0 1 2 3 4 5 6 7 8 Х
87. Х 1 2 3 4 5 Х 7 8 9

Субтест № 6

97. 0 1 Х 3 4 5 6 Х 8 9
98. 0 1 Х 3 4 5 Х 7 8 9
99. 0 1 Х 3 4 Х 6 7 8 9
100. 0 Х 2 3 4 5 Х 7 8 9
101. 0 1 Х 3 4 5 Х 7 8 9
102. Х 1 2 Х 4 5 6 7 8 9
103. 0 Х 2 3 4 Х 6 7 8 9
104. 0 1 2 3 4 5 6 Х 8 9
105. 0 1 2 3 4 5 6 7 Х 9
106. 0 Х Х 3 4 5 6 7 8 9
107. 0 1 Х 3 4 5 6 7 8 9

88. X X 2 3 4 5 X 7 8 9
 89. 0 1 X 3 4 5 X 7 8 9
 90. 0 1 2 X 4 5 X 7 8 9
 91. 0 1 2 3 4 X 6 7 8 9
 92. 0 1 X 3 X 5 6 7 8 9
 93. 0 1 X 3 4 5 6 7 8 9
 94. 0 X 2 3 4 5 X 7 8 9
 95. X 1 X 3 4 5 6 X 8 9
 96. X 1 X 3 4 5 6 7 8 9
108. 0 X 2 X 4 5 6 7 8 9
 109. 0 1 X 3 X 5 6 7 8 9
 110. 0 1 2 3 4 5 6 7 8 X
 111. 0 X 2 X 4 5 6 7 8 9
 112. 0 1 2 3 4 5 6 7 8 9
 113. 0 1 2 3 4 5 6 7 8 X
 114. 0 1 2 3 4 5 6 7 8 9
 115. 0 1 X 3 4 5 X 7 8 9
 116. 0 X 2 3 X 5 6 7 8 9

Субтест № 7

117. а X в г д
 118. а б в X д
 119. X б в г д
 120. а б X г д
 121. а б в г X
 122. а б X г д
 123. а б в г X
 124. а X в г д
 125. а б в X д
 126. а б в X д
 127. а б в г X
 128. а X в г д
 129. а б в г X
 130. а б в X д
 131. а б X г д
 132. X б в г д
 133. а X в г д
 134. а б в X д
 135. а X в г д
 136. а б в г X

Субтест № 8

137. а X в г д
 138. X б в г д
 139. а б X г д
 140. а б в X д
 141. X б в г д
 142. а б в г X
 143. а б в г X
 144. а б в г X
 145. а б X г д
 146. а б в г X
 147. X б в г д
 148. а X в г д
 149. а б в г X
 150. а б в г X
 151. а б в г X
 152. а б в г X
 153. X б в г д
 154. а б в г X
 155. а б в г X
 156. X б в г д

Субтест № 9

157. а б в X д
 158. а X в г д
 159. X б в г д
 160. а б X г д
 161. а б в г X
 162. X б в г д
 163. а б в X д
 164. X б в г д
 165. а X в г д
 166. а X в г д
 167. а б X г д
 168. X б в г д
 169. а б в г X
 170. а б X г д
 171. а б в X д
 172. а б X г д
 173. а б X г д
 174. а б в X д
 175. а б X г д
 176. а б в г X

Орієнтовні відповіді по субтесту № 4, які оцінюються в два, один, нуль балів

№№ завдання		Оцінка в балах
1	2	3
61	Люди (представники роду, людина) Продовжувачі людського роду Обидва молоді	2 1 0
62	Суб'єкти учбово-виховного процесу Обидва вчаться Вчитель учить, учень вчиться	2 1 0
63	Компоненти суспільної надбудови Впливають на духовний розвиток членів суспільства Борються між собою за вплив на людину	2 1 0
64	Витвори мистецтва Розповіді про життя	2 1

	Повість є основою кінокартини	0
65	Звукові феномени, які чує людина Звуки Хуліганські прояви	2 1 0
66	Органічні відчуття (біологічні потреби людини) Потреба (відчуття) Їжа — пиття	2 1 0
67	Витвори мистецтва (театральна творчість) Пожива для розуму, пропонована театром Театр	2 1 0
68	Органи управління радянською державою (інституції управління життєдіяльністю загальнонародної держави) Органи влади Державні апарати	2 1 0
69	Символи держави Символи влади Знаки	2 1 0
70	Прояв феномена віддзеркалення Віддзеркалення якогось конкретного явища Фізичні явища	2 1 0
71	Засоби транспорту Механічні засоби переміщення людини в просторі Двигуни внутрішнього згорання	2 1 0
72	Клітинні форми живої матерії Живі істоти Фауна і флора	2 1 0
73	Плазуни Живі істоти Водоплаваючі	2 1 0
74	Складові демократизації Ефективність засобів пропаганди Суспільна свідомість	2 1 0
75	Розвинені промислові країни Морські держави Супротивники в ідеологічній сфері	2 1 0
76	Результат взаємодії протилежних початків Терміни, що позначають боротьбу протилежностей Боротьба, несумісність сторін	2 1 0

3. Таблиці перерахунку «сирих» оцінок в стандартні

Стандартизація шкал проводиться по формулі:

$$Z_i = \sigma \frac{X_i - \bar{X}}{s} + M,$$

де X_i , — початковий бал за «сирою» шкалою, \bar{X} — середнє арифметичне по «сирому» розподілу, σ — «сире» стандартне відхилення, M — математичне очікування за вибраною стандартною шкалою, s — стандартне відхилення за

стандартною шкалою. Для вибраної нами шкали IQ $M=100$, $\sigma=15$.

Таблиці перерахунку зроблені нами для кожної з вибірок окремо, оскільки відомо, що відмінності в соціокультурних умовах визначають індивідуальні особливості розвитку інтелектуальних здібностей.

Таблиця перерахунку «сирих» оцінок в стандартні

Дослідження проведене на вибірці учнів ПТУ і ГПТУ, чисельністю 287 чоловік, середній вік 15,5 років

«Сира» Оцінка	Стандартна оцінка по всім субтестам								
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
32				159					
30				154					
28				149					
26				144					
24				138					
22				134					
20	151	150	152	129	152	147	142	145	141
19	146	145	148		148	143	139	141	138
18	142	141	144	124	144	140	135	137	134
17	138	137	140		140	137	132	133	131
16	135	133	137	119	137	134	129	130	128
15	131	129	133		133	130	125	126	125
14	126	125	129	116	129	127	122	123	122
13	123	122	126		126	124	119	120	119
12	119	117	122	109	122	120	115	112	116
11	115	114	119		119	117	112	112	113
10	110	110	115	104	115	114	108	109	110
9	107	106	111		111	111	105	105	107
8	103	102	107	99	107	108	101	102	103
7	99	98	104		104	104	98	98	100
6	95	94	100	94	100	101	95	95	97
5	91	90	96		96	98	93	91	94
4	87	86	93	89	93	95	89	88	91
3	83	82	89		89	92	86	84	88
2	79	78	85	84	85	88	82	80	85
1	75	74	81		81	85	78	77	82
0	71	70	78	79	78	82	74	73	78

Для обчислення оцінки загального інтелекту прийнято підсумовувати «сирі» оцінки за показниками субтестів і отриману суму по таблиці перерахунку перевести в стандартні оцінки. Таблиця перерахунку «сирих» сумарних оцінок в стандартні оцінки загального інтелекту представлена нижчим.

Таблиця перерахунку
«сирих» сумарних оцінок по всіх субтестах у стандартні оцінки загального інтелекту
(вибірка ПТУ, що вчаться, і ГПТУ, вік 15,5 років)

Сума "сирих" оцінок по всіх субтестах	Стандартна оцінка загального інтелекту
171-180	170
161-170	163
151-160	157
141-150	151
131-140	144
121-130	138
111-120	132
101-110	126
91-100	119
81-90	114
71-80	107
61-70	101
51-60	95
41-50	89
31-40	83
21-30	76
11-20	70
1-10	64

Примітка: при користуванні таблицею перерахунку необхідно в лівій колонці (сума «сирих» оцінок по всіх субтестах) знайти рядок, на якому розташовується інтервал, що включає суму «сирих» оцінок обстежуваного, а потім в правій колонці (стандартна оцінка загального інтелекту) на цьому ж рядку знайти оцінку загального Інтелекту, відповідну даній сумі.

Таблиця перерахунку «сирих» оцінок в стандартні

Проведено на вибірці учнів старших класів середніх шкіл.
Чисельність вибірки 296 чоловік, середній вік 16 років

«Сира» Оцінка	Стандартна оцінка по всім субтестам								
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
32	154			154					
30				149					
28				146					
26				140					
24				135					
22				130					
20	148	146	147	126	147	143	139	142	138
19	145	142	144		144	139	135	139	135
18	141	138	140	121	140	136	132	135	132
17	137	134	137		137	132	129	132	129
16	133	130	134	116	134	130	126	129	127
15	129	127	130		130	127	123	125	124

14	125	123	127	111	126	124	120	122	120
13	122	119	123		123	121	116	118	117
12	118	115	120	107	119	118	113	115	115
11	114	112	117		116	115	110	111	112
10	110	108	113	102	112	112	107	108	110
9	106	104	110		109	109	104	104	106
8	102	100	106	97	105	105	100	100	103
7	98	97	103		101	103	97	97	100
6	95	94	100	92	97	100	94	94	97
5	91	89	96		93	97	91	90	94
4	87	86	92	88	90	94	87	87	92
3	83	89	89		86	91	84	84	88
2	79	78	85	83	82	88	81	80	85
1	75	74	82		78	85	78	77	82
0	72	70	78	78	75	82	75	73	79

Таблиця перерахунку
«сирих» сумарних оцінок по всіх субтестах в стандартні оцінки загального інтелекту
(вибірка старших класів середніх шкіл, що вчать, середній вік 16 років)

Сума "сирих" оцінок по всіх субтестах	Стандартна оцінка загального інтелекту
171-180	160
161-170	156
151-160	150
141-150	145
131-140	139
121-130	132
111-120	127
101-110	122
91-100	116
81-90	ПО
71-80	105
61-70	99
51-60	93
41-50	80
31-40	82
21-30	77
11-20	71
1-10	65

Таблиця перерахунку «сирих» оцінок в стандартні

Проведено на вибірці студентів 1-2-го курсів, курсантів вищих військових училищ. Чисельність вибірки 349 чоловік, середній вік 19 років.

«Сира» Оцінка	Стандартна оцінка по всім субтестам								
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
32				130					
30				127					
28				124					
26				121					

24				117					
22				114					
20	134	139	135	111	137	131	130	135	126
19	131	136	132		133	129	127	132	124
18	128	132	129	108	129	126	125	129	121
17	125	128	126		127	123	122	126	118
16	122	125	123	105	124	120	120	123	116
15	119	121	120		122	118	117	120	113
14	116	118	117	102	119	115	114	117	110
13	113	114	115		116	112	111	114	108
12	110	110	112	98	113	110	109	111	105
11	107	107	109		110	108	106	108	102
10	104	104	106	95	107	105	103	105	100
9	101	100	103		104	103	100	102	97
8	98	97	100	92	100	100	98	100	95
7	95	93	97		98	98	95	97	92
6	92	89	95	89	95	95	92	94	90
5	89	86	92		92	92	90	91	87
4	86	82	89	86	89	90	87	88	84
3	83	79	86		86	88	85	85	82
2	80	75	83	82	83	85	82	82	79
1	77	72	80		80	83	79	79	76
0	74	68	77	79	77	80	76	76	73

Таблиця перерахунку

«сирих» сумарних оцінок по всіх субтестах в стандартні оцінки загального інтелекту
(вбірка студентів 1-2-го курсів курсантів вищих військових училищ.
Чисельність вибірки 349 чоловік середній вік 19 років)

Сума "сирих" оцінок по всіх субтестах	Стандартна оцінка загального інтелекту
171-180	145
161-170	140
151-160	136
141-150	131
131-140	126
121-130	121
111-120	117
101-110	112
91-100	107
81-90	102
71-80	98
61-70	93
51-60	88
41-50	82
31-40	78
21-30	74
11-20	69
1-10	64

Таблиця перерахунку «сирих» оцінок в стандартні

Проведено на вибірці осіб, що мають вищу освіту.
Чисельність вибірки 1212 чоловік, середній вік 24.5 року.

«Сира» Оцінка	Стандартна оцінка по всіх субтестам								
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
32				128					
30				125					
28				121					
26				118					
24				115					
22				111					
20	128	138	127	108	132	126	130	132	121
19	125	132	125		129	124	127	129	118
18	122	131	122	105	126	122	124	136	116
17	119	127	119		124	119	121	123	112
16	117	123	117	102	121	117	118	121	111
15	114	119	114		118	114	115	118	109
14	111	115	112	98	115	112	113	115	106
13	108	112	109		112	110	110	112	101
12	106	108	106	95	109	107	107	109	102
11	103	104	104		107	105	104	106	99
10	100	100	101	93	104	102	101	103	97
9	97	96	99		101	100	99	100	95
8	94	92	96	89	98	98	96	97	92
7	92	89	94		95	95	93	94	90
6	89	85	91	85	92	93	90	92	88
5	86	81	89		89	91	88	89	85
4	83	77	86	82	86	88	85	86	83
3	81	73	83		84	86	82	83	80
2	78	69	81	78	81	84	79	80	78
1	75	66	79		78	81	76	76	76
0	72	64	76	75	75	79	74	74	73

Таблиця перерахунку
«сирих» сумарних оцінок по всіх субтестах в стандартні оцінки загального інтелекту
(вибірка осіб, що мають вищу освіту чисельність вибірки 1212 чоловік
середній вік 24.5 року)

Сума "сирих" оцінок по всіх субтестах	Стандартна оцінка загального інтелекту
171-180	134
161-170	130
151-160	125
141-150	122
131-140	118
121-130	115
111-120	110
101-110	106
91-100	102

81-90	98
71-80	94
61-70	90
51-60	86
41-50	82
31-40	79
21-30	75
11-20	70
1-10	66

Інтерпретація отриманих даних

Результати тестування порівнювалися з показниками включеності досліджуваних в учбово-пізнавальну і професійну діяльність. Критеріями психологічної включеності були: вихідні параметри діяльності особи (успішність, суспільна активність, дисциплінованість, оцінювані в балах п'ятибальної шкали; для осіб з вищою освітою показниками вихідних параметрів діяльності були творча активність, продуктивність праці, якість вироблюваної продукції, дисциплінованість), ступінь реалізації внутрішньоособового потенціалу, ступінь інтеграції особи і колективу, ступінь реалізації внутрішньоособового потенціалу, емоційне самопочуття особи.

Інтерпретувати результати необхідно в кожній з вибірок окремо, що представляють різні вікові і соціокультурні групи.

Для групи учнів ПТУ — ГПТУ оцінки від 75 одиниць IQ і нижче характеризували явний дефект розвитку тієї або іншої інтелектуальної здатності. При цьому, якщо і загальний інтелект оцінювався в межах 76-64 одиниці IQ, дефект пояснювався найчастіше патологічними змінами (залишкові явища черепно-мозкової травми або органічного захворюванні головного мозку, девіантна поведінка з ранньою алкогольною інтоксикацією і т. п.). Наявність таких змін підтверджувалася клінічними дослідженнями з висновком психоневролога. Якщо ж оцінки від 75 одиниць IQ і нижче спостерігалися лише по деяких субтестах, тоді як по інших вони були значно вищі, а загальний інтелект оцінювався показниками від 83 і вище за одиниці IQ, то в даному випадку йшлося про нерозвиненість певних здібностей через педагогічну занедбаність. Оцінки вище 75, але нижче 86 одиниць IQ свідчили про низько розвинуті здібності; від 86 до 94 одиниць IQ — про відповідність рівня інтелектуальних здібностей соціовіковим особливостям; від 94 до 104 одиниць IQ — про високо розвинуті здібності і, нарешті, більше 104 одиниць IQ — про дуже високий інтелект.

Для решти всіх вікових і соціокультурних груп також встановлено ділення на підгрупи «наднизькорозвинутих» інтелектуальних здібностей, «низькорозвинутих», «середньонормативних для групи», «високих» і «надвисоких». Дані по цих підгрупах подані в таблиці інтерпретації оцінок тесту структури інтелекту (див. нижчий). Ці дані тісно корелюють з поведінковими особливостями тестованих. Разом з тим необхідно відзначити, що низько розвинена здатність, наприклад математична, прямо не пов'язана з яскраво вираженими поведінковими особливостями, такими, як комунікативні особливості, експресивні особливості і т.п. В той же час вона корелює з низькими оцінками по таких шкільних предметах, як алгебра, геометрія і т.п.

Іншими словами, при оцінці якої-небудь з інтелектуальних здібностей, що тестуються субтестами Амтхауера, необхідно враховувати можливі області

змістовного прояву цієї здатності. Так, «відчуття мови», лексичний запас, тестовані субтестом № 1, виявляються в стилі формування міжособових контактів, у виборі партнерів по спілкуванню, в змісті бесід. Особа з наднизькою здатністю, по субтесту № 1, подібна до літературного персонажа Е. Ільфа і І. Петрова (Елочки-людожерки), що обходила в спілкуванні всього декількома вигуками, яка віддає перевагу такому ж «сірому» колу осіб спілкування.

Більш широкими залежностями зв'язані показники невербального інтелекту з поведінковими особливостями особи. Так, наприклад, субтести 7 і 8, що відображають відповідно комбінаторне мислення і просторову уяву, тісно взаємозв'язані з такими різноплановими характеристиками особи, як колективізм, творча активність, рішучість брати відповідальність за ухвалення нестандартного рішення на себе, індивідуальна рефлексія і соціально-психологічна перцепція, соціальна пластичність, емоційна стійкість.

Особливо обережно необхідно інтерпретувати результати оцінки загального інтелекту. Як показує практика, вони не пов'язані прямо з загальним рівнем розвитку інтелекту. Тільки у підгрупах осіб з наднизькими і надвисокими показниками загального інтелекту виявляється позитивний кореляційний зв'язок між поведінкою, властивою високоінтелектуальній особі і особі примітивній. У останньому випадку поведінка носить імпульсний характер, детермінується переважно неусвідомленою установкою практичної поведінки і здійснюється за рахунок неконструктивних реакцій (агресії, регресії, фіксації і т. п.).

У будь-якому випадку спроби прямої екстраполяції результатів тестування на прийдешню соціальну поведінку особи неприйнятні, оскільки остання визначається не тільки здібностями, але і мотивацією, з властивою для неї системою потреб, а також умовами ситуації.

Така ж користь практичного застосування тесту структури Інтелекту Амтхауера.

Знання ступеня розвитку тих або інших інтелектуальних здібностей дозволяє, по-перше, оптимізувати взаємодію керівника з виконавцем в процесі трудової діяльності. Враховуючи сильні і слабкі сторони інтелектуальної сфери суб'єкта діяльності, керівник індивідуально варіює завдання за змістом, формою виконання, формою інструктажу і т.п.

По-друге, дозволяє на практиці здійснити індивідуальний підхід в навчанні, розподіляючи завдання по ступеню складності, формі викладення матеріалу, обсягу мотиваційної зацікавленості і переводячи процес навчання і розвитку в процес самонавчання і саморозвитку.

По-третє, дозволяє корегувати рівень психологічної включеності особи в колективну діяльність через рівень адаптованості.

По-четверте, фіксує кількісні зміни, що відбуваються в структурі інтелектуальної сфери особи під впливом тих або інших дій, що необхідне як при аналізі результатів будь-якої формуючої експериментально-психологічної дії, так і для порівняльної оцінки дії інших методик вивчення інтелекту.

Природно, області застосування тесту структури інтелекту повинні бути обмежені сферами його науково-практичної значущості.

Таблиця інтерпретації оцінок тесту структури інтелекту

№№	Градації підгруп за показниками тесту	Вибірка тестованих	Інтервал стандартних оцінок в одиницях IQ
1	2	3	4
I	«Наднизькі»	1. Учні ПТУ-ГПТУ, середній вік 15.5 років	70<X<82
		2. Учні середньої школи, середній вік 16 років	70<X<79
		3. Студенти молодших курсів інститутів, курсанти ввузів, середній вік 19 років	68<X<79
		4. Особи з вищою освітою, середній вік 24.5 року	64<X<80
II	«Низькі»	1. Учні ПТУ-ГПТУ	83<X<89
		2. Учні середньої школи	80<X<89
		3. Студенти молодших курсів інститутів, курсанти ввузів	80<X<89
		4. Особи з вищою освітою	81<X<90
III	«Середні»	1. Учні ПТУ-ГПТУ	90<X<99
		2. Учні середньої школи	90<X<99
		3. Студенти молодших курсів інститутів, курсанти ввузів	90<X<105
		4. Особи з вищою освітою	91<X<105
IV	«Високі»	1. Учні ПТУ-ГПТУ	100<X<119
		2. Учні середньої школи	100<X<119
		3. Студенти молодших курсів інститутів, курсанти ввузів	106<X<119
		4. Особи з вищою освітою	106<X<119
V	«Надвисокі»	1. Учні ПТУ-ГПТУ	X>120
		2. Учні середньої школи	X>120
		3. Студенти молодших курсів інститутів, курсанти ввузів	X>120
		4. Особи з вищою освітою	X>120

Розділ 3

МЕТОДИКИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОФЕСІЙНО-ВАЖЛИВИХ ЯКОСТЕЙ У ІНВАЛІДІВ ПРИ ПРОВЕДЕННІ ПРОФОРІЄНТАЦІЇ (УВАГИ, ПАМ'ЯТІ, СПРИЙНЯТТЯ)

Методика дозволяє визначити можливості інваліда до виконання тих або інших видів діяльності за умови наявності особливих вимог до різних видів уваги, пам'яті, мислення.

Методика за визначенням розподілу уваги (Тест «Розстановка чисел» — 1 і 2 варіанти)

Варіант 1. Інструкція

У 25 клітинках лівого квадрата бланка розташовані вибірково і урозкид цифри від 5 до 99.

Впишіть ці цифри в порядку їх зростання в порожні клітинки правого квадрата. Вписуйте їх від найменшого числа — 5 до найбільшого — 99 зліва направо, не пропускаючи жодної цифри.

Виявлену пропущену цифру вставляйте між квадратами по ходу виконання роботи. Час виконання 2 хвилини.

Експериментальний матеріал

11	65	82	34	66
78	42	10	72	28
25	8	58	13	96
44	63	99	94	36
31	54	75	84	5

Примітка: рекомендовані розміри кожного квадрата 10 x 10 див.

Варіант 2.

Дана методика призначена для оцінки довільної уваги. Протягом 2 хвилин тестований повинен розставити у вільних клітинках нижнього квадрату (див. стимульний матеріал) зростаючому порядку числа, які розташовані у випадковому порядку в 25 клітинках верхнього квадрату бланка.

Числа записуються по рядках, ніяких відміток у верхньому квадраті робити не можна. Час роботи 2 хвилини. Середня норма — 22 числа і більше.

Стимульний матеріал

16	37	89	29	54
80	92	46	59	35
43	21	8	40	2
65	84	99	7	77
13	67	60	34	18

Бланк для заповнення

Методика вивчення перемикування уваги (тест «Сортування слів»)

Опис методики

Досліджуваному пропонується два бланки. Перший містить перелік з 100 пронумерованих слів, що позначають предмети живої (рослини і тварини) і неживої природи. На другому бланку проставлені номери тих же слів під заголовками «рослини» і «тварини».

Завдання досліджуваного — читаючи слова на першому бланку, швидко і точно знаходити і відзначати (обводючи відповідний номер) їх на другому. При цьому предмети неживої природи не підлягають реєстрації.

Інструкція

«Вам належить виконати завдання, що вимагає уміння швидко переключати увагу. Перед Вами два бланки. На першому виписано 100 слів, що позначають предмети живої природи (рослини і тварини) і неживої природи. На другому бланку проставлені тільки номери цих слів. Ваше завдання — читати по порядку слова на першому бланку і відзначати (обводити) їх номери на другому: назви тварин під словами «тваринні», назви рослин під словами «рослини». Слова, що позначають предмети неживої природи, не підлягають реєстрації. Після закінчення роботи, необхідно зафіксувати час, за який Ви виконали завдання. Його треба записати в правому верхньому кутку другого бланка. Працювати треба швидко і точно.»

Обробка результатів

Враховується час виконання і кількість правильно зареєстрованих слів. Використовується ключ-трафарет. Помилкою вважається пропуск слова або невірна його фіксація.

Здібність до переключання уваги визначається по 10-балльній системі. Для цього спочатку розраховується показник ТБ.

$$ТБ = \frac{T \cdot 100}{N_{пр}}$$

де T — час виконання завдання в сек.

N — кількість правильно зареєстрованих слів.

Показник ТБ переводиться в бали і розраховується по таблиці:

586 і >	1	низький рівень
542 - 585	2	низький рівень
465 - 541	3	нижче середнього
410 - 464	4	нижче середнього
355 - 409	5	середній
311 - 354	6	середній
289 - 310	7	вище середнього
256 - 288	8	вище середнього
234 - 255	9	високий
233 і <	10	високий

Бланк 1

1. креслення	26. камера	51. місто	76. бабка
2. лелека	27. шипшина	52. гора	77. кінь
3. тополя	28. орел	53. бегемот	78. ключ
4. мак	29. жук	54. корова	79. снігур
5. сазан	30. мімоза	55. квітка	80. овес
6. страус	31. сова	56. верба	81. леопард
7. труба	32. соска	57. шахи	82. черешня
8. лінійка	33. уран	58. ведмідь	83. дуб

9. олівець	34. рояль	59. олень	84. книга
10. слон	35. камінь	60. тюльпан	85. гречка
11. вітрило	36. карась	61. кішка	86. горобець
12. айстра	37. батарея	62. ковзани	87. фазан
13. шакал	38. качка	63. лящ	88. часник
14. термометр	39. лисиця	64. квасоля	89. барій
15. метелик	40. вітрило	65. глобус	90. башта
16. мурашка	41. жайворонок	66. колесо	91. кропива
17. кактус	42. циліндр	67. вишня	92. кенгуру
18. заєць	43. лижі	68. синиця	93. вовк
19. молот	44. лілія	69. пінгвін	94. груша
20. машина	45. горностай	70. соболь	95. стрілка
21. шпала	46. дятел	71. липа	96. борсук
22. лампа	47. канат	72. черепаха	97. лось
23. шпак	48. осика	73. брюки	98. конвалія
24. яблуна	49. скорпіон	74. кедр	99. окунь
25. лезо	50. очерет	75. тюлень	100. азбука

Бланк 2

Росл.	Твар.	Росл.	Твар.	Росл.	Твар.	Росл.	Твар.
1	1	26	26	51	51	76	76
2	2	27	27	52	52	77	77
3	3	28	28	53	53	78	78
4	4	29	29	54	54	79	79
5	5	30	30	55	55	80	80
6	6	31	31	56	56	81	81
7	7	32	32	57	57	82	82
8	8	33	33	58	58	83	83
9	9	34	34	59	59	84	84
10	10	35	35	60	60	85	85
11	11	36	36	61	61	86	86
12	12	37	37	62	62	87	87
13	13	38	38	63	63	88	88
14	14	39	39	64	64	89	89
15	15	40	40	65	65	90	90
16	16	41	41	66	66	91	91
17	17	42	42	67	67	92	92
18	18	43	43	68	68	93	93
19	19	44	44	69	69	94	94
20	20	45	45	70	70	95	95
21	21	46	46	71	71	96	96
22	22	47	47	72	72	97	97
23	23	48	48	73	73	98	98
24	24	49	49	74	74	99	99
25	25	50	50	75	75	100	100

Методика на увагу (тест «чорно-червоні таблиці» (Шульте-Горбова))

Даний тест дає можливість досліджувати такі властивості уваги як об'єм, розподіл і перемикання.

Об'єм уваги — кількість об'єктів, яка може в даний момент знаходитися в полі уваги.

Розподіл уваги — одночасне зосередження уваги на двох або декількох об'єктах (видах діяльності).

Переключення уваги — свідоме і осмислене переміщення уваги з одного об'єкту на іншій, з однієї діяльності на іншу.

Опис методики

У таблиці 24 червоних і 24 чорних числа (7x7).

Робота складається з трьох серій.

1 серія.

Досліджуваний знаходить, показує і називає чорні числа в зростаючому порядку (від 1 до 24).

2 серія.

Досліджуваний знаходить, показує і називає в спадаючому порядку червоні числа (від 24 до 1).

3 серія.

Досліджуваний поперемінно знаходить, показує і називає чорні числа в зростаючому, червоні числа в спадаючому порядку.

Консультант фіксує час роботи в кожній серії і стежить за правильністю відповідей. Якщо помічає помилку, то називає правильну відповідь досліджуваному, але не показує цифру на таблиці і робота продовжується без зупинки. Помилкою вважається неправильно назване число, колір або неправильно показане число, колір. Помилки виправляють по ходу роботи. Виправлення, зроблені самим досліджуваним в ході роботи, за помилки не вважаються.

Інструкція

Для оцінки швидкості і правильності відшукування чисел при використанні бланкового варіанту методики в кожній клітинці таблиці поміщають не тільки шукане число, але і що кодує його буквений символ. В ході тестування досліджуваний, відшукуючи числа, фіксує в листку відповіді (послідовність по горизонталі) відповідні букви, наприклад:

в-к н-о і т.д.

Листок відповіді

Для 1 серії: «Перед Вами таблиця, на якій у випадковому порядку розташовані чорні і червоні числа. Ви повинні знаходити, показувати і називати чорні числа в зростаючому порядку. Працювати потрібно щонайшвидше і прагнути не робити помилок».

Для 2 серії: «А зараз Ви повинні знаходити, показувати і називати червоні числа, але в спадаючому порядку».

Для 3 серії: «Зараз Ви повинні будете виконувати обидва завдання відразу, тобто знаходити, показувати і називати чорні числа в зростаючому, а червоні числа в спадаючому порядку поперемінно. Колір називати обов'язково. При помилці Вас поправлять і Ви повинні! не зупиняючись, продовжити роботу».

Фіксація результатів

Для стеження за правильністю відповідей досліджуваного експериментатором наперед заготовлюється контрольна таблиця, в якій число, назване досліджуваним підкреслюється, а помилка обводиться.

Контрольна таблиця

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
24	23	22	21	20	19	18	17	16	15	14	13	12
14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24		
11	10	9	8	7	6	5	4	3	2	1		

Час роботи і кількість помилок, підрахована по кожній серії, заносяться в таблицю.

Таблиця

Номер серії	1	2	3
Час роботи			
Кількість помилок			

Обробка результатів

Об'єм уваги визначається по наступній формулі:

$$t_0 = \frac{t_1 + t_2}{2},$$

де t_0 – об'єм уваги;

t_1 – час в першій серії;

t_2 – час в другій серії.

Розподіл уваги визначається по формулі

$$t_p = t_3$$

де t_p – розподіл уваги;

t_3 – час роботи в 3 серії.

Оцінка результатів

Для оцінки результатів користуються спеціальними шкалами.

Таблиця: «Переклад первинних результатів в бали»

Оцінка в балах Показник	1 бал (низький)	2 бали (нижче середнього)	3 бали (середній)	4 бали (вище середнього)	5 балів (високий)
Об'єм уваги	61 і >	51-60	38-50	30-37	29 і <
Розподіл уваги	321 і >	261-320	171-260	131-170	130 і <
Переключення уваги	201 і >	161-200	91-160	51-90	50 і <

Помилки враховуються як додатковий показник. Якщо досліджуваний припускається більше 4 помилок, то його загальна оцінка знижується на 1 бал.

Тест на «Життєві прояви властивостей уваги»

Об'єм уваги:

- багато чи мало раз доводиться подивитися на дошку, щоб перенести в зошит складне креслення або незнайомий малюнок, схему;
- чи часто людина проходить по вулиці повз своїх знайомих (за умови нормального зору), не помічаючи їх, не бачить, що робиться на протилежній стороні вулиці;
- подобається або дратує робота, при якій з великої кількості деталей, частин, предметів потрібно вибрати кращі за короткий строк і т.д.

Розподіл уваги:

- чи легко вдається виконувати одночасно декілька справ, що вимагають уваги: читати книгу і дивитися телевізор, писати і відповідати на питання і т.д.;
- чи швидко запам'ятовуються побіжні зауваження вчителя, викладача;
- чи може людина в театрі або в кіно стежити не тільки за діями головних героїв, але і помічати безліч другорядних, незначних, неважливих для основної сюжетної лінії деталей і т.д.

Перемикання уваги:

- чи легко переходить від однієї справи до іншої;
- чи може швидко закінчити яке-небудь заняття або постійно до нього повертається подумки, розгублюється при несподіваному повідомленні про те, що робота вже закінчена;
- чи легко втягується в роботу, починає нову справу;
- чи легко помічає невеликі зміни в навколишньому оточенні.

Чорно-червона таблиця Шульте – Горбова

№ 1

<u>2-П</u>	14-У	<u>15-М</u>	5-Ф	12-Л	12-Ч	<u>3-Б</u>
8-Х	<u>18-Ф</u>	24-П	<u>17-Ш</u>	15-Д	<u>6-Г</u>	3-Е
<u>11-В</u>	<u>5-3</u>	8-Ч		6-3	14-Х	17-Р
<u>21-Р</u>	13-А	<u>1-К</u>	22-Ш	<u>19-Ч</u>	23-Г	<u>20-Д</u>
7-Т	<u>10-Е</u>	11-С	<u>23-О</u>	21-Ц	<u>8-Т</u>	19-Ж
<u>22-Ж</u>	16-Б	<u>16-Ц</u>	20-М	<u>4-С</u>	10-О	<u>9-А</u>
2-Н	<u>7-Н</u>	4-Л	<u>13-У</u>	9-К	<u>24-И</u>	1-В

Примітка: підкреслені цифри відповідають чорному ряду чисел.

№ 2

8	9	24	<u>20</u>	15	6	19
4	<u>5</u>	12	1	<u>24</u>	<u>13</u>	23
14	18	<u>17</u>	<u>22</u>	<u>2</u>	11	<u>6</u>
22	<u>11</u>	7	21	<u>8</u>	3	<u>9</u>
2	<u>7</u>	16	<u>23</u>	<u>19</u>	<u>16</u>	<u>3</u>
13	<u>1</u>	<u>21</u>	5	10	25	17
15	<u>10</u>	<u>18</u>	20	<u>4</u>	14	<u>12</u>

Примітка: Підкреслені цифри відповідають червоному ряду чисел.

Правильні відповіді до методики при одночасному відшукуванні чисел червоного і чорного рядів чисел.

в-и	н-о	е-ш	л-р	ф-д	з-ч	т-ф	х-ш
к-ц	о-м	с-х	и-у	а-л	у-в	д-е	б-а
р-т	ч-н	ж-г	м-з	ц-с	ш-б	г-п	п-к

Тест на визначення індивідуальних властивостей пам'яті («Проба на запам'ятовування»)

Методика рекомендується при відборі на професії в яких, «пам'ять» відноситься до числа професійно-важливих якостей.

Інструкція

Проби на запам'ятовування штучних (не смислових) звукосполучень.

Досліджуваному зачитують 10 двоскладових звукосполучень (ролам, вікар, сига і т.д.) і просять повторити у будь-якому порядку ті, які він запам'ятав. Потім ці звукосполучення зачитуються повторно. Зазвичай досліджувані відтворюють їх повністю після 5-7 повторень.

Проба на запам'ятовування 10 слів.

Досліджуваному зачитують 10 двоскладових слів, підібраних так, щоб між ними важко було встановити які-небудь смислові відносини. Досліджуваний може використовувати певні мнемотехнічні прийоми, для полегшення завдання.

Через 20-30 хвилин досліджуваному пропонують повторити слова, що запам'яталися йому.

У проміжку бажано уникати завдань, пов'язаних із запам'ятовуванням словесного матеріалу.

У протоколі досліду відзначають слова, які називає досліджуваний правильно і помилково.

Зазвичай досліджувані відтворюють 10 слів вже після 4-5 повторень, при тренуванні пам'яті — після 2 повторень.

Примірний вид протоколу проби на запам'ятовування 10 слів:

	1	2	3	4	Через 30 сек.
гора	+	+	+	+	+
голка	+	+	+	+	+
троянда	+	+	+	+	+
кішка		+	+	+	+
годинник	+	+	+	+	+
вино			+	+	+
пальто	+	+	+	+	+
книга				+	+
вікно				+	+
пила			+	+	+

Можна відзначити названі досліджуваними слова цифрами, які вказують на порядок, в якому досліджуваний їх відтворює.

Тест на вивчення особливостей вербального мислення («Числові ряди»)

Вербальне або словесно-логічне мислення — один з основних видів мислення. Воно характеризується використанням понять, логічних конструкцій, що існують і функціонують на базі мови, мовних засобів.

Опис методики

Числові ряди побудовані по певній закономірності. У кожному ряду не вистачає два числа. Необхідно розкрити закономірність і заповнити пропуски. Спочатку вирішуються приклади. Час роботи 10 хв.

Інструкція

«Перед Вами 20 числових рядів. У кожному ряду є пропуски. Кожен ряд побудований за певною закономірністю, потрібно розкрити закономірність побудови кожного ряду і знайти числа яких бракує, час роботи 10 хв. Перш ніж приступити до виконання завдання, вирішіть декілька прикладів».

Фіксація результатів

Записуються результати обчислень в кожному ряду.

Обробка результатів

Відповіді досліджуваного звіряються з ключем, підраховується кількість правильних відповідей.

Оцінка результатів

Оцінка результатів здійснюється відповідно до даних шкальних оцінок.

Шкала оцінок

Оцінка	1	2	3	4	5
Показник	низький рівень	нижче середнього рівня	середній рівень	вище середнього рівня	високий рівень
Кількість правильних відповідей	6 і менше	7-11	12-16	17-19	20

Завдання до тесту «Числові ряди»

Приклад: 12 11 10 – – 7 6 5 4 3 2

Вправа:

- 1) 1 2 3 4 – – 7 8 9 10
- 2) 9 8 7 6 5 4 3 2 – –
- 3) 2 7 3 7 4 7 – – 6 7

Дослід

- 1) 27 30 – – 39 42 45 48 51 54
- 2) 47 43 39 35 – – 23 19 15 11
- 3) 5 7 10 12 15 17 20 22 – –
- 4) 27 24 23 20 – – 15 12 11 8
- 5) 4 7 9 10 13 15 16 19 – –
- 6) 13 15 19 21 25 29 – – 37 39
- 7) 32 31 29 26 25 23 20 19 – –
- 8) 36 34 31 29 – – 21 19 16 14
- 9) 3 5 9 15 23 33 – – 75 93
- 10) 48 39 31 24 18 13 9 6 – –
- 11) 6 5 9 5 12 5 15 5 – –
- 12) 11 11 13 13 – – 17 17 19 19
- 13) 98 96 92 86 – – 56 42 26 8
- 14) 17 15 16 14 15 13 14 12 – –
- 15) 11 14 – – 13 16 14 17 15 18

16)	13	22	30	37	–	–	52	55	57	58
17)	72	36	40	20	–	–	16	8	12	6
18)	3	6	7	14	–	–	31	62	63	126
19)	19	19	20	18	21	17	22	16	–	–
20)	1/81	1/27	1/9	1/3	–	–	9	27	81	243

Ключ до тесту числові ряди

1	33	36	11	18	5
2	31	27	12	15	15
3	25	27	13	78	68
4	19	16	14	13	11
5	21	22	15	12	15
6	31	33	16	43	48
7	17	14	17	24	12
8	26	24	18	15	30
9	45	59	19	23	15
10	4	3	20	1	3

**Методика на визначення логічності мислення
(тест «Відшукування закономірностей»)**

Методику доцільно застосовувати при профвідборі на професії типу «людина-знакова система». Методика виявляє разом з логічністю мислення здатність досліджуваного до концентрації і переключення уваги.

Інструкції

Для кожного з 20 рядків бланка визначите закономірність, приховану в ключовому наборі символів і підкресліть слова, розташування букв в яких відповідає знайдений закономірності.

Виконання завдання почніть по команді експериментатора. По команді «Кінець роботи» поставте вертикальну лінію після того слова, яке проглянуто останнім.

Час виконання — 3 хв.

Обробка результатів

Коефіцієнт логічності мислення (Кл) розраховується по формулі:

$$\text{Кл} = \frac{W - a}{W - c}, \quad S = \frac{a}{S} =$$

Де W – кількість підкреслених слів;

a – кількість неправильно підкреслених слів;

c – кількість пропущених слів, які необхідно було підкреслити;

S – кількість слів, які було проглянуто.

Рівень вираженості якості визначається по таблиці.

Шкала оцінки для методики «Відшукування закономірностей»

Визначувана якість	Найменування методики	Вибірка (стать)	Рівень вираженості якості				
			високий	вище середнього	середній	нижче середнього	низький
Логічність мислення	Визначення логічних зв'язків	чоловіки	> 24	23-21	20-14	13-7	< 6
		жінки	> 25	24-20	19-14	13-8	< 7

Методики «Відшукування закономірностей»

№		1	2	3	4	5
1	# : # +	марс	арфа	озон	такт	реле
2	x : x #	атом	араб	тест	тара	очко
3	# 0 = :	гонг	голка	обід	рама	рідина
4	+ ? 0 ?	уран	вікно	сніп	азот	хатина
5	0 : 0 =	поло	бобер	парасолька	обід	рахунок
6	x = x ? +	карта	радар	поліп	титул	топаз
7	: # x : x	бакен	маска	карат	амеба	оцет
8	0 = # x =	арена	артур	фініш	атлет	ротор
9	? x 0 : ?	омега	баран	айстра	опитування	рампа
10	= я x = я	тахта	банка	курінь	ореол	каска
11	# : 0 : x 0	епопея	пророк	думка	космос	бесіда
12	= x ? x : #	ужиток	сатурн	фараон	баркас	босфор
13	= - 0 = - 0	фосфор	слалом	пурпур	аншлаг	понтон
14	x : = # = 0	піхота	аромат	рекорд	скелет	імпорт
15	? - # ? - =	нітрит	кавказ	магнат	окіст	еретик
16	= 0 : 0 # x 0	меценат	договір	кантата	казарма	альтанка
17	x - : = 0 ; x	хмарка	антена	імперія	оборона	принцип
18	? x = x ? : 0	артерія	резерви	аспирин	рефлекс	конкурс
19	= 0 # = x # 0	лотерея	папуга	накидка	мастика	тактика
20	x - # - : 0 :	медіана	барабан	молоток	гонорар	караван
21	x 0 : # = - 0 =	орнамент	домініон	рифлення	будівля	кмітливість
22	? - : ? : = x #	комсомол	індіанка	маргарин	опірення	крокодил
23	0 - ? - = # : ?	контракт	трав'ята	характер	моноплан	тарантас
24	x : 0 # : 0 ?	препарат	квартира	скакалка	домініон	скорпіон
25	? - 0 = ? - x =	оригінал	антрацит	сантонін	інстинкт	артефакт

Дешифратор

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25
3	3	2	5	2	4	5	2	3	1	3	3	3	1	2	4	5	2	5	4	2	4	3	5	4
	3					4							5	5								4		

Методика на вивчення наочно-дійового мислення (тест «Кубики Кооса» з батареї субтестів Д.Векслера)

Інструкція

Тест направлений на вивчення сенсомоторної координації, здібності синтезу цілого з частин, досліджуваному пропонується послідовно відтворити десять зразків малюнків з дев'яти дерев'яних кубиків розміром приблизно 2x2 см, певного забарвлення (див. Додаток 3).

Порядок проведення

Покажіть досліджуваному кубики. Скажіть, що всі вони однакові за розфарбуванням, при цьому у них є грані трьох видів: білі, червоні і наполовину білі - наполовину червоні. Потім надайте перше зображення (картка 1) і складіть з чотирьох кубиків це зображення. Після цього з інших чотирьох кубиків запропонуйте досліджуваному скласти таке ж (своє зображення не руйнуйте), якщо досліджуваний впорався із завданням за обмежений час (60 сек.) — оцінка 4 бали. Переходьте до наступного зображення. Якщо досліджуваний складає картинку невірно, повторіть зображення з його кубиками, залишивши свій зразок недоторканим, сказавши: «Спостерігайте за мною», потім запропонуйте йому знову скласти з переміщених кубиків це ж зображення. Коли досліджуваний впорається з цим же завданням, запропонуйте йому картку 2.

Картка 10 пред'являється в суворо фіксованому вигляді і обертати її не дозволяється, проте, дається повна оцінка, якщо зображення повернуто не більш, ніж на 45°.

Обмеження часу

з 1 по 6 завдання — 60 сек.

з 7 по 10 завдання — 120 сек.

За правильне виконання кожного завдання в обмежений інтервал часу дається 4 бали. Якщо досліджуваний не вкладається в даний ліміт часу, бали за це завдання не нараховуються.

Якщо 1 і 2 завдання виконуються з підказкою (замість 4 кубиків використовуються всі 9), то за нього нараховується 2 бали.

За успішне виконання останніх 4 завдань до оцінки додається 1 або 2 бали, тобто завдання оцінюється в 5 або 6 балів згідно з таблицею.

Таблиця

№ карточки	6 балів	5 балів	4 бали
7	1-3- сек	31 -40 сек	41-12 сек
8	1-45	46-70	71-120
9	1-60	61-80	80-120
10	1-60	61-80	81-120

Потім підраховується загальне число балів. Максимальна оцінка — 48 балів. По таблиці знаходиться шкальна оцінка результату.

Таблиця шкальних оцінок

1	32	низький рівень
2	33-40	нижче середнього рівня
3	41-46	середній рівень
4	47	вище середнього рівня
5	48	високий рівень

Інтерпретація результатів

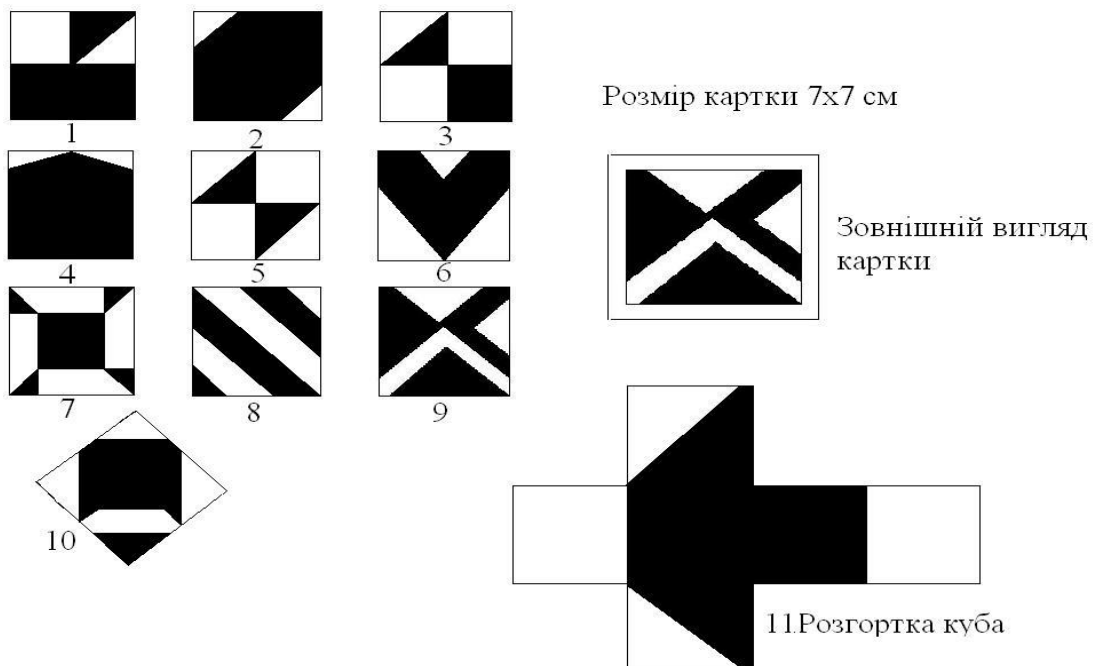
Висока шкальна оцінка (4-5 балів) балів указує на високий рівень розвитку сенсомоторної координації, здатність синтезу цілого з складових частин, наявність наочно-дійового мислення.

Як правило, результати даного тесту корелюють з тестами на загальні інтелектуальні здібності (наприклад, прогресивні матриці Равена).

При отриманні низького результату слід провести вивчення причин невдачі. Для цього необхідно додатково встановити рівень інтелектуального розвитку, рівень розвитку сенсомоторики, тип нервової діяльності по інших тестових методиках. При низькому рівні розвитку загального інтелекту (наприклад, по тесту Равена) підтверджується відповідність низької шкальної оцінки тесту «Кубики Кооса».

Якщо додатковим тестуванням встановлений інертний тип нервової системи (по методах Айзенка, Стреляу і ін.), можна зробити остаточний висновок про нездатність досліджуваного працювати в швидкісних умовах.

Додаток 3

Методика на визначення здібності до концентрації уваги (тест «Коректурна проба»)

Дана методика використовується для виявлення стійкості уваги і здатності її концентрації (див. Додаток 4).

Інструкція передбачає закреслення однієї або двох букв за вибором дослідника (наприклад, К і Р), при цьому кожні 30 або 60 сек. необхідно робити відмітки в тому місці таблиці, де в цей час знаходиться олівець досліджуваного, а також, реєструється, час, витрачений на виконання всього завдання.

Перевірку виконання завдання проводять шляхом зіставлення результатів з наперед підготовленим образом-трафаретом. Враховують темп виконання завдання і кількість помилок. Особливу увагу звертають на розподіл помилок протягом дослідження: чи рівномірно вони зустрічаються по всій таблиці або спостерігаються, переважно, в кінці досліджень, у зв'язку із стомлюваністю.

Зазвичай здорові досліджувані виконують всі завдання за 6-8 хв., припускаючись не більше 15 помилок.

Кількісна обробка отриманих даних. Для характеристики стійкості уваги за даними коректурної проби існує наступна формула:

$$Q = \frac{S_2}{M},$$

де Q — показник якості — продуктивність роботи (кількість проглянутих за 10 хв. рядків);

M — кількість помилок, допущених досліджуваним (сюди включають число помилково пропущених букв, неправильно викреслених букв і пропущених рядків).

Крім цієї формули, для кількісної характеристики уваги, пропонуються наступні формули:

$$A = \frac{\Sigma}{\Sigma + O},$$

де A — показник точності роботи;

Σ — число правильно закреслених знаків;

O — число пропущених.

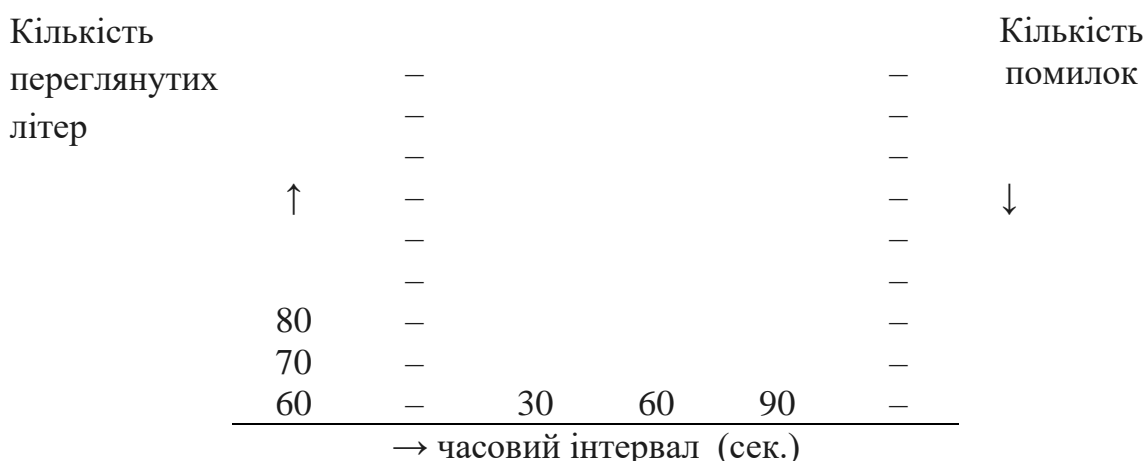
$$E = \Sigma A,$$

де E — показник продуктивності;

Σ — число всіх проглянутих знаків.

Доцільно також графічне відображення результатів. На графіку поєднуються дві криві — зміна швидкості робіт (по кількості проглянутих за одиницю часу букв) і зміна точності (по кількості помилок в ті ж інтервали часу). Такі графіки дозволяють в динаміці виявити стомлюваність, нестійкість уваги, або, навпаки, занурення в роботу, що виявляється в поліпшенні якості роботи.

Графік (приклад)

Коректурна проба з переключенням

Досліджуваному дають надрукований текст (10-15) рядків коректурної таблиці і пропонують викреслювати кожну третю букву в рядку, час, витрачений на виконання завдання фіксується. На другому етапі досліджуваний отримує

аналогічний текст і закреслює по черзі в одному рядку кожен третю букву, а в наступному - кожен четверту.

Як текст для дослідження можна використовувати частину сторінки, журналу, брошури і т.д. Обов'язкова попередня апробація матеріалу досліду на «успішних» обстежуваних, оскільки від шрифту, кількості рядків і букв в рядку залежить час, що витрачається на виконання завдання.

У досліджуваних із звичайним темпом психічної діяльності було виявлено, що час виконання другої частини завдання істотно не відрізнявся від часу, витраченого на його першу половину.

Додаток 4

Стимульний матеріал (у масштабі 1:3)

А К С Н В Е А Н Е Р К В С О А Е Н В Р А К О Е С А Н Р К В Н Е О Р А К С В О Е С
О В Р К А Н В С А Е Р Н В К С О А Н Е О С В Н Е Р К А О С Е Р В К О А Н К С А
К А Н Е О С В Р Е Н А К С О Е Н В Р К С А Р Е С В Н Е С К А О Е Ч С В К Р А Е О
В Р Е С О А К В Н Е С А К В Р Е Н Г О А К В Р Е Н С О К В Р А Н Е О К Р В Н А С
Н С А К Р В О С А Р Н Е А О С К В Н А Р Е Н С О К В Р Е А О К С Н В Р А К С О Е
Р В О Е С Н А Р К В О К Р А Н В О Е С В Н Е А Р О К В Н Е С А О К Р Е С Л В К Н
Е Н Р А Е Р С К В О К С Е Р В О С А Н О В Р К А С О А Р Н Е О А Р Е С В О Е Р В
О С К В Н Е Р А О С Е Н В С Н Р А Е О К С А Н Р А Е С В Р Н В К С П А О Е Р С Н
В К А О В С Н Е Р К О В Н Е А Н Е С В Н О К В Н Р А Е О С В Р В О А Н С К О К Р
С Е Н А О В К С Е А В Н С К Р А О В К С Е О К С В Н Р А К О К Р Е С В К О Е Н С
К О С Н А К В Н А Е С Е Р В Н С К О А Е Н С О В Н Р В К О С Н Е А К О В Н С А Е
О В К Р Е Н Р Е С Н А К О К А Е Р В С А Р К В О С В Н Е Р А Н С Е О В Р А К В О
А С В К Р А С К О В Р А К Н С О К Р Е Н Г Р С Е А О К С А К Р Н Р А К А Е Р К С
Н А О С К О Е О В С К О А Е О Е Р К О С К В Н А К В О В С О Е А С Н В С Р Н А К
В Н Е О С Е А В К Р Н В С Н В К А С В К А Н А К Р Н С Р Н Е О К О В С Н В О В Р
С Е Р В Н Р К С Р К В Н Е А Р А Н Е Р В О А Е С Е Р А Н Е Р В О А Р Н В С А Р В
Е Р Н Е А Е О Р Н А С Р В К О В Р А Е О С Е О В Н А Н Е О В С К О В Р Н А К С Е
Р В К О С К А О Е Н Р В О С К Р Е Н А Е А Н А К В С Е О В К А Р Е С Н А О В К О
А О В Н Р В Н С Р Е А О К Р Е Н С Р Е А К В С Е О К Р А Н С К В П А Е О В Н Р С
К А О Р Е С В Н А О Е С В О К Р Н К Р К Р А Е Р К О А С А Р В Н А Е О С К Р В К
О К Р А Н А О Е С К О Е Р Н В К А Р С В Н Р В Н С Е О К Р А Н Е С Н В К Р А Н В
Е Р А К О К С О В Р Н А Е А С В К В Н О С Е Н В Р А К Р Е О С О В Р А О Е С Е А
Н Е С В К Р Е А К С В Н О Е Н Е О С В Н Е О Р К А К С В Н Е О К Р О К А П Е О С
Р Н Е С В Н Р К О В К О А Р Е О В О К С Н В К А Е Р В О С Н Е А К А С Н В О Е Н
С В Н Е О В К Р А Н Р Е С К О А Н В Р К А Н В С О Е Р А Н В О С А Р К В Н С О Е
О К А Н Е К Р В С Е Н Р К А Е С В О К А Р Е О К В Н А Р Е С К В Н Е О С А Р Н В
К Р Н С А О Е Р К О С Н В К О Е Р В О С К А Е Р Н С О А Н В Р К В О Е Н Р А К С
Р Н В К О С Н Е А К В Р С О А Н С К В О А С Н Е В О Е Н С К В Р Н А О Е Н С О А
Н С О А К В Р Н С А О Е Р В С К О Е Н А Р Н В О С К А О К Р Н С Е О В С Е Н В К
Е К Р Н С О А Р В Н Е С А Р К В Р Н С Е Н В Р А К В С Е О К А Е Р К О В Н Е А С
О Е Н Р В К С Е Р В Н А О Е А С К Р Е Н В К С О А Р Е О К С Е Р Н Е А Р В С К В
А Н С О К Р В Н Е О С К В Н Р Е О К Р А С В О Е Р Н Р К В Н Р К А С О В Н А О К
Р В А К Р Н Е С О К А Р К В О А С Р Е О К Р А Н В Р Е С К Р Н В К О Е С А Н Е О
В Р К О А С Н А К О К В О С Е Р К В Н Е Р А К С Н Е О К Р Е А С О К Р Е О В Н С
С Е О В Н А Р К О С В Н Р Е А Н Р О А С О К Р Е А О С В К А К Р Е Р К О Е С В Н
О А Е Р В К С О Е Н Р А К Р Н С Е А К О В О Е Н С А Н Р В О С Е Н В О К Н В Р А
Е С Н А К В О Е Р Е Н С А К В О А Е Р К С Е Н Р А К Р В С А Е О В Н Е С Р К В О
О К Р Е С О А Н Е Р В Н Е С К А О Р В Р К О С А К В С К А К Р Е С В Н А К Р Е С
С В К О А Н Р В С К О Е Р Н А К В С Н Е Р А В О В Р Н А К В С Н В О Е Р А Е О К
В Р А С Н Р К О Е А С О В Р Е С К О А Н Е С Н В С К А Е О Р Н А К Е Р Н С О К В

Методики для дослідження сенсомоторики

Тест на дослідження тактильного відчуття

Для дослідження тактильного відчуття застосовується або спеціальний прилад екстезіометр або звичайний циркуль. Експериментатор торкається ніжками приладу до тильної частини долоні, не натискаючи шкіру, відстань між ніжками змінюється (1 мм; 1,5 мм; 2 мм; 2,5 мм і т.д.) до тих пір, поки не з'явиться відчуття двох дотиків. Потім експеримент проводиться в зворотному порядку, так повторюється три рази. Обчислюється середній результат, який оцінюється в балах по таблиці (9 балів — max результат, 1 бал — min результат).

Таблиця

Оцінка в балах	9	8	7	6	5	4	3	2	1
Поріг тактильного відчуття (у мм)	1	1,5	2	2,5	3	3,5	4	4,5	5

Методика для дослідження порогу розрізнення маси

У ній як важки використовувалися 1,2,3,5 — копійчані монети старого зразка. Досліджуваному зав'язуються очі (при повній сліпоті це не потрібно) і просять протягнути перед собою руки долонями вгору. На долоні кладуть невеликі листки паперу (5х5 см). Потім на долоні накладають вантажі — на одній 5 коп., на іншій 4 коп. (відповідно 3 коп. + 2 коп, і 3 коп. + 1 коп.). Питають, який вантаж важчий. Потім в одну руку послідовно додають 1, 2, 3, копійчані монети до тих пір, поки не визначиться різниця у вазі. Досвід повторюється три рази із зміною рук, за основу береться середній результат, який оцінюється в балах по таблиці.

Таблиця

Оцінка в балах	9	8	7	6	5	4	3	2	1
Величина розрізнення (у грамах)	1	—	2	—	3	5	5	7	10

Методика для оцінки сприйняття довжини лінії

Необхідно мати звичайну лінійку із заклеєним циферблатом. На ній необхідно чітко позначити середину. На кожній з половин лінійки по верхньому краю закріпити «повзунки», якими оперуватимуть експериментатор і досліджуваний. Експериментатор від центру рухає свій «повзунок» на відстань від 5 см до 12 см. Досліджуваний повинен зробити те ж саме на своїй стороні. Повторюється це 10 разів, результати фіксуються, потім результати обробляються. Визначається процентна точність (Т) вимірювання довжини відрізка по формулі:

$$T = \frac{100 - C_2 \cdot 100}{C_1},$$

де C_2 — сума різниць від заданої довжини (сума помилок в мм);

C_1 — сума відрізків, що представляються експериментатором.

Оцінка показника відсотка точності проводиться в балах по таблиці.

Таблиця

Оцінка в балах	9	8	7	6	5	4	3	2	1
% точність вимірювання довжини	99	98	97	96	94	92	88	82	74

Методика для оцінки слухових відчуттів

Для оцінки слухових відчуттів використовується аудіометрія. Із-за необхідності мати спеціальну апаратуру і фахівців, краще користуватися даними з медичних установ.

Бальна оцінка різних сенсорних функцій в однаковому інтервалі від 9 балів до 1 балу дозволяє в порівняльному плані оцінити можливості однієї людини і проводити порівняння різних людей при відборі їх на однакову роботу.

Методи дослідження темпу **Темпінг-тест (постукування)**

Це один з простих методів. Досліджуваний протягом певного часу (15 або 30 сек.) вистукує олівцем крапки по паперу, найбільш сприятливою позою є та, коли досліджуваний спирається ліктем на стіл і оперує суглобами зап'ястка. На першому етапі завдання виконується в «звичному», «найбільш зручному» темпі. Потім дається команда працювати «щонайшвидше». По кількості ударів (крапок), проведених протягом 30 секунд при максимальному темпі можна судити про можливість людини. Орієнтовні норми по індивідуальному темпу за 30 секунд наступні:

1. високі досягнення — 192 і більш за удари;
2. хороші досягнення — 191-179 ударів;
3. середні досягнення — 178-162 ударів;
4. задовільні досягнення — 161-149 ударів;
5. низькі досягнення — 148 і менш ударів.

Темпінг-тест має декілька модифікацій. За допомогою цього тесту можна визначити силу нервової системи.

Досліджуваному видається бланк-листок паперу (203x283 мм), розділений на 6 рівних квадратів (по три в ряд) і олівець.

Бланк

1	2	3
4	5	6

Досліджуваний сідає за стіл і отримує наступну *інструкцію*:

«За сигналом Ви повинні почати проставляти крапки в кожному квадраті (5 сек.). Ви повинні поставити в нім якомога більше крапок, переходити з одного квадрата будете тільки за командою, не перериваючи роботи і лише за напрямком годинникової стрілки (по номерах квадратів), весь час працюйте в максимальному темпі. Тепер візьміть олівець і поставте його перед першим квадратом бланка.»

Дається команда: «Почали!», а потім через кожні 5 сек. — команда: «Наступний квадрат!». По закінченню роботи - команда «Стоп».

Обробка результатів

Підраховується кількість крапок в кожному квадраті і виходить «крива динаміка» максимального темпу. Умовно варіанти динаміки максимального темпу діляться на 5 типів:

- сильна нервова система, що характеризується наростанням темпу в перших трьох квадратах і подальшим зниженням в п'ятому-шостому квадраті нижче за початковий рівень;
- нервова система середньої сили, що характеризується можливістю утримувати максимальний темп на одному рівні протягом всієї роботи;
- слабкий тип нервової системи, коли максимальний темп швидко, з другого квадрата починає знижуватися;

- середньо-слабка нервова система, що характеризується зниженням темпу з другого-третього квадрата;

- середньо-слабка нервова система, що характеризується швидким, зниженням максимального темпу, що змінюється перед кінцем роботи його збільшенням.

Тест на визначення твердості руки

Для дослідження однієї з характеристик моторної сфери — твердості руки, застосовується спеціальний прилад, що складається з металевої дошки з прорізами і отворами різного діаметру і металевого штифта. Штифт і дошка включені в електричний ланцюг разом з хроноскопом, що відмічає час до 0,001 секунди. При дослідженні досліджуваній повинен протягом однієї хвилини тримати рукою штифт в круглому отворі, не стикаючись з краями. Дотик штифта до стінки отвору включає хроноскоп і таким чином, автоматично підраховується час, витрачений на помилкові дії (дотики) протягом хвилини. Рекомендується це завдання виконати 2 або 3 рази. За основу береться або середній результат або вищий. Задовільним вважається результат, що не перевищує 50% всього часу виконання завдання. При цьому слід мати на увазі можливість впливу на результат ситуативних чинників (настрої, стомлення і ін.). Вправність в цьому дослідженні виражена у край слабо, що дозволяє повторювати його багато разів.

Тест зав'язування вузлів

Даний тест використовується для дослідження складніших моторних функцій. Спеціального устаткування для цього тесту не вимагається, необхідно мати декілька пар шматків товстих ниток або тонкого шнура. Досліджуваному пропонується зав'язати кожну пару простим вузлом. Враховується час виконання. Зазвичай на 2 хвилини роботи дається 25 пар шнурів.

Орієнтовні норми по цьому тесту наступні:

1. Високі показники — час, витрачений на одну операцію не перевищує 21 сек.;
2. Хороші показники — швидкість виконання операції в межах 22-25 сек.;
3. Середні показники — швидкість 26-34 сек.;
4. Задовільні показники — швидкість 35-43 сек.;
5. Низькі показники — швидкість 44 сек. і повільніше.

Тест на дослідження експресивності мови

Назвати 6 предметів, зображених на малюнку (див. Додаток 5).

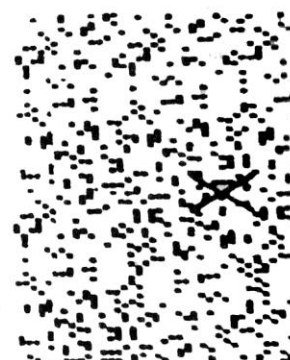
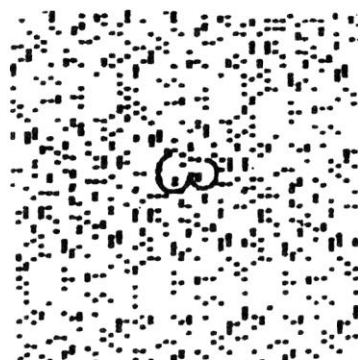
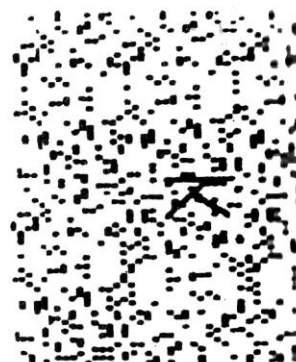
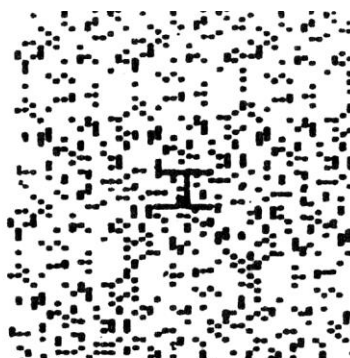
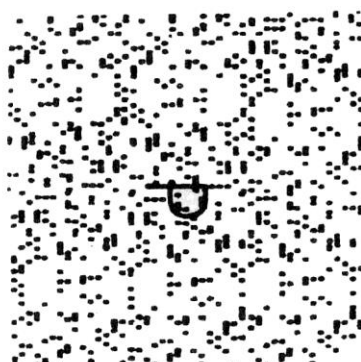
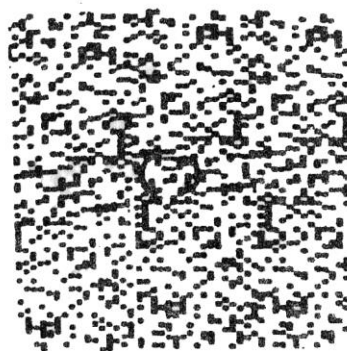
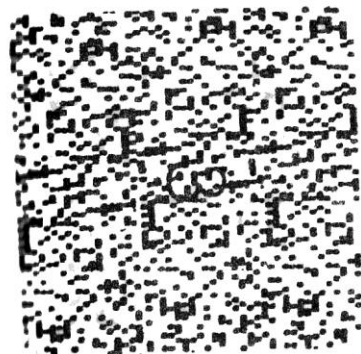
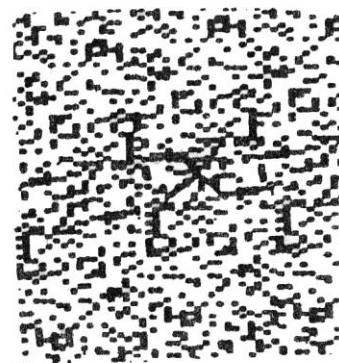
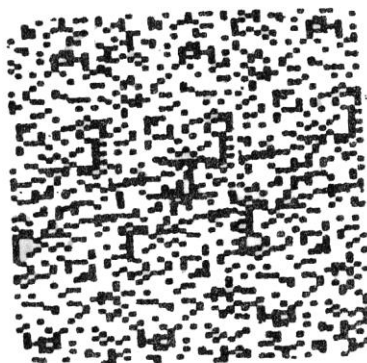
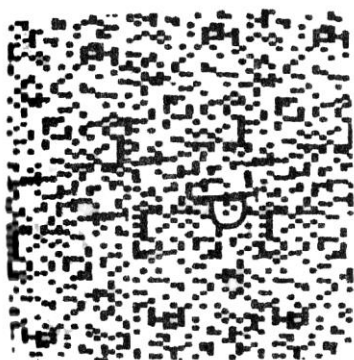
Дослідження читання: читання текстів, написаних різними шрифтами; пізнання букв, зображених на малюнках при двох рівнях шуму.

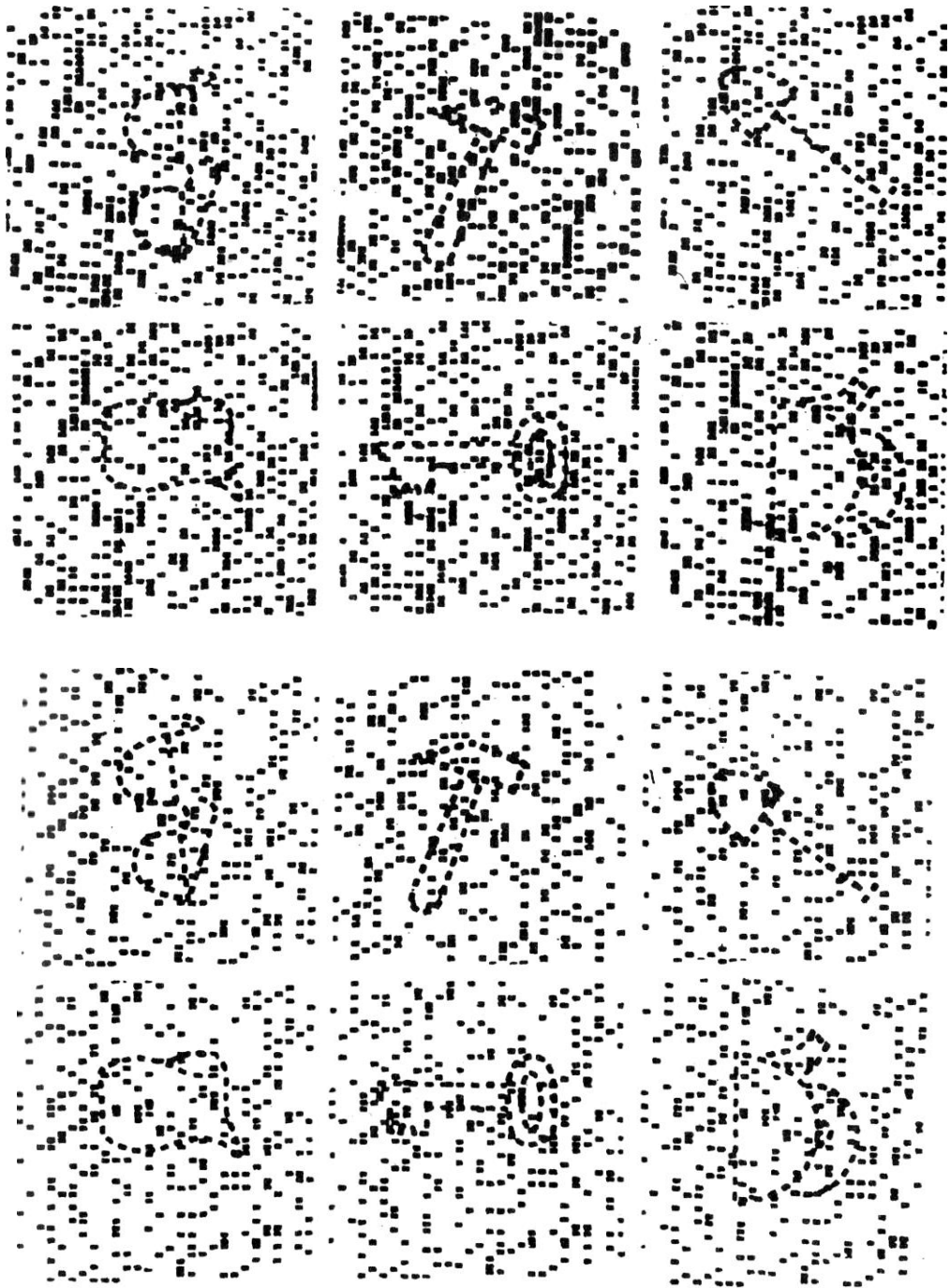
Дослідження фонемного слуху: повторення і змісто-розпізнання близьких по звучаннях слів (рід-кіт, хмара-пара, дачка-тачка, гора-кора, бочка-квочка і т.д.). У цих пробах можна поступово нарощувати кількість елементів, що пред'являються, — спочатку давати по 2 слова, потім по 3, 4.

Дослідження зорового гнозису: пізнання зображень на зашумлених малюнках.

Дослідження конструктивного праксису: малювання геометричних фігур після уявного перевертання зразка «догори ногами».

Додаток 5

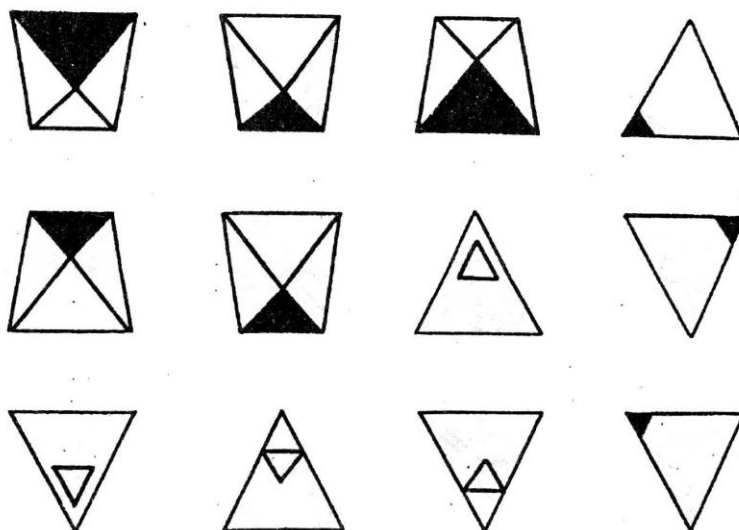

СЬОГОДНІ гарна ПОГОДА

А Н Е Р Б Я Л С В Н Г
Я в У Ж Ю Т Ш Я Ф С К
С Л Ш г л М а Б Я Е Ж
и н Д Ю К Б У л а О и
В а м о Т е Г и Ф к Т
К Р б Е А М Н П В П С
М т Н Ф О Д Г К Р М А
и П У С Б М Т Е Ш с Е
Я Р В р К ц Ю И Б Я Ш
Г Т & Д Ц И Ш ш Ц Ф В

1 2 3 4 5 6 7 8 9 0
1 2 3 4 5 6 7 8 9 0
1 2 3 4 5 6 7 8 9 0

14 41 1004 1010 1515
71017

Розділ 4 ОСОБИСТІСНІ ТЕСТИ ПСИХОДІАГНОСТИКИ

Шкала самооцінки Ч.Д.Спілбергера і Ю.Л.Ханіна

Даний тест є надійним і інформативним способом самооцінки рівня тривожності в даний момент (реактивна тривожність як стан) і особистої тривожності (як стійка характеристика людини). Цей опитувальник розроблений Ч.Д. Спілбергером (США) і адаптований Ю.Л. Ханіним.

Особиста тривожність характеризує стійку схильність сприймати велике коло ситуацій як загрозливі, реагувати на такі ситуації станом тривоги.

Реактивна тривожність характеризується напругою, неспокоєм, нервозністю. Дуже висока реактивна тривожність викликає порушення уваги, іноді порушення тонкої координації (у людини тремтять руки). Дуже висока особова тривожність прямо пов'язана з наявністю невротичного конфлікту, з емоційними і невротичними зривами, психологічними захворюваннями.

Але тривожність не є спочатку негативною межею. Певний рівень тривожності — природна і обов'язкова особливість активної особи, при цьому існує оптимальний, індивідуальний рівень «корисної тривоги».

Шкала самооцінки складається з двох частин, що роздільно оцінюють реактивну (РТ, вислови № 1-20) і особову (ОТ, вислови № 21-40) тривожність.

Докладніше див.: Ханін Ю.Л. Коротке керівництво до застосування шкали реактивної і особистої тривожності Ч.Д. Спілбергера. Л., ЛНДІФК, 1976., 18с. Ханін Ю.Л. Дослідження тривоги в спорті. — Питання психології, 1978. № 6, с.94-106.

Процедура проведення тесту

Шкала самооцінки складається з двох частин, що роздільно оцінюють реактивну (РТ, пункти 1-20) і особистісну (ОТ, пункти 21-40) тривожність, що спеціально підкреслюється в окремих інструкціях. Для правильного заповнення шкали потрібно уважно прочитати інструкцію і діяти відповідно до її вказівок.

Шкала самооцінки (бланк)

Прізвище.....Дата.....

Інструкція

Прочитайте уважно кожну з приведених нижче пропозицій і закреслюйте відповідну цифру справа, залежно від того, як ви себе відчуваєте в даний момент.

Над питаннями довго не замислюйтеся, оскільки правильних або неправильних відповідей немає.

№	Вислови, що характеризують стан досліджуваного	Зовсім немає	Мабуть немає	Вірно	Цілком вірно
1	Я спокійний	1	2	3	4
2	Мені ніщо не загрожує	1	2	3	4
3	Я знаходжуся в напрузі	1	2	3	4
4	Я зазнаю жалю	1	2	3	4
5	Я відчуваю себе вільно	1	2	3	4
6	Я засмучений	1	2	3	4
7	Мене хвилюють можливі невдачі	1	2	3	4
8	Я відчуваю себе відпочивши	1	2	3	4

9	Я стривожений	1	2	3	4
10	Я переживаю почуття внутрішнього задоволення	1	2	3	4
11	Я упевнений в собі	1	2	3	4
12	Я нервую	1	2	3	4
13	Я не знаходжу собі, місця	1	2	3	4
14	Я напружений	1	2	3	4
15	Я не відчуваю скутості, напруженості	1	2	3	4
16	Я задоволений	1	2	3	4
17	Я стурбований	1	2	3	4
18	Я дуже збуджений і мені ніяково	1	2	3	4
19	Мені радісно	1	2	3	4
20	Мені приємно	1	2	3	4
21	Я відчуваю задоволення	1	2	3	4
22	Я зазвичай швидко втомлююся	1	2	3	4
23	Я легко можу заплакати	1	2	3	4
24	Я хотів би бути таким же щасливим, як і інші	1	2	3	4
25	Нерідко я програю через те, що недостатньо швидко приймаю рішення	1	2	3	4
26	Зазвичай я відчуваю себе бадьорим	1	2	3	4
27	Я спокійний, холоднокровний і зібраний	1	2	3	4
28	Очікувані труднощі зазвичай дуже турбують мене	1	2	3	4
29	Я дуже переживаю із-за дурниць	1	2	3	4
30	Я цілком щасливий	1	2	3	4
31	Я приймаю все дуже близько до серця	1	2	3	4
32	Мені не вистачає упевненості в собі	1	2	3	4
33	Зазвичай я відчуваю себе в безпеці	1	2	3	4
34	Я прагну уникати критичних ситуацій і труднощів	1	2	3	4
35	У мене буває нудьга	1	2	3	4
36	Я задоволений	1	2	3	4
37	Усякі труднощі відволікають і хвилюють мене	1	2	3	4
38	Я так сильно переживаю свої розчарування, що потім довго не можу про них забути	1	2	3	4
39	Я урівноважена людина	1	2	3	4
40	Мене охоплює сильний неспокій, коли я думаю про свої справи і турботи	1	2	3	4

Обробка і інтерпретація

Показники РТ і ЛТ підраховуються окремо за формулами:

$$РТ = \Sigma_1 + \Sigma_2 + 50,$$

де Σ_1 — сума закреслених цифр на бланку за пунктами шкали 3, 4, 6, 7, 9, 12, 13, 14, 17, 18;

Σ_2 — сума всіх інших закреслених цифр (пункти 1, 2, 5, 8, 10, 11, 15, 16, 19,

20).

$$ЛТ = \Sigma_1 + \Sigma_2 + 35,$$

де Σ_1 — сума закреслених цифр на бланку за пунктами шкали 22, 23, 24, 25, 28, 29, 31, 32, 34, 35, 37, 38, 40;

Σ_2 — сума решти цифр за пунктами 21, 26, 27, 30, 33, 36, 39.

При інтерпретації показників можна використовувати наступні орієнтовні оцінки:

до 30 — низька тривожність;

31-45 — помірна тривожність;

46 і вище — висока тривожність.

Значні відхилення величин показників від рівня помірної тривожності вимагають спеціальної уваги. Висока тривожність припускає схильність до появи стану тривоги у людини в ситуаціях оцінки його компетентності, підготовленості або престижу, в цих випадках необхідно трохи пом'якшити акцент із зовнішньої вимогливості, категоричності і високої значущості в постановці завдань на змістовне осмислення діяльності і конкретне планування по підзадачах, а також формування відчуття упевненості в успіху.

Низька тривожність, навпаки, вимагає пробудження активності особи, більшої уваги до мотивації діяльності, збудження зацікавленості і відчуття відповідальності, акцентування суспільної і особистої значущості і необхідності рішення тих або інших задач.

Викладені положення відносяться як до саморегуляції, так і до індивідуального підходу в керівництві з іншими людьми.

Тест рівня суб'єктивного контролю (РСК)

Інструкція

Опитувальник РСК є багатовимірною шкалою для вимірювання індивідуальних можливостей суб'єктивного контролю над різноманітними життєвими ситуаціями, розроблений на основі принципу ієрархічної структури системи регуляції діяльності.

РСК — це узагальнена характеристика особи, що надає регулюючу дію на формування міжособистих відносин, на адаптацію суб'єкта в нових умовах.

Опитувальника РСК рекомендується використовувати з метою прогнозу процесу адаптації до професій типу «людина – людина».

З опитувальника можуть бути виділені узагальнений показник індивідуального РСК, інваріантний до окремих показників діяльності (шкала загальної інтернальності Іо), два показники середнього рівня спільності (шкала інтернальності в області досягнень Ід і шкала інтернальності в області невдач Ін) чотири ситуативних специфічних показника, що характеризують РСК в таких сферах діяльності як сімейна (Іс), виробнича (Ів), міжособистісні відносини (Ім) і відношення до здоров'я і хворобам (Із).

Опитувальник РСК має достатнє психометричне обґрунтування по критеріях надійності і валідності.

Завдання

На кожне твердження даного тесту Ви можете вибрати одну відповідь з шести запропонованих. При повній згоді з твердженням поставте плюс (+) в ліву крайню

колонку листка відповідей з цифрою «+3»; при повній незгоді — в праву крайню колонку під цифрою «-3».

Якщо Ваша думка не так категорична, то поставте плюс в одну з проміжних колонок (чим лівіше квадрат, тим більше Ви згодні з даним твердженням).

Вислови

1. Просування по службі більше залежить від вдалого збігу обставин, чим від здібностей і зусиль людини.

2. Більшість розлучень є наслідком того, що люди не захотіли пристосуватися один до одного.

3. Хвороба — справа випадку, якщо вже призначено захворіти, то нічого не вдієш.

4. Люди виявляються самотніми тому, що самі не проявляють дружелюбності і інтересу до оточуючих.

5. Здійснення моїх бажань часто залежить від везіння.

6. Марно робити зусилля, щоб завоювати симпатії інших людей.

7. Зовнішні обставини — батьки або добробут впливають на сімейне щастя не менше, ніж відносини подружжя.

8. Я часто відчуваю, що мало впливаю на те, що відбувається зі мною.

9. Як правило, керівництво виявляється ефективнішим, коли начальник контролює дії підлеглих, а не покладається на їх самостійність.

10. Мої оцінки в школі більше залежали від випадкових обставин наприклад, настрою вчителя, ніж від моїх власних зусиль.

11. Коли я будує плани, то вірю, що можу здійснити їх.

12. Те, що багатьом людям здається успіхом або везінням, насправді є результатом довгих цілеспрямованих зусиль.

13. Я думаю, що правильний спосіб життя може більше допомогти здоров'ю, ніж лікарі і ліки.

14. Якщо люди не підходять один одному, то як би вони не прагнули налагодити сімейне життя, вони все одно не зможуть.

15. То добре, що я роблю, зазвичай буває гідно оцінено іншими.

16. Діти виростають такими, якими їх виховують батьки.

17. Думаю, що випадок або доля не грають важливої ролі в моєму житті.

18. Я прагну не планувати далеко уперед, тому що багато залежить від того, як складуться обставини.

19. Мої оцінки в школі більше всього залежали від моїх зусиль і від ступеня моєї підготовленості.

20. У сімейних конфліктах я частіше відчуваю провину за собою, ніж за протилежною стороною.

21. Життя більшості людей залежить від збігу обставин.

22. Я віддаю перевагу такому керівництву, при якому можна самостійно визначати, що і як робити.

23. Я думаю, що мій спосіб життя у жодному випадку не є причиною моїх хвороб.

24. Як правило, саме невдалий збіг обставин заважає людям добитися успіху в своїх справах.

25. Врешті-решт за погане управління організацією відповідальні самі люди,

які в ній працюють.

26. Я часто відчуваю, що нічого не можу змінити у відносинах, що склалися, в сім'ї.

27. Якщо я дуже захочу, то зможу викликати прихильність до себе будь-якого.

28. На підростаюче покоління впливає так багато обставин, що зусилля батьків по їх вихованню часто виявляються марними.

29. Те, що зі мною трапляється — це справа моїх власних рук

30. Важко буває зрозуміти, чому керівники поступають саме так, а не інакше.

31. Людина, яка не змогла добитися успіху в своїй роботі, швидше за все не проявила достатньо зусиль.

32. Найчастіше я можу добитися від членів моєї сім'ї того, що я хочу.

33. У неприємностях і невдачах, які траплялися в моєму житті, найчастіше були винні інші люди, а не я.

34. Дитину завжди можна уберегти від простуди, якщо за нею стежити і правильно одягати її.

35. У складних обставинах я вважаю за краще почекати, поки проблеми вирішаться самі собою.

36. Успіх є результатом наполегливої роботи і мало залежить від випадку або везіння.

37. Я відчуваю, що від мене більше, ніж від кого б то не було залежить щастя моєї сім'ї.

38. Мені завжди важко було зрозуміти, чому я подобаюся одним людям і не подобаюся іншим.

39. Я завжди вважаю за краще прийняти рішення самостійно, а не сподіватися на допомогу інших або долю.

40. На жаль, заслуги людини часто лишаяються невизнаними, не дивлячись на всі її старання.

41. У сімейному житті бувають такі випадки, які неможливо вирішити навіть при найсильнішому бажанні.

42. Здібні люди, що не зуміли реалізувати свої можливості, повинні звинувачувати в цьому тільки самих себе.

43. Багато моїх успіхів були можливі, тільки завдяки допомозі інших людей.

44. Більшість невдач в моєму житті відбулися від невміння, незнання або ліні і мало залежали від везіння або невезіння!

Обробка результатів — ключ до опитувальника РСК.

Обробку результатів слід проводити, підсумовуючи бали із знаком «+» з власним знаком і із знаком «-» із зворотним знаком.

1. Шкала загальної інтернальності Іо — визначається за сумами позитивних відповідей на питання: 2, 4, 11, 12, 13, 15, 16, 17, 19, 20, 22, 25, 27, 29, 31, 32, 34, 36, 37, 39, 42, 44 і негативних відповідей — на питання: 1, 3, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 14, 18, 21, 23, 24, 26, 28, 30, 33, 35, 38, 40, 41, 43.

2. Шкала в області досягнень Ід — визначається за сумами позитивних відповідей на питання: 12, 15, 27, 32, 36, 37 і негативних відповідей на питання: 1, 5, 6, 14, 26, 43.

3. Шкала інтернальності в області невдач Ін — визначається за сумами позитивних відповідей на питання: 2, 4, 20, 31, 42, 44 і негативних відповідей на

питання: 7, 24, 33, 38, 40, 41.

4. Шкала інтернальності в сімейних відносинах Іс — визначається за сумами позитивних відповідей на питання: 2, 16, 20, 32, 37 і негативних відповідей на питання: 7, 14, 26, 28, 41.

5. Шкала інтернальності в області виробничих відносин Ів — визначається за сумами позитивних відповідей на питання: 19, 22, 25, 42 і негативних відповідей на питання: 1, 9, 10, 30.

6. Шкала інтернальності в області міжособистісних відносин Ім — визначається за сумами позитивних відповідей на питання: 4, 27 і негативних відповідей на питання: 8, 38.

7. Шкала інтернальності в області здоров'я і хвороб Із — визначається за сумами позитивних відповідей на питання: 13, 34 і негативних відповідей на питання: 3, 23.

Листок відповідей до тесту УСК

№	Оцінка в балах							№ шкали в балах	Стіни	Примітка
	+3	+2	+1	0	-1	-2	-3			
1.								Іо		
2.										
3.										
4.										
5.								Ід		
6.										
7.										
8.								Ін		
9.										
10.										
11.										
12.								Іс		
13.										
14.										
15.										
16.								Іп		
17.										
18.										
19.										
20.								Ім		
21.										
22.										
23.								Ім		
24.										
25.										
26.										
27.										
28.										
29.										
30.										
31.										
32.										
33.										
34.										
35.										
36.										
37.										
38.										
39.										
40.										

41.										
42.										
43.										
44.										

Переклад балів в «стіни» для тесту УСК

Ю (бали)	Стіни
від -132 до -14	1
від -13 до -3	2
-2 9	3
10 21	4
22 32	5
33 44	6
45 56	7
57 68	8
69 79	9
80 132	10

Од (бали)	Стіни
від -36 до -11	1
-10 -7	2
-6 -3	3
-2 1	4
2 5	5
6 9	6
10 14	7
15 18	8
19 22	9
23 36	10

Ін (бали)	Стіни
від -36 до -8	1
-7 -4	2
-3 0	3
1 4	4
5 7	5
8 11	6
12 15	7
16 19	8
20 23	9
24 36	10

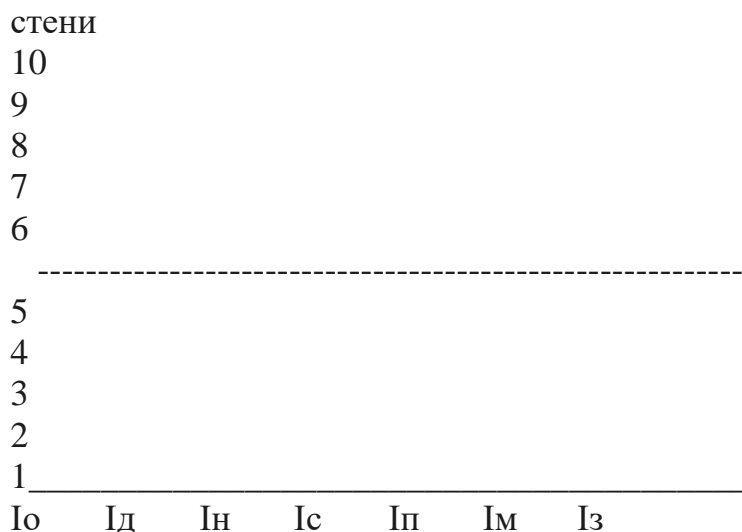
Іс (бали)	Стіни
від -30 до -12	1
-11 -8	2
-7 -5	3
-4 -1	4
0 3	5
4 6	6
7 10	7
11 13	8
14 17	9
18 30	10

Іп (бали)	Стіни
від -30 до -5	1
-4 -1	2
0 3	3
4 7	4
8 11	5
12 15	6
16 19	7
20 23	8
24 27	9
28 30	10

Ім (бали)	Стіни
від -12 до -7	1
-6 -5	2
-4 -3	3
-2 -1	4
0 1	5
2 4	6
5 6	7
7 8	8
9 10	9
11 12	10

Із (бали)	Стіни
від -12 до -6	1
-5 -4	2
-3 -2	3
-1 0	4
1 2	5
3 4	6
5 6	7
7 8	8
9 10	9
11 12	10

Інтерпретація результатів опитування здійснюється шляхом аналізу 7 шкал або шляхом побудови графіка:

На графіку пряма лінія, що проходить через 5,5 ст., відповідає нормі. Відхилення вгору за окремими шкалами свідчить про інтернальний тип контролю над відповідними ситуаціями, відхилення вниз — про екстернальний тип контролю.

Шкала опитувальника РСК

1. Шкала загальної інтернальності (Io).

Високий показник за цією шкалою відповідає високому рівню суб'єктивного контролю над будь-якими значущими ситуаціями, такі люди вважають, що більшість важливих подій в їх житті були результатом їх власних дій, що вони можуть ними управляти і, отже, відчувають свою власну відповідальність за ці події і за те, як складається їх життя в цілому, низький показник за шкалою Io відповідає низькому рівню суб'єктивного контролю. Такі досліджувані не бачать зв'язку між своїми діями і значущими для них подіями їх життя, але вважають себе здатним контролювати їх розвиток і вважають, що більшість їх бід є результатом випадку або дій інших людей.

2. Шкала в області досягнень (Id).

Високий показник за цією шкалою відповідає високому рівню суб'єктивного контролю над емоційно позитивними подіями і ситуаціями. Такі люди вважають, що вони досягли самі всього доброго, що було і є в їх житті і що вони здатні з успіхом переслідувати свої цілі в майбутньому, низькі показники за шкалою Id свідчать про те, що людина приписує свої успіхи, досягнення і радощі зовнішнім обставинам-везінню, щасливій долі або допомозі інших людей.

3. Шкала інтернальності в області невдач (In).

Високі показники за цією шкалою говорять про розвинене відчуття суб'єктивного контролю по відношенню до негативних подій, що виявляється в схильності звинувачувати самого себе в різних невдачах, неприємностях і стражданнях. Низькі показники Id свідчать про те, що досліджуваний схильний приписувати відповідальність за подібні події іншим людям або вважати їх результатом невезіння.

4. Шкала інтернальності в сімейних відносинах (Іс).

Високі показники Іс означають, що людина вважає себе відповідальною за події свого сімейного життя. Низький показник вказує на те, що досліджуваний вважає не себе, а своїх партнерів причиною значущих ситуацій, що виникають в його сім'ї.

5. Шкала інтернальності в області виробничих відносин (Ів).

Високий Ів свідчить про те, що людина вважає свої дії важливими чинниками в організації власної виробничої діяльності, у відносинах, що складаються, в колективі, в своїй кар'єрі і т.д. Низький показник Ів вказує на те, що досліджуваний схильний приписувати більш вагоме значення зовнішнім обставинам — керівництву, колегам, везінню-невезінню.

6. Шкала інтернальності в області міжособистих відносин (Ім).

Високий показник Ім свідчить про те, що людина вважає себе в силах контролювати свої неформальні відносини з іншими людьми, викликати до себе пошану і симпатію. Низький показник, навпаки, вказує на те, що вона не вважає себе здатною активно формувати своє коло спілкування і схильна вважати свої відносини результатом дії своїх партнерів.

7. Шкала інтернальності відносно здоров'я і хвороб (Із).

Високий показник свідчить про те, що досліджуваний вважає себе багато в чому відповідальним за своє здоров'я: якщо він хворий, то звинувачує в цьому самого себе і вважає, що одужання багато в чому залежить від його дій, людина з низьким показником вважає здоров'я і хвороби результатом випадку і сподівається на те, що одужання прийде в результаті дій інших людей, Перш за все, лікарів.

Як і передбачалося, людина з низьким суб'єктивним контролем, тобто, яка вважає, що вона мало впливає на те, що з нею відбувається і схильна вважати свої успіхи і невдачі наслідком зовнішніх обставин, емоційно нестійка (чинник С-), схильна до ненормальної поведінки (чинник Ж-), нетовариська (Q+), у неї поганий самоконтроль (чинник Q 3-), висока напруженість (Q 4+).

Людина з високим показником суб'єктивного контролю навпаки, володіє, емоційною стабільністю (С+), завзятістю, рішучістю (К+), товариськістю (Q 2-), хорошим самоконтролем (Q 3+), стриманістю (Q 4).

Істотно, що інтелект (В) і багато чинників, пов'язані з інтроверсією – екстраверсією, не корелюють з Іо, ні з ситуативними характеристиками суб'єктивного контролю.

Дослідження самооцінок людей з різними типами суб'єктивного контролю показало, що люди з низьким показником загального рівня суб'єктивного контролю, характеризують себе як егоїстичних, залежних, нерішучих, несправедливих метушливих ворожих, невпевнених, нещирих, несамостійних, дратівливих. Люди з високим рівнем суб'єктивного контролю вважають себе, навпаки, добрими, незалежними, рішучими, справедливими, здатними, доброзичливими, чесними, самостійними, незворушними.

Опитувальник PEN (Ганс і Сибіла Айзенк)

Опитувальник містить 101 питання, на які досліджувані повинні відповісти «так» або «ні» (у бланку для відповідей поставити відповідно знаки «+» або «-»). Опитувальник вимірює такі властивості, як нейропсихічна лабільність, екстраверсія і психотизм. Повторно можна вивести наявність таких рис особи, як емоційно -

вольова стабільність і віднесення темпераментів до класичних типів: холерик, сангвінік, флегматик, меланхолік. Опитувальник показує зв'язок між цими чотирма типами темпераментів і результатами факторно-аналітичного опису особи. Час відповідей не обмежується, хоча не рекомендується затягувати процедуру обстеження.

Перед обстеженням досліджуваному видається бланк для обстеження і зачитується інструкція, опит можна проводити як індивідуально, так і в групі.

Інструкція

«Вам будуть запропоновані твердження, що стосуються Вашого характеру і здоров'я. Якщо Ви згодні з твердженням, поряд з його номером поставте «+» («так»), якщо ні — «-» («ні»), довго не замислюйтеся, тут правильних і неправильних відповідей немає».

Текст опитувальника

1. У Вас багато різних хобі.
2. Ви обдумуєте заздалегідь те, що збираєтеся робити.
3. У Вас часто бувають спади і піднесення настрою.
4. Ви претендували коли-небудь на похвалу за те, що насправді зробила інша людина.
5. Ви балакуча людина.
6. Вас турбувало б те, що Ви залізли в борги.
7. Вам доводилося відчувати себе нещасною людиною без особливих на те причин.
8. Вам траплялося коли-небудь поскупитися, щоб отримати більш того, що Вам було належно.
9. Ви ретельно замикаєте двері на ніч.
10. Ви вважаєте себе життєрадісною людиною.
11. Побачивши, як страждає дитина, тварина, Ви б сильно засмутилися.
12. Ви часто переживаєте через те, що Ви зробили або сказали щось, чого не слід було б робити і говорити.
13. Ви завжди виконуєте свої обіцянки, навіть якщо особисто Вам це дуже незручно.
14. Ви отримали б задоволення стрибаючи з парашутом.
15. Чи здатні Ви дати волю відчуттям і щосили повеселитися в галасливій компанії.
16. Ви дратівливі.
17. Ви коли-небудь звинувачували кого-небудь в тому, в чому насправді були винні Ви самі.
18. Вам подобається знайомитися з новими людьми.
19. Ви вірите в користь страхування.
20. Чи легко Вас образити.
21. Чи всі Ваші звички хороші і бажані.
22. Ви прагнете бути в тіні, знаходячись в суспільстві.
23. Стали б Ви приймати засоби, які можуть привести Вас до незвичайного або небезпечного стану (алкоголь, наркотики).
24. Ви часто відчуваєте такий стан, коли все набридло.

25. Вам траплялося брати річ, що належить іншій особі, будь це навіть така дрібниця, як шпилька або гудзик.
26. Вам подобається часто ходити до кого-небудь в гості і бувати в суспільстві.
27. Ви отримуєте задоволення від того, що кривдите тих, кого Ви любите.
28. Вас часто турбує відчуття провини.
29. Вам доводилося говорити про те, в чому Ви погано розбираєтесь.
30. Ви зазвичай віддаєте перевагу книгам над зустрічами з людьми.
31. У Вас є явні вороги.
32. Ви назвали б себе нервовою людиною.
33. Ви завжди вибачаєтесь, коли нагруб'яните іншому.
34. У Вас багато друзів.
35. Вам подобається влаштовувати розіграші і жарти, які іноді можуть дійсно заподіяти людям біль.
36. Ви неспокійна людина.
37. У дитинстві Ви завжди покірливо і негайно виконували те, що Вам наказували.
38. Ви вважаєте себе безтурботною людиною.
39. Чи багато для Вас означають хороші манери і охайність.
40. Чи хвилюєтесь Ви з приводу яких-небудь жахливих подій, які могли б трапитися, але не трапилися.
41. Вам траплялося зламати або втратити чужу річ.
42. Ви зазвичай першими проявляєте ініціативу при знайомстві.
43. Чи можете Ви легко зрозуміти стан людини, якщо вона ділиться з Вами турботами.
44. У Вас часто нерви бувають натягнуті до межі.
45. Чи кинете Ви непотрібний папірець на підлогу, якщо під рукою немає корзини.
46. Ви більше мовчите, знаходячись в товаристві інших людей.
47. Чи вважаєте Ви, що шлюб старомодний і його слід відмінити.
48. Ви іноді відчуваєте жалість до себе.
49. Ви іноді багато вихваляєтесь.
50. Ви легко можете внести пожвавлення до досить нудної компанії.
51. Чи дратують Вас обережні водії.
52. Ви турбуєтесь про своє здоров'я.
53. Ви говорили коли-небудь погано про іншу людину.
54. Ви любите переказувати жарти і анекдоти своїм друзям.
55. Для Вас більшість харчових продуктів однакові на смак.
56. Чи буває у Вас іноді поганий настрій.
57. Ви виявляли брутальність коли-небудь до своїх батьків в дитинстві.
58. Вам подобається спілкуватися з людьми.
59. Ви переживаєте, якщо дізнаєтесь, що допустили помилки в своїй роботі.
60. Ви страждаєте від безсоння.
61. Ви завжди маєте руки перед їжею.
62. Ви з тих людей, які не лізуть за словом в кишеню.
63. Ви вважаєте за краще приходити на зустріч трохи раніше призначеного часу.
64. Ви відчуваєте себе апатичним, втомленим, без якої-небудь причини.

65. Ви коли-небудь шахраювали (хитрили) в грі.
66. Вам подобається робота, що вимагає швидких дій.
67. Ваша мати — хороша людина (була хорошою людиною).
68. Чи часто Вам здається, що життя жахливо нудне.
69. Ви коли-небудь скористалися помилкою іншої людини в своїх цілях.
70. Ви часто берете на себе більше, ніж дозволяє час.
71. Чи є люди, які прагнуть уникати Вас.
72. Вас дуже турбує Ваша зовнішність.
73. Ви завжди ввічливі, навіть з неприємними людьми.
74. Чи вважаєте Ви, що люди витрачають дуже багато часу, щоб забезпечувати своє майбутнє, відкладаючи заощадження, страхуючи себе і своє життя.
75. Чи виникало у Вас коли-небудь бажання померти.
76. Ви спробували б уникнути сплати податку з додаткового заробітку, якби були упевнені, що Вас ніколи не зможуть викрити в цьому.
77. Ви можете внести пожвавлення до компанії.
78. Ви прагнете не виявляти брутальність до людей.
79. Ви довго переймаєтеся після конфузу, що трапився.
80. Ви коли-небудь наполягали на тому, щоб було по-вашому.
81. Ви часто приїжджаєте на вокзал в останню хвилину перед відходом потягу.
82. Ви коли-небудь навмисно говорили що-небудь неприємне або образливе для людини.
83. Вас турбували Ваші нерви.
84. Вам неприємно знаходитися серед людей, які жартують над товаришами.
85. Ви легко втрачаєте друзів з своєї провини.
86. Ви часто переживаєте почуття самотності.
87. Чи завжди ваші слова співпадають із справою.
88. Чи подобається Вам іноді дратувати тварин.
89. Ви легко ображаєтеся на зауваження, що стосуються особисто Вас і Вашої роботи.
90. Життя без якої-небудь небезпеки здалося б Вам дуже нудним.
91. Ви коли-небудь спізнавалися на побачення або роботу.
92. Вам подобається суєта і пожвавлення навколо Вас.
93. Ви хочете, щоб люди боялися Вас.
94. Чи вірно, що Ви іноді повні енергії і все «горить в руках», а іноді зовсім мляві.
95. Ви іноді відкладаєте на завтра те, що повинні зробити сьогодні.
96. Чи вважають Вас живою і веселою людиною.
97. Чи часто Вам говорять неправду.
98. Ви дуже чутливі до деяких явищ, подій, речей.
99. Ви іноді готові визнати свої помилки.
100. Вам було коли-небудь шкода тварини, яка потрапила в капкан.
101. Чи важко Вам заповнювати анкету.

При обробці підраховується кількість тих, що співпали з «ключовими» відповідями досліджуваного.

Ключ

1. Шкала психотизму: відповіді «ні» («-») № 2, 6, 9, 11, 19, 39, 43, 59, 63, 67, 78, 100; відповіді «так» («+») № 14, 23, 27, 31, 35, 47, 51, 55, 71, 85, 88, 93, 97.

2. Шкала екстраверсії - інтроверсії: відповіді «ні» («-») № 22, 30, 46, 84; відповіді «так» («+») № 1, 5, 10, 15, 18, 26, 34, 38, 42, 50, 54, 58, 62, 66, 70, 74, 77, 81, 90, 92, 96.

3. Шкала нейротизму: відповіді «так» («+») № 3, 7, 12, 16, 20, 24, 28, 32, 36, 40, 44, 48, 52, 56, 60, 64, 68, 72, 75, 79, 83, 86, 89, 94, 98.

4. Шкала широти: відповіді «ні» («-») № 4, 8, 17, 25, 29, 41, 45, 49, 53, 57, 65, 69, 76, 80, 82, 91, 95; відповіді «так» («+») № 13, 21, 33, 37, 61, 73, 87, 99.

Методика містить 4 шкали: екстраверсія - інтроверсія, нейротизм, психотизм і специфічна шкала, призначена для оцінки широти досліджуваного, його відносини до обстеження. Перелічені шкали вимірюють наступні особливості, екстраверсія виявляється в товариській, активній, оптимістичній, самовпевненій і імпульсній поведінці; для інтровертів характерна поведінка нетовариська, пасивна, спокійна, вдумлива, розсудлива. Людині з високим нейротизмом властиві надчутливі реакції, напруженість, тривожність, незадоволеність собою і навколишнім світом, ригідність, індивід з низьким рівнем нейротизму спокійний, безтурботний, невимушений в спілкуванні, надійний. Шкала психотизму говорить про схильність до асоціальної поведінки, химерності, неадекватності емоційних реакцій, високої конфліктності осіб, що мають високі оцінки за даною шкалою.

Високі оцінки за шкалою екстраверсія - інтроверсія відповідають екстравертованному типу, низькі — інтровертованному. Середній показник — 7-15 балів.

Високі показники за шкалою нейротизму говорять про високу психічну нестійкість. Середні показники — 8-16.

Високі оцінки за шкалою психотизму вказують на високу конфліктність. Середні значення — 5-12.

Якщо за шкалою широти кількість балів перевищує 10, то результати обстеження вважаються недостовірними і досліджуваному слід відповідати на питання більш відверто.

Тест Кеттелла (16PF — опитувальник)

Даний тест універсальний, практичний, він дає багатогранну інформацію про індивідуальність. Питання носять прожективний характер, відображають звичайні життєві ситуації.

Час обстеження коливається від 20 до 50 хвилин.

Бланк відповідей — Додаток 6.

Інструкція

«Вам пропонується ряд питань, які допоможуть визначити деякі властивості Вашої особистості. Тут не може бути відповідей «правильних» або «помилкових». Люди різні і кожен може висловити свою думку. Прагніть відповідати щиро і точно.

Відповідаючи на кожне питання Ви повинні вибрати одну з трьох пропонованих відповідей, ту, яка найбільшою мірою відповідає Вашим поглядам, Вашій думці про себе. Відповідати треба таким чином: у відповідній клітинці на

бланку для відповідей ставте виразний хрестик (ліва клітинка відповідає відповіді «а», середня, — відповіді «b», права, — відповіді «с»).

Якщо Вам що-небудь не зрозуміло, запитайте експериментатора. Відповідаючи на питання, весь час пам'ятайте:

1. Не потрібно витратити багато часу на обдумування відповідей.

Давайте ту відповідь, яка першою спаде Вам на думку.

Звичайно, питання часто будуть сформульовані не так детально, як Вам хотілося б. У такому разі прагніть представити «середню», найбільш часту ситуацію, яка відповідає сенсу питання і, виходячи з цього, вибирайте відповідь. Відповідати треба якомога точніше, але не дуже поволі. Ви повинні закінчити відповідати на всі питання, не пізніше, ніж за 30 хв.

2. Прагніть не вдаватися до проміжних, невизначених відповідей, типу «не знаю», «щось середнє» і т.п. дуже часто.

3. Обов'язково відповідайте на всі питання підряд, нічого не пропускаючи.

Можливо, деякі питання здадуться Вам не дуже слухними, але і тоді постарайтеся знайти найбільш точну відповідь. Деякі питання можуть здатися Вам особистими, але Ви можете бути упевнені, що відповіді не будуть розголошені, відповіді можуть бути розшифровані тільки за допомогою спеціального «ключа», який знаходиться у експериментатора. Причому, відповіді на кожне питання взагалі не розглядатимуться: нас цікавлять тільки узагальнені показники.

4. Відповідайте чесно і щиро.

Не прагніть справити хороше враження своїми відповідями, вони повинні відповідати дійсності. В цьому випадку Ви зможете краще дізнатися про себе і дуже допоможете нам в нашій роботі. Наперед дякуємо Вам за допомогу.

Напишіть свої дані у верхній частині листка для відповідей.

Особистий опитувальник

1. Я думаю, що моя пам'ять зараз краща, ніж була раніше:
а) так; б) важко сказати; с) ні.
2. Я б цілком міг жити один, далеко від людей:
а) так; б) іноді; с) ні.
3. Якщо припустити, що небо знаходиться внизу і що взимку жарко, я повинен був би назвати злочинця:
а) бандитом; б) святим; с) хмарою.
4. Коли я лягаю спати, то:
а) засинаю швидко; б) коли як; с) засинаю насилу.
5. Якби я вів машину по дорозі, де багато інших автомобілів, я вважав за краще б:
а) пропустити вперед себе більшість машин;
б) не знаю;
с) обігнати всі машини, що йдуть попереду.
6. У компанії я надаю можливість іншим жартувати і розповідати усякі історії:
а) так; б) іноді; с) ні.
7. Мені важливо, щоб у всьому що мене оточує не було безладу:
а) вірно; б) важко сказати; с) невірно.
8. Більшість людей, з якими я буваю в компаніях, поза сумнівом раді мене бачити:
а) так; б) іноді; с) ні.
9. Мені більше подобається:

- а) фігурне катання і балет; б) важко відповісти; с) боротьба і баскетбол.
10. Мене забавляє невідповідність між тим, що люди роблять і тим, що вони потім розповідають про себе:
а) так; б) іноді; с) ні.
11. Читаючи про яку-небудь надзвичайну подію, я цікавлюся всіма подробицями:
а) завжди; б) іноді; с) рідко.
12. Коли друзі жартують наді мною, я сміюся разом зі всіма і не ображаюся:
а) вірно; б) не знаю; с) невірно.
13. Якщо зі мною хто-небудь брутально поводить, я можу швидко забути про це:
а) вірно; б) не знаю; с) невірно.
14. Мені більше подобається придумувати нові способи у виконанні якої-небудь роботи, ніж дотримуватися випробуваних прийомів:
а) вірно; б) не знаю; с) невірно.
15. Коли я планую що-небудь, я вважаю за краще робити це самостійно, без чиеї-небудь допомоги:
а) вірно; б) іноді; с) ні.
16. Думаю, що менш чутливий і менш збудливий, ніж більшість людей:
а) вірно; б) важко відповісти; с) невірно,
17. Мене дратують люди, які не можуть швидко ухвалювати рішення:
а) вірно; б) тоді як; с) невірно.

КІНЕЦЬ ПЕРШОГО СТОВПЧИКА В БЛАНКУ ДЛЯ ВІДПОВІДЕЙ.

18. Іноді, хоч і короткочасно, у мене виникало відчуття роздратування по відношенню до моїх батьків:
а) так; б) не знаю; с) ні.
19. Я скоріше розкрив би мої потаємні думки:
а) своїм добрим друзям; б) не знаю; с) у своєму щоденнику
20. Я думаю, що слово, протилежне по значенню протилежності слову «неточний», – це:
а) недбалий; б) ретельний; с) приблизний.
21. У мене завжди вистачає енергії, коли мені це необхідно:
а) так; б) коли як; с) ні.
22. Мене більше дратують люди, які:
а) своїми грубими жартами вганяють людей у фарбу;
б) важко відповісти;
с) створюють незручності для мене, спізнюючись на домовлену зустріч зі мною.
23. Мені дуже подобається запрошувати гостей і розважати їх:
а) вірно; б) коли як; с) невірно.
24. Я думаю, що:
а) можна не все робити однаково ретельно;
б) важко сказати;
с) будь-яку роботу слід виконувати ретельно, якщо Ви за неї взялися.
25. Мені зазвичай доводиться долати збентеження:
а) так; б) іноді; с) ні.
26. Мої друзі частіше:
а) радяться зі мною; б) роблять те і інше; с) дають мені поради.

27. Якщо приятель обдурює мене в дрібницях, я скоріше вважатиму за краще вдавати, що не помітив цього, ніж викривати його:
а) так; б) іноді; с) ні.
28. Я віддаю перевагу друзям:
а) інтереси яких мають діловий і практичний характер;
б) не знаю;
с) які відрізняються філософським поглядом на життя.
29. Я не можу байдуже слухати, як інші люди висловлюють ідеї, протилежні тим, в які я твердо вірю:
а) вірно; б) важко сказати; с) невірно.
30. Мене хвилюють мої минулі вчинки і помилки:
а) так; б) не знаю; с) ні.
31. Якби я однаково добре умів і те і інше, я б вважав за краще:
а) грати в шахи; б) важко сказати; с) грати в регбі.
32. Мені подобаються товариські, компанійські люди:
а) так; б) важко сказати; с) ні.
33. Я настільки обережний і практичний, що зі мною трапляється менше неприємностей і несподіванок, ніж з іншими людьми:
а) так; б) важко сказати; с) ні.
34. Я можу забути про свої турботи, обов'язки, якщо мені це необхідно:
а) так; б) іноді; с) ні.

КІНЕЦЬ ДРУГОГО СТОВПЧИКА В БЛАНКУ ДЛЯ ВІДПОВІДЕЙ.

35. Мені буває важко визнати, що я не маю рацію:
а) так; б) іноді; с) ні.
36. На підприємстві мені було б цікаво:
а) працювати з машинами і механізмами, брати участь в основному виробництві;
б) важко сказати;
с) розмовляти з людьми, займаючись громадською роботою.
37. Яке слово не пов'язане з двома іншими?
а) кішка; б) близько; с) сонце.
38. Те, що в деякій мірі відволікає мою увагу або:
а) дратує мене; в) щось середнє; с) не турбує мене абсолютно.
39. Якби у мене було багато грошей, то я:
а) жив би не утруднюючи себе ні в чому;
в) не знаю;
с) поклопотався б про те, щоб не викликати до себе заздрощів.
40. Гірше покарання для мене:
а) важка робота; в) не знаю; с) бути замкнутим наодинці.
41. Люди повинні більше, ніж вони роблять це зараз, дотримуватися етичних норм:
а) так; б) не знаю; с) ні.
42. Мені говорили, що дитиною я був:
а) спокійним і любив залишатися один;
б) важко сказати;
с) живим і рухливим і мене не можна було залишити одного.
43. Я вважав за краще б працювати з приладами:

- а) так; б) важко сказати; с) ні.
44. Я думаю, що більшість свідків на суді говорять правду, навіть якщо це нелегко для них:
а) так; б) важко сказати; с) ні.
45. Іноді я не наважуюся проводити в життя свої ідеї, тому що вони здаються мені нездійсненними:
а) так; б) важко відповісти; с) невірно.
46. Я прагну сміятися над жартами не так голосно, як це робить більшість людей:
а) вірно; б) не знаю; с) невірно.
47. Я ніколи не відчував себе таким нещасним, щоб хотілося плакати:
а) вірно; б) не знаю; с) невірно.
48. Мені більше подобається:
а) марші у виконанні духових оркестрів;
б) не знаю;
с) фортепіанна музика.
49. Я б скоріше вважав за краще провести відпустку:
а) у селі з одним або двома друзями;
б) важко сказати;
с) очолюючи групу в туристському таборі.
50. Зусилля, витрачені на складання планів:
а) ніколи не зайві; б) важко сказати; с) не варті того.
51. Необдумані вчинки і вислови моїх приятелів на мою адресу не кривдять і не засмучують мене:
а) вірно; б) не знаю; с) невірно.

КІНЕЦЬ ТРЕТЬОГО СТОВПЧИКА В БЛАНКУ ДЛЯ ВІДПОВІДЕЙ.

52. Коли мені все вдається, я знаходжу ці справи легкими:
а) завжди; б) іноді; с) рідко.
53. Я вважав би за краще скоріше працювати:
а) в установі, де мені довелося б керувати людьми і весь час бути серед них;
б) важко відповісти;
с) працювати наодинці, наприклад, архітектором, який в тихій кімнаті розробляє свій проект.
54. Будинок так відноситься до кімнати, як дерево до:
а) лісу; б) рослини; с) листя.
55. Те, що я роблю, у мене не виходить:
а) рідко; б) час від часу; с) часто.
56. У більшості справ я:
а) готовий ризикнути; б) не знаю; с) вважаю за краще діяти напевно.
57. Ймовірно, деякі люди вважають, що я дуже багато говорю:
а) швидше за все це так; б) не знаю; с) думаю, що ні.
58. Мені більше подобається людина:
а) великого розуму, будь він навіть ненадійний і непостійний;
б) важко сказати;
с) з середніми здібностями, та зате що уміє протистояти усяким спокусам.
59. Я приймаю рішення:
а) швидше, ніж багато людей;

- b) не знаю;
c) повільніше, ніж більшість людей.
60. На мене велике враження справляють:
a) майстерність і витонченість;
b) важко сказати;
c) сила і міць.
61. Я вважаю себе людиною, схильною до співпраці:
a) так; b) щось середнє; c) ні.
62. Мені більше подобається розмовляти з людьми вишуканими, витонченими, ніж з відвертими і прямолінійними:
a) так; b) не знаю; c) ні.
63. Я вважаю за краще:
a) сам вирішувати питання, що стосуються мене особисто;
b) важко відповісти;
c) радитися з моїми друзями.
64. Якщо людина відразу не відповідає на мої слова, то я відчуваю, що, мабуть, сказав яку-небудь дурницю:
a) вірно; b) не знаю; c) невірно.
65. У шкільні роки я більше всього отримав знань:
a) на уроках; b) не знаю; c) читаючи книги.
66. Я уникаю громадської роботи і пов'язаної з цим відповідальності:
a) вірно; b) іноді; c) невірно.
67. Якщо дуже важке питання вимагає від мене багато зусиль, то я:
a) схильюся скоріше зайнятися іншим питанням;
b) важко сказати;
c) ще раз спробую вирішити це питання.
68. У мене виникають сильні емоції: тривога, гнів, напади сміху і т.д. — здавалося б без певних причин:
a) так; b) іноді; c) ні.

КІНЕЦЬ ЧЕТВЕРТОГО СТОВПЧИКА В БЛАНКУ ДЛЯ ВІДПОВІДЕЙ.

69. Іноді я міркую гірше, ніж зазвичай:
a) вірно; b) не знаю; c) невірно.
70. Мені приємно зробити людині послугу, погодившись призначити зустріч з нею на якийсь час, зручний для неї, навіть якщо це трохи незручно для мене:
a) так; b) іноді; c) ні.
71. Я думаю, що правильне число, яке повинно продовжити ряд: 1, 2, 3, 6, 5 — буде:
a) 10; b) 5; c) 7.
72. У мене іноді бувають нетривалі напади нудоти і запаморочення без певної причини:
a) так; b) не знаю; c) ні.
73. Я вважаю за краще скоріше відмовитися від свого замовлення, ніж завдати офіціантові (офіціантці) зайвий клопіт:
a) так; b) іноді; c) ні.
74. Я живу сьогоднішнім днем більшою мірою, ніж інші люди:
a) вірно; b) важко сказати; c) невірно.
75. На вечірці мені подобається:

- а) брати участь в цікавій діловій бесіді;
 - б) важко відповісти;
 - с) відпочивати разом зі всіма.
76. Я висловлюю свою думку незалежно від того, хто мене слухає:
- а) так; б) іноді; с) ні.
77. Якби я міг перенестися в минуле, то більше б хотів зустрітися:
- а) з Ньютоном; б) не знаю; с) з Шекспіром.
78. Я вимушений стримувати себе від того, щоб не залагоджувати чужі справи:
- а) так; б) іноді; с) ні.
79. Працюючи в магазині, я вважав за краще б:
- а) оформляти вітрини; б) не знаю; с) бути касиром.
80. Якщо люди погано про мене думають, я не прагну переконати їх, а продовжую чинити так, як вважаю за потрібне:
- а) так; б) важко сказати; с) ні.
81. Якщо я бачу, що мій старий друг холодний зі мною і уникає мене, я зазвичай:
- а) відразу ж думаю: «У нього поганий настрій»;
 - б) не знаю;
 - с) непокоюся про те, який невірний вчинок я зробив.
82. Багато неприємностей відбуваються із-за людей:
- а) які прагнуть в усе внести зміни, хоча вже існують задовільні способи рішення цих питань;
 - б) не знаю;
 - с) які відкидають нові, багатообіцяючі пропозиції;
83. Я отримую велике задоволення, розповідаючи місцеві новини:
- а) так; б) іноді; с) ні.
84. Акуратні, вимогливі люди не ладнають зі мною:
- а) вірно; б) іноді; с) невірно.
85. Мені здається, що я менш дратівливий, ніж більшість людей:
- а) вірно; б) не знаю; с) невірно.

КІНЕЦЬ П'ЯТОГО СТОВПЧИКА В БЛАНКУ ДЛЯ ВІДПОВІДЕЙ.

86. Я можу легше не зважати на інших людей, ніж вони на мене:
- а) вірно; б) іноді; с) невірно.
87. Буває, що весь ранок я не хочу ні з ким розмовляти
- а) часто; б) іноді; с) ніколи.
88. Якщо стрілки годинника зустрічаються рівно через кожні 65 хвилин, відміряних по точному годиннику, то цей годинник:
- а) відстає; б) йде правильно; с) поспішає.
89. Мені буває нудно:
- а) часто; б) іноді; с) рідко.
90. Люди говорять, що мені подобається все робити своїм оригінальним способом:
- а) вірно; б) іноді; с) невірно.
91. Я вважаю, що потрібно уникати зайвих хвилювань, тому що вони стомлюючі:
- а) так; б) іноді; с) ні.
92. Удома, у вільний час, я:
- а) відпочиваю від всіх справ;
 - б) важко відповісти;

- с) займаюся справами, що цікавлять мене.
93. Я боязко та із застереженням відношуся до зав'язування дружніх відносин з новими людьми:
а) так; б) іноді; с) ні.
94. Я вважаю, що те, що люди говорять віршами, можна точно так само виразити прозою:
а) так; б) важко відповісти; с) ні.
95. Мені здається, що люди з якими я знаходжуся в дружніх відносинах, можуть виявитися зовсім не друзями за моєю спиною:
а) так; б) іноді; с) ні.
96. Я думаю, що найдраматичніші події вже через рік не залишать в моїй душі ніяких слідів:
а) так; б) не знаю; с) ні.
97. Я думаю, що було б цікавіше бути:
а) натуралістом і працювати з рослинами;
б) не знаю;
с) страховим агентом.
98. Я схильний до марновірств і безпричинного страху по відношенню до деяких речей, наприклад, до певних тварин, місць, дат і т.д.:
а) так; б) іноді; с) ні.
99. Я люблю роздумувати про те, як можна було б поліпшити світ:
а) так; б) важко сказати; с) ні.
100. Я віддаю перевагу іграм:
а) де треба грати в команді або мати партнера;
б) не знаю;
с) де кожен грає сам за себе.
101. Вночі мені сняться фантастичні або безглузді сни:
а) так; б) іноді; с) ні.
102. Якщо я залишаюся в будинку один, то через деякий час відчуваю тривогу і страх:
а) так; б) іноді; с) ні.

КІНЕЦЬ ШОСТОГО СТОВПЦЯ В БЛАНКУ ВІДПОВІДЕЙ.

103. Я можу своїм дружнім відношенням ввести людей в оману, хоча насправді вони мені не подобаються:
а) так; б) іноді; с) ні.
104. Яке слово відрізняється від двох інших?
а) думати; б) бачити; с) чути.
105. Якщо мати Марії є сестрою батька Олександра, то ким є Олександр по відношенню до батька Марії?
а) двоюрідним братом;
б) племінником;
с) дядьком.

Інтерпретація чинників

Низькі значення чинника	Високі значення чинника
<i>1. Чинник «А» («замкнутість - товарицькість»)</i>	
«А-» — шизотимія (скритний, відособлений, критичний, відчужений, непохитний) 1. Критичний 2. Відстоює свої ідеї 3. Холодний, відчужений 4. Точний, об'єктивний 5. Недовірливий, скептичний 6. Непохитний 7. Холодний (жорсткий) 8. Сердитий, похмурий	«А+» — афектотимія (сердечний, добрий, безтурботний, товариський) - Добродушний, безтурботний - Готовий до співпраці, вважає за краще приєднуватися - М'якосердий, недбалий - Уважний до людей - Довірливий - Легко пристосовується, йде на поводу - Сердечний - Веселий
<i>2. чинник «В» («інтелект»)</i>	
«В-» — низький інтелект 1. Низькі розумові здібності 2. Не може вирішувати абстрактних задач	«В+» — високий інтелект - Високі загальні розумові здібності - Проникливий, такий, що швидко схоплює, інтелектуально пристосовується
<i>3. Чинник «С» («емоційна нестійкість — емоційна стійкість»)</i>	
«С-» — еґо-слабкість, емоційна нестійкість (знаходиться під впливом відчуттів, легко турбується, мінливий) 1. При засмученні втрачає рівновагу духу 2. Мінливий у відносинах і нестійкий в інтересах 3. Легко засмучується, неспокійний 4. Ухиляється від відповідальності, має тенденцію поступатися 5. Вступає в спори і проблематичні ситуації	«С+» — еґо-сила, емоційно стійкий (витриманий, спокійний, флегматичний, тверезо дивиться на речі) - Емоційно стійкий - Постійний, має постійні інтереси - Спокійний - Реально оцінює обстановку, управляє ситуацією - Уникає труднощів
<i>4. Чинник «Е» («підлеглість — домінантність»)</i>	
«Е-» — покірність, підпорядкування (м'який, покірливий, слухняний, послужливий) 1. Покірний 2. Що підкоряється 3. Тактовний, дипломатичний 4. Експресивний 5. Слухняний, такий, що підкоряється 6. Легко виводиться з рівноваги (авторитетним керівництвом, владою) 7. Скромний	- «Е+» — домінування, владність (самовпевнений, настирний, агресивний, упертий) - Наполегливий - Незалежний - Грубий, ворожий - Похмурий - Неслухняний, бунтар - Непохитний - Вимагає захоплення
<i>5. Чинник «F» («стриманість — експресивність»)</i>	
«F-» заклопотаність (спокійний, мовчазний, серйозний)	- «F+» — безтурботність (захоплений, неухважний, недбалий,

<ol style="list-style-type: none"> 1. Мовчазний, з самоаналізом 2. Дбайливий 3. Стурбований, задумливий 4. Нетовариський 5. Повільний, обережний 	<p>безтурботний)</p> <ul style="list-style-type: none"> - Балакучий - Безтурботний - Безтурботний - Відвертий, експресивний - Живий, моторний
<i>6. Чинник «G» («схильність відчуттям — висока нормативність поведінки»)</i>	
<p>«G-» низьке супер - его, незгода із загальноприйнятими моральними стандартами</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Непостійний, мінливий 2. Викликає недовір'я 3. Потурає своїм бажанням 4. Недбалий, ледачий 5. Незалежний від моралі 6. Ігнорує обов'язки 	<ul style="list-style-type: none"> - «G+» — високе супер - его, сильний характер (сумлінний, добросовісний, наполегливий, мораліст, статечний, урівноважений) - Наполегливий, стійкий, рішучий - Гідний довіри - Емоційно дисциплінований - Зібраний - Сумлінний, має відчуття обов'язку - Дотримується моральних стандартів і правил
<i>7. Чинник «H» («боязкість — сміливість»)</i>	
<p>«H-» — боязкість, нерішучість (соромливість, стриманість, боязкість)</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Боязкий, соромливий 2. Бентежитья у присутності інших 3. Емоційно стриманий 4. Озлоблений, дратівливий 5. Обмежений 6. Обмежені інтереси 7. Обережний, швидко реагує на небезпеку, делікатний, уважний до інших 	<ul style="list-style-type: none"> - «H+» — сміливість (заповзятливість, соціальна сміливість, товстошкірість) - Авантюрист, товариський - Активний, такий, що цікавиться - Чутливий, чуйний - Добродушний - Імпульсний - Емоційний, широкі інтереси - Безтурботний, не розуміє небезпеки
<i>8. Чинник «I» («жорстокість — чутливість»)</i>	
<p>«I-» — низька чутливість, не вірить в ілюзії</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Несентиментальний, чекає малого від життя 2. Самовпевнений, бере на себе відповідальність 3. Суворий (до цинізму) 4. Незначні артистичні схильності (без втрати відчуття смаку) 5. Не фантазер 6. Діє практично і логічно 7. Постійний 8. Не звертає уваги на нездужання 	<ul style="list-style-type: none"> - «I+» — сензитивність (м'якосердість, чутливість, залежність, надобережність) - Невгомонний, метушливий, неспокійний, чекає уваги від оточуючих - Нав'язливий, ненадійний, шукає допомоги і симпатії - Добрий, м'який, терпимий до себе і до оточуючих - Витончений, манерний, пихатий - Фантазує в бесіді і наодинці з собою - Діє по інтуїції - Мінливий - Іпохондрик, недовірливий
<i>9. Чинник «L» («довірливість — підозрілість»)</i>	
<p>«L-» – довірливість (внутрішнє розслаблення)</p>	<ul style="list-style-type: none"> - «L+» — підозрілість (ревності, внутрішня напруга)

<ol style="list-style-type: none"> 1. Відчуття власної незначущості 2. Скаржитися на зміни 3. Непідозрілий 4. Легко забуває труднощі 5. Розуміє, прощає, проявляє терпимість 6. Недбало відноситься до зауважень 7. Поступливий 	<ul style="list-style-type: none"> - Ревнивий - Догматичність - Підозрілість - Затримує свою увагу на невдачах - Тиран - Вимагає від оточуючих нести відповідальність за помилки - Дратівливий
<i>10. Чинник «М» («практичність — розвинена уява»)</i>	
<p>«М–» — практичність, земні принципи (приземленість прагнень, мало уяви)</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Швидко і легко вирішує практичні питання 2. Зайнятий своїми інтересами 3. Прозаїчний, уникає всього 4. Керується об'єктивною реальністю 5. Чесний, неспокійний, але твердий 	<ul style="list-style-type: none"> - «М+» — мрійливість, ідеалізм (багата уява, богемність, неухважність) - Поглинений своїми ідеями - Цікавиться мистецтвом, теоріями - Захоплений внутрішніми ілюзіями незвичайного - Капризний, легко відступає від здорового глузду - Легко приходить в захват, невірноважений
<i>11. Чинник «N» («прямолінійність — дипломатичність»)</i>	
<p>«N–» — наївність, простакуватість (прямий, відвертий, простий, природний)</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Прямий, але часто нетактовний 2. Має неконкретний розум 3. Товариський, нестриманий емоційно 4. Природний, безпосередній 5. Прості смаки 6. Відсутність проникливості 7. Недосвідчений в аналізі вчинків і мотивів оточуючих 8. Задовольняється тим, що є 9. Сліпо вірить в людей 	<ul style="list-style-type: none"> - «N+» — проникливість, «хитрість» (досвідчений) - Вишуканий, уміє поводитися в суспільстві - Має точний розум - Емоційно витриманий - Штучний - Естет - Проникливий - Проникливий по відношенню до оточуючих - Честолюбний, можливо ненадійний - Обережний, «зрізає кути»
<i>12. Чинник «O» («упевненість в собі — тривожність»)</i>	
<p>«O–» — безпечність, самовпевненість (самовпевненість, спокій, безтурботність, добросердя)</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Самовпевнений, зарозумілий 2. Веселий, життєрадісний 3. Безтурботний, спокійний, такий, що не розкаюється 4. Нечутливий до схвалення і осуду з боку інших 	<ul style="list-style-type: none"> - «O+» — відчуття провини (повний страху, тривоги, передчуттів, схильний до самобичування) - Неспокійний, стурбований - Пригнічений, легко може заплакати - Чутливий, знаходиться у владі настроїв - Сильне відчуття обов'язку, чутливий до реакції оточуючих
<i>13. Чинник «Q1» («консерватизм — радикалізм»)</i>	
<p>«Q1–» — консерватизм (має сталі погляди, ідеї, терпимий до «традиційних</p>	<ul style="list-style-type: none"> - «Q1+» — радикалізм (експериментатор, ліберал, вільнодумний, аналітик, хороша

труднощів, розуміє тільки те, що «випробуване часом», підозрілий до нового)	інформованість, терпимість до незручностей)
<i>14. Чинник «Q2» («конформізм — нонконформізм»)</i>	
«Q2-» — залежність від групи, колективу, несамостійність, послідовність, потребує підтримки	- «Q2+» — самодостатність, не потребує підтримки, лідер, самостійність, винахідливість
<i>15. Чинник «Q3» («низький самоконтроль — високий самоконтроль»)</i>	
«Q3-» — низька зарозумілість, погано контрольований, недбалий, неточний, дотримується своїх спонукань, не зважає на суспільні норми, не уважний і не делікатний	- «Q3+» — висока зарозумілість, самолюбність і самоконтроль, точний, вольовий, може підпорядковувати собі, діє по усвідомленому плану, лідер
<i>16. Чинник «Q4» («розслаблення — напруженість»)</i>	
«Q4-» — низька ерго-напруженість, розслаблений, спокійний, млявий, апатичний, стриманий	- «Q4+» — висока ерго-напруженість, зібраний, енергійний, збуджений, дратівливий, активний не дивлячись на стомлення, слабе відчуття порядку

17. Чинник «MD»

Чим вище оцінка по цьому чиннику, тим більшою мірою людині властиво завищувати свої можливості і переоцінювати себе.

На основі якісного і кількісного аналізу змісту особистих чинників і їх взаємозв'язків можуть бути виділені наступні блоки чинників:

1. Інтелектуальні особливості: чинники В, М, Q1.

2. Емоційно - вольові особливості: чинники С, G, I, O, Q3, Q4.

3. Комунікативні властивості і особливості міжособистої взаємодії: чинники А, Н, F, E, N, L, Q2.

Генеральні чинники

<i>1. Чинник «F1»</i>	
«F1-» — низька тривожність, життя в цілому задовольняє, здатний досягти бажаного, але слабка мотивація і звідси нездатність до досягнення складної мети.	«F1+» — висока тривожність, не обов'язково невротик, оскільки тривога може бути ситуативною, можлива погана пристосовність, незадоволеність досягнутим. Дуже висока тривога порушує діяльність.
<i>2. Чинник «F2»</i>	
«F2-» — інтроверт, боязкий, сором'язливий, пригнічується в міжособистих конфліктах, стриманість, таємничність.	«F2+» — екстраверт, добре встановлює і підтримує соціальні контакти.
<i>3. Чинник «F3»</i>	
«F3-» — сензитивність, крихка емоційність, чутливість, м'якість, спокій, ввічливість, труднощі в ухваленні рішень.	«F3+» — реактивна врівноваженість, стабільність, життєрадісність, рішучість, заповзятливість, орієнтованість на очевидне, явне, труднощі через дуже поспішні дії.

4. Чинник «F4»

«F4-» — конформність, підпорядкування, залежність, пасивність, стриманість, потребує підтримки.

«F4+» — незалежність, агресивність, сміливість, кмітливість, швидкість.

Формули розрахунку генеральних чинників

1. Тривожність

$$\langle F1 \rangle = (38 + 2\langle L \rangle + 3\langle O + 4\langle Q4 \rangle) - 2(\langle C \rangle + \langle H \rangle + \langle Q3 \rangle)$$

2. Інтроверсія – екстраверсія

$$\langle F2 \rangle = (2\langle A \rangle + 3\langle E \rangle + 4\langle F \rangle + 5\langle H \rangle) - (2\langle Q2 \rangle + 11)$$

3. Чутливість

$$\langle F3 \rangle = (77 + 2\langle C \rangle + 2\langle E \rangle + 2\langle F \rangle + 2\langle N \rangle) - (4\langle A \rangle + 6\langle I \rangle + 2\langle M \rangle)$$

4. Конформність

$$\langle F4 \rangle = (4\langle E \rangle + 3\langle M \rangle + 4\langle Q1 \rangle + 4\langle Q2 \rangle) - (3\langle A \rangle + 2\langle G \rangle)$$

Метод вимірювання пластичності-ригідності (по Кеттеллу)

В основі здатності людини до пристосування лежить властивість пластичності-ригідності нервової системи.

Зміст методики

Досліджуваному пропонується писати з максимальною швидкістю одну і ту ж фразу «В полі вже танув сніг» різними способами. Експеримент складається з 4 етапів.

На першому етапі досліджуваній повинен писати звичайним почерком. На другому етапі — писати друкарськими буквами, на третьому — чергувати прописні і друкарські букви, на четвертому — подвоєними буквами, звичайним почерком.

Час виконання кожного етапу — 30 секунд, по закінченню цього часу досліджуваній повинен припинити виконання завдання на тій букві, на якій скінчився час.

Порядок проведення тестування

Досліджуваному видається аркуш паперу і олівець (ручка). Вгорі пропонується написати свої дані (ім'я, прізвище, по батькові, дату). Окремим рядком досліджуваній повинен написати фразу «В полі вже танув сніг» і підкреслити її. Після цього просять відкласти папір і прослухати інструкцію.

Інструкція до першого етапу:

«Ви повинні за 30 секунд написати своїм звичайним почерком якомога більше фраз «В полі вже танув сніг». Писати слід так, щоб кожна фраза займала окремий рядок. Писати починати по команді. Після команди «Стоп!» треба припинити роботу на тій букві, на якій застала Вас команда. Прагніть розташовувати рядки ближче один до одного, оскільки Вам будуть дані декілька завдань».

Після цього дається команда «Почали!» і включається секундомір. Через 30 секунд дається команда «Стоп!». Між першим і другим етапами можна зробити невелику паузу.

Інструкція до другого етапу:

«Зараз Ви повинні писати ту ж фразу в тому ж темпі, але тільки друкарськими буквами. Решта вимог ті ж самі».

Інструкція до третього етапу:

«А зараз завдання ускладнюється. Ви повинні писати ту ж фразу комбінованим способом — чергувати прописні і друкарські букви, тобто перша — прописна, друга — друкарська і т.д.»

Інструкція до четвертого етапу:

«Тепер буде останнє завдання. Відому Вам фразу треба писати звичайним почерком (прописом), але при цьому кожен букву треба повторити двічі: дві букви «в», дві «п» і т.д. Темп той же самий».

Обробка результатів

Спочатку підраховується кількість знаків (букв), написаних на кожному етапі окремо. Сума знаків першого рядка береться за фоновий результат (Мф). Потім розраховується середній результат виконання модифікованих завдань, тобто другого, третього і четвертого етапів:

$$M_{\text{ср.}} = (M_2 + M_3 + M_4) / 3$$

де $M_{\text{ср.}}$ — середній результат модифікованих завдань;

M_2 — результат другого етапу;

M_3 — результат третього етапу;

M_4 — результат четвертого етапу.

Показником пластичності-ригідності служить коефіцієнт ригідності (p), який визначається як відношення середнього результату модифікованих завдань ($M_{\text{ср.}}$) до результату фонового завдання ($M_{\text{ф}}$):

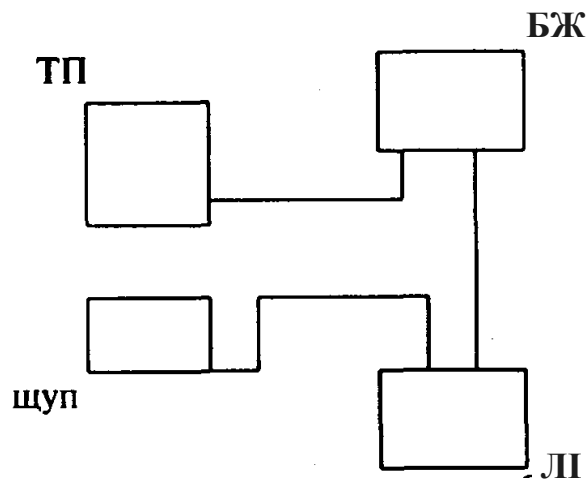
$$p = M_{\text{ср.}} / M_{\text{ф}}$$

Коефіцієнт ригідності (p) може змінюватися в межах від 0 до 1. Значення p , близькі до нульового, означають ригідність, близькі до 1 — пластичність, $p = 0,5$ — середнє значення.

Тест на дослідження рівня тремору

Для цього традиційно використовують установку — тремомер Меді (див. малюнок).

У тестовій пластині є 15 отворів діаметром від 2 мм до 9 мм, причому діаметр кожного наступного отвору більше за попередній на 0,5 мм. Крім того, на панелі розташований лабіринт у вигляді паралельних прорізів, що з'єднуються. Металеві панелі послідовно включені в електричний ланцюг із стрижнем (щупом) і лічильником імпульсів. Кожне торкання стрижня до панелі замикає електричний ланцюг і реєструється лічильником імпульсів. При дослідженні виділяється статичний тремор (у нерухомому положенні на вазі) і динамічний тремор (тремор в процесі руху).

ТП — тестова пластина,
 БЖ — блок живлення,
 ЛІ — лічильник імпульсів.

Інструкція для дослідження статичного тремору

«Сядьте прямо, ліву руку покладіть на коліно, правою введіть кінчик стрижня перпендикулярно пластині в найменший отвір ($d=0,2$ см). Утримуйте його в такому положенні до команди «Стоп!», яка буде подана через 15 секунд після початку роботи. Так само треба переходити від одного отвору до іншого до тих пір, поки не досягнете успіху, тобто не зробите жодного дотику».

Порядок дослідження

Досліджуваний сидить в зручній для нього позі, прилад розташовується на рівні його поясу. Досліджуваний приступає до роботи, експериментатор фіксує час і заносить в протокол покази лічильника (кількість торкань по кожному отвору).

Потім процедура повторюється для лівої руки.

Інструкція для дослідження динамічного тремору

«Сядьте прямо, ліва рука на коліні, в праву візьміть стрижень. Введіть кінець стрижня в лівий кут лабіринту на половину його довжини і по команді «Почали!» пройдіть лабіринт щонайшвидше найкоротшим шляхом, не торкаючись, по можливості, його стінок. Реєструється точність і швидкість Ваших рухів. Під час роботи стрижень повинен бути занурений на 5-10 мм в глибину прорізу».

Експериментатор реєструє час виконання завдання по секундоміру і заносить в протокол показники лічильника.

Ця процедура повторюється і для лівої руки.

Можна повторити дослідження після фізичного навантаження (наприклад, досліджуваний робить 20 присідань).

Обробка результатів

Оцінюються 4 показники статичного тремору:

- тремор установчий в період виходу на робочий режим — кількість коливань в перших двох отворах ($d= 2,0$ мм і $2,5$ мм);
- тремор основний — кількість коливань в третьому отворі ($d=3$ мм);

- максимальна амплітуда коливань (діаметр найбільшого отвору, яким фіксувалися торкання);

- сума коливань всіх треморів.

Динамічний тремор оцінюється за двома показниками — швидкістю проходження лабіринту і кількістю коливань.

Отримані результати можна порівнювати з середньостатистичними значеннями, отриманими на наступній вибірці (див. таблицю).

Таблиця

Рука	Статичний тремор			Динамічний тремор	
	Установчий	Основний	Середня max амплітуда (мм)	Час (сек)	Кількість торкань
Права	12	8	3,5	14	15
Ліва	17	11	4,0	16	17

Рівень емоційної збудливості оцінюється по кількості коливань установчого тремору.

Для оцінки координації рухів використовують частоту основного тремору, величину максимальної амплітуди статичного тремору, а також швидкість і точність динамічного тремору, різницю кількості установчого і основного треморів можна розглядати як показник пригнічення тремору, по якому судять про уміння довільно управляти своїми рухами.

Тест на здатність до тривалої дії

Для цілей профорієнтації істотним параметром оцінки розумової працездатності є здібність до тривалої розумової напруги.

При цьому необхідно не тільки оцінити витривалість, ступінь виснаження, стомлюваність, але і визначити умови, при яких людина може бути більш менш продуктивною. В даному випадку під умовами мається на увазі ступінь складності завдання. Для цих цілей можуть бути використані дві методики.

Класичним методом для дослідження стомлюваності є «Проба Крепеліна». Щоб нівелювати тренуваність, яка виявляється в процесі освоєння завдання, знаходження оптимального способу дії, автор запропонував використовувати навичкові операції рахунку.

Досліджуваному пропонується бланк з 10 парами рядків однозначних чисел. У кожному рядку по 30 доданків, досліджуваному дається інструкція скласти підряд верхнє число з нижнім, записуючи під ними отриману суму. Паузи в роботі не допускаються, реєструється час, витрачений на кожен рядок, потім будується, так звана, «крива роботи», що складається з 10 показників часу, які відображають мікроколивання продуктивності в процесі тривалої роботи.

Численні автори, що проводили дослідження, прийшли до висновку, що аналіз результатів доцільно проводити, оперуючи не абсолютними цифрами, а відносними. Так, час виконання складань в першому рядку приймається за 100%. Співвідношення продуктивності в нормі при виконанні цього завдання буде наступне: 100%, 107%, 115%, 117%, 113%, 111%, 106%, 107%, 101%, 109%.

«Проба Крепеліна» (бланк)

Прізвище _____ Ім'я _____
Дата _____

3 4 3 7 1 8 6 9 3 9 2 1 1 7 3 7 8 9 6 7 2 9 8 7 1 8 2 3 7 2
2 5 9 4 8 1 3 2 4 7 5 6 3 1 4 4 9 7 3 8 9 2 4 6 5 4 1 4 9 1

3 8 5 9 6 9 3 6 8 1 2 6 7 9 3 7 1 7 1 3 9 7 2 9 4 8 7 1 6 6
9 5 1 7 5 2 4 8 9 8 1 8 4 7 2 9 3 6 8 9 4 9 1 6 7 9 1 8 7 3

9 5 1 5 2 9 6 7 3 7 6 3 2 9 6 5 5 1 7 4 7 9 3 4 5 6 5 6 4 3
2 9 8 7 2 9 1 8 4 1 5 4 1 8 7 2 6 9 1 2 6 7 4 2 6 3 7 5 7 9

9 2 3 6 3 5 1 7 8 9 3 9 1 8 9 2 4 2 7 5 7 8 1 7 3 1 9 7 4 5
7 1 7 5 4 1 8 6 9 7 9 2 3 1 9 7 6 1 8 3 1 9 6 1 4 9 9 2 9 8

8 6 3 7 6 6 9 2 9 1 8 2 6 4 1 4 7 6 9 3 7 3 2 1 4 9 8 4 8 4
9 8 9 3 1 8 4 5 6 7 5 1 3 9 2 9 1 7 7 9 6 6 1 3 7 2 7 1 5 5

5 8 5 7 1 9 7 2 6 9 3 1 6 2 2 9 8 4 3 7 5 8 3 4 9 6 9 3 8 3
3 1 6 5 7 8 8 3 5 1 2 9 7 3 1 2 9 2 7 2 7 5 8 5 2 7 7 2 9 4

6 2 3 9 3 4 1 5 5 8 2 9 8 9 6 2 8 7 8 8 1 3 7 7 3 6 3 1 7 6
3 1 9 2 4 7 8 3 2 9 6 4 1 7 4 7 5 6 9 5 6 4 6 6 9 8 4 9 6 8

5 6 9 7 4 7 3 9 4 8 9 8 5 6 3 7 6 6 1 3 7 5 3 6 5 3 1 7 8 8
5 5 7 2 3 1 4 3 7 9 3 1 6 8 9 9 1 8 3 8 6 7 4 3 7 4 8 3 9 1

9 3 7 2 2 1 4 9 4 1 4 9 2 1 6 9 7 8 7 2 1 7 2 9 1 4 2 9 8 4
7 9 6 3 1 3 7 3 7 8 2 2 9 6 3 1 8 9 1 2 8 6 5 7 6 6 1 2 9 2

2 1 4 2 7 9 2 7 9 4 9 4 6 2 3 9 3 4 1 2 1 9 6 1 6 7 9 3 9 7
5 9 1 9 1 2 9 1 7 1 7 5 3 1 9 2 4 7 8 5 8 7 8 3 7 3 2 4 5 6

Методика «Складна шифровка» дозволяє не тільки виявити ознаки стомлюваності, але прослідкувати процес утворення навику, знаходження раціональних способів дії, тренуваності в достатньо складній інтелектуальній діяльності, крім того, ця методика дозволяє виявити і деякі особисті зміни, наприклад, порушення цілеспрямованості мислення, критичності мислення. У цих випадках випадає контроль за своїми діями і корекція допущених помилок.

Випробовуваному пропонується зразок шифру, в якому кожною з 9 цифр відповідають по 2 букви див. бланк). За допомогою цих цифр зашифровані слова — іменники в однині, загальні, що складаються з 4 букв.

Інструкція

«Уважно ознайомтеся з шифром, потім приступайте до першого завдання — подивіться на перші 4 цифри, знайдіть їх буквені позначення і складіть слово, яке б

відповідало вимозі інструкції (іменник з 4 букв, однини, імен власних не пропонувати)».

Користуватися олівцем і папером не рекомендується, експериментатор реєструє час, витрачений на рішення кожної задачі.

У нормі, середній час виконання одного завдання (розшифровки одного слова) рівний 23-25 сек.

Обробка результатів

Визначається середній час виконання кожних 10 завдань. За 100% приймається середній час виконання перших 10 завдань. У нормі, динаміка продуктивності при виконанні цього завдання має наступний вигляд:

100%, 125%, 134%, 116%.

Уповільнення темпу до кінця роботи в приведених методиках свідчить про виснаженість психічних процесів, низький енергетичний потенціал.

Наявність серед розшифрованих слів безглузких буквосполучень, які пред'являються досліджуваним як остаточна відповідь, повинно загострити увагу експериментатора відносно некритичності мислення досліджуваного.

«Проста шифровка» (бланк)

1 2 3 4 5 6 7 8 9
КГ ЛР УЯ МН ДТ ЕО БП АІ ВС

№	Завдання	Рішення	№	Завдання	Рішення
1	7323		21	1628	
2	9628		22	9646	
3	2318		23	2698	
4	7626		24	2618	
5	4618		25	2898	
6	7828		26	9846	
7	1846		27	4626	
8	9698		28	7323	
9	5318		29	9658	
10	2358		30	9826	
11	2878		31	1628	
12	2656		32	4628	
13	5626		33	1823	
14	4676		34	9623	
15	4318		35	7626	
16	7658		36	2848	
17	1698		37	5623	
18	9828		38	9626	
19	5858		39	1626	
20	2348		40	4396	

Крім «Складної шифровки» можна запропонувати досліджуваним пробу «Проста шифровка» з тесту Д.Векслера для оцінки інтелекту. Ця проба доступна людям з низьким освітнім рівнем, але вона дозволяє оцінити швидкість утворення

психомоторного навичку (здібність до навчання), дати інтегральну характеристику пам'яті, уваги.

Досліджуваному пропонується бланк із зразком шифру і спеціальною таблицею, в якій він повинен під кожною цифрою поставити символ згідно зразку, тобто провести шифровку цифр. Час виконання 90 сек. Перед завданням проводиться пробна шифровка (10 завдань в першій строчці таблиці).

Інструкція

«Ви повинні перешифрувати цифри. У верхньому ряду бланка є клітинки з цифрами, а під ними клітинки з відповідними символами. Це зразок. Нижче є 4 ряди таких спарених клітинок, верхні клітинки заповнені числами, розташованими у випадковому порядку, а нижні залишені порожніми. Ваше завдання полягає в заповненні цих клітинок символами, які відповідають цифрам відповідно до зразка. За 90 секунд постарайтеся перешифрувати якомога більше цифр. Прагніть працювати без помилок. Якщо ж Ви допустили помилку, її можна виправити. Спочатку спробуйте зашифрувати 10 клітинок верхнього ряду, час за цю роботу враховуватися не буде. Після цього чекайте команду до початку роботи: «Приступайте!» По закінченню часу дається команда припинити роботу: «Стоп!»».

При обробці результатів за кожне правильне завдання дається 1 бал (перші 10 завдань не враховуються). Оцінка успішності визначається шляхом зіставлення суми набраних балів з приведеною шкалою (див. таблицю).

Таблиця

Оцінка успішності	Низька	Нижче середньої	Середня	Вище середньої	Висока
Сума балів	0-17	18-40	41-61	62-75	76-90

«Проста шифровка» (бланк)

1	2	3	4	5	6	7	8	9
-	x	Δ	0	+	L	V	Σ	=

2	
1	
3	
7	
2	
4	
8	
1	
5	
4	
2	
1	
3	
2	
1	
4	
2	

1	
5	
4	
2	
7	
6	
3	
5	
7	
2	
8	
5	
4	
6	
3	
7	
2	

6	
2	
5	
1	
9	
2	
8	
3	
7	
4	
6	
5	
9	
4	
8	
3	
7	

9	
2	
8	
1	
7	
9	
4	
6	
8	
5	
9	
7	
1	
8	
5	
2	
9	

3	
5	
2	
3	
1	
4	
6	
3	

8	
1	
9	
5	
8	
4	
7	
3	

2	
6	
1	
5	
4	
6	
3	
7	

4	
8	
6	
3	
7	
9	
7	
6	

Примітка: таблиці краще зробити горизонтальними.

На додаток до описаних методик можна привести ще одну, яка в строгому сенсі не є методом дослідження тривалої дії, але дозволяє отримати цінні відомості про кмітливість досліджуваного, його організованість і критичність, а також деякі характеристики сенсомоторики. Ця методика — «Куб Лінка» може розглядатися як «головоломка». Зміст її — скласти великий дерев'яний куб з 27 маленьких кубиків, розташовуючи їх в три ряди по 9 кубиків в кожному ряду. Грані кожного кубика забарвлені в червоний, зелений і жовтий кольори. Співвідношення кольорів в кожному кубіку різне: один кубик має 3 грані червоного кольору, 2 грані зеленого, 1 грань жовтого кольору; інший — 1 грань червоного кольору, 3 грані зеленого, 2 грані жовтого кольору і т.д. Тільки один кубик цілком пофарбований одним кольором.

Досліджуваному ставиться завдання: скласти один великий куб розміром 3x3x3 кубика так, щоб всі його сторони були забарвлені в червоний колір. Складність полягає в тому, що може не вистачити червоних граней на маленьких кубиках, якщо хоч одна червона сторона кубиків буде усередині куба. Комбінація кольорів визначає місце кожного маленького кубика у великому кубі.

Це завдання вимагає планування дій, ретельного і постійного контролю і обов'язкової корекції у разі помилок. Самостійність і активність досліджуваного стимулюється самим характером інструкції — вона достатньо «глуха», коректується лише кінцева мета — скласти великий куб певного розміру і кольору. При цьому підкреслюється важливість підготовчого етапу — уважно розглянути кубики, фіксуючись на комбінації кольорів.

Експериментатор фіксує час виконання завдання (нормою є час, рівний 3-4 хвилинам).

Інтерес представляє також аналіз дій досліджуваного: як підбирає кубики («місце до кубика» або «кубик до місця»), чи дотримує умову «за кольором» з усіх боків кубика або піклується лише про сторони куба, обернені до нього; чи помічає сам помилки і чи шукає спосіб виправити їх. Всі ці дані представляють інтерес для оцінки кмітливості, уміння абстрактно мислити, планувати свої дії і контролювати їх.

Крім того, можна оцінити і здатність запам'ятовувати те що зрозуміло, якщо запропонувати досліджуваному ще раз скласти великий куб заздалегідь поставивши декілька питань, щоб переконатися в тому що людина зрозуміла принцип конструювання, якщо час роботи при повторному складанні зменшився, означає, що досліджуваний здатний виконувати операції синтезу і аналізу, здібний до навчання до цілеспрямованої діяльності.

Розділ 5

МЕТОДИКИ, ЯКІ ВИКОРИСТОВУЮТЬСЯ ДЛЯ ВИЗНАЧЕННЯ ГОТОВНОСТІ ІНВАЛІДІВ ДО ВЕДЕННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Що слід знати інвалідові про підприємницьку діяльність

На етапі структурної перебудови економіки і її переходу до ринкових відносин склалися відносно сприятливі умови для підприємницької діяльності. В даний час, не дивлячись на властивий підприємництву ризик, а також непередбачуваність результату, багато інвалідів намагаються знайти себе в підприємницькій діяльності, в бізнесі. Цей напрям зайнятості і самозайнятості приваблює багатьох інвалідів, причому з різною часткою успіху.

Під час профконсультацій багато з претендентів-інвалідів на підприємницькі місця просять дати конкретні поради з приводу того, як вчинити, щоб підприємницька діяльність виявилася успішною. Аналіз успіхів і невдач інвалідів, які вже пройшли цей шлях, а також спілкування з досвідченими підприємцями, що добилися серйозних успіхів, дозволяє вказати і назвати лише найзагальніші правила.

По-перше, майбутньому підприємцеві потрібно знати, що стане основою його підприємництва, на чому і в якій сфері він бажає почати бізнес. Практика показує, що найбільших успіхів в підприємницькій діяльності досягають ті люди, хто має які-небудь ідеї, особливості професійної підготовки, певні результати роботи або особистого захоплення, а також первинний капітал. Тобто, слід мати конкретний хист, здатний стати фундаментом побудови власного бізнесу.

По-друге, майбутньому підприємцеві необхідно вчитися. Можна почати з короткострокових курсів відповідного профілю, яких з'явилося удосталь. Проте, вибирати такі курси слід обережно. Для того, щоб потрапити в ціль, потрібно враховувати власні інтереси і можливості, у тому числі і фінансові. Важливо також не потрапити на курси, упорядники яких переслідують тільки одну мету — отримання прибутку, а необхідно вибрати гідну установу, що піклується про надання реальної допомоги починаючим підприємцям.

Особливо обережним слід бути інвалідові, якщо для навчання на курсах пропонується вислати гроші на розрахункові рахунки різних абонентських скриньок, а також з обіцянками стажування за кордоном і отримання солідного диплома після декількох тижнів навчання. Найбільш солідні і авторитетні установи організують підготовку інвалідів, як правило, безкоштовно. Тому, перш ніж вибрати курси, де готують підприємців, інвалідові слід особисто, а не з чужих слів переконатися в тому, що програма курсів і форми навчання, що практикуються, підходять саме йому.

Розширювати і оновлювати знання з питань підприємництва потрібно і самостійно. Для цього інвалідові слід читати спеціальні видання — «Комерсант», «Діловий світ», «Бізнес і банки» і ін., а також слухати і дивитися спеціальні радіо- і телепередачі.

По-третє, підприємцеві потрібна серйозна підготовка з питань трудового законодавства. Йому необхідно знати закони і багато нормативних актів, які визначають функціонування і порядок реєстрації приватного підприємства. У освоєнні цих документів можуть надати допомогу юридичні консультації в місцевих спілках інвалідів, а також в органах служби зайнятості.

По-четверте, якщо інвалід, не дивлячись на спроби самотійно або на курсах освоїти тонкощі бізнесу, відчуває себе невпевнено, йому корисно піти найнятим робітником до того, у кого можна навчитися основам підприємництва. Це дозволить йому зробити первинні накопичення і, одночасно, звикнути до ринкових відносин, зорієнтуватися в них, зрозуміти на практиці, чи під силу йому ця діяльність. Вступаючи на дорогу підприємництва, інвалідові потрібно бути готовим до того, що на цьому шляху доведеться проявити здатність, працьовитість, вольові якості.

По-п'яте, якщо інвалід прийняв остаточне рішення присвятити себе підприємницькій діяльності, йому не слід кидатися на першу справу, що з'явилася, здалася вигідною. Майбутньому підприємцеві слід ретельно вивчити питання збуту продукції, джерела отримання матеріалів. Йому слід чітко сформулювати комерційну ідею, а також скласти бізнес-план, слід обговорити ідею з родичами, з підприємцями із стажем, з друзями. Насамкінець майбутній підприємець повинен відповісти на питання: «Що я хочу виробляти?», «Які послуги надавати?», «Чому це матиме попит?», «Яка ціна мого товару?», «Яким способом я маю намір його реалізовувати?».

При цьому інвалідові, як майбутньому підприємцеві, слід дотримуватися правила: спочатку вивчи ринок, дізнайся, чого на ньому не вистачає, а потім шукай або виробляй товар. Багато хто з починаючих бізнесменів зазнав невдачу тільки тому, що спочатку винаходили або створювали товар, а потім не знали, як його позбутися; випускати слід тільки те, що можна продати.

Свою готовність до підприємництва інвалід повинен оцінювати за наслідками ретельного аналізу стану ринку, а також своїх особистих можливостей і здібностей.

Психологічні вимоги, що пред'являються до підприємця

Кожен вид праці пред'являє до людини певні вимоги. Якщо особисті якості людини не відповідають цим вимогам, то стає проблематичною можливість досягнення успіхів, особливо в такій складній і багатогранній діяльності, як підприємницька.

Людині, що обрала професію «підприємець», потрібно уміти багато чого робити самому, особливо на перших етапах створення власної справи. Їй одночасно потрібно бути менеджером і кур'єром, постачальником і бухгалтером, юристом і секретарем, економістом і діловодом, психологом-кадровиком, що підбирає собі команду, фахівцем з реклами. Підприємець повинен володіти такими особистими якостями, як оптимізм, активність, творчість, він повинен бути внутрішньо розкутою людиною, упевненою в собі; підприємець повинен бути товариським, уміти підтримувати доброзичливі відносини з людьми, спокійно і із знанням справи діяти в конфліктних ситуаціях, ясно бачити свою стратегічну мету, вміти ризикувати.

Підприємцеві потрібно уміти управляти своїми емоціями, бути здібним до роботи з підвищеними навантаженнями, уміти сприймати невдачі, як частину власної роботи. Він повинен бути здатним працювати багато годин в день, забуваючи про «нормований робочий час», про вихідні дні. Йому необхідна працьовитість, висока працездатність, постійна потреба починати щось нове, здатність гнучко реагувати на зміну ситуації, ризикувати. Підприємцеві протипоказані боязкість, сором'язливість. Таким чином, за своїми вимогами до особових особливостей — це одна з найскладніших професій.

Тест на визначення готовності інваліда до підприємницької діяльності

Інструкція

Вам пропонуються питання, на які слід відповісти «так» чи ні».

Питання

1. Ви визначилися, які послуги можете запропонувати?
2. Як Ви думаєте, запропоновані вам послуги матимуть попит?
3. Чи вважаєте Ви, що у вас буде мало конкурентів?
4. Чи знаєте Ви, чим займетеся, якщо Ваша справа виявиться збитковою?
5. Чи вважаєте Ви, що у разі провалу Ваше повернення на роботу неможливе?
6. У Вас є партнери, яким Ви абсолютно довіряєте?
7. Ваші партнери є достатньо компетентними у вибраній галузі?
8. Як Ви вважаєте, чи зможете Ви в своїй діяльності завжди дотримуватися закону?
9. Якщо Вам запропонують справу, що дає миттєво 200-300% прибутку, Ви, безумовно, задумаетесь, перш ніж погодитися?
10. Чи збираєтесь Ви обмежувати свої потреби при використанні першого прибутку?
11. Чи збираєтесь і чи схильні Ви завжди ретельно перевіряти ділову інформацію?
12. Чи підтримують Ваші починання Ваші рідні?
13. Чи умієте Ви дорожити своїми партнерами?
14. Чи зможете Ви у разі успіху не хвалитися своїми доходами?
15. Чи готові Ви працювати по 10-16 годин на добу?

Оцінка результатів

Якщо Ви відповіли «так» на 11-15 питань, Ви достатньо подумали про своє майбутнє в бізнесі і готові відкрити власну справу.

Якщо у Вас до 10 позитивних відповідей, Вам треба ще раз все добре продумати, перш ніж починати підприємницьку діяльність.

Якщо відповідей «так» 5 або менше, Ви не готові до того, щоб почати власну справу.

Тест «Чи можете Ви стати підприємцем?»

Тест дозволяє оцінити здібності, що є у людини, виявити якості, потрібні для підприємницької діяльності.

Інструкція

У кожному з 8 блоків є 4 твердження. Виберіть, будь ласка, одне, відповідне Вашим уявленням. Потім разом з експериментатором підрахуйте бали.

1 БЛОК

- а) Ви постійно висуваєте нові ідеї — 4
- б) Ви сприйнятливі до нових ідей, готові їх впроваджувати — 3
- в) Ви ставитесь до нових ідей обережно — 2
- г) Краще жити без нових ідей — 1.

2 БЛОК

- а) Ви ініціативні, шукаєте собі нові заняття — 4
- б) Ви наполегливі при виконанні поставленого завдання — 3
- в) Виконавши роботу, Ви чекаєте подальших вказівок — 2

г) Ви нічого не робите, поки не отримаєте вказівок — 1.

3 БЛОК

а) Ви впевнені в собі, вважаєте, що здатні повести за собою інших — 4

б) Ви умієте керувати людьми тільки в умовах строгої регламентації їх діяльності — 3

в) Ви можете керувати людьми тільки при сприятливих обставинах — 2

г) Роль лідера Вам не підходить — 1.

4 БЛОК

а) Ви прагнете узяти на себе велику відповідальність — 4

б) Ви умієте організувати свою роботу, але з організацією роботи інших у Вас виникають проблеми — 3

в) З правильною організацією своєї роботи справи у Вас йдуть не дуже добре — 2

г) Вам не вдається добре організувати свою роботу — 1.

5 БЛОК

а) Ви швидко і точно ухвалюєте рішення — 4

б) Ви ухвалюєте рішення поволі, але вірно — 3

в) Ви ухвалюєте рішення насилу — 2

г) Ви вважаєте, що краще уникати ухвалення рішень — 1.

6 БЛОК

а) Ви твердо і наполегливо досягаєте своєї мети, долаєте перешкоди — 4

б) Ви цілеспрямовані в досягненні своєї мети, але при виникненні перешкод вважаєте за краще почекати — 3

в) При появі перешкод, важких для подолання, Ви відмовляєтеся від своїх задумів — 2

г) Вас бентежать навіть невеликі перешкоди — 1.

7 БЛОК

а) Ви відкриті, доброзичливі, легко контактуєте з людьми — 4

б) Ви ввічливі, приємні в спілкуванні, проблем в контактах у Вас не виникає — 3

в) Ви неохоче йдете на контакти з людьми — 2

г) Ви вважаєте за краще працювати в повній самоті — 1.

8 БЛОК

а) Ви вільні від впливу минулих економічних законів — 4

б) У новій економічній ситуації Ви дієте, озираючись на минуле — 3

в) Ваш життєвий досвід не дозволяє Вам вільно орієнтуватися в нових економічних умовах — 2

г) Ваш життєвий досвід говорить про те, що підприємництво — це на нетривалий час — 1.

Оцінка результатів

Якщо Ви набрали 31-32 бали, у Вас всі якості природженого підприємця (хоча, можливо, Ви їх штучно завищуєте).

Якщо сума вийшла 26-30 балів, Ви маєте великі шанси на успіх, спробуйте себе в підприємстві.

Якщо у Вас 20-25 балів, Ви можете досягти успіху в підприємстві, але для цього Вам треба спробувати змінити характер або знайти партнерів, які б Вас доповнювали.

Якщо Ви набрали менше 20 балів, то підприємництво не ваша сфера діяльності.

Тест: «Наскільки Ви терпимі?»

Перед Вами тест, який допоможе визначити ступінь Вашої терпимості. Відповідати треба швидко, не замислюючись.

1. Чи неприємна Вам ситуація, в якій доводиться відмовитися від плану, придуманого Вами, тому що такий самий план запропонували Ваші друзі:

- а) так;
- б) ні.

2. Ви зустрічаєтеся з друзями і хтось пропонує почати гру. Чому Ви віддасте перевазі:

- а) щоб брали участь тільки ті, хто добре грає;
- б) щоб грали і ті, хто ще не знає правил.

3. Ви спокійно сприймаєте неприємні для Вас новини:

- а) так;
- б) ні.

4. Чи викликають у Вас відразу люди, які в громадських місцях з'являються в нетверезому вигляді:

- а) якщо вони не переступають допустимих меж, вас це взагалі не цікавить;
- б) вам завжди були неприємні люди, які не уміють себе контролювати.

5. Чи можете Ви легко знайти контакт з людьми з іншими, ніж у Вас, професією, станом, звичаями:

- а) вам дуже важко було б це зробити;
- б) ви не звертаєте уваги на такі речі.

6. Як Ви реагуєте на жарт, об'єктом якого стаєте:

- а) вам не подобаються ні самі жарти, ні жартівники;
- б) якщо навіть жарт і буде Вам неприємним, то ви постараетесь відповісти в такій же жартівливій манері.

7. Чи згодні Ви з думкою, що багато людей «сидять не на своєму місці», «роблять не свою справу»:

- а) так;
- б) ні.

8. Ви приводите в компанію друга (подругу), який (а) стає об'єктом загальної уваги. Як Ви на це реагуєте:

- а) вам неприємно, чесно кажучи, що таким чином увага відвернута від вас;
- б) ви лише радієте за нього (неї).

9. У гостях Ви зустрічаєте літню людину, яка критикує сучасне молоде покоління, звеличує минулі часи. Як реагуєте Ви:

- а) йдете раніше під слухним приводом;
- б) вступаєте в суперечку.

Ключ

По 2 бали за відповіді: 1б, 2б, 3б, 4а, 5б, 6б, 8б, 9а.

Оцінка результатів

Від 0 до 4 балів.

Ви непохитні і, пробачте, уперті. Де б Ви не знаходилися, може виникнути таке враження, що Ви прагнете нав'язати свою думку іншим; щоб досягти своєї мети, часто підвищуєте голос. З Вашим характером важко підтримувати нормальні стосунки з людьми, які думають інакше, ніж Ви, не погоджуються з тим, що Ви говорите і робите.

Від 6 до 12 балів.

Ви здатні твердо відстоювати свої переконання. Але Ви, безумовно, можете і вести діалог; якщо вважаєте потрібними — змінювати свої переконання, якщо це необхідно. Але деколи Ви здатні і на зайву різкість, неповагу до співбесідника. І в такий момент Ви дійсно можете виграти суперечку з людиною, у якої слабкіший характер. Чи вартує «брати горлянку», коли можна перемогти і більш гідно?

Від 14 до 18 балів.

Твердість Ваших переконань відмінно поєднується з великою тонкістю, гнучкістю Вашого розуму. Ви можете прийняти будь-яку ідею, з розумінням ставитеся до парадоксального, на перший погляд, вчинку, навіть якщо Ви їх не поділяєте. Ви достатньо критично відноситеся до своєї думки і здатні з повагою і тактом стосовно до співрозмовника відмовитися від поглядів, які, як з'ясувалося, були помилкові.

Тест: «Який Ваш потенціал володіння і управління власною справою, самостійного ведення бізнесу?»

У розвинених країнах використовується багато прийомів для допомоги людям у визначенні того, чи підходять вони для самостійного ведення бізнесу. Даний тест розроблений на базі одного з американських керівництв (інструкцій) з малого бізнесу.

Інструкція

У кожному з пунктів знайдіть те визначення Ваших якостей, яке, на Ваш погляд, понад усе підходить.

Пункти

1. Ініціатива:

- а) шукає додаткові завдання, дуже щирий;
- б) меткий, кмітливий при виконанні завдання;
- в) виконує необхідний об'єм робіт без вказівок керівництва;
- г) безініціативний, чекає вказівок.

2. Ставлення до інших:

- а) позитивний початок, доброзичливе ставлення до людей;
- б) приємний в поведженні, ввічливий;
- в) іноді з ним важко працювати;
- г) сварливий і некоммунікбельний.

3. Лідерство:

- а) сильний, вселяє впевненість і довіру;
- б) уміло віддає ефективні накази;

- в) ведучий;
- г) той, кого потрібно вести .

4. Відповідальність:

- а) проявляє відповідальність при виконанні доручень;
- б) погоджується з дорученнями, хоч і не без протесту;
- в) неохоче погоджується з дорученнями;
- г) ухиляється від будь-яких доручень.

5. Організаторські здібності:

- а) дуже здатний в переконанні людей і вибудовуванні фактів в логічному порядку;
- б) здібний організатор;
- в) середні організаторські здібності;
- г) поганий організатор.

6. Рішучість:

- а) швидкий і точний;
- б) ґрунтовний і обережний, обачний;
- в) швидкий, але часто робить помилки;
- г) сумнівається і боязкий.

7. Завзятість:

- а) цілеспрямований, його нелегко збентежити труднощами;
- б) робить постійні зусилля;
- в) середній рівень завзятості і рішучості;
- г) майже ніякої завзятості.

Обробка результатів

Порівняйте знайдені Вами визначення Ваших якостей з ключем і підсумуйте отримані Вами бали.

Ключ

Визначення «а» — 4 бали;
визначення «б» — 3 бали;
визначення «в» — 2 бали;
визначення «г» — 1 бал.

Оцінка результатів

Якщо Ви набрали від 25 до 28 балів, то оцінка Вашого потенціалу володіння і управління власною справою — ВІДМІННА; від 21 до 24 балів - ДОБРА; від 13 до 16 балів - ПОСЕРЕДНЯ; від 7 до 12 балів — ПОГАНА.

Якщо Ваші ділові якості виявилися посередніми, а тим більше поганими, то Вам, мабуть, не варто відкривати свою справу. Швидше за все, Ви знайдете своє покликання, будучи найнятим робітником.

Тест: «Чи умієте Ви впливати на інших?»

Основа основ в професії будь-якої ділової людини — уміння впливати на тих, що Вас оточують. Чи є у Вас така здатність, чи можете Ви повести людей за собою або Вам треба ретельно розвивати цю рису вдачі? Даний тест допоможе відповісти на це питання. Відповідати на питання тесту можна або «так», або «ні».

Питання

1. Чи здатні Ви уявити себе в ролі актора або політичного діяча?
2. Чи дратують Вас люди, що одягаються і поведуться екстравагантні?
3. Чи здатні Ви розмовляти з іншою людиною на тему своїх інтимних переживань?
4. Чи негайно Ви реагуєте, коли помічаєте щонайменші ознаки неповаги до своєї персони?
5. Чи псується у Вас настрій, коли хтось досягає успіху в тій сфері, яку Ви рахуєте для себе найважливішою?
6. Чи любите Ви робити щось дуже важке, щоб продемонструвати оточуючим свої неабиякі можливості?
7. Могли б Ви пожертвувати всім, щоб добитися в своїй справі видатного результату?
8. Чи прагнете Ви до того, щоб коло Ваших друзів було незмінним?
9. Чи любите Ви вести розмірений спосіб життя із строгим розпорядком всіх справ і навіть розваг?
10. Чи любите Ви змінювати обстановку у себе вдома або переставляти меблі?
11. Чи любите Ви пробувати нові способи рішення старих задач?
12. Чи любите Ви дратувати дуже самовпевнених і зарозумілих людей?
13. Чи любите Ви доводити, що Ваш начальник або хтось вельми авторитетний в чомусь не має рації?

Обробка результатів

За кожен збіг Ваших відповідей з ключем запишіть собі по 5 балів.

Ключ

Відповідь «так» — питання 1, 3, 4, 5, 6, 7, 10, 11, 12, 13;
відповідь «ні» — питання 2, 8, 9.

Оцінка результатів

Від 35 до 65 балів. Ви та людина, яка володіє прекрасними передумовами, щоб ефективно впливати на інших, міняти їх моделі поведінки, управляти, учити, наставляти на шлях істинний. У подібного роду ситуаціях Ви зазвичай відчуваєте себе як риба у воді. Ви переконані, що людина не повинна замикатися в собі, уникати людей, триматися на узбіччі і думати тільки про себе. Вона повинна робити щось для інших, керувати ними, указувати на допущені помилки, учити їх щоб вони краще відчували себе в навколишній дійсності; тих же, кому не подобається такий ідеал відносин, на вашу думку, не слід щадити. Ви наділені даром переконувати оточуючих в своїй правоті, проте, Вам треба бути дуже обережним, щоб Ваша позиція не стала надмірно агресивною, в цьому випадку ви легко можете перетворитися на фанатика або тирана.

30 і менше балів. На жаль, хоча Ви часто маєте рацію, переконати в цьому оточуючих Вам вдається далеко не завжди. Ви вважаєте, що Ваше життя і життя оточуючих повинні бути підпорядковані строгій дисципліні, здоровому глузду і хорошим манерам, і хід його повинен бути цілком передбачуваним. Ви не любите нічого робити над силу, при цьому Ви часто буваєте дуже стримані, не досягаючи через це бажаної мети, а часто виявляючись і неправильно зрозумілим. А шкода.

Тест: «Наявність «пробивної сили»

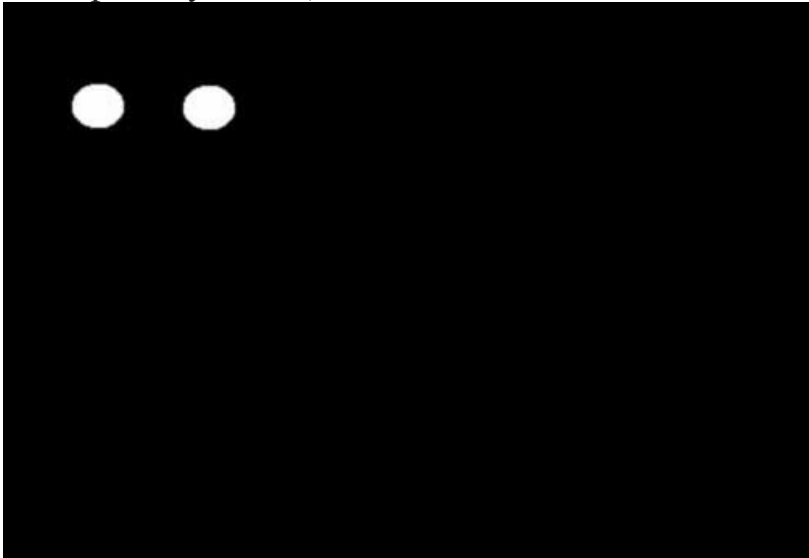
Ми часто користуємося цим визначенням, іноді з повагою, адже саме «пробивна сила» дозволяє людям легше реалізовувати їх плани, наміри або ідеї, швидше досягати мети, до якої прагнуть. Звичайно, мета повинна бути гідною.

Ми часто помиляємося, оцінюючи себе: егоїст думає, що він альтруїст; людина з «сталевими нервами» вважає себе делікатним і ніжним. Даний тест допоможе визначити, чи володієте Ви «пробивною силою», переоцінюєте або недооцінюєте себе в цьому сенсі.

З трьох відповідей — «а», «б», «в» — виберіть ту, яка відповідає Вашому схваленню або засудженню.

Питання

1. Пофантазуйте. Що це:

- а) задні вогні потягу, який якраз від Вас пішов;
- б) маска з отвором для очей;
- в) очі, які бачать в темноті?

2. Якби Ви могли працювати в авіації, ким би Ви хотіли б бути:

- а) стюардом на борту;
- б) пілотом пасажирського літака;
- в) диспетчером на аеродромі, що підтримує зв'язок з літаками в повітрі?

3. Уявіть собі, що Вам запропонували зробити проект інтер'єру контори або цеху так, щоб там було приємно і добре працювати; на вашу думку, який колір повинен переважати в приміщенні:

- а) світло-блакитний, блідо-зелений (салатовий), рожевий;
- б) червоний або жовтий;
- в) темно-зелений, синій?

4. Що більше за все необхідно, щоб рушити наодинці на штурм вершини Нангапарбат в Гімалаях:

- а) трохи божевілля;
- б) відмінна фізична форма;
- в) упевненість в собі?

5. Йдете в театр на спектакль, який дуже хочете побачити; виявляється, що квитків в касі вже немає. Що Ви робите:

- а) сердитесь, що не купили квитків раніше;
- б) спробуєте увійти абияк без квитка, на це є способи;
- в) смієтесь в душі над тими, що відходять від каси, Ви вже давно купили квитки під час попереднього продажу?

б. Дзвінок, Ви відкриваєте двері, перед вами стоїть неохайно одягнена людина, з соромливою усмішкою просить Вас допомогти: вона якраз вийшла з лікарні і просить позичити їй небагато, оскільки у неї немає грошей на квиток додому; що Ви робите:

- а) Ви не умієте відмовити в таких випадках, можливо, їй дійсно потрібна допомога;
- б) закриваєте двері перед носом людини, кажучи, що Ви думаєте про таких обманщиків і вимагачів;
- в) якщо показала би виписку з лікарні, може і дали б пару гривень?

Оцінка результатів

Якщо у Вас переважають відповіді «а», приказка «скромність прикрашає людину» Вам здається життєвим девізом. Проте, ця приказка не завжди відповідає дійсності. Ви не любите лізти вперед ні у прямому розумінні — наприклад, енергійно протискуватися через натовп, — ні в переносному. Майже в кожній ситуації Ви віддаєте першість іншим, не любите звертати на себе увагу. Любите тихо сидіти в куточку, тільки іноді Вам сумно від того, що не дуже то Вас там помічають. Загалом, Вас люблять за люб'язність, безкорисливість, скромність, але не всі це цінують, багато хто у вас бачить людину, яку легко використовувати, або тухтія, ким насправді Ви не є.

Якщо у Вас переважають відповіді «б», може, Ви самі не віддаєте собі в цьому звіту, але Ви належите до людей, які йдуть по життю, розштовхуючи всіх ліктями. Пробивної сили Вам вистачає — можливо, Ви використовуєте її для цілей, гідних похвали. Ви любите виблискувати, звертати на себе увагу. Інших Ви засуджуєте строго, себе... Ну це по-всякому буває. Вам подобаються сила, кмітливість і розум, шокують сентиментальність, надмірна м'якість, поступливість. Так, зазвичай Ви досягаєте того, що намітили, але чи завжди ці перемоги приносять Вам симпатії і пошану? Люди, схожі на Вас, не дивлячись на успіхи, насправді часто бувають самотні.

Якщо у Вас переважають відповіді «в», у Вас достатньо пробивної сили, але одночасно Ви є природженим дипломатом і вмієте контролювати свої вчинки. Ви знаєте, що «ліктя» не завжди кращий засіб, як і «ходіння по трупах». Ви ніколи не ставите перед собою надмірних завдань, йдете до мети спокійно, але послідовно. Вам вистачає упевненості в собі і відчуття переваги над іншими, але Ви прагнете не демонструвати цього дуже відкрито. Ви умієте багато чого зробити, багато чого добитися, але знаєте, що «головою стіну не проб'єш» і що іноді краще відмовитися від чогось, щоб пізніше виграти.

Якщо, що іноді трапляється — у Вас однакове число відповідей, позначених відповідними буквами, то це означає, що Ви змішаний тип, в якому не домінує жодна позиція, — вони змінюються залежно від дня, настрою, обставин, — тобто Ви людина з дуже нерівним характером.

Тест: «Чи рішучі Ви?»

Із запропонованих відповідей — «а», «б», «в», «г», «д», «е» — виберіть один.

Питання

1. Що, по-вашому, рухає людиною в житті перш за все:
 - а) цікавість;
 - б) бажання;
 - в) необхідність?
2. Як Ви думаєте, чому люди переходять з однієї роботи на іншу:
 - г) їх звільняють;
 - д) йдуть із-за більшої зарплати;
 - е) інша робота їм більше до душі?
3. Коли у Вас трапляються неприємності:
 - а) Ви відкладаєте їх рішення до останнього;
 - б) у Вас є потреба проаналізувати, наскільки винні Ви самі;
 - в) Ви не хочете навіть і думати про те, що трапилось?
4. Ви не встигли вчасно зробити якусь роботу і:
 - е) заявляєте про свою невдачу ще до того, як це стане відомо;
 - г) з боязню чекаєте, коли Вас запитають про результати;
 - д) Ви ґрунтовно готуетесь до пояснення?
5. Коли Ви досягаєте якоїсь поставленої мети, то зустрічаєте звістку про це:
 - в) з відчуттям полегшення;
 - б) з бурхливими позитивними емоціями;
 - а) по-різному, залежно від мети, але не так бурхливо?
6. Що б Ви рекомендували дуже сором'язливій людині:
 - г) уникати ситуацій, що вимагають ризику;
 - е) позбавитися від цього, звернувшись за допомогою психолога;
 - д) познайомитися з людьми іншого складу, які не страждають сором'язливістю?
7. Як Ви поступите в конфліктній ситуації:
 - а) напишу лист;
 - б) поговорю з тим, з ким вступив в конфлікт;
 - в) спробую вирішити конфлікт через посередника?
8. Якого роду страх виникає у Вас, коли Ви помиляєтеся:
 - д) страх того, що помилка може змінити порядок, до якого Ви звикли;
 - г) боязнь покарання;
 - е) боязнь втратити престиж?
9. Коли Ви з кимось розмовляєте, то
 - а) час від часу відводите погляд;
 - б) дивитесь прямо в очі співрозмовникові;
 - в) відводите погляд, навіть коли до Вас звертаються?
10. Коли Ви ведете важливу розмову, то:
 - е) тон розмови зазвичай залишається спокійним;
 - д) Ви раз у раз вставляєте нічого не значущі слова;
 - г) Ви повторюєтеся, хвилюєтеся, Ваш голос починає Вас підводити?

Обробка і оцінка результатів

Якщо майже всі Ваші відповіді складаються з варіантів «а» і «д», то Ви не особливо рішуча людина, але Вас не можна назвати і нерішучим. Ви дієте не завжди достатньо активно і швидко, але тільки тому, що вважаєте: справа того не варта. Вам подобаються відважні люди. Але Ви часто виправдовуєте і нерішучих, вважаєте, що їх дії — результат не страху, а обачності і обережності. Коли Ви читаете книги, дивитесь фільми про сміливих, відчайдушних людей, то часто хотіли б бути на їх місці.

Якщо Ви вибрали, головним чином, варіанти «б» і «е», то Ви, безумовно, рішуча людина. Ви дуже часто нехтуєте речами, які вважаєте дрібними, незначними. Але, не дивлячись на це, Вас цінують як самостійну і цікаву особу. Якщо у Вас є ще і відчуття відповідальності, то Вам часто доручають складні завдання, але в цьому випадку у вашій групі повинні бути люди іншого типу, які б врівноважували Вашу дуже велику активність... Чи не потрібно Вам все ж таки краще продумувати рішення, які Ви приймаєте?

Якщо всі Ваші відповіді відносяться до варіантів «в», «г», то Ви боїтеся не тільки ухвалювати рішення, але навіть обдумувати їх, боїтеся подій, що наближаються... Ваш психологічний стан не можна назвати стабільним, благополучним. Часто Ви, скоріше, чекаєте критики Ваших дій, ніж похвали...

Чи є у Вас інші варіанти відповідей? Якщо немає, то у Вас є проблеми не тільки з самим собою, але і з оточуючими.

Тест: «Чи готові Ви до всяких несподіванок?»

У однієї людини ніколи не буває з собою ручки, навіть якщо їй доводиться писати цілими днями. А інший постійно носить з собою найрізноманітніші речі, які, можливо, йому ніколи і не знадобляться. Він упевнений: краще заpastися всім необхідним і не необхідним, ніж опинитися в непередбаченій ситуації. А Ви готові до несподіванок?

Відповідати можете «так» чи ні».

Питання

1. Чи завжди у Вас є з собою запасна ручка?
2. Чи відправляєтеся Ви подорожувати на велосипеді, якщо у Вас не вистачає до нього запасних частин?
3. У Вас є кішка?
4. Чи часто Ви потрапляєте під дощ, не маючи ні плаща, ні парасольки?
5. Нещасні випадки не так страшні, якщо ти встиг застрахуватися?
6. Чи є у Вас удома аптечка?
7. Чи краще мати дві спеціальності, ніж одну?
8. Чи кладете Ви гроші в два гаманці на той випадок, якщо один раптом загубиться?
9. Чи вважаєте Ви, що потрібно кожного разу ризикувати всім, щоб чогось досягти?
10. Чи завжди Ваш холодильник повний?
11. Чи вважаєте Ви, що завжди потрібно мати декілька друзів, щоб не залишитися одному?

Обробка результатів

Порівняйте свої відповіді з ключем і за кожен збіг з ним запишіть собі по одному балу.

Сума від 9 до 11 балів, набрана Вами, говорить про те, що Ви просто перестраховувальник і ніколи не зробите жодного кроку, не подумавши про наслідки, і не викинете жодної зайвої речі — а раптом вона коли-небудь знадобиться. Адже часто необдумані вчинки можуть зробити життя приємнішим.

Від 3 до 8 балів. Ви передбачливі, але слава богу, не дуже. Це непогано.

Від 0 до 2 балів. Ви абсолютно не вмієте передбачати події і наслідки.

Тест «Чи достатньо Ви активні?»

Більшість з нас в змозі оцінити ступінь активності і проявляти її відповідно до власної оцінки. В той же час є багато людей, яких природа наділила великою життєвою активністю, але вони не реалізують її і навіть не знають про її існування. Відповівши на питання даного тесту, Ви підтвердите свою думку про себе, або відкриєте щось нове.

На питання 1, 2, 6 — 13 можна відповідати «так» чи ні», а питання 3, 4, 5 вимагають від Вас вибору одного з наявних варіантів відповіді.

Питання

1. Чи переконані Ви в позитивному значенні «Школи життя» для розвитку людини і для досягнення певних позицій в суспільстві?

2. Чи добре Ви себе відчуваєте в атмосфері боротьби, змагання, досягнення задумів?

3. Яку з функцій сучасних політичних лідерів Ви вважаєте найбільш важливими:

а) реалізація практичних завдань;

б) діяльність, направлена на захист людської гідності і прав співгромадян?

4. Наша діяльність повинна бути регламентована:

а) релігійними положеннями;

б) ідеями прекрасного;

в) матеріальними міркуваннями.

5. Якби Ви вибирали собі друга, то Ви б вибрали:

а) людину заповзятливу, працьовиту, наділену практичним розумом;

б) людину, що думає, мрійливу, відірвану від дійсності;

в) людину із здібностями керівника і організатора.

6. Чи достатньо буває у Вас енергії, щоб подолати труднощі, що зустрічаються на шляху?

7. Чи вважаєте Ви, що ми можемо радіти, що живемо в такий активний час?

8. Чи любите Ви дивитися на вогонь?

9. Чи народилися Ви під одним з названих знаків зодіаку: Овен, Лев, Стрілець?

10. Чи легко Ви переносите відмову, навіть якщо знаєте, що Ваше прохання виконати неможливо?

11. Чи балакучі Ви?

12. Чи живете Ви за принципом, що кожна дорога веде до мети?

13. Чи любите Ви дії, що вимагають швидкості?

Обробка результатів

Зіставте свої відповіді з ключем і за кожен збіг з ним запишіть собі по 5 балів.

Ключ

Варіант відповіді «а» — питання 3;
варіант відповіді «б» — питання 5;
варіант відповіді «г» — питання 4;
відповідь «так» — питання 1, 2, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13.

Оцінка результатів

Якщо Ви отримали від 45 до 65 балів, то Ви відрізняєтеся веселим характером, легко і в згоді живете з людьми. У Вас є певні риси характеру керівника, менеджера, підприємця. Ви енергійні і діяльні. Не дуже добре переносите залежність від інших людей (наприклад, начальників). Ви схильні вважати, що все, що Ви знаєте в житті — це результат Ваших власних досліджень, бо Ви здатні ефективно працювати і свої погляди поширювати на оточуючих. Ви перевершуєте оточуючих енергійністю і швидкістю прийняття рішень, вмієте брати на себе відповідальність. У своєму оточенні Ви бажані і улюблені, перш за все, за свою динамічність і надзвичайну активність.

Якщо Ви отримали від 0 до 40 балів, то Ваша енергія не є, на жаль, найбільш сильною Вашою якістю. Ви швидко втомлюєтеся, неохоче берете на себе відповідальність. Свою думку тримаєте, скоріше, при собі. Дуже багато у Вас байдужості і обережності у відносинах з оточуючими. Ви насилу приймаєте рішення. Ваша енергія, а також здібність до дій залежать від Вашої уяви і не завжди обґрунтованого страху. Спробуйте відкритися!

Розділ 6

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ПСИХОДІАГНОСТИКИ З МЕТОЮ ПРОФОРІЄНТАЦІЇ ІНВАЛІДІВ З РІЗНОЮ ПАТОЛОГІЄЮ

Для профорієнтації інвалідів по зору можуть бути використані всі запропоновані методики. Ступінь зниження зорової функції не перешкоджає виконанню цих завдань. Критерії оцінки результатів обстеження загальні. Але при цьому слід віддавати перевагу тим методикам, які не вимагають тривалого зорового навантаження і роботи з дрібним шрифтом. Наприклад, оцінити увагу цих людей переважно за допомогою проби «Таблиці Шульте», не вдаючись до допомоги методики «Коректурна проба».

Для інвалідів внаслідок патології органу слуху можуть бути використані також будь-які методики. Але при цьому слід чітко пред'являти інструкції, обов'язково контролювати правильність засвоєної умови виконання завдань.

Що стосується психічно хворих, то, приступаючи до роботи з ними, слід, перш за все, орієнтуватися на діагноз і чітко представляти структуру психічного дефекту, можливого при тому або іншому захворюванні. Виходячи із знання про найуразливіші сфери психіки при різних захворюваннях, необхідно приступати до дослідження профорієнтації. Разом з тим необхідно враховувати, що мета дослідження профорієнтації відрізняється від мети психодіагностики порушень психічних функцій для встановлення диференціального діагнозу або визначення групи інвалідності.

Профорієнтація психічно хворих людей повинна носити характер професійного відбору (підбору), тобто необхідне виявлення придатності людини до конкретного виду праці. Іншими словами, для психічно хворої людини важливо підібрати таку професію, яка відповідала б даній особі зі всіма її особливостями і змінами.

Наприкінці наводимо списки психодіагностичних методик для профорієнтації інвалідів внаслідок тієї або іншої патології.

Найбільш вживані методики для професійної орієнтації інвалідів внаслідок психічних захворювань

№	Найменування методики	Вимірювані параметри
А	1	2
1. Сенсомоторна сфера		
1.	Методика для оцінки тактильного відчуття	Нижній поріг розрізнення відстані між двома точками дотику
2.	Методика для оцінки розрізнення маси	Нижній поріг розрізнення маси
3.	Методика для оцінки сприйняття довжини лінії	Сприйняття відстані, окомір
4.	Темпінг-тест	Темп простих рухів, схильність до певної швидкості, стомлюваність
5.	Тремومتрія	Твердість руки, статичний і динамічний тремор рук, координація рухів, рівень емоційної збудливості, стомлюваність
6.	Зав'язування вузлів	Спритність пальців рук, координація рухів

2. Мнестико-інтелектуальні процеси і мислення		
1.	Методика "Складні аналогії"	Логічне мислення
2.	Методика "Прості аналогії"	Формування направлених зв'язків, виявлення схожості і відмінності, рівень узагальнення
3.	Методика "Виявлення загальних понять"	Виділення істотних ознак, абстрагування від неістотних ознак
4.	Методика "Співвідношення прислів'їв, метафор, фраз"	Розуміння переносного сенсу, вичленення головного, диференційована і цілеспрямованість думок
5.	Тест зростаючої трудности (методика Равена)	Логічність мислення, невербальний інтелект, зорове сприйняття
6.	Запам'ятовування 10 слів	Об'єм сприйняття і здібність до утримання декількох елементів
3. Емоційно-вольова сфера		
1.	Шкала самооцінки (Спілберга-Ханіна)	Рівень реактивної тривожності, рівень особистої тривожності
2.	Метод вимірювання пластичності-ригідності (по Кеттеллу)	Здатність переключення з одного способу дії на іншій, здатність до навчання, адаптивність
3.	Тремометрія	Рівень емоційної збудливості, координація рухів
4. Здатність до тривалої напруги, увага		
1.	Методика "Проба Крепеліна"	Ступінь стомлюваності, витривалість до тривалої напруги
2.	Методика "Складна шифровка"	Процес утворення навички, можливість тренуваності, ступінь стомлюваності, критичність мислення, вербальний інтелект
3.	Методика "Проста шифровка"	Здібність до навчання і утворення психомоторної навички, пам'ять, увага
4.	Методика "Куб Лінка"	Кмітливість, просторова уява, процес навчання, критичність
5.	"Коректурна проба"	Здібність до концентрації уваги, переключення, ступінь виснаженості уваги
6.	Методика "Розстановка чисел"	Оцінка довільності уваги, здібність до розподілу і переключання уваги
7.	Методика "Таблиці Шульте"	Особливості розподілу уваги, здатність збереження психічної активності
5. Сприйняття		
1.	Методика дослідження вищих функцій кори	Гнозис, праксис, читання, експресивна мова, фонемний слух

Методики, що рекомендуються для професійної орієнтації інвалідів внаслідок патології органу зору

№	Найменування методики	Вимірювані параметри
A	1	2
1. Сенсомоторна сфера		
1.	Методика для оцінки тактильного відчуття	Нижній поріг розрізнення відстані між двома точками дотику
2.	Методика для оцінки розрізнення маси	Нижній поріг розрізнення маси
3.	Методика для оцінки сприйняття довжини лінії	Сприйняття відстані, окомір
4.	Темпінг-тест	Темп простих рухів, схильність до певної швидкості, стомлюваність
5.	Тремометрія	Твердість руки, статичний і динамічний тремор рук, координація рухів, рівень емоційної збудливості, стомлюваність
6.	Зав'язування вузлів	Спритність пальців рук, координація рухів
2. Мнестико-інтелектуальні процеси і мислення		
1.	Методика "Складні аналогії"	Логічне мислення
2.	Методика "Прості аналогії"	Формування направлених зв'язків, виявлення схожості і відмінності, рівень узагальнення
3.	Методика "Виявлення загальних понять"	Виділення істотних ознак, абстрагування від неістотних ознак
4.	Тест зростаючої трудности (методика Равена)	Логічність мислення, невербальний інтелект, зорове сприйняття
5.	Запам'ятовування 10 слів	Об'єм сприйняття і здібність до утримання декількох елементів
3. Емоційно-вольова сфера		
1.	Шкала самооцінки (Спілберга-Ханіна)	Рівень реактивної тривожності, рівень особистої тривожності
2.	Метод вимірювання пластичності-ригідності (по Кеттеллу)	Здатність переключення з одного способу дії на інший, здатність до навчання, адаптивність
3.	Тремометрія	Рівень емоційної збудливості, координація рухів
4. Здатність до тривалої напруги, увага		
1.	Методика "Проба Крепеліна"	Ступінь стомлюваності, витривалість до тривалої напруги
2.	Методика "Складна шифровка"	Процес утворення навички, можливість тренуваності, ступінь стомлюваності, критичність мислення, вербальний інтелект
3.	Методика "Проста шифровка"	Здібність до навчання і утворення психомоторної навички, пам'ять, увага
4.	Методика "Куб Лінка"	Кмітливість, просторова уява, процес навчання, критичність

5.	"Коректурна проба"	Здібність до концентрації уваги, переключення, ступінь виснаженості уваги
6.	Методика "Розстановка чисел"	Оцінка довільності уваги, здібність до розподілу і переключання уваги
7.	Методика "Таблиці Шульте"	Особливості розподілу уваги, здатність збереження психічної активності
5. Сприйняття		
1.	Методика дослідження вищих функцій кори	Гнозис, праксис, читання, експресивна мова, фонемний слух

Рішення практичних задач профорієнтації інвалідів з порушенням зору пов'язане з деякими особливостями. В першу чергу слід мати на увазі, що даний сенсорний дефект не є причиною для порушень пізнавальної сфери, хоча при природженій або такій, що рано наступила, сліпоті відмічені деякі особливості мислення (переважання слухових, тактильних, пропріоцептивних образів, слабкіший розвиток практичного мислення), пам'яті, уяви. Навіть природжена повна сліпота не є перешкодою для розвитку всіх вищих психічних функцій, оскільки мовна функція, що забезпечує можливість передачі інформації, у сліпих залишається повністю підлягаючою зберіганню.

Разом з тим у людей з порушенням зору сильним психотравмуючим чинником є залежність від оточуючих. Цей чинник деформує оцінку, самооцінку, позначається на стані емоційної сфери, формує пасивність, ослаблення мотивації, невпевненість в собі, свою непотрібність. «Комплекс втрати», що формується у людей з дефектом зору, значно ускладнює адаптацію до нових умов життя.

Методики, що рекомендуються для професійної орієнтації інвалідів внаслідок патології органу слуху

№	Найменування методики	Вимірювані параметри
A	1	2
1. Сенсомоторна сфера		
1.	Методика для оцінки тактильного відчуття	Нижній поріг розрізнення відстані між двома точками дотику
2.	Методика для оцінки розрізнення маси	Нижній поріг розрізнення маси
3.	Методика для оцінки сприйняття довжини лінії	Сприйняття відстані, окомір
4.	Темпінг-тест	Темп простих рухів, схильність до певної швидкості, стомлюваність
5.	Тремометрія	Твердість руки, статичний і динамічний тремор рук, координація рухів, рівень емоційної збудливості, стомлюваність
6.	Зав'язування вузлів	Спритність пальців рук, координація рухів
2. Мнестико-інтелектуальні процеси і мислення		
1.	Методика "Складні аналогії"	Логічне мислення
2.	Методика "Прості аналогії"	Формування направлених зв'язків, виявлення схожості і відмінності, рівень узагальнення

3.	Методика "Виявлення загальних понять"	Виділення істотних ознак, абстрагування від неістотних ознак
4.	Тест зростаючої трудности (методика Равена)	Логічність мислення, невербальний інтелект, зорове сприйняття
5.	Запам'ятовування 10 слів	Об'єм сприйняття і здібність до утримання декількох елементів
3. Емоційно-вольова сфера		
1.	Шкала самооцінки (Спілберга-Ханіна)	Рівень реактивної тривожності, рівень особистої тривожності
2.	Метод вимірювання пластичності-ригідності (по Кеттеллу)	Здатність переключення з одного способу дії на іншій, здатність до навчання, адаптивність
3.	Тремометрія	Рівень емоційної збудливості, координація рухів
4. Здатність до тривалої напруги, увага		
1.	Методика "Проба Крепеліна"	Ступінь стомлюваності, витривалість до тривалої напруги
2.	Методика "Складна шифровка"	Процес утворення навички, можливість тренуваності, ступінь стомлюваності, критичність мислення, вербальний інтелект
3.	Методика "Проста шифровка"	Здібність до навчання і утворення психомоторної навички, пам'ять, увага
4.	Методика "Куб Лінка"	Кмітливість, просторова уява, процес навчання, критичність
5.	"Коректурна проба"	Здібність до концентрації уваги, переключення, ступінь виснаженості уваги
6.	Методика "Розстановка чисел"	Оцінка довільності уваги, здібність до розподілу і переключання уваги
7.	Методика "Таблиці Шульте"	Особливості розподілу уваги, здатність збереження психічної активності
5. Сприйняття		
1.	Методика дослідження вищих функцій кори	Гнозис, праксис, читання

Методика може бути використана для пацієнтів, здатних на слух сприймати мову, або тих, що добре читають з губ. Для інших пропонуються дві методики для оцінки зорової пам'яті.

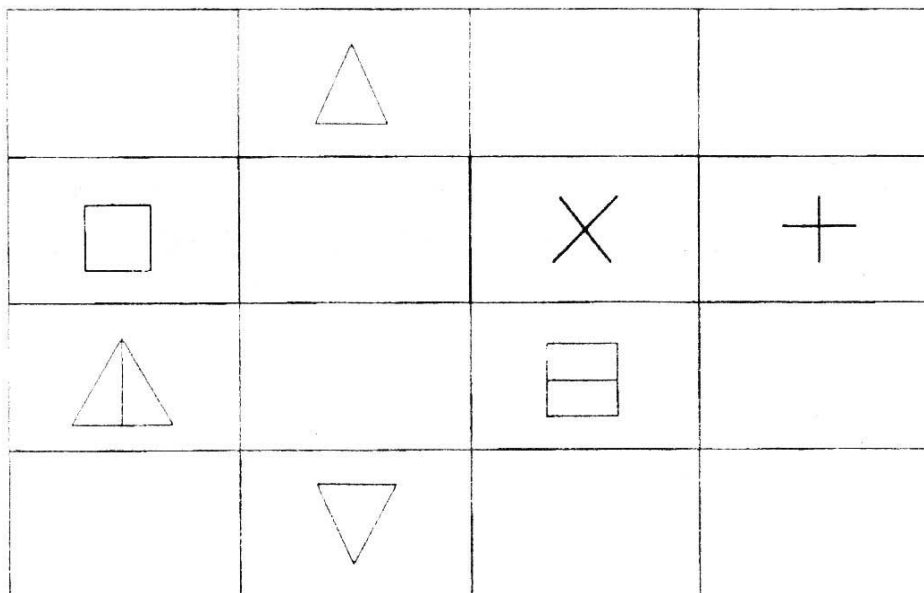
Для роботи з інвалідами, що мають порушення слуху, можна використовувати весь арсенал методик. Але слід мати на увазі, що пояснення інструкцій і інших умов експериментальної діяльності вимагає від співробітника служби профорієнтації особливої чіткості. Перш ніж почати роботу, необхідно переконатися в тому, що пацієнт добре зрозумів вимоги досліджування, що проводилося. Форми подачі інструктивного пояснення можуть бути усними, письмовими, через перекладача — в більшості методик, якщо в них не містяться особливі вимоги до форми інструктажу (наприклад, в методиці «Запам'ятовування 10 слів»).

Методика дослідження зорової пам'яті

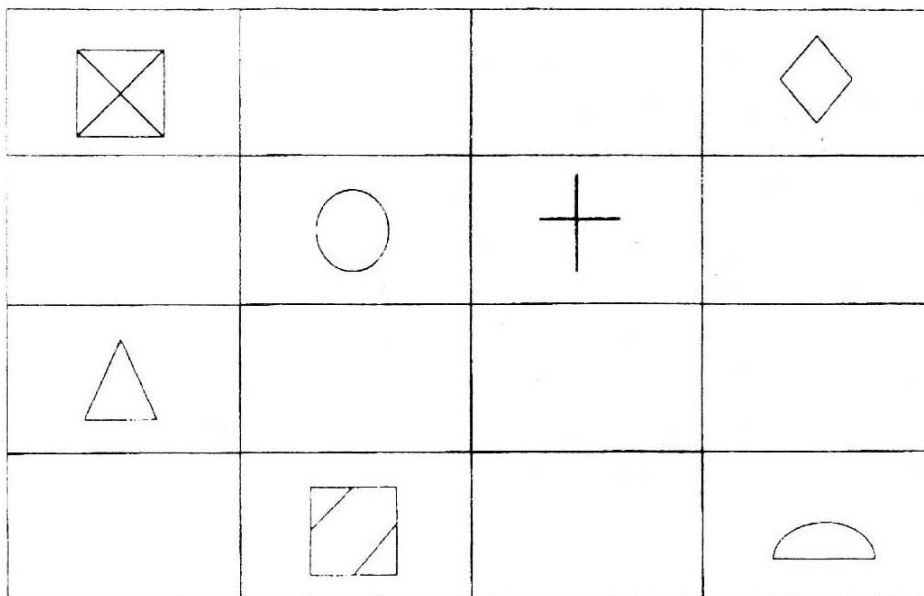
1. Запам'ятовування геометричних фігур.

Для проведення дослідження необхідно мати 2 плакати з шістнадцятьма клітинками (малюнок 1 і малюнок 2) в яких у довільним чином намальовано 7 геометричних фігур.

Протягом 30 секунд плакат пред'являється досліджуваному. Потім йому дається чистий бланк з шістнадцятьма квадратами, в яких за 45 секунд він повинен відтворити ці 7 фігур. Другий раз це завдання повторюється з іншим плакатом.

Малюнок 1

Малюнок 2

Оцінка результатів

Проводиться відразу за двома завданнями. Кількість правильно намальованих фігур переводиться в бали за допомогою таблиці.

Таблиця

Оцінка в балах	9	8	7	6	5	4	3	2	1
Кількість правильних фігур	13	12	11	9-10	7-8	5-6	4	3	2

2. Запам'ятовування чисел.

Методика призначена для оцінки зорової оперативної і мимовільної пам'яті. Суть методики полягає в оперуванні певним об'ємом інформації у вигляді однозначних чисел.

Ці числа пред'являють на одну хвилину досліджуваному. Розташовані вони по два в рядку. Завдання полягає в тому, щоб скласти ці пари чисел, отриману суму зіставляти з 10, а різницю запам'ятовувати, також треба запам'ятати і потрібне місце даної різниці на плакаті (порожнє місце на плакаті). На цьому ж місці записується різниця на бланку, який отримує досліджуваний.

Завдання повторюється в умовних балах з урахуванням того, що за цілковито правильну відповідь - 2 бали, а якщо число записане правильно, але переплутано місце, або правильно позначено місце, але пораховано невірно - 1 бал. За допомогою таблиці кількість очок переводиться в бали.

Таблиця

Оцінка в балах	9	8	7	6	5	4	3	2	1
Сума очок за правильні відповіді	143	129-142	115-128	101-114	87-100	73-86	59-82	45-58	44

Розділ 7

РЕКОМЕНДАЦІЇ ПО МОДЕЛЮВАННЮ ПОВЕДІНКИ ІНВАЛІДІВ ПІД ЧАС ПОШУКУ РОБОТИ

Одним з реальних прийомів, що сприяють працевлаштуванню інвалідів, є побудова активної поведінки на ринку праці. При цьому інвалід повинен знати про наступні джерела інформації, що дозволяють працевлаштуватися.

1. Державна служба зайнятості населення (центри зайнятості, біржі праці);
2. Комерційні бюро, громадські фонди, асоціації і інші організації, що займаються питаннями працевлаштування і перепідготовки населення на недержавній основі;
3. Оголошення в газетах і журналах, спеціальних бюлетенях, в передачах радіо і телебачення, на дошках оголошень;
4. Повідомлення друзів, знайомих, сусідів, колишніх товаришів по службі;
5. Інші джерела інформації, наприклад, в спілках інвалідів і т.д.

При відвіданні інвалідами центрів зайнятості їм слід застосовувати активні форми вирішення проблеми працевлаштування, що припускає не тільки пасивне очікування появи вакансії робочого місця, але і власну пропозицію себе як фахівця.

Активний шлях працевлаштування припускає уміння інваліда правильно скласти оголошення про пошуки роботи. Інвалід повинен знати, що таке оголошення повинне бути коротким і конкретним викладенням даних про себе, свої можливості, а також про роботу, яку він хотів би отримати.

Перш за все, в таких оголошеннях потрібно виділити головне, що характеризує інваліда, як фахівця і одночасно назвати інші особливості, зокрема захоплення, особливі особисті якості, що у результаті могло б розширити і доповнити уявлення про нього, як про повноцінного претендента на робоче місце. Складаючи оголошення такого роду, інвалід повинен представити перелік власних ділових якостей і умінь.

Інвалід повинен знати, що активні дії на ринку праці припускають пряме безпосереднє звернення його на різні підприємства з питання наявності вакантних робочих місць і пропозиції себе як робочої сили.

Інвалідові корисно знати, що звернення на підприємства може бути:

- а) за телефоном;
- б) у вигляді письмового запиту;
- в) шляхом особистого звернення.

Кожний з цих видів звернень має специфіку, яку повинен зрозуміти і освоїти інвалід.

Звернення за телефоном. Це найбільш поширений спосіб звернення до працедавця. Цей спосіб оперативний, дозволяє в короткий термін зв'язатися з великою кількістю підприємств і установ, не виходячи з дому, що вельми важливо для інваліда.

Перевага даного способу полягає і в тому, що спілкування по телефону допускає певну гнучкість в обміні інформацією, в порівнянні з письмовим запитом або оголошенням в газету.

Інвалідові слід знати, що в ході телефонної розмови є можливість відчутти реакцію співрозмовника і при необхідності змінити хід роботи, дати додаткові відомості про себе, обговорити можливі варіанти працевлаштування і навіть попросити ради.

Разом з тим, інвалід повинен знати, що спілкування по телефону вимагає ретельної підготовки, пов'язаної як з плануванням змісту розмови, так і загальної спрямованості, а головне, підбором конкретних питань, що стосуються можливостей

працевлаштування.

Інваліду корисно знати, що починати спілкування по телефону потрібно з представлення і короткої розповіді про себе, крім того, інваліду потрібно пам'ятати, що висловлювати думки слід точно і ясно. Не слід вимовляти багато ввідних слів, рекомендується уникати тем, прямо не пов'язаних з працевлаштуванням. Йому слід говорити про робоче місце, спеціальність, яка його цікавить. При відчутті мінімальної вірогідності позитивного рішення питання інваліду слід постаратися домовитися про особисту зустріч.

Якщо з'ясується, що працедавець знаходиться в роздумі, то інвалід повинен спробувати сам запропонувати варіант зустрічі. Цю пропозицію можна викласти, наприклад, так: «В п'ятницю о 10.00 Вам буде зручно?». Інваліду слід знати, що нерідко в цьому випадку вдається отримати згоду на зустріч з працедавцем вказаний час.

Разом з тим, інвалід повинен уміти припустити, що працедавець може показати свою дратівливість при телефонному зверненні, указуючи на те, що його відірвали від роботи, інвалід повинен передбачати це і не турбуватися з цього приводу. Для погашення інциденту інвалід повинен вибачитися, а також запитати дозволу зателефонувати знову. Особа, що шукає роботу повинна бути наполегливою, але не настирливою.

Письмовий запит. Інвалід, який хоче працевлаштуватися, повинен знати, що встановити контакт з працедавцем можна шляхом письмового звернення; розсилка листів також дозволяє людині, що шукає роботу, зв'язатися з великим числом підприємств і фірм, причому в короткі терміни.

Письмовий запит повинен бути гранично коротким - займати не більш однієї сторінки тексту, але в той же час бути достатньою довідкою про те, хто є інвалід, що шукає роботу, як фахівець, а також, які його особисті якості. У листі повинно бути вказано, на яке робоче місце претендує дана особа або якому профілю діяльності дана особа надає перевагу.

У листі необхідно вказати професійний досвід претендента, його знання, уміння, рівень підготовки, деякі індивідуальні якості. Ця інформація повинна бути підібрана так, щоб з неї було видно відповідність посади і претендента на неї.

Інвалідові слід знати, що надісланий лист повинен привернути увагу керівника фірми, створити приємне враження про претендента, а також викликати бажання запросити людину, що шукає роботу, на особисту зустріч. Інваліду потрібно пам'ятати, що є важливим не тільки зміст листа, переконливість наявної в ньому інформації, але і форма викладу, а також зовнішній вигляд листа. Лист повинен мати акуратний вигляд, чіткий шрифт, справляти приємне враження.

Інваліду, що шукає роботу, потрібно знати, що лист - це його візитна картка, а це означає, що недбалість, неохайність в оформленні листа неприпустимі.

Лист слід адресувати конкретній людині і починати з особистого звернення, наприклад: «Шановний Петро Іванович!». Якщо інвалід не знає імені керівника, то потрібно звертатися за посадою. В кінці листа слід вказати номер телефону і свою адресу, за якою працедавець може зв'язатися з претендентом на робоче місце.

Особисте звернення. Інваліду, що шукає роботу, корисно знати, що працевлаштування може здійснитися на основі його особистого звернення до працедавця. Мета особистого звернення полягає в тому, що на основі спілкування з працедавцем інвалід отримує відомості про вакантні робочі місця, а також може уточнити відомості, що стосуються перспектив працевлаштування.

Особисте спілкування проводиться вже після того, як інвалід зв'язався з працедавцем по телефону, або отримав відповідь на свій письмовий запит, або знайшов відповідне оголошення в пресі, або почув по радіо або телебаченню.

Інваліду слід добре підготуватися до зустрічі з працедавцем. Інформація про себе і питання до працедавця повинні бути конкретними і добре продуманими. Інвалід, що шукає роботу, повинен знати про продукцію, яку випускає дане підприємство, або знати про послуги, які воно надає. При спілкуванні інвалід повинен обґрунтовувати, але ненав'язливо, свої претензії на дане робоче місце.

Якщо про зустріч було домовлено наперед, інвалід повинен приїхати на зустріч раніше вказаного часу. Інваліду слід продумати форму вітання, а також свою поведінку під час зустрічі з працедавцем. Важливе значення має зовнішній вигляд тих, що зустрічаються, форма одягу.

В ході спілкування з працедавцем інвалід повинен поводитися стримано, привітно. Під час повідомлення про себе, постаратися на конкретних фактах показати свої знання і досвід. Бути точним у відомостях і особистих фактах.

Бесіду про прийом на роботу інваліду слід почати першому, з посмішкою, сказавши «здрасуйте» або «добридень», а потім можна розслабитися, запитати, де можна сісти і дозволити працедавцеві поставити питання. Для зняття напруженості інвалід повинен сам спробувати встановити з працедавцем невимушені відносини, розповівши йому те, що його може турбувати, але що він соромиться запитати. Наприклад, працедавця може турбувати, чи зможе інвалід регулярно ходити на роботу. Інвалід повинен знайти можливість повідомити його, що він (вона) виходить з будинку в будь-яку погоду, що одягається сам, а якщо інвалід – жінка, що стежить за своєю зовнішністю.

Інваліду під час бесіди при прийомі на роботу рекомендується самому розповісти про стан свого здоров'я, загостривши увагу працедавця на особливо «лоскитливих» сторонах своєї хвороби. Виконання цього прийому пов'язане з тим, що працедавці зазвичай мало розбираються в особливостях захворювання інваліда, а інвалід, що наймається на роботу, значно більше знайомий зі своїм захворюванням, тому він повинен ясно і просто пояснити в чому суть недуги, а також розповісти про свої фізичні можливості.

Під час такої бесіди працедавець зможе з'ясувати можливості інваліда як співробітника, зможе посипчувати йому, що припускає можливість в подальшому працевлаштуванні.

Бесіда такого роду повинна бути відвертою, претендент на робоче місце не повинен боятися говорити правду, до того ж, говорити щиро, не соромлячись своєї хвороби і інвалідності.

Під час спілкування з приводу можливих трудових обов'язків інваліду не слід брати на себе обов'язки, які насправді він не в змозі виконати.

Під час бесіди інваліду не рекомендується негативно оцінювати свою колишню роботу, професію, керівника. Не рекомендується тривале обговорення особистих проблем. Інваліду слід більше говорити про власні професійні можливості і досягнення. В ході бесіди інвалідові не слід поспішати ставити питання про заробітну плату, про пільги до тих пір, поки не з'являться конкретні пропозиції про прийом на роботу.

ЗАКЛЮЧЕННЯ

Серед численних завдань соціальної політики держави відносно інвалідів одним з головних є професійна реабілітація і її найважливіші етапи – професійна орієнтація і професійне навчання.

Професійна орієнтація – це процес виявлення трудових здібностей і можливостей людини на основі вивчення інтересів, мотивів, напрямків, психологічних, психофізіологічних і клінічних даних особистості з урахуванням професійних навичок. Розглядаючи шляхи удосконалення технологічних засад працевлаштування осіб з особливими потребами, Маршавін Ю.М. (2008) вважає, що кожен центр зайнятості спільно з інвалідом після вивчення висновку МСЕК щодо протипоказань і рекомендацій повинен розробити індивідуальну програму працевлаштування, метою якої є визначення найкоротшого, але найефективнішого шляху до працевлаштування інваліда. Поряд з організаційними заходами з професійної орієнтації (інформація про попит і пропозицію на місцевому ринку праці, організація відвідування підприємств з метою ознайомлення інваліда з особливостями і умовами праці, визначення професій і спеціальностей, доступних інваліду з урахуванням його побажань, надання консультацій з техніки пошуку роботи) важливу роль відіграє психологічний аспект. Останній передбачає врахування професійно важливих якостей особистості (індивідуально-психологічних, типологічних): професійних інтересів, схильностей, трудової установки, самооцінки. Приймаються до уваги й такі соціально-психологічні показники, як продуктивність уваги, можливість перенести стрес, швидкість і можливість витримати стрес, швидкість і можливість адаптації.

Слід відмітити, що в цілому процес переорієнтації інвалідів, як людей, що вже сформувалися, часто мають спеціальність або базову освіту, характеризується наступними особливостями:

- 1) наявністю стійких уявлень, що вже сформувалися, про себе як про представника певної професії із сталими знаннями, уміннями, навиками, системою вимог до рішення професійних задач;
- 2) наявністю професійного і соціально-психологічного статусу, що склався;
- 3) необхідністю вирішувати питання вибору професії на тлі значних порушень в мотиваційній сфері;
- 4) певною «несвободою» в плані професійного самовизначення із-за наявності обмежень соматичного, психологічного і вікового характеру.

Всі ці особливості мають місце на тлі несприятливої для інваліда соціально-психологічної і економічної ситуації, що характеризується наявністю захворювання, необхідністю істотних змін в життєвому устрої, а також різким погіршенням положення на ринку праці.

Різні вимоги і особливі умови, що висуваються окремими видами праці, викликають необхідність чіткого формулювання принципів положень, що

визначають протипоказання і, навпаки, виявлення тих параметрів професійної діяльності, які не тільки не нашкодять хворій людині з медичних позицій, але і дозволять проявити себе, розширити свої обмежені можливості. Саме цим обумовлена значна роль психологічної діагностики в процесі профорієнтації взагалі і, зокрема, у інвалідів.

Психодіагностика інвалідів при проведенні профорієнтації направлена на виявлення вищих психічних функцій, що збереглися, на можливості компенсації наявних порушень, на визначення умов і режимів діяльності, в яких можлива оптимальна працездатність (Демина Л. Д., Ральникова И. А., 2000).

Працюючи з інвалідами, необхідно проводити психодіагностику не тільки для оцінки функціональних можливостей (оцінити пам'ять, увагу і ін.), але і виділити особливості особи, які визначають характер поведінки людини — самооцінку, самовідношення, ієрархію цінностей, рівень домагань, установки.

Слід зазначити також, що і несприятлива самооцінка утрудняє процес профорієнтації інвалідів, оскільки невпевненість в собі, очікування невдачі можуть негативно позначатися на виборі професії. Часто інвалідів примушує схилитися до простіших варіантів при виборі професії страх невдачі в майбутній роботі, осуд з боку адміністрації і колег.

Профорієнтація інвалідів — це не тільки діагностика і оцінка порушених і збережених можливостей людини, але і корекція неадекватних самооцінок, причому як завищених, так і занижених.

Небажаними є випадки, коли інвалід оцінює себе і свої можливості неадекватно низько, із-за невпевненості і побоювань не справитися із завданням вважає за краще більш простий, але легко досяжний шлях реалізації професійних можливостей.

Особливістю профорієнтації інвалідів є досить тонкий момент психодіагностики, що полягає в складанні чіткої програми обстеження з урахуванням найуразливіших областей психічної діяльності при тому або іншому захворюванні. Психодіагностика при профорієнтації інвалідів — це не патопсихологічне дослідження із застосуванням великої батареї психологічних методик з аналізом результатів і описом їх у вигляді "структури дефекту", де подається картина і ступінь порушених функцій і дається їх кваліфікація.

Профконсультант, що працює з інвалідами, повинен мати можливість практично у будь-який момент уточнити медичні протипоказання, якщо йому щось не зрозуміло, у лікаря-реабілітолога або фахівця з того захворювання, яке призвело до інвалідності.

Якісно провести професійне тестування може тільки фахівець, що має відповідну підготовку, бажано вищу психологічну освіту.

Навіть при найвищій кваліфікації профдіагностика і прогнозування профпридатності — справа достатньо складна, оскільки людська психіка володіє величезними компенсаторними можливостями і часто відсутність тієї або іншої

професійно важливої якості може поповнитися в ході діяльності. Під час консультування все ж таки важливо понизити вірогідність випадковості вибору професії, наприклад, під впливом поверхневої інформації.

Консультація з профорієнтації – це в значній мірі і самостійна діяльність інваліда, яка будується на основі певних знань (про ринок праці, наявність вакансій, вимоги різних професій до людини, організацій, що займаються працевлаштуванням і т.д.) і умінь (адекватно оцінювати свої інтереси, здібності і досвід, грамотно співвідносити їх із змістом діяльності по різних спеціальностях). В ході консультування не можна нав'язувати суб'єктові готових рішень, потрібно вести його до самостійного вибору професії, надаючи тільки таку відповідно направлену інформацію, яку він готовий сприйняти. Допомогти інвалідові у виявленні його інтересів, оцінці здібностей профконсультант може, використовуючи профдіагностичні методики, тести.

Тестування слід проводити з конкретною метою, в ході певної роботи, при точно поставлених перед експериментатором завданнях; воно буває обов'язковим або бажаним; його результати можуть використовуватися в якому-небудь дослідженні або надаватися тільки тестованими, як, наприклад, в ході індивідуально-психологічного консультування (Райгородский Д. Я., 1998).

Будь-який, навіть найнадійніший тест, не дає вичерпної інформації про людину, а лише привід для роздумів. Тестування буває ефективним тільки у тому випадку, коли над його результатами проведена достатньо складна і тонка робота - робота інтерпретатора. Без неї можна отримати лише опис чинників або короткі характеристики залежно від набраних балів.

Кожному консультантові необхідно підібрати методики, відповідні його індивідуальним особливостям і стилю діяльності (адже будь-який майстер самим ретельним чином підбирає інструмент).

Кращими із зарубіжних і вітчизняних методик, на думку фахівців, є методики Кетгелла (форми А і З), Айзенка, Розенцвейга, Люшера, Спілберга і Тейлора.

Всі вище перераховані методики профконсультанти застосовують в процесі своєї роботи залежно від завдань, що стоять перед ними. Виходячи із запропонованої вище схеми, можна виділити три етапи консультації:

- 1) застосування психологічних методик (проведення і обробка даних);
- 2) проведення аналізу профорієнтації;
- 3) перегляд професіограм і вибір професії, що відповідає бажанням і можливостям інваліда.

На сьогодні проведена значна робота по удосконаленню відомих і розробці нових, а також адаптованих до особливостей контингенту інвалідів методів комп'ютерного психодіагностичного профорієнтаційного тестування (Кривенков С.Г., 1999; Кривенков С.Г., Рысев С.Г., 2000). Поєднання традиційного та комп'ютерного тестування доповнюють одне одного і на основі спільного обговорення психологом, психіатром та спеціалістом центру зайнятості дозволяють

зробити загальний висновок. Як свідчить досвід, мінімальний набір тестових методик повинен надавати інформацію про емоційний стан обстежуваного, його інтелектуально-мнестичні функції, особистісні особливості характеру і професійні інтереси. Для цього частіше за інші використовують комп'ютерні версії наступних тестів: Лютера, Равена, Леонгарда-Шмишека, «Міні-мульти», Сцонді, Голланда. Додатково застосовують різні методики для оцінки вираженості тих моральних якостей особистості, які в тому чи іншому конкретному випадку являються актуальними для профорієнтації (наприклад, визначення здатності до складного переключення уваги по таблицях Шульте-Горбова, а також обсягу зосередженої уваги при виборі професії, зв'язаною з використанням персонального комп'ютера). Наприклад, достатньо надійну диференціальну діагностику між затримками психічного розвитку і розумовою відсталістю дають не тести IQ, а методики, що частково оцінюють інтелект (наприклад таблиці Шульте-Горбова). Очевидно, справа в тому, що саме тестування за методиками Векслера чи Амтхауера являється психотравмуючим фактором. Тому на результати впливають не стільки особливості інтелектуально-мнестичної, скільки особливості емоційно-вольової сфери. Це звичайно не виключає застосування тестів IQ. Однак краще, де це можливо, обмежитися дослідженням невербального інтелекту, перевіряючи збереженість в співбесіді і по рівню розуміння завдань інших тестів.

Оскільки у осіб з розумовою відсталістю при вирішенні питань, зв'язаних з оцінкою перспектив їх інтеграції в суспільство, часто важливу роль відіграє оцінка рівня їх агресивності і тривожності, використовуються комп'ютерні версії тестів Басса-Дарки і Спілберга-Ханіна. При обстеженні інвалідів молодого віку інколи виникає необхідність поглибленої оцінки різних властивостей особистості і характерологічних особливостей. У випадку, якщо ступінь стомлюваності обстежуваного дуже високий, раціонально використовувати тест ММРІ в бланковому варіанті з наступною комп'ютерною обробкою. Експрес-діагностика в простих випадках може проводитися з використанням двох тестів: «Міні-мульти» і Сцонді, клінічні шкали яких доповнюють один одного.

Для вивчення можливої симуляції чи агравації при експертному обстеженні найбільш ефективним являється поєднання простих опитувальників, що містять шкалу брехні (тест «Міні-мульти») з співставлюваними методиками, в яких стимульний матеріал є невербальним (тест Сцонді). Однак виявлення різниці між результатами двох таких тестів часто буває недостатньо. В таких випадках використовують тест Равена, який має добре розроблену шкалу валідності по кожній з трьох серій (по 12 матриць в кожній). Якщо люди зі зниженням інтелекту частіше помиляються при ускладненні завдань, то при стимуляції розподіл помилок по серіях буде іншим і тести дасть невалідні результати.

Особливістю такого підходу є наявність великої кількості тестових методик, що використовуються «по показах». Наявність оригінальних комп'ютерних версій декількох десятків тестів, що відсутні на компакт-дисках наборах тестових програм,

робить комплекс придатним для використання в експертизі, оскільки виключає попереднє знайомство обстежуваного зі всіма методами.

Завершальним етапом профорієнтації є складання плану пошуку роботи інвалідом спільно з профконсультантом. План повинен бути детальним і чітким. Обговорення плану пошуку роботи повинне завершитися чітким розумінням клієнтом, що і як він повинен робити найближчим часом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авраменко М. Професійна реабілітація як механізм соціальної інтеграції інвалідів / Авраменко М. // Соціальний захист. – 2005. – №3. – С. 31 – 32.
2. Актуальні проблеми професійної самореалізації осіб з особливими потребами на ринку праці. Матеріали круглого столу. – К., 2008. – 130 с.
3. Атлас для экспериментального исследования отклонений в психологии деятельности человека. – К.: Здоровье, 1968.
4. Бондарчук Л. В. Етичні заходи соціальної роботи у контексті європейських стандартів / Бондарчук Л. В. // Матеріали IV Міжнародного симпозиуму з біоетики «Розвиток ідей біоетики у європейському контексті». – К.: Сфера, 2006. – С. 24 – 25.
5. Бондарчук Л. В. Модель соціальної реабілітації осіб з функціональними обмеженнями / Бондарчук Л. В. // Інноваційні моделі соціальних послуг. Проекти Українського фонду соціальних інвестицій. Том. 3 [Авт. кол.: Бондарчук Л. В., Дума Л. П., Кабаченко Н. В. та ін. / За ред. Шкуратової Н. М.] – К.: ТОВ «ЛДЛ», 2007. – 320 с.
6. Гильбух Ю. З. Актуальные проблемы профессиональной диагностики / Гильбух Ю. З. – К., 1977.
7. Демина Л. Д. Психологическое здоровье и защитные механизмы личности / Демина Л. Д., Ральникова И. А. – Изд-во Алтайского государственного университета, 2000. – 123 с.
8. Компьютерная оценка выраженности локальных качеств личности при психодиагностике и профориентации. / Сост. С. Г. Кривенков, Т. К. Морозова // ЦБНТИ Минтруда РФ, Сер. «МСЭ и реабилитация инвалидов». – М., 1998. – Вып. 1. – 16 с.
9. Компьютерная психодиагностика и профтестирование в процессе реабилитации инвалидов / Сост. С. Г. Кривенков, С. А. Стеценко, А. А. Дыскин., Е. М. Старобина // ЦБНТИ МСЗН РФ, Сер. «ВТЭ. Социально-трудовая реабилитация инвалидов». – М., 1996. – Вып. 2. – 35 с.
10. Конвенція МОП №159 про професійну реабілітацію та зайнятість інвалідів.
11. Кривенков С. Г. Дополнительные возможности компьютерного профориентационного тестирования при реабилитации детей-инвалидов / Кривенков С. Г. // Актуальные вопр. реабилитации детей-инвалидов: Сб. – СПб., 1998. – С. 43.
12. Кривенков С. Г. Значение учета личностных акцентуаций социально-психологических установок для практики обучения взрослых инвалидов / Кривенков С. Г., Рысев Ю. В. // Сб. тр. ин-та образования взрослых Российской Академии образования. – СПб., 2000. – С. 48 – 54.
13. Кривенков С. Г. Совершенствование комплекса методов психофизиологического тестирования детей-инвалидов в целях улучшения их профориентации / Кривенков С. Г. // Медико-социальные проблемы инвалидности с детства: Сб, ЦБНТИ Минтруда РФ. Сер. «МСЭ и реабилитация инвалидов». – М., 1997. – Вып. 7. – С. 89 – 98.
14. Кривенков С. Г. Совместное использование тестов «Мини-мульти» и Сционди для экспресс-психодиагностики инвалидов при их профессиональной реабилитации / Кривенков С. Г. // Актуальные вопр. профессиональной реабилитации

- инвалидов. – Сб. – СПб., 1999. – Ч. 1. – С. 57 – 58.
15. Кулагин Б. В. Основы профессиональной психодиагностики / Кулагин Б. В. – Л.: Медицина, 1984.
 16. Лукашевич М. П. Зайнятість осіб з обмеженими фізичними можливостями в Україні / Лукашевич М. П., Пузіков Д. О. // Врегулювання проблемних питань працевлаштування та захисту прав інвалідів у сфері праці. Практичний посібник. – К.: Університет «Україна», Всеукраїнський центр професійної реабілітації інвалідів, 2007. – С. 87 – 112.
 17. Лукашевич М. П. Інноваційні соціальні технології професійного самовираження особистості: Навч. посібник / Лукашевич М. П., Бондарчук Л. В. – К.: ІПК ДСЗУ, 2005. – 144 с.
 18. Лучшие психологические тесты для профотбора и профориентации. – Петропавловск: Изд-во Петроком, 1992.
 19. Маруніч В. В. Методичний посібник з питань реабілітації інвалідів / Маруніч В. В., Шевчук В. І., Яворовенко О. Б. – Вінниця, 2006. – 210 с.
 20. Медведева Г. П. Этика социальной работы: Учебное пособие для студ. высш. учебн. заведений / Медведева Г. П. – М.: Изд. ВЛАДОС, 2002. – 208 с.
 21. Методики психодиагностики в спорте. Уч. пособие. – М.: Просвещение, 1990.
 22. Мостіпан О. Державна політика щодо інвалідів: перспективи та пріоритети / Мостіпан О. // Соціальний захист. – 2002. №11. – С. 13 – 16.
 23. Назимов И. Н. Профориентация и профотбор как фактор рационального использования кадров / Назимов И. Н. – К.: Укр. НИИНТИ, 1971.
 24. Новіков М. Н. Десять питань про формування індивідуальної програм реабілітації / Новіков М. Н. – М., 2004. – 24 с.
 25. Практическая психодиагностика. Методики и тесты. Диагностика психических состояний и свойств личности. Диагностика межличностных и семейных отношений. Диагностика профессионального подбора кадров. / Сост. Д. Я. Райгородский. – Самара, 1998.
 26. Професійна реабілітація інвалідів. Довідково-методичний посібник / [Під редакцією Маруніча В.В.] – Дніпропетровськ: «Пороги», 2005. – 227 с.
 27. Профессиональная ориентация: этапы и методы. Методические рекомендации, части 1, 2, 3. – К., 1989 – 1990.
 28. Профессиональная ориентация инвалидов / Под ред. Сырникова И. К. – М., 1996. – 256 с.
 29. Рубинштейн С. Я. Методики экспериментальной патопсихологии. Методическое пособие / Рубинштейн С. Я. – М., 1962.
 30. Рубинштейн С. Я. Экспериментальные методики патопсихологии и опыт применения их в клинике. Практич. рук-во / Рубинштейн С. Я. – М.: Медицина, 1970.
 31. Справочник по медико-социальной экспертизе и реабилитации / Под ред. Коробова В. Г., Помникова В. Г. – Санкт-Петербург: «Гиппократ», 2003. – 798 с.
 32. Стандартные правила обеспечения равных возможностей для инвалидов // Права інвалідів в Україні. Збірник правових документів. – К.: Сфера, 1998. – С. 54 – 84.
 33. Стандартные правила обеспечения равных возможностей для инвалидов // Права інвалідів в Україні. Збірник правових документів. – К.: Сфера, 1998. – С. 54-89.

34. Таланчук П. М. Супровід навчання студентів з особливими потребами в інтегрованому освітньому середовищі. Навчально-методичний посібник / Таланчук П. М., Кольченко К. О., Нікуліна Г. Ф. – К.: Соцінформ, 2004. – 128 с.
35. Таланчук П. М. Шлях до інтеграції / Таланчук П. М. – К.: Університет «Україна», 2002. – 20 с.
36. Терюханова І. В. Зайнятість інвалідів: реалії та перспективи / Терюханова І. В. // Україна: аспекти праці. – 2007. - №1. – С. 3 – 9.
37. Тюптя Л. Г. Психокорекційні методи роботи з людьми з особливими потребами / Тюптя Л. Г., Тюптя О. В. // Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами: тези доповідей. – К.: Ун-т «Україна», 2003. – С. 107 – 108.
38. Шевро А. Г. Сучасні проблеми освіти і професійної реабілітації людей з вадами здоров'я / Шевро А. Г. – К.: Соцінформ, 2004. – 200 с.
39. Шевцов А. Г. Открытая модель социальной реабилитации людей с инвалидностью и современный мир / Шевцов А. Г. // Практична філософія. – 2005. – №1. – С. 127 – 137.
40. Шевцов А.Г. Сучасні проблеми освіти і професійної реабілітації людей з вадами здоров'я / Шевцов А. Г. – К. : Соцінформ, 2004. – 200 с.
41. Яременко О. О. Зайнятість молоді з функціональними обмеженнями / О. О. Яременко, К. П. Бондарчук, Н. М. Комарова. – К., 2003. – 139 с.
42. Starobina E. Information and diagnostic profession testing complex of disabilities / Starobina E., Krivenkov S. – HUSITA4 conference. – Finland, 1996, P. 80-81.